

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**1948-1949 YILI İNGİLİZ BÜYÜKELÇİLİĞİ YILLIK
RAPORLARINA GÖRE TÜRKİYE**

MUSTAFA CAN

Danışman : Prof. Dr. Şerif DEMİR
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mehmet Şah ÖZCAN
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ayça BAYDAR REYHANOĞULLARI

KASTAMONU-2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Mustafa CAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1948-1949 YILI İNGİLİZ BÜYÜKELÇİLİĞİ YILLIK RAPORLARINA GÖRE TÜRKİYE

MUSTAFA CAN

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: PROF. DR. ŞERİF DEMİR

Türkiye’de olan önemli gelişmeler, iç ve dış politik olaylar, rapor haline getirilerek, İngiliz Büyükelçiliği tarafından, Birleşik Krallık Hükümetine gönderilmektedir. Bu çalışmada, İngiltere’nin Ankara Büyükelçiliği’nin Türkiye hakkında 1948 ve 1949 yılında tuttuğu raporların orijinalleri Türkçeye çevrilmek suretiyle, belirtilen yıllarda olan olaylar, İngiliz bakış açısıyla aktarılmıştır. Giriş ve sonuç bölümü dâhil olmak üzere altı bölümden oluşmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde II. Dünya Savaşı sonrası Türk-İngiliz ilişkileri, ilişkilerde yaşanan sorunlar, çözüm yöntemleri aktarılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, İngiliz Belgelerine göre Türk İç Politikası, Türkiye’deki Siyasi Olaylar, İngiliz bakış açısı ile aktarılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Türk dış politikası, yapılan anlaşmalar, görüşmeler ve bu konudaki İngilizlerin görüşleri aktarılmıştır. Çalışmanın altıncı bölümü ise; İngiliz Büyükelçiliğimin, Türkiye’deki önemli şahsiyetler hakkında tuttuğu raporlardan oluşmaktadır. İngiliz Büyükelçiliği tarafından aktarılan olayların, dönem içinde basına yansımalarını anlamak amacıyla ulusal basın incelenmiş ve gazete haberleri de çalışmaya eklenmiştir. Yapılan çalışma ile, İngiliz bakış açısı anlaşılmaaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: İngiliz Büyükelçiliği, Yıllıklar, Türkiye

Nisan 2025, 162 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

TÜRKİYE, IN ANNUAL REPORTS OF BRITISH EMBASSY IN 1948-1949

MUSTAFA CAN

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DEPARTMENT OF HISTORY

SUPERVISOR: PROF. DR. ŞERİF DEMİR

Important developments in Türkiye, internal and foreign political events are reported and sent to the United Kingdom Government by the British Embassy. In this study, by translating the originals of the reports kept by the British Embassy on Türkiye in 1948 and 1949 into Turkish, the events that took place in these years are presented from the British perspective. It consists of six chapters, including the introduction and conclusion. In the second part of the study, the Turkish-British relations after World War II, the problems experienced in the relations and the solution methods are presented. In the third part of the study, according to the British Embassy Reports, Turkish Internal Policy, Political Events in Türkiye were conveyed from the British perspective. In the fourth part of the study, Turkish foreign policy, agreements, negotiations and British views on this issue were conveyed. The sixth part of the study consists of the reports kept by the British Embassy on important personalities in Türkiye. In order to understand the reflections of the events reported by the British Embassy on the press during the period, the national press was analyzed and newspaper reports were also included in the study. With this study which is based on British Embassy foreign office's annual report, the British perspective was tried to be understood.

KEYWORDS: British Embassy Foreign Office Annual, Türkiye

April 2025, 162 Page

TEŞEKKÜR

Devletlerarası ilişkilerde, Dışişleri misyonları önemli görevler yerine getirmektedir. Dışişleri misyonlarının en önemli parçalarından biri olan büyükelçiler de, görev yaptıkları ülkede, kendi ülke ve hükümetlerini temsil etmekte, ikili ilişkilerde büyük rol almaktadır. Büyükelçiler görev yaptıkları ülkedeki iç ve dış gelişmeleri, önemli olayları raporlaştırarak, Kendi hükümetlerine göndermektedirler. Bu çalışma 1948 ve 1949 yıllarında Ankara'daki İngiliz Büyükelçiliği'nin, Türkiye hakkında tuttuğu raporların, Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Yapılan tercümelerde belirtilen yıllarda Türkiye'de yaşanan olayların İngiliz bakış açısı ile nasıl görüldüğü aktarılmaya çalışılmıştır. İngiliz Büyükelçilik raporlarının temini konusunda yardım ve desteği başta olmak üzere, bu yolda yürürken eğitimciliği ve dostça yaklaşımı ile beni motive eden, yardımını esirgemeyen, tezimin başlangıcından, bitimine kadar kapısını her zaman samimiyetle açan, öğrenci dostu, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Şerif DEMİR'e teşekkür ederim. Ayrıca her türlü desteği ile sürekli yanımda olan, beraber geçireceğimiz zamanın azalmasına rağmen fedakarlıklarını esirgemeyen, beni sürekli destekleyen motive eden, bu yolda yürümemi sağlayan, çok kıymetli aileme, eşime, evlatlarım Ömer Furkan ve Elif Berra'ya çok teşekkür etmek istiyorum.

Mustafa CAN

Kastamonu, 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI.....	7
2.1 Türk İngiliz İlişkileri	7
2.1.1 Türk-İngiliz İlişkilerindeki Temel Sorunlar	9
2.1.2 Türk-İngiliz İlişkileri Sorunların Çözümü	10
2.1.3 Türk Kamuoyu	12
2.1.4 Tütün Ticareti	12
2.1.5 Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliğinde Görev Değişimi	13
2.1.6 İngiliz Büyükelçi Charles Noel- Celal Bayar Görüşmesi	16
2.2 ABD ile İlişkiler	19
2.3 Ortadoğu Politikası	22
2.3.1 Filistin Meselesi	25
2.4 Türk Yunan İlişkileri	29
2.4.1 Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Bloğu Oluşturma Çabaları	31
2.5 Türkiye ve Atlantik Paktı	33
3. TÜRK İÇ POLİTİKASI	38
3.1 Siyasi Gelişmeler	38
3.2 Mali ve Ekonomik Gelişmeler	43
3.2.1 Mali Durum	43
3.2.2 Dış Ticaret	45
3.2.3 İç Ticaret Harcamaları	47
3.3 Türkiye'de İş Hayatı	49
3.4 Fikirler ve Dinler	52
3.5 1949 Yılında İktidar ve Muhalefet İlişkileri	55
4. RAPORLARA GÖRE TÜRKİYEDEKİ ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER.....	61
4.1 Bürokratlar ve Siyasiler	61
4.2 Askerler	107
4.3 Gazeteciler ve Yazarlar	130
4.4 Farklı Meslek Mensupları	144
5. SONUÇ	147
KAYNAKLAR	150
EKLER.....	155
EK A 1948 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu Başlangıç Sayfası	156
EK B 1948 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu İçindekiler Sayfası	157
EK C 1948 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu İlk Makalesi	158
EK D 1949 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu Başlangıç Sayfası	159
EK E 1949 yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu Türkiye'deki Önemli Şahsiyetler Giriş Bölümü	160

EK F Dönemim Gazetelerinden Örnekler 20 Eylül 1948 Tarihli Akşam Gazetesi.....	161
EK G 21 Kasım1948 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi.....	162

1. GİRİŞ

Türkiye’de meydana gelen gelişmeler, önemli olaylar İngiliz Büyükelçiliğinin hazırladığı yıllık raporlar aracılığıyla, Birleşik Krallık hükümetine bildirilmekteydi. Raporlar, İngiliz Büyükelçiliğinde çalışan, alanında uzman görevliler tarafından hazırlandıktan sonra, dönemin İngiliz Büyükelçisi tarafından son bir incelemeye tabi tutulup, bir araya getirilmekte ve Birleşik Krallık Hükümetine sunulmaktaydı.¹

Çalışma alanımız olan, İngiliz Büyükelçilik Raporlarına göre 1948 ve 1949 yılları arasındaki dönemde İngiltere Türkiye bağlamındaki gelişmeler dikkatle izlenmiş, Türk dış politikası, Sovyet Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkiler yakından takip edilmiş, bu olaylar, İngiliz bakış açısı ile bu çalışmada yansıtılmıştır. Birleşik Krallık gözünden Türkiye’nin Dış ilişkilerinin iç politikaya yansımaları, Türkiye’deki iç politik gelişmeler, çok partili hayata geçiş süreci ve Demokrat Partiye ilişkin gözlemler aktarılmıştır.

İngiliz Büyükelçiliği tarafından hazırlanan raporlarla, Türkiye’nin iktisadi, siyasi, sosyal, askeri, kültürel, dış politikası hakkındaki bilgileri içeren bu çalışma, İngiliz Büyükelçiliğinin Türkiye hakkında tuttuğu 1948 ve 1949 yılı raporlarını içermektedir. 1948 yılı raporu, belirtilen yılda Birleşik Krallık Ankara büyükelçisi olarak görev yapan Sir David Kelly tarafından derlenirken, 1949 yılı raporu İngiliz büyükelçiliğinde görev değişimi sebebiyle yeni büyükelçi Noel Charles tarafından derlenmiştir. Bu raporlarda Türkiye’de belirtilen yıllarda yapılan tüm anlaşmalar, tüm dış ve iç politik olaylar detaylı bir şekilde incelenmiş ve Birleşik Krallık Hükümetine gönderilmiştir. Ayrıca 1948 ve 1949 yıllarında İngiliz Büyükelçilik Raporlarında, Türkiye’deki önemli şahsiyetler incelenerek, Birleşik Krallık Hükümetine rapor edilmiştir.

İngiliz Büyükelçilik raporlarına bağlı çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı 1948 ve 1949 yılı yıllık raporlarının tamamını incelemesi ve olayların İngiliz bakış açısı ile direkt olarak yansıtılmasıdır. 1948-1949 yılları özellikle seçilerek 1950 Demokrat Parti iktidarının arifesinde Türkiye’deki gelişmelere İngiliz

¹ Mustafa Edip Çelik, “İngiliz Büyükelçilik Yıllık Raporlarında Türk Dış Politikası (1933-1937)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.III, S. 2, (Ağustos 2017), s.26

belgeleriyle bakılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada raporlar dört ana bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde Türk İngiliz ilişkileri, ikinci bölümde Türk dış ilişkileri, üçüncü bölümde ise Türk İç işleri ve siyasi gelişmeler incelenmiştir. Dördüncü bölüm Türkiye’de yaşayan askeri, siyasi, gazeteci ve sivil önemli şahsiyetlerin incelendiği bölüm olarak hazırlanmıştır.

Türk-İngiliz siyasi ilişkileri oldukça eskidir. İngiltere ile ilk diplomatik ilişkiler, 1500’lü yıllarda başlamaktadır. İngilizlerin ilk büyükelçisi, 1583 yılında İstanbul’a ataması yapılırken, Osmanlı Devleti’nin Londra’ya büyükelçi ataması 1789 yılında gerçekleşmiştir. XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin çöküş dönemine girmesiyle beraber Osmanlı Devleti yeni siyasi arayışlara girmiştir. Osmanlı Devleti, güçlü Avrupalı Devletlerle ikili ilişkilere büyük önem vermiştir. Bu devletlerin başında Birleşik Krallık gelmektedir. 1870’li yıllara kadar Osmanlı Devleti, Birleşik Krallıkla yakın ilişkilerini sürdürmüştür. Birleşik Krallık Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü destekleyerek Rusya’nın Boğazlar vasıtası ile sıcak denizlere inmesine mani olmak istemiştir. İngiltere doğuda güçlü bir Rusya istemiyordu. 1877-1878 yılında “93 Harbi” diye de adlandırılan Osmanlı Rus savaşını, Osmanlı Devleti’nin kaybetmesi üzerine, İngiltere Osmanlı Devleti’ne siyasi desteğini çekmeye başladı. İngiltere artık Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruyacağına olan inancını kaybetmişti. İngiltere de, parçalanan Osmanlı Devletinin topraklarından pay almak istiyordu. Bunun sonucunu olarak İngiltere Mısır ve Kıbrıs’ı kontrolü altına aldı. Bu durumun sonucu olarak I. Dünya savaşında İngiltere ile Osmanlı ayrı ittifaklar içinde yer aldılar.²

Osmanlı Devleti I Dünya Savaşında ağır bir mağlubiyet yaşadı. Sonrasında Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlayan, Anadolu’daki Kurtuluş hareketi başarıya ulaşmıştır. Bunun sonucunda, işgalci İtilaf kuvvetleri ve uzantıları Anadolu ve İstanbul’dan çekilmek zorunda kalmışlardır. İngiltere’nin Ortadoğu’daki siyasi etki ve faaliyetleri manda yönetimleriyle devam etmiştir. Türkiye ile İngiltere arasında ilişkilerde Lozan Antlaşmasından sonra yeni bir dönem başlamış, bu dönem sonunda

² İlhan Uzgel- Ömer Kürkçüoğlu, “1919-1923 Batı Avrupa’yla İlişkiler, İngiltere’yle İlişkiler”, *Türk Dış Politikası*, c.I, Edt. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001 s. 139

ilişkilerdeki en büyük sorun Musul Meselesi ile ortaya çıkmıştır.³ 19 Mayıs 1924 yılında Haliçte toplanan, İstanbul Konferansı ile taraflar arasında bir anlaşma sağlanamayınca, Musul meselesi Milletler Cemiyetine havale olmuştur. Uluslararası komisyonun yaptığı çalışmaların sonunda verdiği rapor, Milletler cemiyeti Konseyinin kabulü ile sonuçlanması üzerine Türkiye ile İngiltere arasında, 5 Haziran 1926 yılında bir anlaşma imzalanmıştır.⁴ Yapılan bu anlaşma ve Milletler Cemiyeti'nin İngiltere lehine karar vermesinin belli sebepleri vardır. Milletler Cemiyetinin İngiltere lehinde karar almasındaki en önemli sebep, Türkiye bu örgüte üye değilken, İngiltere ise Milletler Cemiyetinin en etkili üyesidir. Ayrıca Türkiye, Sevr Anlaşması'nı kabul etmeyerek, ulusal bir Kurtuluş Savaşı vermiş ve İngiltere, Fransa gibi Devletlerin emperyalist planlarını alt üst etmiştir. Bu devletler, kendi çıkarlarını olumsuz etkileyen bir ülkeye, Türkiye'ye hem petrol, hem de stratejik bir öneme sahip böyle bir bölgeyi bırakmak istememektedir.⁵

Musul sorununun 1926 yılında kesin olarak çözümlenmesinden sonra, iki devlet arasındaki ilişkiler çok sıkı olmamakla birlikte normal bir seyir izlemiştir.⁶ Avrupa'da, İtalya Mussolini, Almanya'da da Hitler'in iktidara gelmesi ile bu iki devlet saldırgan tutumlar sergilemeye başlamıştır. Almanya, Versailles sınırlarını ihlal etmeye başlarken, İtalya ise 1935'te Habeşistan'a saldırmış ve bu gelişme Akdeniz'deki İngiliz üstünlüğü için tehdit oluşturmuştur. Almanya'nın Türkiye'ye yaklaşma çabaları ve İtalya'nın Akdeniz'deki faaliyetleri, İngiltere gözünde Türkiye'nin değerini artırmıştır. Bu gelişmeler, İngiltere'yi Doğu Akdeniz'in güçlü ve istikrarlı devleti olan Türkiye ile işbirliği yapmaya yöneltmiştir. 1930'lu yıllarda Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan ve ilişkilerin düzeltilmesini amaçlayan anlaşmada, İngiltere ve İngiliz kamuoyunda olumlu etki sağlamıştır.⁷ 1932 yılı Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olmasının da ilişkilere sağladığı pozitif katkı büyük olmuştur.

³ İlhan Uzel- Ömer Kürkçüoğlu, "1923-1939 Batı Avrupa'yla İlişkiler İngiltere'yle İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, c.I, Edt. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 258

⁴ Oral Sanders, *Siyasi Tarih:1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2000, s.89-90

⁵ Uzel-Kürkçüoğlu, "1923-1939", s. 265

⁶ Mehmet Gönülbol - Cem Sar, "Atatürk ve Dış Politikası (1919-1938)", *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 122

⁷ Uzel-Kürkçüoğlu, "1923-1939", s. 271

Türk İngiliz yakınlaşması, Montrö Boğazlar konferansında daha somut bir hal almıştır. İngiltere Türkiye'nin bu konferansta istediklerini alamaması durumunda, İtalya ve Almanya'nın oluşturduğu gruba katılmasından endişe duymaktadır. Bu sebeple, konferansta Türkiye'nin yanında bulunur. Türkiye'nin, Almanya ile ticareti ve ekonomide artan Alman etkisi İngiltere'yi endişelendirmektedir.⁸ Almanya'nın dış ticaretteki payını artırması Türk yetkilileri de rahatsız etmeye başlamış ve onlarda İngiltere'ye yakınlaşmaya başlamışlardı. 1936 da Karabük Demir Çelik işletmelerinin yapımı Alman Krupp firmasının daha iyi koşullarda teklif vermesine rağmen, İngiliz Brassert firmasına verilmiştir. 1936 yılında İngiliz Kralı VIII. Edward'ın İstanbul ziyareti, Türk kamuoyunda İngiltere hakkında olan olumsuz havanın dağılmasına olumlu katkılar sağlamıştır. Türkiye'yi İngiltere ve Fransa'ya yaklaştıran bir diğer gelişme, Akdeniz güvenliği konusu olmuştur. 1937 yılında Akdeniz'de bazı ticaret gemilerinin batırılmasından İtalyan denizaltıları sorumlu tutulmuş ve bu sorun ile ilgili 1937 yılında Nyon'da bir konferans toplanmıştır. Almanya ve İtalya'nın katılmayı reddettiği bu konferansta, Türkiye İngiltere ile beraber hareket etmeyi kabul etmiş ve iki devlet birbirine biraz daha yakınlaşmıştır. 1938 yılına gelindiğinde ise İngiltere Türkiye'deki Alman ekonomik etkisini azaltmak amacıyla, Mayıs 1938 de toplam 16.000.000 sterlinlik bir kredi açmıştır. Almanya ise İngiltere'nin bu politikasına karşılık olarak Türkiye'ye 1938 yılının Ekim ayında, 150.000.000 marklık bir kredi sağlayarak karşılık vermiştir.⁹

1939 yılının Mart ayında, Almanya'nın Çekoslovakya'ya saldırması ile İngiltere'de Türkiye ile ittifakın zorunluluğu kanaati uyanmıştır. Türkiye ile İngiltere arasında 12 Mayıs 1939 da Ankara'da Türk –İngiliz Deklarasyonu imzalanmıştır. İngiltere'nin teşvikleri ile Fransa da Türkiye'ye yaklaşmış ve Fransa ile de 23 Haziran 1939 da Paris'te bir bildiri imzalanmıştır. 19 Ekim 1939 da ise Türk-İngiliz-Fransız ittifak anlaşması imzalanmıştır.¹⁰

Bu anlaşmayı Türkiye adına Başbakan Dr. Refik Saydam, İngiltere adına Ankara büyükelçisi Hugh Montgomery Knatchbull-Hugessen ve Fransa adına Ankara

⁸ Gönlübol-Sar, a.g.m., s. 122-123

⁹ Uzgel-Kürkçüoğlu, "1923-1939", s. 272-273

¹⁰ Uzgel-Kürkçüoğlu, "1923-1939", s. 276

Büyükelçisi Rene Massigli imzalanmış ve resmi adıyla “Türkiye, İngiltere, Fransa arasında Karşılıklı Yardım Anlaşması’nın” önemli maddeleri şöyledir.

Madde1.” Türkiye’ye karşı bir Avrupa Devletince girişilecek bir saldırı sonucunda, Türkiye bu devletle savaş durumuna girdiği takdirde, Fransa ve Birleşik Krallık, edimsel(fiili) olarak, Türkiye ile işbirliği yapacaklar ve ona ellerinden gelen tüm yardım ve desteği göstereceklerdir.”

Madde2. “Bir Avrupa devletince girişilip Akdeniz bölgesinde Türkiye’nin karışacağı bir savaşa sürükleyen bir saldırı eylemi durumunda. Fransa ve Birleşik Krallık, edimsel olarak, Türkiye ile işbirliğinde bulunacaklar ve ona ellerinden gelen tüm yardım ve desteği göstereceklerdir.”

Madde3. “Fransa ve Birleşik Krallık tarafından, 13 Nisan 1939 günlü demeçlerle Yunanistan ve Romanya’ya verilen güvenceler (garanties) yürürlükte kaldığı sürece, bu iki güvenceden biri ya da öteki nedeniyle Fransa ve Birleşik Krallık savaşa giriştikleri durumda, Türkiye, edimli olarak, Fransa ve Birleşik Krallık ile işbirliği yapacak ve onlara elinden gelen tüm yardım ve desteği gösterecektir.”

Madde4. “Fransa ve Birleşik Krallık, birine ya da ötekine karşı, 2. ve 3. meddeler hükümlerinin uygulanması gerekmeksizin, bir Avrupa devletince yapılan bir saldırı sonucunda, bu devletle savaşa girirse, bağıtlı yüksek taraflar hemen danışmalarda bulunacaktır. (...) Ancak, şurası da kararlaştırılmıştır ki, Türkiye böyle bir durumda Fransa ve Birleşik Krallık karşısında, hiç değilse, anlayışlı (bienveillant) bir tarafsızlık güdecektir.”

Madde6. “Bu antlaşma hiçbir devlete karşı yöneltilmiş değildir. Onun amacı, saldırıya karşı koymak için, Türkiye’ye Fransa’ya ve Birleşik Krallığa, gerektiğinde, karşılıklı bir yardım ve destek sağlamaktır.

Bir ana metin, bir özel anlaşma, bir gizli askeri sözleşme ile biri gizli üç protokolden oluşan bu anlaşma kısaca, bir Avrupa devletinin saldırısıyla başlayan ve İngiltere-Fransa ya da Türkiye’nin katılacakları bir savaş Akdeniz’e yayıldığı takdirde taraflara karşılıklı yardım etme yükümlülüğü getiriyordu.

Türkiye 1942 yılına kadar İkinci dünya savaşında tarafsız kalma konusundaki politikasını yürütmede pek güçlük çekmemiştir. 1943 yılından itibaren ise müttefikler, Türkiye'yi kendi taraflarında savaşa dâhil etmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. 1943 yılı ocak ayında bu amaçla Churchill ve İsmet İnönü arasında Adana'da bir konferans gerçekleşmiş fakat bu konferans sonunda somut bir karar alınamamıştır. Aynı yılın aralık ayında Churchill, İnönü ve Roosevelt Kahire'de buluşmuş ve sonuçta Türkiye Almanya ile olan ekonomik ilişkilerini kesmiştir.

İkinci Dünya Savaşının bitmesi ile iki kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Bu iki kutupta, bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri, diğer tarafta ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yer almaktadır. Bu yeni iki güç etrafında dünyada soğuk savaş dönemi başlamış ve milletlerarası politikalarda ikili bir yapı ortaya çıkmıştır.

2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI

2.1 Türk İngiliz İlişkileri

Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkiler, iki ülke arasındaki karşılıklı çıkarlar ve güvenlik kaygıları çerçevesinde şekillenmiştir. İki ülke, Sovyetler Birliği'nin baskılarına karşı ortak bir duruş sergilemiş ve bu bağlamda çeşitli diplomatik ve askeri işbirlikleri geliştirmiştir. Türkiye, İngiltere'nin liderliğindeki Batı Blok'unun bir parçası olarak, bu ülkenin askeri ve ekonomik desteğini almak istemiştir. İngiltere ise, Türkiye'nin Sovyet Birliğinin komünist etkisine karşı direnç göstermesini sağlayarak, Türkiye'nin İngiltere'nin de dâhil olduğu Batı Bloku içindeki rolünü güçlendirmeye çalışmıştır.¹¹

Türkiye, İkinci Dünya savaşından sonra, savaşın son günleri başlayan ve sonrasında da devam eden Sovyetler Birliğinin baskı ve tehditleri karşısında, bu devlet ile tek başına mücadele etmek zorunda kalmıştır. İngiliz Hükümeti ve Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'yi desteklememiş ve SSCB'nin bu baskıları karşısında sessiz kalmıştır. Yaşanan bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye, savaş bitiminde yoğun bir güvenlik arayışına girmiştir.¹² Dış politikada oluşan ve Türkiye'nin güvenlik sorunu olan bu problem karşısında, Türkiye çözümü Batı ile yakınlaşmakta bulmuştur. ABD, Doğu Akdeniz ile ilgili politikasını netleştirmede için, siyasi ve mali destek sağlamak için İngiltere'ye güvenmek zorunda kalmıştır. Bu amaçla Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesi, 19 Ekim 1939 tarihinde İngiltere ile yapılan Üçlü ittifak (Türkiye- Birleşik Krallık – Fransa) anlaşmasının teyidini ve devam etmesini istemiştir. Türkiye, Sovyet tehlikesi karşısında, aradığı desteği bu anlaşmanın devamında bulmuştur. İngiltere ise, Ortadoğu'daki varlığını sürdürmek için Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de önemli bir figür olduğunu bildiğinden, Türkiye'nin güvenliğine katkı sağlamak ve Türkiye'ye karşı olan Sovyet tehdidini azaltmak için bu öneriyi olumlu karşılık vermiştir. Bununla birlikte İngiltere yaşadığı maddi sorunlar nedeniyle, Türkiye'yi Sovyetler Birliği tehdidine karşı destekleyecek maddi güç ve kaynaklara sahip değildir. Bu sebeple

¹¹ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1, 1948

¹² Behçet Kemal Yeşilbursa, "Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış Politikası (1945-1991)", *ATA Dergisi*, S. 8 (1999), s. 67

İngiltere, Türkiye'ye bu yardımların sağlanması noktasında, Amerika Birleşik Devletlerinden yardım alınmasının gerekliliğini fark etmiştir.¹³ 1946 yılının sonlarına doğru, Türkiye'nin Sovyet tehlikesini karşı mücadelesine destek vermek amacıyla ABD ve İngiliz Hükümeti anlaşmışlar ve Türkiye'yi savunmak için tam bir mutabakata varmışlardır.¹⁴ 1947 yılından itibaren, İngiltere yaşadığı ekonomik zorluklar sebebiyle, ABD hükümetine verdiği nota ile, 31 Mart 1947 tarihi itibarı ile Türkiye'ye yapılacak askeri ve ekonomik tüm yardımları askıya alacağını bildirmiştir. Buna karşın ABD başkanı Truman, 12 Mart 1947'de, Yunanistan ile birlikte Türkiye'ye 400 milyon dolarlık ekonomik ve askeri yardım paketini açıklar. Truman doktrini olarak adlandırılan bu açıklama, Türkiye'nin güvenliğini sağlama noktasında bir dayanak içermemektedir¹⁵. 13 Mart 1947 tarihli, Ulus Gazetesi, bu konu ile ilgili "M. Truman 400 milyon dolar istedi." başlığını atarken, aynı gün çıkan Akşam gazetesi ise "Truman'ın teklifi büyük çoğunlukla kabul edilecek" başlığı ile okuyucularını bilgilendirmektedir." Akşam gazetesinde habere göre 400 milyon dolarlık yardımın, 250 milyon doları Yunanistan'a, 150 milyon doları Türkiye için ayrılmıştır. Yapılacak bu para yardımı, 1948 yılı haziran ayına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Yapılacak bu yardım anlaşması ile her iki ülkeye de danışmanlık ve eğitim hizmeti verecek sivil ve askeri heyetler de gönderilecektir. Truman'ın bu söylevi tüm dünyada geniş yankı uyandırır. İtalyanlara göre bu demeç yeni bir siyasi devrin başlangıcı olarak kabul edilirken, Fransız siyasi çevreleri ise Truman'ın bu söylemini çok önemli bulmaktadır. Fransızlara göre "Başkan Truman şimdiye kadar bu derece mühim ve tesiri bütün dünyayı kapsayacak bir demeçte bulunmamıştır." İngiliz basını da bu söylem ve yardımı yeni bir devrin başlangıcı olarak kabul ederken, Times bu konu hakkında "Truman'ın nutku tesadüfidir. Amerika taarruz etmiyor, müdafaada bulunuyor. Başkanın totaliter hareketlerinden bahsederken komünizmi kastettiği aşîkârdır" beyanatını vermektedir.¹⁶

Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrası İngiltere ile yaşadığı tüm güvensizliğe rağmen, güvenliğinin sağlanması noktasında dayanak oluşturduğunu düşündüğü, İngilizlerle

¹³ Mehmet Şah Özcan, "Soğuk Savaş Döneminin Başında Türk-İngiliz İlişkilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Adım: Parlamento Heyetlerinin Karşılıklı Ziyaretleri (1947)", *Belgi Dergisi*, S.26, (Yaz 2023), s.149,

¹⁴ Özcan, a.g.m, s. 149

¹⁵ Özcan, a.g.m, s.

¹⁶ "M. Truman 400 Milyon Dolar İstedi", *Ulus*, 13 Mart 1947, s.1; "Truman'ın teklifi büyük çoğunlukla kabul edilecek.", *Akşam*, 13 Mart 1947, s.1.

1939 yılında yapılan anlaşmanın devam etmesini önemsemiştir. İngilizler ise, Amerikan askeri ve ekonomik gücünün, İngiltere'nin Türkiye'deki etkisini azaltmaması için ilişkileri sıkı tutmak istemektedir. Bu nedenlerle hem Türkiye hem de İngiltere, Türk-İngiliz ilişkilerinin geliştirilmesine önem vermişlerdir. Dolayısıyla her iki ülkenin de ilişkilerin devamı ve gelişmesi noktasında girişimleri olmuştur.¹⁷

2.1.1 Türk-İngiliz İlişkilerindeki Temel Sorunlar

Türk İngiliz ilişkilerinde, İngiliz Hükümetin tarafında, Türkiye'ye sağlanan yardımlar önemlidir. İngiliz Hükümeti, Türk ordusu için gerekli malzeme yardımı sağlaması yanında, Türk ordusunun eğitim ve teknik bilgisini artırmakla görevli, Türkiye'de danışmanlık ve eğitim faaliyetlerine katkı sağlayan İngiliz uzmanlar göndermektedir. Birleşik Krallığın yaşadığı ekonomik sorunlar sebebiyle, 1947 yılına gelindiğinde, İngilizlerin, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ihtiyaç duyulan gerekli malzemeleri gönderememesi ve İngiliz hükümetinin, Türkiye'de görev yapan İngiliz eğitimcilerin masraflarının tamamının, Türk hükümeti tarafından karşılanması yönünde aldığı kararlar, Türk hükümeti tarafında memnuniyetsizlik oluşturmuştur. Türkiye'de görevli İngiliz uzmanların masrafları sorun teşkil etmiştir çünkü Türk hükümeti bu uzmanların yarısından fazlasının masraflarını bile karşılayamayacağını düşünmektedir.¹⁸

İlişkilerdeki ikinci sorun, İngiliz hükümetinin Orta Doğuda, Hindistan, Burma, Filistin ve Mısır'da bulunan askerlerini geri çağırması kararı ve silahlı kuvvetlerindeki asker sayısını azalttığına dair yapılan yanıltıcı beyanatlar, ilişkilerde olumsuz bir hava oluşturmuş ve Türk kamuoyunda rahatsızlık yaratmıştır.

İngiliz – Türk ilişkilerinde ekonomik açıdan da sorunlar bulunmaktadır. Ekonomik açıdan, sterlin dönüştürülebilirliği büyük bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Çünkü Türk Hükümeti, sterlinin dönüştürülebileceği umuduyla, Amerika Birleşik Devletlerinden ithalat yaparak, altın rezervlerini tüketmekte ve tahvil ihracında tehlikeli bir seviyeye getirerek, Türk ekonomisinde büyük riskler oluşturmaktadır. İngilizlere duyulan güvenin, sonuçlarının Türk ekonomisi adına kötü sonuçlanacağı tahmin edilmektedir. Bu olumsuz beklenti ilişkilerde güvensizlik ve sorun

¹⁷ Özcan, a.g.m,

¹⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.2 ,1948

oluşturmaktadır. İlişkilerdeki tüm bu sorunların giderilebilmesi için, İngiliz hükümeti tarafından alınan ve ilişkileri olumsuz olarak etkileyen bazı kararların gözden geçirilmesi ya da iptalinin, ilişkilere büyük katkı sağlayacağı ve yapılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir.¹⁹

2.1.2 Türk-İngiliz İlişkileri Sorunların Çözümü

ABD Başkanı Truman'ın 12 Mart 1947'de Amerikan senatosunda, Türkiye'ye yapılacak yardımlardan söz etmesi, Türk İngiliz ilişkilerinde ortaya çıkan sorunların kısa süreli de olsa göz ardı edilmesini sağlar. Türkiye-Rusya ilişkilerinde ortaya çıkan problemler, Rusya'nın Boğazlar ve Türkiye'nin doğu bölgeleri üzerindeki hak iddiaları, Azerbaycan'daki Rus entrikaları, Rusya'nın Balkanlardaki uydu devletleri ve destekçileri üzerindeki kontrolünü sıkılaştırması ve Rusya'nın Ege'ye saldırma tehditliyle Yunanistan'daki sorunları kullanması olarak sıralanabilir. Türkiye'nin bu sorunlar karşısında yalnız kalmama isteği, ilişkileri pozitif seviyede tutmada psikolojik bir etki sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca Türkiye, Türk-İngiliz ittifakına büyük güven duyarak İngiltere'nin yaşadığı ekonomik sorunlardan kurtulacağına ve kısa sürede eski gücüne kavuşacağına inanmaktadır.²⁰

İlişkilerde yaşanan sorunların üstesinden gelinmesi noktasında, İngiliz hükümet temsilcileri de çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. İngiliz Dışişleri Bakanının 28 Şubat 1947 ve 1 Mart 1947 tarihleri arasında yapılan Margate konferansında, boğazlar sorununu gündeme getirip, Türkiye adına olumlu kazanımlar sağladı. 1947 yılı Ekim ayında yapılan Birleşmiş Milletler toplantısında, İngiliz konuşmacı Bay McNeil'in Türkiye'ye verdiği destek, Temmuz ayında yapılan filo ziyareti, Birleşik Krallık ve Türk Hükümetleri meclis delegelerinin karşılıklı ve başarılı ziyaretlerinin de ilişkilerin gelişmesinde pozitif katkıları olmuştur.²¹ Türk Dışişleri Bakanlığı arşivinde de İngiltere Akdeniz filosunun İstanbul'a ziyareti nedeniyle basın, halk ve hükümet tarafından gösterilen misafirperverlik için bir teşekkür notu gönderildiği görülmektedir.²² Türk Basınında çıkan haberler de bunu desteklemektedir. TBMM'nin

¹⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1 ,1948

²⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1 ,1948

²¹ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1,1948

²² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kurum534, Yer bil: 37353-150057-13,28 Temmuz 1947

davetlisi olarak önce İngiliz Avam kamarası üyeleri, Ankara'yı ziyaret etmişlerdir. 1 Kasım 1947 tarihinde Ankara'ya gelen heyet, ilk açıklamasında “İngiliz Türk dostluğunun tezahürlerini yakından göreceğimizden dolayı çok bahtıyarız” açıklamasını yapar.²³ 6 Kasım'da yaptıkları basın konferansında ise, İngiltere de basına gösterilen saygıdan, önemden bahsederek, basına verdikleri değeri anlatarak demeçlerine başlarlar. Türkiye'de kendilerine gösterilen misafirperverlikten dolayı çok mutlu olduklarını, Türkiye'nin ekonomi, Tarım ve Sanayi alanında gelişmek için çalışmalarını ve çabalarını gördüklerini belirtirler. İngiliz Türk dostluğu ile Türkiye'nin bu çabalarına katkı sağlamak için, Birleşik Krallığın elinden gelen tüm katkıyı sağlayacağını belirtirler.²⁴ Daha sonraki süreçlerde İngiliz Başbakanın, 3 Ocak 1947 yılında komünizme karşı yaptığı etkili konuşma da ilişkilerin gelişmesine büyük katkılar sağlar. İngiliz yetkililer, Türk Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak'ın, Birleşik Krallık ziyareti sırasında da Salih Omurtak'ı etkilemek ve Birleşik Krallıktan olumlu izlenimlerle ayrılması için girişimlerde bulunur.²⁵ 11 Kasım 1947 tarihinde İngiliz Dış İşleri Bakanı temsilcisinin bu ziyaret ile ilgili şu sözleri, Birleşik Krallığın bu çabalarını güzel bir şekilde örneklemektedir. “Misafir olarak İngiltere'ye gelen Türklere candan hoş geldiniz demek isterim. Harbiye Bakanlığı, Amirallik ve Hava Bakanlığının iştiraki ile General Salih Omurtak'ın, en önemli İngiliz askeri teşekkül ve müesseselerini görmesi için çok geniş ve zengin bir program hazırlanmıştır.”²⁶ Ayrıca, Türkiye'ye Birleşik Krallıktan gönderilen alanında uzman, Türkiye'de eğitim ve danışma görevlerini yürüten İngiliz uzmanların, İngiliz büyükelçisi ve konsoloslarla koordineli ekip çalışmalarının da ilişkilerde sağladığı katkılar büyüktür.²⁷

Cumhurbaşkanı İnönü'nün Meclis açılış konuşmasının dış ilişkileri kapsayan bölümünde, konuşmasına Birleşik Krallığa olan güveni belirterek başlaması, ilişkilerin her iki devlet açısından da normalleşmeye başladığının göstergesidir.²⁸ Cumhurbaşkanı İnönü'nün Mecliste yaptığı konuşmasında; Birleşik Krallığa ayırdığı bölüm, 2 Kasım 1947 tarihli Ulus gazetesinde şu şekilde aktarılmaktadır. “Sayın

²³ “İngiliz Parlamento heyeti geldi”, *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1947, s.1

²⁴ “İngiliz Slavların Basın Konferansı”, *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1947, s.3

²⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1,1948

²⁶ “Salih Omurtak dün Londra'ya geldi.”, *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1947, s.3

²⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1, 1948

²⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.2, 1948

Milletvekilleri; Milletlerin hak ve hürriyetleri uğruna atıldığı harpte en ağır fedakârlıklara katlanmak yüzünden, bugün çetin zorluklarla karşılaşan, bu güçlükleri yenmek için her gün yeni yeni mahrumiyet ve fedakârlıklara göğüs geren müttefikimiz Büyük Britanya ile münasebetlerimiz, müşterek ideal ve menfaatlerin perçinlendiği, kuvvet ve samimiliği muhafaza ediyor. Asil İngiliz milletinin, yüksek meziyetleri sayesinde, bu savaştan da kısa zamanda muzaffer çıkacağına asla şüphemiz yoktur.”²⁹

2.1.3 Türk Kamuoyu

İngiliz büyükelçilik raporlarında, İngiliz-Türk ilişkilerinde, Türk kamuoyunu etkilemede basının önemine dikkat çekilmektedir. Ankara küçük bir başkent olarak tanımlanırken, İstanbul, küçük bir basın dünyasının olduğu bir şehir olarak tanımlanmaktadır. Kişisel temsil ve basında yapılan ustaca tanıtımların, Türk kamuoyunda büyük karşılık bulduğu belirtilmektedir. İngiliz Hükümeti açısından Türkiye’de yapılacak zorlu görevlerde, Türk kamuoyunu etkilemek için bu enstrümanın, yani basın gücünün kullanılmasının gerekliliği ve önemi belirtilirken, “*samansız tuğla yapmak gibi*” zorlu bir görevi yapma durumlarda çok daha büyük önem kazanıyor” şeklinde bir ifade ile atıfta bulunulmuştur.³⁰

2.1.4 Tütün Ticareti

1948 yılı tütün hasadı, Türkiye için bereketli bir yıl olmuştur. Tekel’in Bursa’dan 2,5 ton daha tütün alacak olması basına haber olarak yansımış ve bu haber üretici tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Sadece Bursa bölgesinde bu yıl üretilen ürün 12 ton iken gerek Tekel kanadı ile Devlet gerekse özel sektör tarafından 5,5 ton tütün alınmıştır. Bu alım rakamları, üretilen tütünün sadece yüzde ellisine karşılık gelmektedir. Üretilen tütünün elde kalıp, fiyatının düşmemesi adına, Tekel tarafından alınacağı açıklana 2,5 ton ilave tütün, Tütün üreticileri ve tüccarları için memnuniyetle karşılanmıştır. Bu ilave alımın tütün fiyatlarının bir nebze de olsa çok fazla düşmesini,

²⁹ “Cumhurbaşkanımız İç ve dış işlerimizi veciz bir şekilde ifade ettiler”, *Ulus*, 2 Kasım 1947, s.2

³⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.2, 1948

engelleyeceği düşünülmektedir.³¹ Tütünde 1948 yılında üretim fazlalığı olup, arzda düşüklük yaşanmaktadır.

Türkiye'nin Londra büyükelçisi Açıkalın, 16 Eylül 1948 de, Türkiye'den Birleşik Krallığa ihraç edilen tütün miktarında artış sağlamak amacıyla, İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin ile görüşüp, Türk tütünü konusunu gündeme getirip, bazı kazanımlar kazanmak istemektedir.

Görüşmede Dışişleri bakanı Bevin, Virginia sigaralarında daha büyük bir oranda doğu tütünü karıştırma olasılığı ve Birleşik Krallık üreticilerinin, doğu tütününü 'kota' dışında temizlemelerine izin verilmesi olasılığının, Birleşik Krallık ve Türk tütün uzmanları arasında 17 Temmuz'da Paris'te ve aynı ayın 29'unda Londra'da yapılan toplantılar sırasında tartışıldığını söylemiştir. Ayrıca, yukarıda ilk bahsedilen konu ile yani Virginia sigaralarına daha büyük oranda doğu tütünü karıştırılması ile ilgili olarak, Birleşik Krallık temsilcisi Sir Alexander Maxwell'in "...mevcut doğu tütün oranını iki katına çıkarmanın veya muhtemelen daha da yüksek bir oran kullanmanın mümkün olabileceği" görüşünü ifade ettiğini belirtmiştir.

İkinci konu, yani kota" dışında doğu tütününün temizlenmesine ilişkin olarak, Birleşik Krallık temsilcisi, tütün kaynakları arasında ayrımcılık sorununun söz konusu olabileceğine işaret ederken, Dışişleri Bakanı Bevin bu olasılığı da araştıracağına dair büyükelçiye güvence verdiği belirtilmektedir.

Büyükelçi C. Açıkalın, Türk tütününün 'kota' dışında temizlenmesine izin verilmesi konusunda sağlayabileceği katkıları mutlulukla karşılayacağını belirtmiş ve görüşme sonlanmıştır.³²

2.1.5 Birleşik Krallık Ankara Büyükelçiliğinde Görev Değişimi

20 Nisan 1949 tarihinde, Türkiye-İngiltere diplomatik ilişkileri açısından önemli bir olay kayıtlara geçmiştir. Bu tarihte Birleşik Krallık tarafından, Ankara büyükelçisi

³¹ "Tekel Bursa'dan 2,5 milyon kilo tütün alıyor.", *Son Posta*, 18 Temmuz 1948, s. 4

³² PRO, FO, 424/288/17961, R10705/2789/44, s.51, 1948

olarak Noel Charles görevlendirilmiştir.³³ Eski büyükelçi Sir David Kelly, Türkiye'deki görevi sonrasında Moskova büyükelçisi olarak atanmıştır. Türkiye'ye gelen büyükelçi Noel Charles, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İnönü'ye, 21 Mayıs 1949 tarihinde, Majestelerinin Türkiye Büyükelçisi olarak atama belgelerini sunmuş ve selefi Sir David Kelly'nin geri çağırılma belgelerini teslim etmiştir. İsmet İnönü saat 16.30 da Çankaya Köşkü'nde yeni büyükelçi, Noel Charles'ı törenle kabul etmiştir.³⁴

Cumhurbaşkanı, büyükelçiyi samimi bir şekilde kabul etmiş ve yarım saat süren bir sohbet gerçekleşmiştir. Görüşmede, Türk Dışışleri Bakanı Necmettin Sadak'ın rahatsızlığı nedeniyle, Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreteri Mehmet Fuat Carim de hazır bulunmuştur. Fuat Carim büyükelçinin Fransızca olarak ifade ettiği düşünceleri, Türkçe olarak Cumhurbaşkanı'na aktarmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü'n bir işitme kaybı sorunu olduğundan, Fuat Carim 'in çevrileri, yüksek sele aktardığı ifade edilmektedir.

Cumhurbaşkanı İnönü, görüşmede İngiltere Kralı'nın sağlık durumu hakkında bilgi almış ve iyileşme sürecindeki ilerlemeyi öğrenmekten memnuniyetini ifade etmiştir. Bu tür kişisel ilgi ve bilgilendirme, iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin bir göstergesidir. Ayrıca, büyükelçi, Cumhurbaşkanına İngiltere'nin Türkiye'ye ve Cumhurbaşkanına olan iyi niyet ve dostane duygularını iletmış, işbirliğinin önemini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı bu mesajlardan duyduğu memnuniyeti ve teşekkürlerini iletmek istediğini belirtmiştir.³⁵

Cumhurbaşkanı İnönü, İngiliz Büyükelçiden, 25 Nisan 1949 tarihinde Paris'te başlayacak olan toplantıda SSCB'nin niyetleri hakkında bilgisi olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Batılı güçlerin Sovyet Hükümeti ile Almanya üzerinde adil ve barışçıl bir çözüme ulaşma çabalarına duyduğu güveni ifade etmiştir. Sovyetler Birliği'nin tehditlerine karşı alınan önlemler ve Atlantik Paktı'nın imzalanması gibi konular hakkında bilgi almak istemiştir.

³³ PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.10, 1949

³⁴ "İngiliz Büyükelçisi itimatnamesini sundu", *Ulus*, 21 Mayıs 1949, s.1

³⁵ PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.11, 1949

Cumhurbaşkanı, ayrıca İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Yugoslavya'ya yönelik politikaları hakkında da bilgi almak istemiştir. Büyükelçi, komünizmin destekçisi ve SSCB'nin müttefiki olan Yugoslavya Devlet Başkanı Josip Broz Tito'nun ideolojik inançlarından vazgeçirmeye çalışmanın zorluğuna dikkat çekmiş ve bunun yerine, Yugoslavya'ya mali yardımlar, gıda ve malzeme desteği yapılarak, Tito'nun yavaş yavaş kazanılabileceğini düşüncesini aktarmıştır. Bu strateji, Yugoslavya Devlet Başkanı Tito'yu doğrudan fikirsel bir dönüşüme zorlamaktansa, ekonomik ve lojistik destekler sağlanarak, fikirlerinde yumuşamayı sağlamayı amaçlamaktadır Çünkü Yugoslav Lider Tito, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini dengede tutmaya çalışırken, aynı zamanda Batı ülkeleriyle de çeşitli işbirlikleri arayışındadır. İngiltere'nin ve ABD'nin Tito'yu etkileme stratejileri, bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Cumhurbaşkanı İnönü, bu stratejiye desteğini belirtmiş ve iki ülkenin Balkanlar'daki stratejik hedeflerini uyumlu bir şekilde ilerletme arzusunu dile getirmiştir. Bu yaklaşım da İngiliz dış politikasının amacı, doğrudan fikirsel değişimler yerine, Yugoslavya'ya sağlanan maddi destekler yoluyla diplomatik etkilerin artırılmasıdır.³⁶ 1949 yılı Akşam gazetesinde çıkan haber İngiltere'nin, Yugoslavya'da uyguladığı politikanın İngiltere açısından başarıya ulaştığını kanıtlar niteliktedir. Haberde, Sovyet- Yugoslav siyasi münasebetlerinin kesilmekte olduğu ve Sovyetlerin Moskova'daki Yugoslav elçinin Yugoslavya'ya geri çağrılmasını istediği ve iki ülke arasındaki gerginliğin arttığından bahsetmektedir. Gazetede bu konu hakkında Tito'nun beyanatlarına da yer vermektedir. Yugoslav Başkan Tito, Rusya'yı küçük sosyalist devletleri istismar etmekle ve bu devletleri siyasi, iktisadi köle derecesinde kullanmakla itham etmektedir. Tito, Rusya'nın Yugoslavya'yı nüfusu altına almasına engel olmak için gerekirse savaşacaklarını açıklamaktadır. Bu haberdan de anlaşılacağı üzere, Rus- Yugoslav ilişkileri oldukça gergin bir hal almıştır.³⁷

Cumhurbaşkanı, İngiliz-Fransız ittifakına ve 19 Ekim 1939'da Ankara'da imzalanan İngiliz-Fransız-Türk Üçlü Yardımlaşma Antlaşması'nın geçerliliğine dair memnuniyetini ifade etmiştir. Aynı şekilde, Büyükelçinin görüştüğü Başbakan Günaltay da bu konuda memnuniyetini dile getirmiştir.³⁸ Türkiye, II. Dünya Savaşı

³⁶ PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.10-11, 1949

³⁷ "Sovyet-Yugoslav Siyasi münasebetleri kesiliyor.", *Akşam*, 27 Ekim 1947, s.1

³⁸ PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.10-11, 1949

sonrası İngiltere ile yaşadığı tüm güvensizliğe rağmen, Sovyetler birliğine karşı güvenliğinin sağlanması noktasında dayanak oluşturduğunu düşündüğü, İngilizlerle 1939 yılında yapılan bu Üçlü yardımlaşma anlaşmasının devam etmesini önemsemiştir.³⁹

Ticaret konusu, toplantılarda özel bir madde olarak gündeme gelmemiş olsa da, büyükelçi, Türkiye’den daha fazla alım/ithalat yapmak istediklerini ancak fiyatların rekabetçi olması gerektiğini belirtmiştir. Başbakan, bu talebi anladığını ve hükümetin gerekli tarım makinelerini üretmek veya yurtdışından temin etmek için çalışmalara devam edeceğini ifade etmiştir. Böylece Türk Hükümeti üretim maliyetlerini düşürerek, fiyatlarda düşüşü sağlamayı amaçladığı söylenebilir.⁴⁰

Görüşmeler esnasında İngiliz Büyükelçisi, İngiltere’nin Libya ile ilgili İngiliz-İtalyan uzlaşma önerisine, Türkiye’nin Lake Success protokolü sırasında karşı oy kullanması gibi hassas bir konuyu gündeme getirmemiştir. Büyükelçi, bu konuyu Cumhurbaşkanı ve Başbakan ile paylaşmayı uygun bulmamıştır. İngiliz Büyükelçisi Türk Hükümet yetkilileri ile ilk görüşmelerinde dış politika eleştirilerinin hoş karşılanmayabileceğini düşünmüştür. Büyükelçi, Türkiye’nin mevcut dış politika duruşunu eleştirmeden, ilişkilerdeki olası gerilimleri azaltma ve işbirliğini sürdürme yönünde bir tutum sergilemiştir

Görüşmenin sonunda, Büyükelçi, İngiliz-Türk dostluğuna olan inancını tekrar ederek ve Sir David Kelly’nin görevdeki yararlı çalışmalarının devam edeceğini belirterek konuşmayı sonlandırmıştır. Yeni İngiliz Büyükelçisinin tutumu, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin gelişimine katkıda bulunan ve sürekliliğini sağlamayı amaçlayan önemli adımlar olarak düşünülebilir.⁴¹

2.1.6 İngiliz Büyükelçi Charles Noel- Celal Bayar Görüşmesi

Demokrat Parti Lideri Celal Bayar sosyal ortamlarda nadiren vakit geçiren devlet adamlarından biridir. Ankara’ya yeni atanan İngiliz Büyükelçisi Charles Noel,

³⁹ Özcan, a.g.m

⁴⁰ PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.11, 1949

⁴¹ PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.11, 1949

Muhalefet Partisi Lideri Celal Bayar ile özel bir akşam yemeğinde tanışma ve Türk meselelerini tartışma fırsatı bulmuştur. Raporlardan aktarıldığına göre; Bayar, büyükelçi Noel ile görüşmeleri sırasında Türkiye'nin iç ve dış politikasına dair fikirlerini, dönemin diplomatik atmosferini ve Türkiye'nin ulusal meseleler hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir. Bu görüşme Celal Bayar'ın, 1948-1949 yılı gerek ulusal gerekse uluslararası siyaset ve diplomasi hakkındaki görüşlerini yansıtması bakımından önem arz etmektedir.

Demokrat Parti Lideri Celal Bayar, seçim ve seçim kanunu hakkında görüşlerini açıklamıştır. Bayar, yeni seçim kanunu yapılırken, seçim kanun taslağının Demokrat Partinin isteği olan, “yargı güvencesi” taleplerini karşılar gibi görüldüğü için başlangıçta bu tasarı için olumlu görüşler bildirdiklerini ifade etmiştir. Ancak, daha sonra ve 21 Temmuz 1946'daki genel seçimler de seçimlerin yargı güvencesi ve denetiminde değil, idarenin denetiminde olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple, CHP'nin seçimlerin adil bir şekilde yapılacağına dair dürüst davranmadığını, seçim sonuçlarının manipüle edildiğini iddia etmiştir. Bayar, seçimlerin adil yapılmadığını, Demokrat Parti destekçilerinin baskıya maruz kaldığını ve bu durumu Cumhurbaşkanı İnönü'nün emriyle gerçekleştirildiğini, bu sebeplerle Demokrat Parti olarak seçim sonuçlarına itiraz ettiklerini ifade etmiştir. Bu iddialardan, Bayar'ın seçim güvenliğine ve seçim sonuçlarının güvenilirliğine dair derin bir şüphe duyduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Demokrat Parti Lideri Bayar'ın açıklamaları, Türkiye'deki seçim süreçlerine dair Bayar'ın ciddi endişeler taşıdığını göstermektedir.⁴²

Celal Bayar'ın komünizm tehlikesi hakkındaki görüşleri ise, dönemin uluslararası ve iç politik atmosferi hakkındaki fikirlerini yansıtmaktadır. DP Lideri Bayar, Türkiye'nin Doğu bölgelerindeki komünist yapılanmaların ve fikirlerin varlığını kabul etmekle birlikte, bu tehlikenin batı bölgelere göre daha az olduğunu düşünmektedir. Bayar'a göre, Türkiye'nin doğu bölgelerinde yaşayan insanlar, sınır ötesindeki Kafkas halklarıyla temas halinde olduğundan, Rusya'daki sosyal ve ekonomik durumun canlı şahidi olarak, durumların farkındadır. Türkiye'nin doğusundaki bölgelerde yaşayan halk, SSCB tarafında yaşayan ve Komünist yönetim biçimiyle yönetilen insanların, sosyal hayatta yaşadığı kısıtlamaları ve maddi olarak yaşadıkları zorlukları

⁴² PRO, FO, 424/289/18252, R 6674/1015/44, s.11,1949

görmektedirler. Bu durum, komünizmin Türkiye'nin doğu bölgelerindeki yaşayan halk üzerinde etkisini sınırlayan bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin batısındaki şehirlerin, özellikle entelektüel kapasite açısından, komünist ideolojinin etkisini artırabilecek nitelikte olduğunu vurgulamıştır⁴³

Celal Bayar, bu görüşmede ekonomiye dair görüşlerini de açıkça ifade etmiştir. Celal Bayar, 26 Ağustos 1924'te ulusal ekonomi politikasının önemli bir yapısı olan İş Bankasını kurduğunu ve daha sonraki dönemde de Ekonomi Bakanlığı yaptığını belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanı olarak görev yaptığı dönemde devlet fabrikalarının kurulmasını savunmuş olmasına rağmen, Bayar, artık devletçilik teorisini desteklemediğini ifade etmektedir. Partisi, ekonomi politikası olarak, hükümetin oluşturduğu tekelleşmeyi kaldırmayı ve fabrikaları özel sektöre devretmeyi hedeflemektedir. Ancak, özel sermayenin aşırı kâr elde etmesini engellemeleri gerektiğini ve vergi sisteminde de kapsamlı bir yenilik yapmanın önemini vurgulamıştır. Bayar'ın ekonomik politikalarında denge sağlama ve özel sektörün etkinliğini artırma yönünde bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır.⁴⁴

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde olumlu gelişmeler, yaşanan bazı gerilimlerle, özellikle Atina'da düzenlenen bir futbol maçı nedeniyle bozulmuştur. Bahsedilen futbol maçı 21 Mayıs 1949 tarihli Son Posta gazetesinde manşet haber olarak verilmektedir. Gazetede çıkan haberde, "Yunanlılar sporcularımızın şahsında Türklüğe karşı besledikleri hissi açığa vurdular" ifadesi geçmektedir. Gazeteye göre, Atina'da yapılan maç İtalya ile olmasına rağmen, Yunan taraftarlar Türk takımı aleyhine kötü tezahüratlarda bulunmuş, Yunan hakem maçın bitimine üç dakika kala Türk takımı aleyhine haksız bir penaltı vererek, İtalyan takımının kazanmasına sebep olmuştur. Gazetede habere göre, taraftarlar maçın bitimi ile sahaya girerek, İtalyan futbolcuları omuzlarına almış ve Türk takımındaki bazı oyunculara da zarar verdikleri ifade edilmektedir. Bu olaylar üzerine belli açıklamalar yapılmış, telgraflar çekilmiştir.⁴⁵ Bayar, partisinin Yunanistan ile dostluğu sürdürmenin gerekliliğinin

⁴³ PRO, FO, 424/289/18252, R 6674/1015/44, s.12,1949

⁴⁴ PRO, FO, 424/289/18252, R 6674/1015/44, s.12,1949

⁴⁵ "Atina'da dostluk maçı bize dostu düşmanı tanıttı", *Son Posta*, 21 Mayıs 1949, s.1-s.3.

farkında olduğunu belirtmiş ve mevcut hükümetin bu olayı ele alış şeklini eleştirerek, Yunanistan ile de diplomatik ilişkilerin korunmasının önemini vurgulamıştır.⁴⁶

Celal Bayar, görüşmelerde, İngiliz büyükelçisi tarafından, zeki ve nazik bir kişilik olarak değerlendirilmiştir. İngiliz Büyükelçisi, Celal Bayar'ı liderlik becerileri konusunda ise etkileyici bulmamış ve Demokrat Parti'nin siyasi enerjisinin daha çok rakiplerini, yani CHP'yi yenmeye odaklandığını gözlemlediğini aktarmıştır. İngiliz Büyükelçisi Noel Charles, Demokrat Parti lideri Celal Bayar'ın, 1950 yılında yapılacak seçimlerde iktidara gelmesi durumunda, uygulayacakları politikalarının CHP yönetiminin uyguladığı politikalardan çok ta farklı olmayacağını düşünmektedir.

2.2 ABD ile İlişkiler

Türkiye, İkinci Dünya savaşından sonra, savaşın son günleri başlayan ve sonrasında da devam eden Sovyetler Birliği'nin baskı ve tehditleri karşısında, bu devlet ile tek başına mücadele etmek zorunda kalmıştır. İngiliz Hükümeti ve Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'yi desteklememiş ve SSCB'nin bu baskıları karşısında sessiz kalmıştır. Yaşanan bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye, savaş bitiminde yoğun bir güvenlik arayışına girmiştir.⁴⁷ Dış politikada oluşan ve Türkiye'nin güvenlik sorunu olan bu problem karşısında, Türkiye çözümü Batı ile yakınlaşmakta bulmuştur. ABD, Doğu Akdeniz ile ilgili politikasını netleştirmede için, siyasi ve mali destek sağlamak için İngiltere'ye güvenmek zorunda kalmıştır. Bu amaçla Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesi, 19 Ekim 1939 tarihinde İngiltere ile yapılan Üçlü ittifak (Türkiye- Birleşik Krallık – Fransa) anlaşmasının teyidini ve devam etmesini istemiştir. Türkiye, Sovyet tehlikesi karşısında, aradığı desteği bu anlaşmanın devamında bulmuştur. İngiltere ise, Ortadoğu'daki varlığını sürdürmek için Türkiye'nin önemli bir figür olduğunu bildiğinden, Türkiye'nin güvenliğine katkı sağlamak ve Türkiye'ye karşı olan Sovyet tehdidini azaltmak için bu öneriye olumlu karşılık vermiştir. Bununla birlikte İngiltere yaşadığı maddi sorunlar nedeniyle, Türkiye'yi Sovyetler Birliği tehdidine karşı destekleyecek maddi güç ve kaynaklara sahip olmadığından, Türkiye ve İngiltere bu yardımların sağlanmasında, Amerika Birleşik Devletlerinden yardım alınmasının

⁴⁶ PRO, FO, 424/289/18252, R 6674/1015/44, s.12,1949

⁴⁷ Yeşilbursa, a.g.m., s. 67

gerekliliğini fark etmiştir.⁴⁸ 1946 yılının sonlarına doğru, Türkiye'nin Sovyet tehlikesini karşı mücadelesine destek vermek amacıyla ABD ve İngiliz Hükümeti anlaşmışlar ve Türkiye'yi savunmak için tam bir mutabakata varmışlardır.⁴⁹ 1947 yılından itibaren, İngiltere yaşadığı ekonomik zorluklar sebebiyle, ABD hükümetine verdiği nota ile, 31 Mart 1947 tarihi itibari ile Türkiye'ye yapılacak askeri ve ekonomik tüm yardımları askıya alacağını bildirmiştir. Buna karşın ABD başkanı Truman, 12 Mart 1947'de Türkiye'ye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık ekonomik ve askeri açıklar. Truman doktrini olarak adlandırılan bu açıklama, Türkiye'nin güvenliğini sağlama noktasında bir dayanak içermemektedir.

ABD ile Türkiye arasında 12 Temmuz 1947'de Ankara'da imzalanan anlaşmada, iki egemen devletten kavramı özellikle vurgulanırken, ABD'nin Türkiye'ye yapacağı ekonomik yardımın daha da artırılabilceği belirtilmektedir.⁵⁰ Yapılan yardım hibe olup, büyük bir kısmı ordunun deniz ve hava kuvvetlerine, kalan küçük kısmının altyapı yani yol ve silah fabrikalarında kullanılması uygun görülmektedir. Ayrıca eğitim ve danışmanlık amacıyla iki yüzün üzerinde Amerikalı uzman Türkiye'ye gönderileceği belirtilmektedir. Akşam gazetesinde çıkan habere göre 400 milyon dolarlık yardımın, 250 milyon doları Yunanistan'a, 150 milyon doları Türkiye için ayrılmıştır. Yapılacak bu para yardımını, 1948 yılı Haziran ayına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Yapılacak bu yardım anlaşması ile her iki ülkeye de danışmanlık ve eğitim hizmeti verecek sivil ve askeri heyetler de gönderilecektir. Truman'ın bu söylevi tüm dünyada geniş yankı uyandırır. İtalyanlara göre bu demeç yeni bir siyasi devrin başlangıcı olarak kabul edilirken, Fransız siyasi çevreleri ise Truman'ın bu söylemini çok önemli bulmaktadır. Fransızlara göre "Başkan Truman şimdiye kadar bu derece mühim ve tesiri bütün dünyayı kapsayacak bir demeçte bulunmamıştır." İngiliz basını da bu söylem ve yardımı, yeni bir devrin başlangıcı olarak kabul ederken, Times bu konu hakkında "Truman'ın nutku tesadüfidir. Amerika taarruz etmiyor, müdafaada bulunuyor. Başkanın totaliter hareketlerinden bahsederken komünizmi kastettiği aşikârdır" beyanatını vermektedir."⁵¹ 21 Kasım 1948 tarihli Cumhuriyet gazetesi de Marshall planı hakkında tarım sahası yardımı kapsamına gönderilecek olan

⁴⁸ Özcan, a.g.m, s.151

⁴⁹ Özcan, a.g.m, s. 173

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, TTK yayınları, Ankara 1991, s. 162-164

⁵¹ "M. Truman 400 Milyon Dolar İstedi", *Ulus*, 13 Mart 1947, s.1; "Truman'ın teklifi büyük çoğunlukla kabul edilecek.", *Akşam*, 13 Mart 1947, s.1.

beşbin traktörden bahsetmektedir. Yapılacak ziraat alet gönderimi hakkında çalışmak üzere beş kişiden oluşan bir Amerikan heyetinin Türkiye'ye geleceği, bu heyetin devlete ait tarım işletmelerinde ve halka ait tarlalarda gezdirileceği yazmaktadır. Marshall planı kapsamında birkaç yıl içinde 5000 traktörün yüzde iki buçuk faiz ile Türkiye'ye gönderileceği, bu traktörlerin aynı koşul ile çiftçiye dağıtılacağı belirtilmektedir.⁵²

Bu anlaşmaya tepki gösteren SSCB, Türkiye'nin Amerikan uydusuna dönüşeceğini iddia eder. Kamuoyu tarafında da bu tarz bir fikrin ortaya çıkmaya başlaması üzerine, ABD Büyükelçisinin başarılı diplomatik girişimleri Ankara'yı SSCB'nin ileri sürdüğü görüşlerin doğruyu yansıtmadığına dair ikna eder.⁵³

Amerikalı uzmanlar, Türk ordusunun eğitimi ile görevli, İngiliz uzmanların Türkiye'de faaliyet göstermesinden memnuniyet duyarak, İngilizlerin daha fazla Türkiye'de kalması için ısrarcı oldular. Çünkü uzun zamandır Türkiye'de görev yapan İngiliz uzmanların verdiği bilgi ve edindiği tecrübeden istifade etmek istiyorlardı. Türklerde, Türk-ABD ilişkilerinde İngilizlerin olumlu katkılarda bulunması ve Truman Doktrini 'ne Türkiye'nin de ilave edilmesinde, İngilizlerin büyük payı olduğunun farkında olarak, İngilizlere karşı saygı ve sevgi besliyorlardı

Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan bu yardım anlaşmasıyla ilişkilerde pozitif anlamda yeni bir döneme girilmiştir. Öyle ki Amerikan büyükelçisi Washington dönüşü, Türk Dışişleri Bakanı tarafından bizzat karşılanır. Bir Amerikan deniz filosu İstanbul'a resmi olmayan bir ziyaret yaptığında Cumhurbaşkanı İnönü, İstanbul'da onları kabul eder.⁵⁴ Cumhurbaşkanı İnönü ayrıca, 19 Eylül 1948 tarihinde Dolmabahçe Sarayında, Amerikan Ayan Meclisi Silahlı Kuvvetler Komisyonu Başkanı Senatör Chandler Gurney'in başkanlığındaki komisyonu da kabul eder.⁵⁵ Teamüller gereği yabancı büyükelçilikleri asla kabul etmeyen Cumhurbaşkanı İnönü, Amerikalılar tarafından bir otelde verilen kokteyle katılmıştır. İlişkilerdeki bu iyileşme ve mükemmeliyet, İngilizleri rahatsız ederek, İngilizlere diplomaside atak yapmaları

⁵² "Amerika'dan beş bin traktör getirilecek", *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1948, s.1

⁵³ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s2, 1948

⁵⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s2, 1948

⁵⁵ "Cumhurbaşkanı dün gece Ankara'ya gitti.", *Akşam*, 20 Eylül 1948, s.1,

ve diplomasiyi daha iyi kullanma gerçeğini hatırlatmaktadır. İngiliz büyükelçisi bu gerçeğe, İngiliz Edebiyatında Lewis Carroll'un ünlü eseri *Alice Harikalar diyarındaki bir karakter olan Kızıl Kraliçenin*” aynı yerde kalabilmek için elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız.” sözü ile atıfta bulunmaktadır.⁵⁶

2.3 Ortadoğu Politikası

Raporlarda Türk yetkililerle bireysel olarak yapılan özel görüşmelerde, Rus sızmasına açık olduğunu düşündükleri Araplar hakkındaki olumsuz görüşlerini dile getirdikleri belirtilmektedir. Fakat Türk Hükümeti, Türk-Irak anlaşması görüşmelerinde, Ürdün kralı ve Lübnan Devlet Başkanının Türkiye ziyaretlerinde başlatılan Arap dostluğunu geliştirme politikasını sürdürmektedir.⁵⁷ Ürdün Kralı Abdullah'ın Türkiye'ye ziyareti, ilişkilerin gelişimi açısından da önemlidir. Ürdün Kralı, 1947 yılı ocak ayında hava koşullarının kötü olması sebebiyle, uçak yolculuğu yapamadığı için, Kral Abdullah önce otomobil ile Hayfa'ya, Hayfa'dan da Savarona yatı ile yolculuğuna devam etmiştir.⁵⁸ 1947 yılı ocak ayı sabah saatlerinde İskenderun'a gelmiştir. Kral Abdullah İskenderun'da büyük bir törenle karşılanmıştır. Kral Abdullah sonrasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün hususi treniyle Ankara'ya hareket etmiştir.⁵⁹ Kral Abdullah'ı Ankara'ya götüren özel tren Ankara garına girdiğinde, Cumhurbaşkanı İnönü liderliğindeki protokol tarafından karşılanmıştır. Kral Abdullah merasim bölümünü selamlamıştır. Kral Abdullah'ın Türkiye'de bu kadar sevilmesi ve kendisinin de Türkiye'yi bu kadar sevmesi, Kral'ın uzun süre İstanbul'da yaşaması ve “Türkiye benim ikinci Vatanım” beyanatları ile anlatılmaktadır. Kral Abdullah'ın da iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi için çabaladığı anlaşılmaktadır. 9 Ocak 1947 akşamı Cumhurbaşkanı İnönü, Kral Abdullah adına, Çankaya Köşkünde resmi bir akşam yemeği düzenlemiştir. Yemeğe Celal Bayar da katılmıştır. Yemekte Kral Abdullah ve Cumhurbaşkanı İnönü iki ülke arasında yapmak istedikleri dostluk anlaşmasının Arap birliğinin huzuruna ve BM'ler politikalarına katkı sağlamayı amaçladığını

⁵⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s2 ,1948

⁵⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s2 ,1948

⁵⁸ 7 Ocak 1947, s.1; “Kral Abdullah Geliyor”, *Akşam*, 7 Ocak, s.2; “Kral Abdullah Bu Sabah İskenderun'a Geliyor”, *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1947, s.1.

⁵⁹ “Ürdün Kralı Bugün Ankara'da”, *Akşam*, 8 Ocak 1947, s.1; “Ürdün Kralı Abdullah Dün Sabah İskenderun'a Geldi”, *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1947, s.1.

açıklamışlardır.⁶⁰ 10 Ocak 1947 de, Kral Abdullah, Atatürk'ün geçici kabrini ve Ankara Yüksek Ziraat enstitüsüne de bir ziyaret gerçekleştirmiştir.⁶¹

Bu dostça görüşmeler ve ilişkiler sonucu, Ankara'da 11 Ocak 1947'de Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Haşimî Şark'ül-Ürdün Krallığı arasında dostluk anlaşması imzalanmış ve anlaşma TBMM'nin onayına sunulmuştur.⁶²

Anlaşma metni maddeleri şöyledir.

Madde 1: Türkiye Cumhuriyeti ile Hâşimî Şark'ül-Ürdün Devleti arasında bozulmaz bir barış ve samimî dostluk mevcut olacaktır.

Madde 2: Antlaşan taraflar iki devlet arasındaki diplomasi ilişkilerini devletler hukuku esaslarına göre kurmak hususunda anlaşmışlar ve her birinin siyasî temsilcisinin diğer tarafın topraklarında, devletler hukuku genel kaidelerince tanınmış işleme mazhar olacağını, karşılıklı olarak kabul etmiştir.

Madde 3: Antlaşan taraflar, ileride, her iki taraf uyruklarına ait adlî işlerle ticaret, konsolosluk, oturma ve yolculuk alanlarında, devletler hukuku kaidelerine uygun ve karşılıklılık esasına dayanan, ayrı bir sözleşme akdi hususunda anlaşmıştır.

Madde 4: Antlaşan taraflar kendi aralarında çıkacak anlaşmazlıkları BM Antlaşması'nın 33. maddesi hükümlerine göre barış yoluyla çözmeye gayret edecektir.

Madde 5: İki yüksek taraf, bu antlaşmada, BM Antlaşması'na göre kendilerine düşen veya düşecek olan hakları ve ödevleri bozucu hiçbir durumun mevcut olmadığı noktasında birleşmiştir.

Madde 6: Bu antlaşma yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on yıl yürürlükte kalacaktır. On yılın bitmesinden bir yıl önce taraflardan biri antlaşmaya son vermek istediğini diğer tarafa bildirmediği takdirde antlaşma kendiliğinden yürürlükte kalacaktır.

⁶⁰ “Büyük Misafiri Bizzat İnönü Karşıladi”, *Ulus*, 9 Ocak 1947, s.1; “Dün Geceki Ziyafette Söylenen Nutuklar”, *Akşam*, 9 Ocak 1947, s.1; “Aziz Misafirimiz Ürdün Kralı Abdullah Ankara'da”, *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1947, s.1.

⁶¹ “Büyük Misafirimizin Dünkü Ziyaretleri”, *Cumhuriyet*, 10 Ocak 1947, s.1.

⁶² TBMM, *TD*, D. VIII, C IV, B. 44 (14.02.1947), s.1-2

Antlaşma, taraflardan birisi son verme arzusunu bildirdikten bir yıl sonra yürürlükten kalkacaktır.

Madde 7: Türkçe ve Arapça olarak yazılmış olan işbu antlaşma en kısa sürede onaylanacak ve onaylanan belgeler karşılıklı alınıp verilecektir. Antlaşma, onaylanan belgelerin karşılıklı olarak alınıp verilmesinden itibaren yürürlüğe girecektir.

Madde 8: Ankara’da on bir ocak bin dokuz yüz kırk yedi ve hicrî on sekiz sefer bin üç yüz altmışaltı tarihinde yapılan bu antlaşma, Türk ve Arap dillerinde yazılı olup her iki metin aynı derecede eşit sayılacaktır.⁶³

Anlaşma sonrası Ürdün kralının Amman’da verdiği bir demeçte, Ürdün Politikası batıda Büyük Britanya, Doğuda Büyük Türk Devleti ile dostluğa istinad ediyor demektedir.⁶⁴

Ortadoğu’daki durum ile ilgili yazısında Cumhuriyet gazetesi Times dergisine dayandırdığı haberinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Haşimî Şark’ül-Ürdün Krallığı arasında dostluk anlaşması hakkında şöyle demektedir. “Arap devletleri bağımsız olduktan sonra Ortadoğu’nun sakinliği ve barışı üzerinde büyük etki yapmıştır. Bunun için Türkiye artık bu devletlere karşı lakayt kalamaz. Gazete, Suriye’nin antlaşma konusundaki endişeleriyle ilgili, Türkiye’nin her ikisi de Haşimî krallığı olan Irak ve Ürdün ile müttefik olduğunu ve tam bir birleşmenin ihtimal dâhilinde bulunduğunu kaydetmektedir.”⁶⁵

Türk Hükümeti dış politikada sorun olarak karşısına çıkan, Suriyelilerin Hatay konusundaki siyasi iddialarına, İskenderun’da serbest bir liman ve ekonomik imtiyazlar sunarak karşılık vererek, siyasi olan bu iddiaların boşa çıkmasını sağladılar.

Filistin konusunda, Türk Hükümeti, hem İngiliz ittifakına bağlılığa devam etmiş, hem de Arap duygularına saygı göstermeye çalışmıştır. Bu süreçte genel olarak Türk basını ise gerçekçi ve tarafsız haber yapma konusunda başarılı olmuştur. Filistin’in bölünme

⁶³ Türkiye Cumhuriyeti *Resmî Gazete*, S. 6536, (19 Şubat 1947), s.11901; *BCA*, 30.10.0/222.496.15; “Türk-Ürdün Antlaşması Metni”, *Ulus*, 16 Şubat 1947, s.1; “Türk Ürdün Antlaşması, Cumhuriyet, 16 Şubat 1947, s.1-3

⁶⁴ “Ürdün Kralının Amman’dan Demeci”, *Akşam*, 21 Ocak 1947, s.1

⁶⁵ “Türkiye Ürdün Dostluk Paktı”, *Cumhuriyet*, 21 Ocak 1947, s.1-3.

kararından sonra Türk Genel Kurmayı, özel olarak Filistin ve Rus birliklerinin Güney Asya’da yer edinmeleri olasılığı konusunda endişelerini sıklıkla dile getirmiştir. Bu sebeple önceki yıllarda ekonomik sebeplerle terhis edilen askeri sınıfların yerlerine yenilerinin getirilmesinin bir gereklilik olduğu ifade edilmiştir.⁶⁶

2.3.1 Filistin Meselesi

Raporlarda; İngiliz –Türk ilişkilerinde, dış politikada Filistin meselesi önemli bir konu olarak göze çarpmaktadır. Türkiye, 1947 yılında Filistin meselesi konusundaki dış politikasında, İngilizlerle beraber kararlar almaya devam ederken, Arapları da karşısına almamaya ve sorunlarının çözümüne katkı sunmaya gayret etmiştir. Bu süreçte Türk basını, Filistin meselesi ile ilgili haberler yaparken tarafsızlığını korumuş ve Türk kamuoyunu doğru bilgilendirmiştir. 29 Kasım 1947’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 181 No’lu Filistin’in bölünme kararıyla beraber Türk Genel Kurmayı, bu durum üzerine, o bölgede oluşabilecek boşluk sonucu Rusların Güney Asya’da yer edinme olasılığına karşı uyarıda bulunmuştur. Türk Genel Kurmayı, Türk ordusunun, Rus tehdidine karşı daima alarmda olması gerektiğini düşünmektedir. Bu sebeple, 1946 yılında ekonomik sebeple Türk ordusundaki asker sayısındaki azalmanın tehlikelerine dikkat çekilmekte ve ordunun tekrar eski seviyesine getirilmesi gerekliliği belirtmektedirler.⁶⁷ Birleşmiş Milletler oturumunda Filistin’in bölünme kararı 10 çekimser, 13 ret oyuna karşı, 33 oyla kabul edilmiştir. Büyük devletlerden ABD, Fransa ve Rusya bölünme lehine oy kullanırken, İngiltere ve Çin çekimser oyu kullanmıştır. Çıkan bölünme kararı üzerine Arap delegeleri salonu terk etmişlerdir. BM’den bölünme kararının çıkması ve kesinleşmesi üzerine, Yahudiler Tel Aviv ve Kudüs’te sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır. Yahudiler verilen bu kararın, Yahudi tarihinde bir dönüm noktası olacağına inanmaktadır.⁶⁸

Raporlara göre, Türk Hükümeti her zaman Filistin ve Siyonist meselesinde, Siyonizm’e karşı Arap devletlerine sempati duymuştur. Fakat bu meselede, Türk

⁶⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s2 ,1948

⁶⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s2 ,1948

⁶⁸ “Filistin’in ikiye ayrılması kararlaştırıldı”, *Akşam*, 30 Kasım 1947, s.1; “Filistin’in taksimine karar verildi”, *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1947, s.1-3

hükümeti, Arap Siyonist çekişmesinde, katı bir şekilde resmi tarafsızlığını korumuş ve Suriye ve Lübnan'ın silah taleplerini reddetmiştir.⁶⁹

Yunanlıların da Doğu Akdeniz de planları vardır. Doğu Akdeniz'de Türklerin de dâhil olduğu bir pakt oluşturmak istemektedirler. Türk-Yunan dostluğuyla beraber, Türk ve Yunan hükümetlerinin, Doğu Akdeniz'deki Araplar ve Mısır'ın da dâhil olduğu Doğu Akdeniz dostluk paktı ve bildirisi, Birleşik Krallık ve ABD tarafından Filistin'deki durumlar gerekçe gösterilerek engellenmiştir.⁷⁰

1948 yılına gelindiğinde Ortadoğu'da ve Filistin'de durum kötüye gitmektedir. İngilizlerin bölgeden çekilmesi üzerine, Tel-Aviv'de toplanan Yahudi bölge konseyi, 14 Mayıs 1948'de İsrail Devletini kurduğunu ilan eder. İngiltere'nin bölgeden çekilmesi ve İsraillin Devlet kurduğunu, ilan etmesiyle, Araplar, İsrail'e savaş açarlar. ABD yeni kurulan İsrail Devletini tanıdığını ilan eder.⁷¹ Mısır ve Arap kuvvetleri 25km bir cephe üzerinde doğu, kuzey ve güneyden olmak üzere üç koldan Filistin topraklarına girerler. Mısır Kuvvetleri iki koldan giriş yapıp, Filistin'de iki kasabayı ele geçirir.⁷² Cumhuriyet gazetesinde 15 Mayıs 1948, başlıklı haberde John Nixon Arap planı başlıklı bölümde şöyle bildirmektedir.” Taarruzlar, doğu, kuzey ve güneyden yapılmaktadır. Doğudan Filistin'e girmiş olan Maverayı Ürdün kuvvetlerini, bundan birkaç gün evvel o bölgeye yetişmiş olan Irak orduları desteklemektedir. Kuzeyden Suriye ve Lübnan birlikleri harekete geçmişlerdir. Mısır orduları da Cenub'den Filistin'e girmişlerdir.⁷³ Başlangıçta Arap orduları zafer kazanırken, sonraki süreçte üstünlük İsrail kuvvetlerine geçmiştir. Bir süre sonra BM, İngiltere ve ABD'nin de çabasıyla ateşkes sağlanır. İngilizlere göre ateşkes olmasaydı Araplar mağlup olacaklar, bunun sonucu olarak ta Yahudiler daha da güçleneceklerdir.⁷⁴ BM'ler Güvenlik Konseyi tarafından arabulucu görevine Kont Folke Bernadotte atanmış ve Bernadotte planı adı altında BM ateşkes kararı çıkmıştır. Bu planı hem ABD hem de İngiltere hükümetleri tarafından kabul etmekle kalmamış, ayrıca bu planın uygulanması için destek de vermişlerdir. Bu planın kabulünde Hem Araplar

⁶⁹ PRO, FO, 424/289/18252, R1033/1011/44, s.3,1949

⁷⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R6894/3668/19(2), s.11-12,1948

⁷¹ PRO, FO, 424/288/17961, R 11233/114/G, s.51-52, 1948

⁷² “Filistin'de Arap Taarruzu başladı”, *Akşam*, 15 Mayıs 1948, s.1; “Arap orduları dün gece Filistin'e girdiler”, *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1948, s.1

⁷³ 15 Mayıs 1948, “Arap orduları dün gece Filistin'e girdiler”, *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1948, s.1-3

⁷⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R 11233/114/G, s.52, 1948

hem de İsrail başlangıçta kabul etmekte isteksiz görünseler da sonunda kabul etmek durumunda kalacaklardır.⁷⁵ Kont Bernadotte 17 Eylül 1948 tarihinde Kudüs'te öldürülmüştür. Kontun, Sterne mensup Yahudiler tarafından öldürüldüğü düşünülmektedir. 18 Eylül 1948 tarihli Akşam gazetesine göre Kont, İsveç kralının yeğeni olup, 52 yaşında, tüm dünyanın hürmet ve takdirini kazanmış, hayatını iyiliğe adanmış bir kişiliktir. Yine aynı tarihli Son Posta gazetesine göre Suikast Kudüs'te Yahudi mahallesinde yapıldı. Kontun yanındaki bir Fransız Albayı da öldürüldü. Kontun arabasına Kudüs'e gelirken de ateş açıldığı bildirilmektedir.⁷⁶

Raporlarda geçen ifadelerle göre, Araplar çıkan bu savaşın uzaması durumunda savaşı kaybedeceklerini düşünmekte ve savaş sonrası anlaşmalarda siyasi yollarla kazanç sağlamak istemektedir. Türk-Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin ile görüşmesinde Arapların anlaşmayı kabulde zorlanmalarını sağlayan ve şikâyet ettikleri en önemli konulardan birinin de Filistin'e olan Yahudi göçü olduğu ve eğer bu göç sınırlanabilirse anlaşmanın da kolaylaşabileceğini belirtilmektedir. İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin, Yahudilerin devlet kurmasıyla, diğer tüm devletlerin yaptığı gibi, ülkelerine olan göçü sınırlayacaklarını düşündüğünü belirtmektedir.⁷⁷

İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafından, Türkiye'deki İngiliz büyükelçisine, 11 Ocak 1949 tarihli, "Majesteleri Hükümetinin Filistin'e yönelik Politikası" başlıklı bir rapor gönderilmiştir. Türkiye'nin Londra büyükelçisi, Ankara ziyareti öncesi, İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin ile görüşmek istemiştir. Görüşmenin içeriği Filistin meselesidir. Büyükelçi bu görüşmede, İngiltere'nin bu konudaki politikası hakkında bilgi almak istemektedir.

Rapora göre, İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin, Türk büyükelçiye, yakın zamana kadar izledikleri politika hakkında bilgileri aktarır. İngiliz Bakan, İngilizlerin ve Amerikaların Filistin'de uygulayacakları Filistin politikası konusunda anlaştıklarını,

⁷⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R 11233/114/G, s.52, 1948

⁷⁶ "Filistin'de vaziyet gergin", *Akşam*, 18 Eylül 1948, s.1-2; "Kont Bernadot'u Yahudiler öldürdü", *Son Posta*, 18 Eylül 1948, s.1

⁷⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R 11233/114/G, s.52, 1948

Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyinde, Arapların da kabul edebileceği bir İsrail Devleti kurulması kararının alınması için çalıştıklarını belirtir.⁷⁸

1948 yılı sonlarına doğru, Türk Hükümeti, Filistin Meselelerini görüşmek üzere Birleşmiş Milletler ‘den gelen Uzlaşma Komisyonu’na katılım davetini kabul ederek, bu komisyona temsilci olarak kıdemli gazeteci ve Cumhuriyetçi Parlamenter CHP Grup Başkan Yardımcısı Hüseyin Cahit Yalçın’ı atamıştır.⁷⁹ İngiliz Bakan, Türkiye’nin de üyesinin olduğu bu komisyonun uygulamasını beklediği genel politikadan bahsedip, bu komisyonun da hızlı bir şekilde eyleme geçmesi gerektiğini düşündüğünü aktarır. İngiliz bakan Bevin tarafından, Ankara’daki İngiliz elçiye gönderilen yazıda, “Büyükelçi ile Türk Dışişleri Bakanı ve Uzlaşma Komisyonu’ndaki Türk temsilci ile yapacağınız görüşmeler için size daha önce gönderilen talimatlar doğrultusunda konuştum.” ifadesi geçmektedir.⁸⁰ Bu ifadeyle İngiliz bakanın Filistin uzlaşma komisyonu hakkındaki konuşmasındaki takip ettiği dış politikanın daha önceden, Ankara’daki İngiliz elçiye gönderildiği anlaşılmaktadır. Raporların belirttiğine göre, Türk Hükümeti, bu komisyonun prosedürü ve taktikleri ve aranacak pratik çözüm konularında İngiliz Hükümeti ile aynı doğrultuda politika yürütmektedir.⁸¹

Raporda Türk Büyükelçisi ayrıca İngiliz Bakandan Filistin meselesinde, İngiliz-Amerikan politikasında, iki devletin uzlaşması ya da görüş ayrılığı içinde oldukları esaslar konusunda bilgi almak istemektedir. Bunun üzerine, İngiliz Bakan, Majesteleri Hükümeti ile Birleşik Devletler Hükümetinin, Kudüs için uluslararası bir rejim olması, Hayfa’nın Yahudilerin egemenliği altında serbest bir liman olması, Yahudilerin Celile ve Yafa’nın tamamını ellerinde tutmaları ve Filistin’in Arap kısımlarının esas olarak Trans Ürdün’e, belki kısmen de Mısır’a dâhil edilmesi konusunda mutabakata vardığı bilgisini vermektedir. Dışişleri Bakanı Bevin, İngiliz Hükümetinin, İsrail ile Kudüs arasında bir Yahudi Koridoruna karşı çıktığını, ABD hükümetinin ise bu konuda henüz kararını vermediğini belirtmektedir. Necef konusunda ise, Majestelerinin Hükümetinin, Necef’in büyük bir bölümünün Arapların elinde olmasını önemli

⁷⁸ PRO, FO, 424/289/18252, E 592/1017 31G, s. B

⁷⁹ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s.3 ,1949

⁸⁰ PRO, FO, 424/289/18252, E 592/1017 31G, s. B (16862 40670), 1949

⁸¹ PRO, FO, 424/289/18252, R1033/1011/44/ s. 3,1949

bulduğunu vurgulamaktadır. Bu bölünme sonucu Araplarda kalacak bölümün Auja-Asluj-Berşeba yolunu içermesinin temel gereklilik olması yanında, Gazze-Birüssebi yolu da Arapların elinde kalmasının önemli olduğunu vurgulanmaktadır. Türk Büyükelçi, Necef konusunda, Türk Hükümetinin de İngiliz Hükümeti ile aynı fikirde olduğunu belirtmektedir. Çünkü Necef üzerinden Mısır ile Trans Ürdün arasındaki ulaşım sağlanmaktadır. Bu sebeple Necefin, Arapların elinde kalmasının stratejik önemi vardır. Rapora göre, Yahudilere de Necef teki Yahudi yerleşimlerinin olduğu toprakların verileceği belirtilmektedir.

Raporda geçtiğine göre, İngiliz Bakan Bevin, Türk elçiye, Amerikalılar Gazze'den güneye doğru uzanan kıyı şeridinin Mısır'a verilmesi konusunda, İngiliz hükümeti ile aynı fikirde olduğunu, Yahudilerin de Mecdel'den kuzeye doğru uzanan şeridin bir kısmını alabileceklerini belirtmektedir.⁸²

Bu görüşmeyi anlatan rapor, bu mektubun kopyalarının Majestelerinin Washington, Paris, Kahire, Amman, Beyrut, Şam, Bağdat, Cidde, Kudüs'teki temsilcilerine ve Kahire'deki B.M.E.O.'ya gönderildiğinin belirtilmesi ile bitmektedir.⁸³

2.4 Türk Yunan İlişkileri

Mart 1948'de Marshall Planı içinde olan 16 devletin Dışişleri bakanları toplantısı için Paris'te bulunan Yunanistan Dışişleri Bakanı Panayis Çaldaris ve Türkiye Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak bir görüşme gerçekleştirir. Yunan Dış İşleri Bakanı Çaldaris, Türk ve Yunan Hükümetlerinin bundan sonra ticari ilişkilerini geliştirmek, bir gümrük birliği sağlamak ve ortak bir dış politika oluşturmak için çalıştıklarını belirtir. 1948 yılı Nisan'ında, Paris görüşmeleri sonrası Yunan ve Türk Dışişleri Bakanı Atina'da görüşür. Türk Dışişleri Bakanı Sadak, Atina'da alışlagelmiş ziyaretleri yaptıktan sonra, Türk Büyükelçiliği görevlileriyle Meçhul Asker anıtına çelenk koyar ve Sonrasında Yunanistan Kralı I. Paulos ile görüşür. 3 Nisan 1948 yılı Ulus Gazetesi bu olayı, "Dışişleri Bakanımız Atina 'da karşılandı" başlığı ile okurlarına duyurmaktadır. Gazetede ki habere göre, bütün Yunan gazeteleri bu ziyaretten hararetle bahsetmektedir. Türk Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak ve eşi 3 Nisan 1948 Cumartesi

⁸² PRO, FO, 424/289/18252, E 592/1017 31G, s. B (16862 40670), 1949

⁸³ PRO, FO, 424/289/18252, E 592/1017 31G, s. B (16862 40670), 1949

günü kral tarafından da kabul edilecek ve öğle yemeğini kral ile birlikte yiyeceklerdir.⁸⁴ Yunan Bakan Çaldaris de Dışışleri Bakanı Sadak onuruna evinde, akşam saatlerinde yemek organizasyonu yapar. Bakan Sadak'ın Yunanistan programı gayet yoğun ve samimi bir ortamda gerçekleşir.⁸⁵

Türk Yunan gazeteleri bu görüşmenin samimiyeti ve Türk- Yunan dostluğu üzerine peş peşe haberler yapmakta, makaleler yazmaktadır. Türk Dışışleri bakanı Necmeddin Sadak'ın programı ve Yunan halkının dostane tutumu gazetelerde aktarılmaktadır. Yunan gazetesi Ethos'ta yayınlanan, Yunan Liberal Parti Başkan vekili Venizelos'un makalesinde, Venizelos, Türk- Yunan dostluğundan bahsederek şöyle diyor. "Türkiye'nin Yunan işlerine gösterdiği yakın alakanın Yunan milleti üzerinde tesiri büyük olacaktır. Yunan milleti siyasi temayüllerine olursa olsun Türk Yunan dostluğunu harici siyasetin temel taşı addetmektedir. Türk Dışışleri Bakanının bu ziyareti bu dostluğu daha sağlam ve daha fiili kılacaktır. Türkiye ile siyasi anlaşma akdi hakkında çıkan haberlerin doğru olup olmadığını bilmiyorum. İki memleket arasında uzun zamandan beri anlaşma vardır. Yeni bir anlaşma bahis mevzu ise bunun eskisinin mevcut şartlara uydurulması suretinde tefsir edebiliriz"⁸⁶

Türk Dışışleri Bakanının Atina ziyareti, İngiltere de de ilgi ile izlenmektedir. İngiliz dışışleri bakanlığı sözcüsü bu ziyaret ile ilgili sorulan soru üzerine, "Bu ziyaretin hedefi iki memleket arasında mevcut dostluk ve iş birliği bağlarının kuvvetlendirilmesidir. Türk -Yunan dostluğunun her gün biraz daha kuvvetlendiğinin görüyoruz. Bu gelişme sulhun selamet, bakımından iyidir ve bizi son derece memnun etmektedir" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.⁸⁷

Türk ve Yunan Dışışleri bakanları görüşmesi sonrasında, Atina'da bir bildiri yayınlanır. Birleşik Krallık Atina büyükelçisi Sir C. Norton, 6 Nisan 1948 tarihinde İngiliz Dışışleri Bakanı Ernest Bevin'e bu bildirinin özetini göndermiştir. Bu bildiride Türk ve Yunan Dışışleri bakanları, iki ülke arasında yapılan ve geçerliliği devam eden anlaşmaların, Türk ve Yunan dostluğunun gelecekte de devam etmesi için güçlü bir

⁸⁴ "Dışışleri Bakanımız Atina'da karşılandı", *Ulus*, 3 Nisan 1948, s.1

⁸⁵ Tuğba Eray Biber, "II. Dünya Savaşı Sonrası ABD Politikalarının Türkiye-Yunanistan İlişkilerine Etkileri (1946-1954)", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, c.VII /2, (2020), s.328

⁸⁶ "Atina Görüşmeleri her tarafta büyük dikkatle takip ediliyor", *Akşam*, 4 Nisan 1948, s.1

⁸⁷ "Atina Görüşmeleri her tarafta büyük dikkatle takip ediliyor", *Akşam*, 4 Nisan 1948, s.1

temel oluşturduğunu vurgulamaktadırlar. Hem Türk hem de Yunan hükümetlerinin dış politikalarının temelini oluşturan ilkelerin, Birleşmiş Milletler Örgütü politikalarına bağlılık, her iki ülkenin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının savunulması, iki ülke halkının da refah içinde yaşamaları için özgürlük ve demokrasinin gerekliliği, gibi unsurların olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesinin de önemi vurgulanmaktadır. Bu gelişim sağlamak için kararlar alınmaktadır. Türk ve Yunan liderlerinin amacının, tüm devletlerin yakın işbirliğini sağlayarak, tüm devletlerin birbirlerine olan güveni yeniden sağlayarak, birbirleriyle yakın işbirliğini temel alan kalıcı bir barış oluşturmak üzerine olduğu belirtilmektedir.

Türk yetkililerle görüşürken, Yunan Başbakanı M. Tsaldaris'in, yakın doğu ülkeleri ile anlaşma planını gündeme getirmemesi, Yunan basını tarafından eleştirilmektedir. Yunan basını Başbakan M. Tsaldaris'in bu konuyu gündeme getirmemesini, Türk hükümetinin bu konuya olumsuz yaklaştığına bağlamakta ve genel olarak bu ziyaretten herhangi bir yararlı sonuç beklenmediğini ifade etmektedir.⁸⁸

2.4.1 Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Bloğu Oluşturma Çabaları

1947 yılından itibaren Yunanistan ve Türkiye arasında dostane ilişkiler vardır. İki ülke ilişkilerinin daha da ileriye taşımak için, karşılıklı ziyaretler yapılmakta ve yeni anlaşmalar imzalamaktadır

1948 yılında, Yunan Başbakan Tsaldaris, Türkiye ile birlikte Doğu Akdeniz'deki bazı Arap devletlerin de dâhil olduğu bir Akdeniz bloğu oluşturma gayreti içindedir. Oluşturulacak bu bloğa katılacak olan devletlerle anlaşıp bir beyanname hazırlamayı amaçlamaktadır. Bunun için, Yunan Başbakan Tsaldaris ilk ziyaretini 1948 yılı mayıs ayı gibi Mısır'a yapmayı planlamaktadır. Yunan Başbakan Tsaldaris, bu ziyareti gerçekleştirmeden Mısır Devletinin bu anlaşma bildirisini ilkesel olarak kabul etmesinin gerekliliğinin farkında olarak bu konu ile ilgili, Yunanistan'ın Mısır büyükelçisi M. Trantafyllidis, görevlendirmiş ve büyükelçi Mısır Kralı Faruk ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Kral Faruk başlangıçta bu bildiriye sıcak bakmakla beraber, sonradan fikrini değiştirerek bu bildiri ile ilgili Yunan Büyükelçiye, Mısır

⁸⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R 4395/3668/19. s. 5, 1948

Dışışleri Bakanı ile görüşmesini istediğini belirtmiştir. Büyükelçi bu sürecin ilerlemesi için Türkiye'nin, Birleşik Krallığın ve ABD'nin de istekli olduğunu belirtmektedir.⁸⁹

Mısır, böyle bir bildiriye katılmakta tereddüt etmektedir. Böyle bir doğu Akdeniz bloğu kurulması anlaşmasına Mısır'ın dâhil olması, Mısır'ı dış politikada demokrasiler lehine taraf olarak gösterip, komünist bloğa karşı tavır olarak algılanacağından, Mısır diplomaside elindeki gücü kaybedeceğinden endişe duymaktadır. Bunun sonucu olarak, Mısır'ın dış politikadaki manevra alanı azalacaktır.

ABD açısından ise Filistin Devletinin yaşadığı sorunlar ve Ortadoğu'daki karışık durum sebebiyle, Yunanistan'ın böyle bir eyleme kalkışması sonucu yapılacak böyle bir anlaşmanın ve bu anlaşmanın oluşmasına katkı sağlayacak bir Mısır ziyaretinin zamansız olduğu düşünülmektedir.⁹⁰

Birleşik Krallık cephesinde ise, İngiliz hükümeti de ABD ile aynı düşünceleri paylaşmaktadır. İngiliz hükümeti ayrıca böyle bir bildiri ve anlaşmanın, İngiliz hükümetinin Orta Doğudaki etki ve nüfuzuna olumsuz etki yapacağını düşünmektedir.⁹¹ Yunanistan Başbakanı, bu bildirinin başarılı ve uzun soluklu olması için ABD ve Birleşik Krallığı'n desteğine ihtiyacı olduğunu bilmekte ve bu ülkelerle istişarelerde bulunmaktadır.

Tüm bu olumsuz destek ve düşünceye rağmen Yunan Başbakan nisan, mayıs ve haziran aylarında, Doğu Akdeniz bloğu dostluk bildirisi kabul ve yayınlaması amacıyla yaptığı girişimleri sürdürür. İngiliz Dışışleri tarafından 3-4 Haziran'da, Yunanistan'ın Londra büyükelçisine, Arap Devletlerinin (Mısır dâhil) tüm geleceklerini etkileyebilecek Filistin sorunuyla uğraşırken, uzun soluklu anlaşmalar planlamanın son derece uygunsuz olduğu, genel desteğin olmadığı, sadece kâğıt üzerinde yapılan anlaşmaların uzun soluklu olamayacağı belirtilmekteydi.⁹²

⁸⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R6894/3668/19, s. 9, 1948

⁹⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R 6894/3668/19-2, s. 12, 1948

⁹¹ PRO, FO, 424/288/17961, R 6894/3668/19-2, s. 11, 1948

⁹² PRO, FO, 424/288/17961, R 6894/3668/19-2, s. 12, 1948

Yunan Bakan Tsaldaris'in kabul edilmesi ve Doğu Akdeniz'deki Mısır dâhil Arap Devletlerinin katılması için büyük gayret gösterdiği Türk-Yunan Anlaşması Bildirisi maddeleri İngiliz Büyükelçiliği raporlarında şu şekilde geçmektedir.

Ek 2, No. 4 Önerilen Yunan Deklarasyonu

1. İki ülke, hâlâ yürürlükte olan 1930, 1933 ve 1938 antlaşmalarına dayalı olarak siyasi iş birliğini sürdüreceklerini onaylamak için.

2. Güncel uluslararası gelişmeler ışığında ortak tutumlarını tanımlayan ayrı bir deklarasyon, aşağıdaki ilkelere göre hazırlanacaktır.

(a) Taraf devletler, bağımsızlıklarına ve her ne pahasına olursa olsun bütünlüklerine ve içişlerindeki özel koşullarının savunulmasına olan kararlılıklarını beyan etmektedir.

(b) Saldırkanı tanımlayan anlaşmaların (Londra) ilkelerine uygun olarak her türlü saldırıdan ve birbirlerinin iç işlerine her türlü müdahaleden kesinlikle kaçınmaktır.

(c) Her bir taraf devlet, diğerinin bütünlüğüne ve bağımsızlığına karşı yöneltilmiş herhangi bir yükümlülüğü kabul etmekten kaçınacaktır.

Bu ayrı deklarasyon, diğer Avrupa ülkelerinin ve özellikle Yakın Doğu ülkelerinin katılımına açık olacaktır. Özellikle Yakın Doğu ülkelerinin katılımını sağlamak için özel çaba gösterilecektir.⁹³

2.5 Türkiye ve Atlantik Paktı

Kuzey Atlantik Birliğini sağlamak üzere 11 Aralık 1948 tarihinde ABD Dışişleri Bakan vekili Lovet, Kanada ve Avrupa'dan beş ülkenin dışişleri bakanları Washington'da toplanır. BBC de geçen habere göre toplantının on beş gün sürmesi beklenmektedir. Toplantıların gündemini, müzakerelerde takip edilecek yol ve diğer devletlerin pakta davet edilip edilmeyeceği, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın emniyetini sağlayacak ve batı birliği tarafından hazırlanan projenin tetkiki

⁹³ PRO, FO, 424/288/17961, R 6894/3668/19-2, s. 12-13, 1948

oluşturmaktadır.⁹⁴ O günlerde yayınlanan Cumhuriyet gazetesinde tanınmış siyasi muhabir Sullivan'ın bu konu üzerine yazdığı yazı şu şekildedir. “Maksat bir dünya birliği kurmaktır, Rusya buna mani oldu. Atlantik paktı buna mukabele mahiyetindedir. Mademki Rusya dünya birliğine karşı geliyor, başka türlü harekete imkân yoktur.”⁹⁵ 12 Aralık 1948 tarihinde çıkan Akşam gazetesinde ise Amerikalı bir yorumcuya dayandırdığı haberinde, Türkiye'nin Amerika için Çin'den çok daha büyük bir önem kazandığından bahsetmektedir. Amerikan yorumcuya göre Atlantik Paktını tamamlayacak bir Akdeniz Paktı için de görüşmeler sürmektedir. Amerikan Radyolarının tanınmış yorumcusu Edward Purov son zamanlarda Atlantik Paktının ısrarla gündemde olduğunun altını çizip, açıklamasına şöyle devam etmiştir. “Geçen hafta Birleşik Amerika'nın Türkiye'deki askeri heyetinin reisi General Mc Bride uçakla İtalya'ya gitti. Orada, Amerika'nın Avrupa'daki askeri şefleri arasında mühim bir toplantı yapıldı. Tanınmış Amerikan askeri liderlerinin, Cebelitarık'tan Türkiye'ye ve hatta daha doğudaki memleketlere kadar uzanacak bölgelerde bulunan memleketlerin askeri bir savunma paktı ile birleşmelerini istedikleri malumdur. Elde edilecek bu Akdeniz paktı, müzakereleri yapılmakta olan Atlantik Paktının bir devamını teşkil edecektir. Bu teşebbüs şu ihtimal göz önünde tutularak ileri sürülmektedir. Herhangi başka bir cepheden ileri fırlayabilecek olan bir Rusya'yı yalnız Avrupa cephelerinde tutmak lüzumsuz bir hareket olur”⁹⁶ Bu demeçlerden Doğu Akdeniz'deki, Türkiye'nin de dâhil olduğu grubun kurulacak bir Atlantik Paktı içinde, güvenlik için bir Akdeniz Paktı istedikleri ve bunun gerekliliği konuşulmaktadır. Bunun olabilirliği üzerinde de görüşmelerin olduğu aşîkârdır.

Türk Dışişleri Bakan Vekili, 24 Kasım 1948 de Ankara'daki İngiliz büyükelçisine, kurulacak Atlantik Paktına Türkiye'nin de katılımını sağlayacak taahhütler isteyen bir nota verdi. Atlantik Paktının kurulmasındaki öncelikli amacın Sovyet yayılmasının engellemek olduğu biliniyordu. Türkiye'nin hâlihazırda olan politikaları Sovyet Yayılmasına karşı olmakla birlikte, Türkiye Sovyetlerin bu genişlemesine karşı da en kritik bölgede olduğu aşîkârdı. İngiliz büyükelçiliğine verilen Nota 'ya göre Türkiye'nin böyle bir organizasyonun dışında kalması, Sovyetlerin Türkiye'ye karşı saldırgan planları yapmasına güç verebilirdi. Türkiye böyle bir durumda kalması

⁹⁴ “Kuzey Atlantik Paktı müzakereleri başladı”, *Cumhuriyet*, 11 Aralık 1948, s.1;

⁹⁵ “Kuzey Atlantik Paktı müzakereleri başladı”, *Cumhuriyet*, 11 Aralık 1948, s.1;

⁹⁶ “Türkiye Amerika için Çin'den çok daha büyük ehemmiyet kesbetti.”, *Akşam*, 12 Aralık 1948, s.1;

durumunda, ülkesini tek başına da savunmakta kararlılığı belirtilmiş ve Türkiye'nin böyle bir pakta dâhil olmasının Türkiye'yi bölgede güçlü kılması için gerekliliği vurgulanmıştır. Türkiye bu sebepler dolayısıyla, Pakta dâhil olmasının doğal ve gerekli olduğunu düşünmektedir.

Raporlara göre, Türkiye tarafından, ABD ya da Birleşik Krallıktan, Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ilgili uluslararası anlaşmalara katılmasına yönelik taahhütler istenmiştir. İngiltere cevap olarak ise; Türkiye'nin Marshall yardım anlaşması ile zaten kazançlı bir durumda iken, İngiliz hükümeti, Amerikan seçimleri sonuçlanmadan, böyle taahhütler vermenin ya da daha fazlasını istemenin Türkiye açısından mantıksız olacağı tavsiyelerinde bulunmaktadır.⁹⁷

Türk notasında, ABD seçimlerinin de sonuçlanmasıyla ABD politikasının, eskiden olduğu gibi devam edeceğini öngören sonuçlar ortaya çıkmasıyla Türkiye'nin güvenceler istediği belirtilmektedir.

İngiliz Büyükelçi David Kelly, Türkiye'nin hem ABD hem de Birleşik Krallığın güçlü bir müttefiki olduğunu belirtmektedir. Fakat Türkiye'nin bir Atlantik gücü olmadığını ve hiçbir zaman, ABD seçimlerinden sonra bile Türkiye'nin bir batı birliği ya da Atlantik Paktına dâhil edilebileceği konusunu düşünmediğini belirtmektedir.

Bu Nota da Türkiye'nin Atlantik Paktı kapsamında, ABD tarafından Sovyetler Birliğinin yayılmasına karşı; İskandinav ülkelerine taahhütler verildiğini düşünmediği, fakat ABD tarafından Avrupalı devletlere savunma amaçlı taahhütlerde bulunulduysa, aynı taahhütlerin Türkiye'ye de verilmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Türk Dışişleri Bakan Vekili, bu konuların doğrudan ABD hükümetini ilgilendirdiği ve bu sebeple aynı açıklamaların 25 Kasım'da ABD büyükelçisine de yapılacağını belirtti. İngiliz elçi yazdığı raporda, Türk hükümetinin taleplerini çok nadir olarak yazılı belirtmesi sebebiyle, verilen bu notanın, Türk Hükümetinin bu konuya verdikleri önemin bir göstergesi olduğuna dikkat çekmektedir.⁹⁸

⁹⁷ PRO, FO, 424/288/17961, No.12/No.484 Secret, s. 58, 1948

⁹⁸ PRO, FO, 424/288/17961, No.12/No.484 Secret, s. 58, 1948

Dışışleri Bakan Vekili, ABD büyükelçisine de İngiliz büyükelçisine verilen notaya benzer bir nota vermiştir. İki nota arasındaki tek fark, Türkiye'nin Amerikan askeri yardımının önemini kabul ettiği ve Türkiye'nin Sovyet yayılmasına karşı kurulacak böyle bir pakta katılmasını sağlayan resmi düzenlemeler istediği bölümdür. ABD büyükelçisi de İngiliz büyükelçisinin verdiği cevaplarla örtüşen tarzda ifadelerde bulunmuştur. ABD planlarının aşama aşama ilerlediği ve ABD'nin yerine getiremeyeceği herhangi bir garantiyi veremeyeceğini ifade etmiştir.⁹⁹

Bu konu 21 Nisan 1949 yılında çıkan Akşam gazetesinde de gündeme gelmiştir. Gazetede yazılanlardan göre, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'ye verdiği notalar üzerinden 6 ay geçmesine rağmen, Ne Türkiye'nin isteklerinde nede ABD ve İngiltere'nin bu istekler karşısında verdikleri cevaplarda kayda değer bir değişiklik olmadığı gözlenmektedir. 21 Nisan 1949 tarihli Akşam gazetesinde, 20 Nisan günü Türk, Yunan, Mısır Büyükelçilerinin, İngiliz dışışleri bakanı Ernest Bevin ile görüştüğü yazmaktadır. Bahsedilen üç büyükelçi, Batılı devletler ve ABD arasında Washington'da devam eden görüşmeler hakkında bilgi almak istemektedir. Görüşmeler sırasında Orta Doğunun güvenlik sorunları sebebiyle Türkiye'nin Kuzey Atlantik savunma paktının, Akdeniz bölgesini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ile isteğini belirtmiş olabileceği ifade edilmektedir. 21 Nisan'da Akşam gazetesi okuyucularına bu konu ile ilgili yazının başka bir paragrafında konuyu şu ifadelerle aktarmaktadır. "Türkiye, kabil olursa Atlantik anlaşması ile birleştirilebilecek geniş ölçüde bir Akdeniz Paktının tahakkuk ettirilmesini istemektedir. Bu hususta ise Ankara hükümetinin Bevin ile Acheson'un son zamanlarda güvenliği ile ilgilerini tebarüz ettiriş şeklinden memnun kalmadığı söylenmektedir.¹⁰⁰ Aynı güne ve tarihli Son posta Gazetesi ise Türk Dışışleri Bakanı Necmeddin Sadak'ın gelecek ay Londra'ya gideceğini okurlarına duyurmaktadır. Adı geçen haberde, Dışışleri Bakanı Sadak'ın önümüzdeki ay Londra'ya geleceğini belirten İngiliz Daily Telegraph gazetesi siyasi muhabiri, gazetesinin birinci sayfasında şöyle demektedir. "Bu ziyaretten bir müddet sonra Akdeniz paktının hazırlanması hususunda Londra veya Washington tarafından sarıh teklifler yapılacaktır. Bu pakta Türkiye, İngiltere, ABD, Fransa, Yunanistan, İtalya ve belki İspanya iştirak edeceklerdir." Daily Telegraph'ın

⁹⁹ PRO, FO, 424/288/17961, No.12/No.487 Secret, s. 59, 1948

¹⁰⁰ "Londra'da Orta Doğunun güvenliği hakkında mühim görüşmeler oluyor.", *Akşam*, 21 Nisan 1948, s.1;

siyasi muhabiri Türk Dışışleri Bakanın Washington da dört gün süren görüşmelerde bulunduğunu hatırlatmakta ve bundan istifade ederek Necmeddin Sadak'ın Başkan Truman ile ABD Dışışleri Bakanı M. Anceson'a bir Akdeniz paktının kurulması yönünde Amerika'nın bir an evvel inisiyatif almasını istemiş olması ihtimalinden bahsetmektedir. Daily Telegraph diplomatik muhabiri yazısına şöyle son vermektedir. "Diplomatik çevreler Akdeniz Paktının acele hazırlanması gerektiği kanaatindeler. Türkiye ve Yunanistan'a verdiği garantiler yoluyla Birleşik Amerika bu pakta iştirak edecektir. Büyük Britanya Akdeniz'deki menfaatlerini göz önünde tutarak ve Cebelitarık, Malta, Süveyş bölgesi ile Srilanka'yı nazarı itibare alarak Akdeniz Paktına girecektir. Fransa da Kuzey Afrika'daki menfaatlerinden ötürü pakta iştirak edecektir."¹⁰¹ Son Posta gazetesinde, görüşleri aktarılan İngiliz gazetecinin bu paktın olabilirliği üzerine pozitif yöndeki fikirleri olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰¹ "Bevin'le Sadak Akdeniz paktı işini görüşecekler.", *Son Posta*, 21 Nisan 1948, s.3;

3. TÜRK İÇ POLİTİKASI

3.1 Siyasi Gelişmeler

Cumhurbaşkanı İnönü, çok partili hayata geçişi iki partiye dayalı bir siyasal sistem olarak düşünüyordu. İnönü'nün iki partili siyasal sistem düşüncesinin gereği olarak Celal Bayar liderliğinde bir muhalefet partisi kurulmasına ihtiyaç duyuldu. Fakat bu fikir 1946 yılına kadar kesintisiz iktidarda olan CHP içinde görüş ayrılıklarına sebep oldu.¹⁰²

CHP üç gruba ayrıldı. İlk grup sert, uzlaşmaz ve iktidarın paylaşılmasına karşı çıkıyordu. İkinci grup yani siyasette ılımlı politikayı savunan milletvekilleri, İnönü'nün çok partili hayata geçilmesi ve muhalefetin mutlaka yaşaması gerektiği düşüncesine destek veriyorlardı. CHP içindeki bu birinci grubun liderliğini Başbakan Recep Peker yaparken, ikinci gruba Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek ve Ulus Yazarı Prof. Dr. Nihat Erim gibi gençler öncülük ediyordu.¹⁰³ CHP de üçüncü grup olarak geçen son grup ise, yaşlı politikacılar grubu olarak ta geçmektedir. Bu son grubun liderliği ise Hilmi Uran ve Şemsettin Günaltay tarafından temsil edilmektedir. Son grup, Cumhurbaşkanı İnönü'nün son yıllardaki politikalarını tehlikeli olarak görmekte ve İnönü'nün koltuğunu korumak için yaptığı gereksiz bir fırsatçılık olarak değerlendirmektedir.¹⁰⁴

Demokrat Parti, kuruluş tüzüğüne uygun olarak 7 Ocak 1947 tarihinde I. Büyük kongresini yapar. Bu kongre Türkiye'de bir muhalefet Partisinin düzenlediği ilk büyük kongre olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁵ Kongreye iktidar partisi olan CHP de delege göndermiştir. Cumhurbaşkanı İnönü'nün de kongreye katılacağına dair söylentiler vardır. Bu sebeple Demokrat Parti kongresinde Cumhurbaşkanı için büyük bir loca ayrılmıştır.¹⁰⁶ 7 Ocak 1947 tarihli Cumhuriyet Gazetesi de bu bilgiyi okuyucularına ilk sayfadan manşet haber olarak duyurmaktadır. Haberde,

¹⁰² PRO, FO, 424/288/17961, r 840/840/44, s. 3,1948

¹⁰³ PRO, FO, 424/288/17961, r 840/840/44, s. 3,1948

¹⁰⁴ PRO, FO, 424/289/18252, r 1033/1011/44, S.3, 1949

¹⁰⁵ Alpaslan Öztürkçü, "Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi", *Cedrus*, c. VII, (2019), s. 745

¹⁰⁶ "Bugünkü Toplantıda Neler Olacak". *Cumhuriyet*, 07.01.1947; Mete 1947, 17.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de kongreye katılmasının kuvvetle muhtemel olduğu yazmaktadır. Kongrenin 7. Ocak günü saat 09.30 da Ankara Yeni Sinema' da toplanacağı, kongreyi takip etmek üzere ülkenin çeşitli yerlerinden yüze yakın gazetecinin Ankara'ya geldiği ifade edilmektedir. Ayrıca İngiliz ve Amerikan büyükelçilikleri basın ataşeleri de dahil olmak üzere birçok yabancı devlet basın ataşesi davet edilir. Ataşelerin de kongreye katılmasının beklendiği anlatılmaktadır. Kongre divan başkanlığına Manisa temsilcisi Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun, başkan vekilliğine ise Balıkesir temsilcisi Rıfkı İrcalı'nın seçilmesinin kuvvetle muhtemel olduğu ve Divan Seçiminde sonra Demokrat Parti Lideri Celal Bayar'ın konuşmasının başlayacağı belirtilmektedir.¹⁰⁷ Kongre 7 Ocak günü Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar'ın konuşması ile başlar. Konuşmada Genel Başkan Bayar çoğulcu-demokratik sistemin kurulmasının yol haritası olarak değerlendirebilecek noktalara değinir.¹⁰⁸ Bu kongrede Demokrat Partililer, Seçim yasasının değiştirilerek demokratikleştirilmesi, siyasi faaliyetlerini sınırlayan yasaların kaldırılması, Devlet başkanlığının, parti başkanlığından ayrılarak Cumhurbaşkanının tarafsızlığının sağlanması amacıyla partili cumhurbaşkanı olmaması gibi taleplerini açıklarlar.

Nisan ayına gelindiğinde Demokrat Parti, 16 Nisan 1947 yılında, Balıkesir, Kastamonu, İstanbul ve Tekirdağ'ın içinde bulunduğu 4 ilde yapılan ara seçime katılmamıştır. Demokrat Parti ayrıca 20 Nisan 1947 de Afyon ilinde yapılan belediye başkanlığı seçimine de katılmamıştır. Afyon Belediye Başkanlığı seçimi ile ilgili, 16 Nisan 1947 yılında Cumhuriyet gazetesinde çıkan haberde, 15 Nisan akşamı, Adnan Menderes ve Afyon Milletvekili General Sadık Aldoğan'ın Afyon'a geldiği belirtilmektedir. Gazeteye göre Sadık Aldoğan yaptığı açıklamasında, Afyon'da 20 Nisan'da yapılacak olan belediye başkanlığı seçimine, şuanda yürürlükte olan seçim kanunuyla girildiğinde, başarılı sonuçlar çıkmayacağının açık olduğunu belirtip, Demokrat Partinin bu seçime katılmayacağını ima eden açıklamalar yapmıştır. Gazeteye göre, alınan bilgiler üzerine Demokratların Afyon seçimine katılmayacaklarının anlaşıldığı ifade edilmektedir.¹⁰⁹ Demokrat Partililer, I. Büyük Parti kongresinde de açıklanan taleplerinin göz ardı edilmesinden büyük rahatsızlık duymaktadırlar. Bu sebeple, taleplerinin göz ardı edilmeye devam etmesi durumunda

¹⁰⁷ "DP., Kurultayı bugün toplanıyor", *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1947, s.1;

¹⁰⁸ Öztürkçü, *a.g.m.*, s. 744

¹⁰⁹ "Afyon Belediye Seçimleri", *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1947, s.1;

meclisi terk edeceklerine dair açıklamalarda bulunurlar. Olayların tehlikeli bir noktaya geldiğini sezen Cumhurbaşkanı İnönü, Demokratların lideri Celal Bayar ve yardımcısı Fuat Köprülü ve Hükümeti temsilen Başbakan Recep Peker ile görüşmeler gerçekleştirir. Cumhurbaşkanı'nın bu çabaları, Demokrat Partililer arasında olumlu etkileri olur. Diğer taraftan Başbakan Peker'in sert çıkışları Cumhurbaşkanı İnönü'nün bu çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasını sağlayabilecek türden olduğu düşünülüyordu. Cumhurbaşkanı İnönü yürüttüğü olumlu politika çerçevesinde 12 Temmuz 1947 de bir beyanname yayınladı. Bu beyannamede, her iki tarafında kusurlarının olduğunu ve kendisinin her iki partiye karşıda tarafsız bir tutum takınacağını belirtti. Hükümetten muhalefete karşı herhangi bir baskıda bulunmamasını, muhalefetten ise herhangi bir yasadışı yönetime başvurmamasını istedi. İki tarafı da memnun etmeyen bu beyannamenin, ülke kamuoyu üzerinde sakinleştirici bir etkisi oldu.

1947 yılı ağustos ayında, Cumhurbaşkanı İnönü bazı toplantılar düzenledi. Bu toplantılara Türkiye'deki bazı gazeteciler, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Hüseyin Cahit Yalçın ve Hamdullah Suphi gibi CHP politikalarına muhalif olduğu düşünülen kişiler katıldı. Bu sebeple bu toplantılar Başbakan Peker'i eleştiren ılımlı gruba cesaret verdi. 1947 yılı ağustos ayı sonunda, CHP'li 35 partilinin Başbakan Recep Peker'e karşı 1947 bütçesine olumsuz oy kullanması, CHP içindeki anlaşmazlıkların ne kadar büyük olduğunu gözler önüne serdi. Bu olumsuzluğa çare bulmak ve eleştirileri önlemek amacıyla Başbakan Peker'in, 6 bakanı görevden alması parti içindeki huzursuzluğu gidermedi. Yeni bakanların güven oylamasında, Hükümete verilen olumsuz oyların 40'a yükselmesiyle birlikte, Başbakan Peker, 9 Eylül'de 1947 de görevinden istifa etmek zorunda kaldı. Başbakan Recep Peker, yükselen enflasyona çare bulamaması, parti içerisinde yeterince destek görmemesi ve 12 Temmuz Beyannamesiyle Cumhurbaşkanı İnönü'yle ters düşmesi nedeniyle görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Cumhurbaşkanı İnönü, Başbakanlık görevine eski Dışişleri Bakanı Hasan Saka'yı atarken Dış İşleri Bakanlığına ise Necmettin Sadak getirildi.¹¹⁰

Recep Peker'in görevinden ayrılması birinci grup yani sertlik yanlısı milletvekilleri için büyük hayal kırıklığı oldu. Bu süreçte Cumhurbaşkanı İnönü'nün tekrar CHP

¹¹⁰ PRO, FO, 424/288/17961, r 840/840/44, s. 3,1948

Genel Başkanı seçilmesi ve parti genel başkan yardımcılığına kendi arkadaşlarından birisinin seçilmesi onları memnun etti. Fakat CHP yayın organı Ulus Gazetesinde yirmi yıldır çalışan, gazetenin editörü Falih Rıfkı Atay'ın gazeteden istifasıyla sarsıldılar. Bu arada Ilımların, 23 Aralık'ta İstanbul'da sıkıyönetimin kaldırılmasını sağlamalarına da tepki gösterdiler.¹¹¹ CHP içinde gruplar arasında çatışma ve gerginlik devam ediyordu.

Hasan Saka hükümeti politikaları da enflasyondaki artışa çare bulamadı. Ayrıca ülkedeki seçim yasasının değiştirilmesine yönelik talepler artmıştı. Tüm bu sebeplerin sonucuyla Cumhurbaşkanı İnönü, 8 Haziran 1948 de Başbakan Hasan Saka'dan kabinesindeki bazı bakanları değiştirilmesini istedi. Hasan Saka bu taleplere karşılık vererek, 10 Haziran 1948 tarihinde ikinci hükümet kabinesini kurdu ve İkinci Hasan Saka Hükümeti olarak adlandırılan hükümet göreve başladı.¹¹²

Demokrat Parti cephesinde, yaşanan bazı olumsuzluklara rağmen, DP yükselişi devam etmekteydi. İstanbul il başkanının istifası, Parti yönetimindeki, topluma da yansıyan anlaşmazlıklar ve Maraşel Fevzi Çakmak liderliğindeki yeni Millet Partisi, Demokrat Partinin Türk kamuoyundaki yükselişine engel olamadı. Güçlenmeye başlayan Demokrat Partinin, CHP hükümetlerinin yükselen fiyatlara çare bulamaması üzerine yaptığı eleştirilerinin kamuoyu karşısında karşılık bulmaya başlamaktadır. II. Hasan Saka hükümetinin de yükselen fiyatlara çare bulamaması ve yürürlükte olan seçim yasasının değişimine yönelik isteklerin yerine getirilmemesi üzerine DP Parti eleştirilerinin dozunu artırdığı görülmektedir.¹¹³

Hasan Saka hükümeti artan bu talepler karşısında yeni bir seçim kanunu hazırladı. Bu yeni seçim kanununa göre, oy verme işlemi gizli olarak yapılacak, seçim komisyonlarında görevli memurların siyasi ayrıcalıkları olmayacaktı. Ancak seçim komisyonlarında, muhalefet partisinin (Demokrat Parti) temsil talepleri ve komisyonların hâkimler tarafından denetlenmesine yönelik talepleri kabul görmedi. Ayrıca yasaya göre, oy sayımından hemen sonra oy pusulalarının hemen imha edilmesi kararı da vardı. Bu karar muhalefet tarafından şiddetle eleştirildi. Muhalefete,

¹¹¹ PRO, FO, 424/288/17961, R 840/840/44, s. 4, 1948

¹¹² PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s. 3, 1949

¹¹³ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s. 3, 1949

Hükümetin, seçim sonuçlarına göre istenmeyen bir sonucun ortaya çıkması durumunda müdahale ederek, kanıtların yok edilmesi amacıyla böyle bir kararı aldığını düşünmekteydi. Bu sebeplerle, Demokrat Parti ve Millet Partisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Yasama döneminde boşalan 13 milletvekilini seçmek amacıyla, 13 ilde 17 Ekim 1948 yılında yapılan seçimi boykot ederek, katılmadılar.¹¹⁴

31 Ekim 1948 de TBMM başkanlığı seçimi yapılmıştı. Cumhuriyet Halk partisi milletvekilleri, Meclis Başkanlığı görev süresi biten Ali Fuat Cebesoy'un yerine eski Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun lehine oy kullanarak, TBMM Başkanı olarak Şükrü Saraçoğlu'nu seçtiler. CHP'nin böyle bir karar almasında iki nedenden bahsedilmektedir. Yeni başkan olarak Şükrü Saraçoğlu'nun seçilmesinde, birinci nedenin Ali Fuat Cebesoy'un Muhalefet partileri ile yakın ilişkileri olduğu belirtilmektedir. İkinci neden olarak ise, Ali Fuat Cebesoy'un Demokratların Seçimleri kazanması durumunda, Cumhurbaşkanı İnönü'nün yerine, Cumhurbaşkanı olabilecek tek figür olarak görülmesidir.¹¹⁵

Üçüncü parti olan olarak siyasi arenaya çıkan, Millet Partisi çok büyük bir başarı göstermemiştir. Bunda, büyük bir asker olan Maraşel Fevzi Çakmak'ın, siyasi arenada aynı baskınlığı ve başarıyı gösterememesi, Millet Partisi ile Devlet politikalarına karşıt olan bazı fikirlerin parti ile ilişkilendirilmesi etken olarak görülmektedir.¹¹⁶

Yılın sonunda Demokratlar Cumhurbaşkanına destek verdikleri ve Hükümetle anlaşmaya başladıkları, mevcut yasalardan memnun olmamalarına rağmen taleplerinin yakında karşılanacağını beklemektedirler. Cumhurbaşkanı yaptığı doğru hamleler sonucu ülke içindeki prestijini artırmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü'nün, iki partili demokratik sistem kurma isteği ise devam etmektedir.

1949 yılı siyasi hayatta, iktidar ve muhalefet ilişkileri dalgalı bir şekilde devam etmektedir. Demokrat Partinin II. Büyük Kongresi (20-25 Haziran 1949) bu ilişkilerin daha da gerilmesine sebep oldu. DP'lilerin "Milli Teminat Andı" CHP'lileri çok rahatsız etti. Parlamantonun dağılmasıyla birlikte siyasetteki gerilim nispeten azalsa

¹¹⁴ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s. 3, 1949

¹¹⁵ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s.3- 4, 1949

¹¹⁶ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s.4, 1949

da sonbaharla birlikte siyasi tansiyon tekrar yükselmeye başladı. 16 Ekim 1949 ara seçimleri de gerginliğin artmasına katkı sağladı¹¹⁷.

İngiliz belgelerinde Türk siyasi hayatının tek partili hayattan çok partili siyasal yaşama geçiş sancılarının derinden hissedildiği ifade edilmektedir. Tek parti anlayışında devletin ve devlet memurlarının uzun yıllardır CHP'nin emrinde ve CHP'ye sadık olduğu düşünüldüğünde, CHP'ye karşı çıkmanın vatana ihanetle eş değer görülmesi normal olarak kabul edilmektedir.

3.2 Mali ve Ekonomik Gelişmeler

3.2.1 Mali Durum

1947 sonbaharında Türkiye, ticaret ve ödemeler dengesi konularında ciddi zorluklar yaşamaktadır. Türkiye'de tarımdaki kötü hasat ve kıtlık hem iç tüketim hem de tarım ürünleri ihracatında olumsuzluk oluşturmuştur. Dış ticarete İngiliz Hükümetinin, sterlin konvertibilitesini (dönüştürülebilirliğini) askıya alması, İhracatta önemli miktarda azalmaya sebep olurken, ABD'den yapılan tüketim malları ithalatındaki plansızca artış Türkiye'de dolar sıkıntısı oluşturmuştur. Bu dolar sıkıntısı ve Türk Hükümeti'nin ABD'den yaptığı ithalat ödemelerinde kullanacağı sterlin bakiyelerinin dönüştürülemez hale gelmesi, hükümeti ve ekonomiyi oldukça sıkıntıya düşürmüştür. Birleşik Krallıktan beklenen yardımın da gelmemesi ve Döviz kasasında sadece dönüştürülemez sterlinin dışında hiçbir varlığın olmaması ve Türk Hükümet ile iş dünyasını, neredeyse mali olarak içinden çıkılmaz bir duruma getirmiştir. Bu sebeplerle Türk dış ticaret bütçe açığını daha da kötüleştirmiştir. 1938 yılından beri ilk kez dış ticaret dengesi belirgin bir şekilde açık verir. Bu dönemde Türk Hükümet yetkilileri, bu sorunun üstesinden gelmek için bütçe planlaması yapmaya başladılarsa da başlangıçta bu çabalar yavaş ilerler. 1948 yılında bütçede yapılan bu düzenlemelerin sonuçları yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamış gibi görünür. Ayrıca Türk Hükümeti, dünyada ekonomik zorluk yaşayan diğer ülkelerin yaptığı gibi Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelir. Ancak 1948 Ocak ayında Türkiye'nin Washington'daki planlamacılar tarafından Avrupa İyileşme Programı (E.R.P.) yardımını alan ülkeler

¹¹⁷ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s.4, 1949

yerine, yardım dağıtan ülkeler arasında yer aldığı bilgisi, Türkiye için oldukça rahatsız edici bir durum olarak ortaya çıkar. Truman Doktrini çerçevesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nden alınan yardım, ekonomide bazı küçük etkiler sağlamış olsa da esas olarak Amerikan yardımının büyük bir kısmı askeri yardımdan oluşmaktadır. Bütün bu sorunlar, Türkiye'nin dış ticaret ve ödemeler dengesi stratejilerini yeniden gözden geçirmesine ve uluslararası yardımların şekline dair yeni stratejiler geliştirmesine neden olur.¹¹⁸

Maliye Bakanı Hasan Şevket Adalan'a göre, dış ticaret açığının oluşmasında ana etmenlerden biri olan sterlin bakiyeleri, 1947 yılı son çeyreğinde azalmaya başlarken, 1948 yılı ilk çeyreğinde daha da hızlı azalmıştır.

1947 yılının sonunda bütçede ve ekonomik göstergelerde olumlu anlamda kayda değer bir değişiklik olmaması, Türk Hükümeti adına moral bozucu bir durum ortaya koyar. 1948 yılı için öngörülen bütçe açığı ve askeri harcama oranı, 1947 yılı harcama oranları ile karşılaştırıldığında farklılık göstermemektedir. Yapılan askeri harcamaların, ek krediler de hesaplandığında Türk hükümeti tarafından yapılan resmi bütçe tahminlerinin çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Amerika tarafından gönderilecek yardımların, büyük oranda askeri malzemeleri içermesi ve bu sebeple, bütçeden orduya ayrılan büyük payda azalma yapacağı tahmin edilse de Türk ordusunun asker yaşelerini ayrılan bütçesine çok büyük bir katkı yapacağı düşünülmemektedir. Bütçede Bayındırlık işlerine büyük, yeterli bir kaynak ayrılmamıştır. Bayındırlık yatırımlarına ayrılan bu yetersiz kaynağın harcanmasında da sorunlar vardır. Türk yetkililerin, ihtiyaca yönelik yapılar yapılması yerine, Kamu işleri ve kalkınmaya ayrılan bütçe harcamalarında yetersiz, verimsiz ve gösterişli projelere kaynak aktardığı belirtilmektedir. İngiliz büyükelçisi, yapılan bütçe ve bütçedeki kaynakların harcanmasındaki bu yanlış, İngiliz Edebiyatında Charles Dickens'ın "David Copperfield" adlı romanındaki bir karakter olan Wilkins Micawber'den türetilen, bir şeyleri düzeltme umuduyla dolu olmakla birlikte, somut

¹¹⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.5-6, 1948

bir plan yapmayıp, gerçekçi adımlar atmamak ve harekete geçmemek anlamında kullanılan “*Micawberish inertia*” ifadesi ile atıfta bulunmaktadırlar.¹¹⁹

1948 yılı son altı ayı, Türk Hükümeti enflasyonla mücadelede kararlı adımlar atmaya başladığı anlaşılmaktadır. Hükümet fiyat artışının önüne geçmek yâda en azından daha fazla artışı önlemek için çok etkili olmasa da tutarlı önlemleri devreye koydu. 1948 yılı eylül ayında bu önlemler kapsamında enflasyonla mücadele yöntemlerini değerlendirmek üzere bir komite kuruldu ve bu komite tarafından fiyat spekülasyonu dizginlemek, bazı vergileri azaltmak ve ülke içinde fiyatların yükselmesini önlemek amacıyla bazen ihracat kontrolleri de yapılarak bazı önlemler alındı. Alınan bu önlemlerin enflasyonla mücadelede pozitif sonuçları olacağı beklenmektedir.¹²⁰

3.2.2 Dış Ticaret

Raporlara göre, Türkiye’nin dış ticaret istatistiklerini değerlendirirken, bazı önemli faktörlerin unutulmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu faktörlerin, başında Türkiye’nin dış ticaret istatistiklerinde, Milli Savunma Bakanlığı için yapılan ithalatların belirtilmemesi gelir. Ayrıca Türkiye’nin Birleşik Krallığa yaptığı ihracatın, borçlanılarak satın alınan ürünleri de içermesi, Türk ihracat istatistiklerinin, muhtemelen Londra’da Gıda Bakanlığı ya da Londralı tüccarlar tarafından satın alınan ancak aslında başka yerlere sevk edilen malları, Birleşik Krallığa yapılan sevkiyatlar olarak raporlama eğilimi yer alır. Bazı ithalatların, II. Dünya Savaşı’ndan önce Birleşik Krallıktan, savaştan sonra ise Amerika Birleşik Devletleri’nden alınan kredilerle finanse edilmesi olarak sıralanmaktadır. Sayılan bu sebepler, Türkiye’nin yılsonu dış ticaret rakamlarında oluşan farklılığı açıklamaktadır. Türk istatistiklerine göre 1947 yılı için, Türkiye’nin Birleşik Krallık ile yapılan dış ticarete, Türkiye lehine olumlu dengesi 16,6 milyon TL iken, Birleşik Krallık istatistiklerine göre ise aynı dönem için, Türkiye’nin 5 milyon sterlinlik bir dış ticaret açığına sahip olduğunu belirtilmektedir. İki ülke istatistikleri arasındaki bu büyük farkın, Birleşik Krallıktan, Türk Milli Savunma Bakanlığı için gönderilen askeri malzeme ihracatından ve gerçekte sterlin

¹¹⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.6, 1948

¹²⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.8, 1948

bölgesinin diğer bölgelerine yapılan tahıl sevkiyatların Birleşik Krallık adına raporlanmasından da kaynaklanabileceği belirtilmektedir.¹²¹

1947 yılının ortasında Türkiye'nin dış ticaret dengesinde ani bir değişiklik olduğu belirtilmiş, haziran ayından itibaren her ay büyük bir dış ticaret açığı gözlemlendiği ve yılsonunda 1938 yılından beri ilk kez yaklaşık 60 milyon TL'lik bir dış ticaret açığına ulaşıldığı raporlanmıştır. Bu rakam, 1929 yılından beri dış ticaret istatistiklerinde oluşan en büyük dış ticaret açığı olsa da 1946 yılında Türk Lirasında yapılan devalüasyon sebebiyle, önceki yıllardaki dış ticaret gelir-gider rakamlarıyla karşılaştırıldığında çok büyük dikkat çekmemiştir. İngiliz Büyükelçilik raporlarına göre, Ocak ve Şubat 1948'de de bu olumsuz eğilim devam etmiştir. Bu olumsuzluğun, ihraç edilen Türk ürünleri, daha rekabetçi hale gelene ve Hükümetin Amerikan doları ve İsviçre frangı dışındaki para birimlerinde ödeme kabul etmeye başlayana kadar sürmesi beklenmektedir. Türk hükümeti 1947 yılı Ekim ayında sterlinin dönüştürülebilmesi sorunu sebebiyle, sterlinle ödeme almak suretiyle ihracat yapılmasına kısıtlamalar getirdiği ve bu olumsuz dengenin, büyük ölçüde bu ihracat kısıtlamalarına da bağlanabileceği belirtilmektedir. Türk Hükümetinin, Dolar karşılığı ihracat çabalarının öngörülen başarıya ulaşmaması ve dış ticarete oluşan bu olumsuz denge sebebiyle, özellikle de muhtemelen ürünlerini satamayan üreticilerin hükümete baskıları sonucu, 1947 yılı Kasım ayından itibaren sterlin karşılığı ihracat kısıtlamaları uygulamasının yürürlükten kaldırıldığı belirtilmiştir.¹²²

İngiliz Büyükelçilik raporlarında, 1947 yılı Türk dış ticaret istatistiklerine dayandırdığı bilgilere göre, Türkiye'nin toplam ithalatı 685 milyon TL iken ve ihracatı 625,2 milyon TL olarak kaydedilmiştir. Ülkelere göre ticaret verileri ise, hem ithalat (yüzde 33) hem de ihracat (yüzde 23) ile Amerika Birleşik Devletleri'nin ciddi bir oran ile birinci sırada olduğu İtalya'nın (yüzde 14) ithalat ile Birleşik Krallığı'nı yerini alarak ikinci sıraya yerleştiğine dikkat çekilmiştir.¹²³

¹²¹ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.6, 1948

¹²² PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.7, 1948

¹²³ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.7, 1948

3.2.3 İç Ticaret Harcamaları

İngiliz Büyükelçilik raporlarına göre, 1947 yılı Türk çiftçisi için verimli bir yıl olmamıştır. 1947 yılı hasatlarında buğday ve yenilebilir diğer tahıl ürünlerinde bol ürün olmadığı ortaya çıkmıştır. Türk hükümeti ile İngiliz Gıda Bakanlığı arasında 12.500 ton tahıl alımı anlaşması olduğu halde, tarımda oluşan kıtlık sebebiyle 12.500 ton tahılın tamamının gönderilmesinin zor olduğu belirtilmiştir. Az miktarda tahıl dolar karşılığı ihraç edilebilmiştir.¹²⁴ 17 Mayıs 1946 yılında mecliste kabul edilen bir kanunla, kuraklık yüzünden borcunu ödeyemeyen köylüden bir kat fazla ceza alınması iptal edilmiştir. Bu yasa ile kuraklık sonucu sıkıntı yaşayan köylünün eli rahatlatılmıştır. Köylüye vergi kaynaklı cezanın kaldırılması ve vergi borçlarının 1945 mahsulünden değil, 1946 mahsulünden cezasız olarak alınması istenmektedir.¹²⁴ 1948 yılında ise Türkiye'deki tahıl durumunun ve kıtlığın daha da kötüleştiği, ekmek tedarikinde bile zorlandığı, bu sebeple Nisan ayında ekmekteki buğday oranının azaltılması kararı alındığı raporlanmıştır. Hükümet yetkilinin, dolar karşılığı buğday ithalatı yapmak istemektedirler. 1948 yılı hasadından, Türk yetkililer umutlu olsa da belirsizliğin devam ettiği belirtilmektedir. 1947 yılı şeker pancarı üretiminde iyi bir yıl olmuştur.¹²⁵ 2 Ocak 1947'de Hükümet şeker fiyatlarında indirim gitmiştir. 4385 sayılı kanunun 4'üncü maddesine dayanılarak, ambalaj masrafları hariç olmak üzere fabrika kesimi kesme şekerin toptan satış fiyatında 130 ve toz şekerin toptan satış fiyatında ise 100 kuruş indirim yapılmıştır.¹²⁶ Şeker fiyatlarında yapılan bu indirim sebebiyle, Türkiye'de şeker tüketimi artar ve hükümet 35.000 ton şeker ithal etmek zorunda kalır.¹²⁷

II. Dünya Savaşı öncesi dönemde, Almanya ve Orta Avrupa'ya ihraç edilen düşük kaliteli tütünün, satımında sıkıntı olduğu, Fındık ihracı konusunda da rakamların tatmin edici bulunmadığı belirtilmektedir.

Sanayi, madencilik ve iletişim alanlarında, 1947 yılının sonunda elde edilen veriler, bazı yavaş ilerlemelerin başarıldığını göstermektedir.

¹²⁴ "Dün Mecliste mühim kanunlar kabul edildi", *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1946, s. 3

¹²⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s. 7, 1948

¹²⁶ "Şeker ucuzluğu", *Cumhuriyet*, 2 Ocak 1947, s. 1,

¹²⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.7, 1948

Kömür, elektrik, pamuk, yün ve ipekli kumaşlar, çimento, kâğıt, demir-çelik, tuz ve kibrit gibi ürünlerin üretiminde artışlar gözlemlenmiş, ancak hala birçoğunun üretimi, talebi karşılamada yetersizdir. 1948 yılında açılması planlanan Karadeniz kömür havzasında yeni bir elektrik santrali ve İstanbul’da yeni bir kömür deposu, kömür madenciliğinin gelişimi için önemli olsa da kömür havzasındaki liman tesislerini ihtiyaca karşılık verecek hale getirmenin çok ta kolay olmadığı belirtilmektedir.

İngiliz Büyükelçilik raporlarında geçen ifadelerle göre Türkiye’deki sanayi, imar ve diğer kamu işlerinin gelişimi için, yabancı kredi ve teknik bilgi ithalinin gerekliliği söylenmekte, Türk yetkililerin planlama ve öncelik sıralaması yaparken bile sorunlar yaşadığı belirtilmektedir. Bu yabancı sermaye ve teknik bilgi ihtiyacını fark eden ve Türkiye’yi yabancı yatırımcılar için daha çekici hale getirmek amacıyla Türk Hükümetinin yeni bir politika oluşturup, 22 Mayıs 1947 tarihli 13 sayılı Kararname ile başlayan daha liberal bir sermaye anlaşmasını yürürlüğe koyduğunu ifade edilmektedir.¹²⁸

1948 yılı mart ayının ilk günlerinde Türkiye’nin güneydoğusunda petrol bulunması coşkuyla karşılanmıştır.¹⁸ Eylül 1948 tarihli Akşam gazetesinde Raman’da 11 numaralı kuyudan günde 200, 13 numaralı kuyudan günde 5000 ton petrol çıkarılacağı yazmaktadır. Bu sondajların Amerikan sondaj şirketleri tarafından açıldığı belirtilmektedir.¹²⁹

ABD ile yapılan yardım anlaşması ile ABD’den Türkiye’ye gönderilecek yardımların limanlara indirilmesi ve bu malzemelerin dağıtımında, Türkiye’deki demiryolu ve liman olanaklarındaki kapasite yetersizlikleri sebebiyle zorluk yaşanabileceği düşünülmektedir. Ulaştırma ve nakliyyede kullanılabilecek yolların durumu da çok iyi değildir. Yol yapımı için, Türk hükümeti bütçeden artan miktarlarda ödenek ayırmasının yanında, ABD yardım programında 5 milyon dolarlık miktar da yol yapımı için kullanılacak ekipmanlara ayrılmıştır. Yardım malzemelerin taşınmasındaki, nakliyyede oluşabilecek sorunlarını fark eden Türk hükümeti, ABD hükümeti ile özel vergiler konularak daha fazla fonun sağlanacağı yeni bir anlaşma

¹²⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.7-8, 1948

¹²⁹ “Raman’da yeni petroler.”, *Akşam*, 18 Eylül 1948, s.1,

yapmaya çok yakındır. Ancak tüm bunlara rağmen, genel iletişim ağında büyük bir gelişme sağlanmasının zaman alacağı düşünülmektedir.¹³⁰ 26 Mayıs 1948 tarihli Akşam gazetesi, Türkiye’de yolların yapılması için yeni tasarılar olduğunu okuyucularına duyurmaktadır. Habere göre Şose ve Köprüler Başkanlığı, bir genel müdürlüğe dönüştürülecektir. Gazeteden aktarıldığına göre “22bin 500 kilometreyi bulan devlet yolları ağının üçer yıllık üç devrede ikmali hakkındaki sıra ve iş programı hazırlandı. Bu yıl içinde yapılacak yollar için Meclisten 16 milyon liralık ödenek istenecektir.”¹³¹

3.3 Türkiye’de İş Hayatı

5 Kasım 1948 tarihli ve 214 numaralı Büyükelçilik raporu Türkiye’deki işgücünü, Türkiye’de uygulanan iş kanunları ve mevzuatını detaylı bir şekilde incelemekte ve raporlamaktadır. İngiliz büyükelçisinin raporlarında, o yıllarda Türk hükûmetine danışmanlık yapan iki İngiliz danışmanın olduğu anlaşılmaktadır. İngiliz büyükelçisi David Kelly, bu raporları hazırlarken bu iki iş danışmanın fikirlerinden de faydalandığını belirtmektedir.¹³²

Raporlarda bahsedilen birinci konu Uluslararası Çalışma örgütüdür. Türkiye’de 1947 yılı kasım ayından itibaren Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) nezdinde hiçbir toplantı yapılmamış, Türkiye’ye herhangi bir Uluslararası Çalışma örgütü temsilcisi gönderilmemiştir. Türk yetkililer, Uluslararası Çalışma Örgütünün çalışma koşullarına yönelik yardımını teorik bulmakta, onların çalışma şekillerinin Türk Çalışma koşulları ile benzerlik göstermediğini düşünmektedirler. Bu sebeple, Uluslararası Çalışma Örgütünden yardım almayı gerekli görmemektedirler. Bu konuda Türk hükûmetine danışmanlık yapmış, İngiliz iş danışmanı Bay Lefebure’nin görüşleri paylaşılmış ve Bay Lefabure Türk Hükûmeti ile aynı fikirde olduğunu belirtmiştir.¹³³

Bahsedilen diğer bir konu ise eklerde özeti paylaşılan Türk işçi politikası ve Türk iş mevzuatıdır. Türkiye’de kabul edilen İş mevzuatının oldukça iyi olduğu belirtilmiştir. Türk yetkililerin, işçi politikasını düzeltmek için, büyük gayret gösterdiği ifade

¹³⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s.8, 1948

¹³¹ “Yollarımızın yapımı için yeni tasarılar”, *Ulus*, 26 Mayıs 1948, s.1

¹³² PRO, FO, 424/288/17961, R 12888/1156/44, s.55 1948

¹³³ PRO, FO, 424/288/17961, R 12888/1156/44, s.56 1948

edilmektedir. Bu amaçla 21 Ocak 1946 yılında Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığı bünyesinde İş ve işçi bulma Kurumu'nun kurulduğu, iş yerinde kaza geçirenlere ya da iş yerinde hastalanan işçilere tazminat ödenmesi ve doğum yapan çalışanlara yardımlarını da kapsayan, bir yasanın kabul edildiği belirtilmektedir. 1948 yılı için de kapsamlı bir Yaşlılık Emekliliği ve Maluliyet Yasası Tasarısı ile bir Hastalık Sigortası Yasa Tasarısı hazırlanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm bu eylemler ve çalışmaların uygulamada tam olarak işçilere yansımalarının olduğunu söylemenin zor olduğu belirtilmektedir. Çalışma Bakanlığı teşkilatı görev tanımı ve işlevleri yasa ile tanımlanmasına rağmen, uygulamada bazı yenilikler yapmak zor olabilmektedir. Rapor, bunu, Samsun ve Trabzon'da iş denetimi göreviyle çalışan müfettişlerin, bölgenin ulaşımında zorluklar olmasına rağmen, hiçbir ulaşım aracının olmaması ile örneklendirmektedir. Türkiye'deki mali durumlardaki bozulma, yasanın uygulanması için ayrılan fonlardaki yetersizlik ve demokratik kurumlardaki eksikliklerle kanunun işlevsel hale gelmesinin zaman alacağı belirtilmiştir. 1948 yılı içindeki uluslararası koşul ve savunma harcamalarındaki artışında, bu yasadaki işlevselliğe ulaşmasının ve sonuçlarının görülmesinin birkaç yılı bulabileceği düşünülmektedir. . Bununla birlikte, İngiliz iş uzmanı Bay Lefebure'ye göre sayılabilecek tüm eksikliklerine rağmen, Türkiye işçi mevzuatı konusunda, Yakın ve Orta Doğu'daki diğer tüm ülkelerden çok ileride olduğu ifade edilmektedir.

Rapora göre, İngiliz iş yasaları ile karşılaştırıldığında, Türk iş mevzuatında üç maddede özetlenecek eksik yönler bulunmaktadır. Bu eksiklikler şu şekilde özetlenmiştir. Eksikliklerden birincisi, İş Kanunun grevleri(lokavt) açıkça yasaklamasıdır. İkincisi Türkiye'de örgütlenme hakkının ciddi şekilde kısıtlanmış olmasıdır. Sendikaların siyasi faaliyetleri bulunmalarının yasak olduğu, polisin sendikalara girişte ve denetlenmesinde geniş yetkilere sahip olduğu belirtilmektedir. Üçüncü olarak ise temel iş kanunu mevzuatı, sadece on kişiden fazla çalışanı olan işletmelere uygulanmasıdır.¹³⁴

Tarım alanında Türkiye'nin büyük bir gelişim gösterdiği söylenmektedir. Türk yetkililerin ülkenin refahı artırmak için, bu artışta çok büyük katkıları olan tarım

¹³⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R 12888/1156/44, s.56 1948

işçilerinin yaşam standartlarını artırmaları gerektiğinin farkındadır. Bu amaçla sulama ve sel kontrol işleri için projeler geliştirilmekte ve uygulamaya konmaktadır. Çiftçilere tarımsal krediler düzenli olarak verilmekte ve tohumlar dağıtılmaktadır. Türkiye’de tarımsal kooperatifler iyi ve işlevsel olarak çalışmaktadır. Birkaç yıldır tarım işçilerine ücretsiz olarak toprak verme politikası devam etmekte, bu da üretimi artırmaktadır. Köylülere tarımsal eğitim verilmekte ve bu amaca katkı sağlayan Köy Enstitüleri bulunmaktadır. Hükümet tarafından tarımda makineleşme ve tarımsal verimliliği geliştirmek için politikalar yapılmaktadır.¹³⁵

Rapora da bahsedilen ve ek olarak eklenen 1936 tarihli 3008 sayılı temel iş kanunu aşağıdaki gibidir.

Ek No: 11

1936 tarihli 3008 sayılı Temel İş Kanunu

Kanun, işlerinden dolayı hasta olan çalışanlar için işverenlerin önlem almasını zorunlu kılar. İşverenleri, kasaba veya köyden uzak yerlerde “şirket mağazası” açmaya zorunlu kılar; istihdamı düzenler, iş için asgari ücretleri belirler; haftalık çalışma süresini kırk sekiz saat olarak saptar; fazla mesai ve maden veya kaya ocakları gibi yerlerde çalışma süresini düzenler. Ayrıca, 16 yaşından küçük gençlerin günlük sekiz saatten fazla işte çalıştırılmamasını; 18 yaşından küçük erkeklerin ve her yaştan kız ve kadınların madenlerde, kablo döşeme veya kanalizasyon veya tünel inşaatında çalıştırılmamasını; 18 yaşından küçük erkeklerin ve kadınların gece çalıştırılmamasını belirtir. Yeni işletmeler kurmak için izin gereklidir; zorlu ve tehlikeli işleri belirtme yetkisi alınmıştır; 12 ile 18 yaş arası gençlerin herhangi bir işe alınmadan önce tıbbi muayenesinin zorunlu olduğunu belirtir; istihdam borsaları öngörülür (ayrı bir kanuna bakınız); grevler ve lokavtlar yasaklanır, ancak uzlaşma ve arabulucu kurulu için hükümler getirilmiştir; iş koşullarının kanuna ve ulusal çıkarlara uygun olduğundan emin olmak için denetçi atanması öngörülür - bu denetçilerin yetkileri geniştir.

¹³⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R 12888/1156/44, s.57 1948

İstihdam borsalarına(Bugünkü İş Bulma Kurumu) ilişkin hükümler, Devletin, tüm ekonomik faaliyet türlerine ilişkin verileri toplamak, boş pozisyonları bildirmek ve iş başvuruları ile ilgilenmek üzere ülke genelinde merkezi bir ofis ve şube ofislerinin kurulmasını halk hizmeti olarak üstlenmesini öngörür; sosyal sorunları önlemek için tedbirler alır; çeşitli endüstrilere ve kategorilere ait işverenlerin ve çalışanların listelerini yayımlar; işçilerin mesleki niteliklerini iyileştirmek amacıyla eğitimli işçiler yetiştirmeyi ve iş sözleşmelerinin yapılmasına katkı sağlamayı hedefler. İstihdam borsalarıyla ilgili bu bölümler, Kanunun ilanından üç yıl sonra yürürlüğe girecektir.¹³⁶

3.4 Fikirler ve Dinler

Türk kamuoyunda, komünist fikirler milliyetçiliğin özüne aykırı olarak görülmekte, komünizm ise uzun süredir düşman kabul edilen SSCB ile aynı anlama geldiği kabul edilmektedir. Türk Hükümeti komünizm ile mücadele kapsamında, aşırı sol görüşlü öğrencilerin yaptığı eylemler üzerine, 1946 yılında, komünistler diye adlandırılan grubun liderlerini tutuklamıştır. 1946 yılından itibaren, Komünizm ile mücadele kapsamında alınan bu ve bunun gibi önlemler ve Türk kamuoyunda komünizm üzerine oluşan olumsuz algı, komünistler diye adlandırılan bu grupta dağılmalara sebep olmuştur.

Aşırı sağcı ideoloji ise, Orta Asya'daki milyonlarca Türk ile birlik olma anlamına gelen, Panturanizm düşünce biçimini almış ise de bu ideolojide pek başarılı olduğu söylenememektedir. Başlangıçta bu düşüncüyü destekleyen grubun liderlerinden biri olan Hamdullah Suphi Tanrıöver, sonraki süreçte bu politika yerine, geleneksel dini canlandırma düşüncesi üzerine yönelir. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in yaptığı başarılı çalışmalar ve 1946 yılında başlattığı kampanya sonucu, temmuz ayında Mili Eğitim Bakanlığının, Devlet okullarının yanında dini okulların da açılabilmesine izin verilmesi ile sonuçlanmıştır.¹³⁷

Dini okulların açılmasına ilişkin 3 Temmuz 1947 yılında çıkan Cumhuriyet gazetesi, bu haberi okurlarına “Yurtta Din Öğretimin serbest olması kararlaştırıldı” başlığıyla duyurur. Haberde Hükümetin özel din bilgileri kurumları açılmasına izin verdiğinden

¹³⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R 12888/1156/44, s.57, 1948

¹³⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R 840/840/44, s. 4, 1948

ve eğitimin yalnızca Türkçe yapılacağından bahsetmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan tebliğe göre, dini siyasete alet eden kurumların derhal kapatılacağı da belirtilmektedir. Mili Eğitim Bakanlığında yapılan bu konu ile ilgili tebliğ şu şekildedir. “Cumhuriyet Halk Partisi divanı geçen ocak ayı içinde, Anayasanın hükümet gözetimi ve denetimi altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretime serbestlik tanıyan hükmüne dayanarak İslamlığın esaslarını çocuklarına öğretmek isteyen yurttaşların ihtiyaç ve dilekçelerini incelemiştir. Divan bu dileklerin Türk devriminin ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin vicdan hürriyeti ve laiklik prensiplerine zaruri kıldığı şekil ve şartlar altında yerine şekil ve şartlar altında yerine getirilebileceğini bu şekil ve şartları tayin etmenin de hükümet yetkilileri arasında bulunduğunu tespit etmiştir. Hükümetin vazifeye başladığı 1946 Ağustosundan beri bu konuda yaptığı incelemeler de sonuçlanmıştır. Özel din öğretiminde ittiba edilmek üzere tespit edilen ve CHP divanınca da onaylanan esaslar şunlardır:

Medeni haklara sahip yurttaşlar 789 sayılı maarif teşkilatı kanununun 4. maddesi gereğince Milli Eğitim Bakanlığında izin almak şartı ile İslam dininin akidelerini ve ibadetinin esaslarını öğrenmek isteyen çocuklara bunları öğretmek maksadı ile din bilgileri dersaneleri açabileceklerdir. Din bilgisi dershanesi açmak isteyenler Milli Eğitim Bakanlığında izin alınmak üzere, dersane il merkezlerinde veya merkez ilçesinin bucak ve köylerinde açılacaksa Valilere ilçe merkezlerinde açılacaksa kaymakamlara başvurulacaktır. Dini bilgiler öğretmenliği yapmak isteyenlerden medeni, ahlaki vasıflara ve sağlık şartlarını sağlaması isteniyordu. Ayrıca tahsil ve menşe bakımından devlet okullarında öğretmenlik edebilme sıfat ve yetkisini kazanmış olmaları, üniversite ve yüksekokullarla, liselerden veya bunlara denk sayılan diğer okul ve öğretim kurumlarından veyahut mülga imam ve hatip okullarından mezun olma vasfı aranacaktır. Dersiam Payesini veya vaiz yetkisini haiz olanlarla köy imamlığı etmiş veya etmekte bulunanlardan bu dersanelerde öğretim için yeterliği valiliklerce onanmış bulunanlara da öğretmenlik izni verilebilecektir. Din bilgileri dersaneleri yurdun ancak ilkokulu bulunan yerlerinde açılabilir ve bu dersanelere devam edecek çocuklarda ilkokulu bitirmiş olmak şartı aranacaktır. Bu dersanelere yazılmak, devam etmek tamamı ile yurttaşların kendi arzu ve isteklerine bırakılmıştır. Dersler Türkçe olacak. Din bilgileri dersanelerinde ancak hükümetçe onaylanmış program tatbik olunacak, bu program dışında öğretim yapılmayacak ve Türkçeden

gayri bir dil öğretilmeyecektir. Bu dershanelerde hükümetçe incelenmiş ve kabul olunmuş kitaplar okutulacak, bunların dışında herhangi bir kitap ve Türk harflerinden başka harflerle yazılmış kitaplar okutulmayacaktır. Öğrencilere belletilecek Kuran sureleri ve dualar Türk harflerle yazılmış bulunacaktır. Din bilgileri dershanelerinde tatbik edilecek programlarla okutulacak kitapların İslam dininin mezhep ve tarikatlar üstünde müşterek olan akidelerini tanıtip, telkin eder mahiyette olmasına dikkat edilecektir. Dershane, siyasi maksatların elde edilmesi için alet olarak kullanılmak istendiği veya öğretimde İslam dininin akidelerini ve ibadetin usul ve şekillerini öğretmek amacı dışında herhangi bir faaliyete sapıldığı takdirde derhal kapatılacak ve sorumluları hakkında kanun kovuşturması yapılacaktır.”¹³⁸

Türkiye’de azınlıklar, etnik ve dini olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Dini azınlıklar grubunun temsilcilerinden en büyüklerinden biri Fener Rum Patrikhanesi ve Patrikhaneden sorumlu patriktir. 1948 yılında Fener Rum Patrikhanesinde, Türk ve Yunan hükümetleri arasında patrik seçimi konusunda fikir uyuşmazlığı oluşmuştur. Ortaya çıkan bu ihtilaftan, Sovyet hükümeti de fayda sağlamaya çalışmıştır. SSCB açısından bu konu, eski patriğin yetersizliği ya da yeni Patrik seçimi değildir. Sovyet hükümeti bu konu üzerinden, Ortodoks dünyasında, İstanbul (Fener Rum) Patrikhanesini itibarsızlaştırıp, Balkan ve Batı Arap Devletlerinde Ortodoks kilise liderlerini etkilemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede Moskova Kilisesinin, bütün kiliseler üzerinde üstünlük kurması politikasını oluşturmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, Ekümenik eski Patrik Maksimos, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek istifa etmesi üzerine oluşan boşlukta, Türk ve Yunan Hükümetleri arasındaki itilaf uzun sürmemiştir. Yeni Patrik seçimi ile görevli Kutsal Sinod, hem Yunanistan, hem de Türkiye’den gelen resmi baskıların da etkisiyle New York’tan gelen Athenagoras’ı Patrik seçmiştir.¹³⁹ Yeni Patrik Athenagoras Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Truman’ın özel uçağı ile 26 Ocak 1949 günü Türkiye’ye gelip, görevine başlamıştır.

¹³⁸ “Yurtta din Öğretiminin serbest olması kararlaştırıldı.”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1947, s.1-s.4;

¹³⁹ PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s. 3, 1949

Patrik Athenagoras, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından da Çankaya Köşkü'nde kabul edilmiştir.¹⁴⁰

3.5 1949 Yılında İktidar ve Muhalefet İlişkileri

1949 yılı raporlarında, 1949 yılının son aylarında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP) arasındaki ilişkilerin belirgin bir şekilde gerildiğinin gözlemlendiği ifade edilmektedir. Bu gerilimli atmosferin temel noktası, 20 Haziran 1949'da başlayan Demokrat Parti Kongresi'ne dayandırılmaktadır. Fakat daha sonraki süreçte, siyasi çekişmelerin yaz tatilinin başlamasıyla bir miktar azaldığı belirtilmektedir. Ancak, yaz sezonunun sona ermesiyle birlikte, özellikle sonbaharda, bu gerilimlerin yeniden tırmanması ve 1949 yazında yapılacak seçimlere kadar yoğun bir kampanya sürecinin başlaması öngörülmektedir.

1949 yılı İngiliz Büyükelçilik raporlarına göre, çok partili sisteme geçişte Türk siyasi ve demokrasi tarihinin şu anda yaşanan temel zorluklarından birinin, bir süredir devam eden tek partili yönetim sisteminin olduğu belirtilmektedir. Bu tek partili sistemde, devlet memurlarının ve ordunun CHP'nin hizmetine girdiği belirtilmekte ve şu anki konjonktürde CHP'ye karşı çıkmanın ülkeye karşı çıkmak ve dolayısıyla vatana ihaneti ile eşdeğer olarak yorumlandığı ifade edilmektedir. 1931 yılında Fethi Bey tarafından kurulan Liberal Parti (Serbest Cumhuriyet Fırkası), Atatürk'ün katkısı ile kurulması ve Atatürk'ün etkisi altında olmasına rağmen, bu zorlukların üstesinden gelemediği ve bu sebeple Partinin kurucu genel Başkanı Fethi Okyar tarafından feshedildiği belirtilmektedir. Bu şekilde, ilk defa denenmeye çalışılan iki partiye dayalı yönetim sistemi uygulamasının, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapanması ile başarısızlıkla sonuçlandığı belirtilmektedir.¹⁴¹ On beş yıl sonra, 1946 yılında Cumhurbaşkanı İnönü, İki partinin olduğu bir yönetim sistemi oluşturmak amacıyla tekrar girişimlerde bulunmakta ve bu sistemi kurmak için çabalamaktadır. Bu sistemde hükümet partisi ve muhalefet partisinin olduğu bir demokrasi öngörülmektedir. Ancak, bu sürecin kolay olmayacağını bilen İnönü CHP'nin muhalefete karşı gösterdiği hoşgörüsüzlüğü fark etmektedir. Bu yeni oluşan durumla, CHP içindeki liderler ve

¹⁴⁰ Patrikhane ve ekümenlik tartışması, Ali sandıklı, 06.12.2004, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/116/patrikhane_ve_ekumenlik_tartismasi (Erişim Tarihi:06/12/2004 benim erişimim 28/12/20024)

¹⁴¹ PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.14,1949

destekçileri, karşılarına çıkan muhalefeti şaşkınlıkla karşılamış ve vatansever olan kendilerinin, basında olumsuz bir şekilde eleştirilmesini kabul edemedikleri belirtilmektedir. Diğer yandan, Demokrat Parti ise kendi açısından tüm idari mekanizmanın muhalefeti bastırma alışkanlığından bir anda vazgeçmediğini düşünmekte ve seçimlerde ortaya çıkan bir muhalefetin iktidara gelmesi gerektiğine ve geleceğine olan inançları çok büyük olduğu belirtilmektedir. Demokrat Partililerin yapılacak seçimlerde kazanacaklarına olan inançlarının çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Demokrat partililerde, seçimlerde Demokrat Parti zaferinin gerçekleşmemesi durumunda, seçimlerin ve sonuçlarının hileli olacağı sebebiyle kazanamayacakları düşüncesi öne çıkmaktadır. Bu sebepler, 1949 yılına kadar gelen son üç yıllık süreçte, Demokrat parti ve CHP arasında yaşanan anlaşmazlıkların kökenlerini ortaya koymaktadır. DP, 1946 seçimlerinin adaletsiz olduğuna ve idarenin çeşitli yollarla DP üyelerine baskı uyguladığına inanmakta; CHP tarafından, il valiliklerinde, kaymakamlıklarda ve jandarmada Cumhuriyet Halk partililerin ve destekçilerinin varlığını sürdürdüğü sürece CHP'nin demokrasiye dair sözlerinin gerçek kabul edilemeyeceğini savunmaktadır¹⁴²

Cumhuriyet Halk Partililer ise, Demokrat Partiye şüphe ile yaklaşmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tabanı, ülkeyi yönetmek isteyen muhalefet partilerinde deneyim eksikliği olduğunu, Muhalefet parti üyelerinde kişisel olarak hakaret etme eğilimleri ve kışkırtıcılığın gözlemlendiğini düşünmektedirler. CHP tabanında oluşan bu düşünce tarzının sonucu olarak, Cumhuriyet Halk Partililer, CHP'nin iktidardan ayrılması durumunda ülkenin önümüzdeki birkaç yıl içinde büyük zorluklarla karşılaşacağına ve ülkenin, yeni yönetimdeki tecrübe eksikliğinin doğal sonucu olarak, ülkenin olumsuz manada etkileneneğine dair inançlarını pekiştirmektedir. Ancak, CHP içinde ılımlılar olarak geçen CHP'li liderler bu kadar keskin bir değerlendirmede bulunmamakta, muhalefetin olduğu sisteme sıcak bakmaktadır. Fakat bu görüşü paylaşan kişiler, gerçek bir demokratik anlayışa sahip olmalarına rağmen, takipçileri üzerindeki kontrolleri tam olarak sağlayamadıkları belirtilmektedir.

DP Kongresi'nin yapıldığı dönemde, Demokrat Partililerin ruh hali, CHP'lilerdeki bu gerilimden etkilenmektedir. Demokratlar, ülkenin tamamının desteğini alacaklarına ve

¹⁴² PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.14,1949

adil olarak yapılabilecek seçimlerin, onları iktidara getireceğine inanmaktadırlar. Bu sebeple seçim yasaı değişikliğini ilk hedefleri haline getirmişlerdir. Fakat Hükümetin yeni bir yasa çıkararak Demokratların kamuoyundaki yükselişini ve seçimlerde alacakları oyu durduracağından endişe etmektedirler. Bu sebeple Demokrat Parti 7-11 Ocak 1947 tarihleri arasında yaptığı 1. Büyük Kongresi sonunda belli kararlar almıştır. Kongrenin sonunda kabul edilen rapor “Hürriyet Misakı” olarak isimlendirilirken¹⁴³, Türk siyasi hayatındaki en büyük etkisi, talep ettikleri değişikliklerin gerçekleşmemesi halinde sine-i millete dönme tehdididir. DP’nin talep ettiği düzenlemeler; demokratik bir seçim kanunu ile seçim güvenliğinin sağlanması, parti başkanlığı ile Cumhurbaşkanlığı makamının aynı kişide toplanmaması, demokrasiye ve anayasaya aykırı kanunların kaldırılmasıdır

Demokrat Partililer 20-25 Haziran 1949 da II. Büyük kongrelerini yaptılar ve yaptıkları İkinci Kongre sonrasında kabul edilen “Milli Teminat Andının” en önemli vurgusu demokratik usullere uygun bir Seçim Kanununun yapılmasıdır.¹⁴⁴ Bu kongrelerinde CHP’nin seçimleri hileyle kazanması durumunda DP’nin ‘*meşru müdafaa*’ hakkını kullanabileceğine dair bir açıklama yapmışlardır. Bu açıklama, yasanın ihlalinin diğer bir yasa ihlalinin haklı çıkaracağı olarak algılanmış ve ihlal edilecek yasanın ülkede karışıklığa meydan verebilecek davranışlar olarak ortaya çıkabileceği şeklinde yorumlanmıştı. Ancak, DP’nin önde gelen bir üyesi, zorlayıcı önlemlere başvurma niyetinde olmadıklarını belirtmiştir. Bu durum, seçimleri hileyle kazananlara karşı milletin düşmanca olacağını belirten ‘Milli Düşmanlık Yemini’ olarak yorumlanan bir karar haline gelmiştir.

Bu karar,1949 yaz mevsimleri boyunca sert tartışmalara yol açmıştır. CHP, “Mili Düşmanlık yeminini” bir isyana kışkırtma olarak yorumlamış ve herhangi bir düzensizliği kesinlikle bastıracaklarını açıklamıştır. Türk siyasi arenasında ve Türk kamuoyunda sınırların gerildiği anlaşılmaktadır.

Cumhurbaşkanı İnönü, Türkiye’de halkı yöneten bir Cumhurbaşkanı olması yanında, Türk halkına rehberlik etmek ve eğitmek görevini de üstlenen büyük bir lider olarak

¹⁴³ Orhan Cemal Fersoy, *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, Hun Yayınları, İstanbul 1978, s. 180

¹⁴⁴ Oğuz Kaan, “Demokrat Partinin İkinci Kongresinde Kabul Edilen ‘Milli Teminat Andı’nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.37, (Nisan 2021), s. 515

belirlenmektedir. Cumhurbaşkanı İnönü,1947 yılında, partiler arasındaki çekişmeler çok sert hale geldiğinde müdahalede bulunmuş ve Türkiye’de 1949 yılında oluşan böyle gergin bir atmosferi dağıtmak için tekrar harekete geçmeye karar vermiştir. Cumhurbaşkanı İnönü, DP partiye yoğun bir desteğin olduğu düşünülen, Ege bölgesinde geniş çaplı bir yurt turu gerçekleştirerek, pazar yerlerinde, yol kenarlarında ve kahvelerde sakinlik ve düzen çağrısında bulunmuştur. Vatandaşların birbirlerinden nefret etmeden farklılıkları kabul etmeleri ve hükümetin adil davranacağına dair sözlerine, güvenmelerinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Muhalefet basını, Cumhurbaşkanı’nın konuşmalarını detaylı bir şekilde incelemiş ve Cumhurbaşkanı’nın bir devlet başkanı olarak değil, Cumhuriyet Halk Partisi’nin lideri olarak konuştuğunu ve Ege bölgesine yaptığı bu turunun seçim kampanyasının başlangıcı olduğunu öne sürmüştür. Raporlarda, Muhalefetin Bu değerlendirmesinin, gerçeklerden uzak olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁵

Raporlara göre, Büyük şehirlerdeki basının desteğini alan Demokrat Parti, Hükümetin 1950 yılında yapılacak seçimlerin adil olacağı şeklinde yaptığı açıklamalarına güvenmemekte ve DP üyelerinin, özellikle köylerdeki küçük memurlar ve devlet görevlileri tarafından baskıya uğradığını iddia etmektedir. Ayrıca, Demokrat Partililer, Cumhurbaşkanı İnönü ve CHP’nin, her yol ve yöntemle iktidarda kalmayı ve Türkiye’yi, Londra ve Washington’daki Liberaller için göstermelik, etkisiz bir muhalefet oluşturarak, tek partili bir devlet yönetim sistemini devam ettirme niyetinde olduğuna inanmaktadırlar. Demokrat Partili bir üye açıklamasında, kendisinin ve DP’li arkadaşlarının halkın, hükümeti anayasal yollarla değiştirme gücüne güvenmesini arzuladığını, ancak şu anda bunun mümkün olmadığını düşündüğünü ifade etmiştir. Demokrat Partililer henüz Devlet yönetimine dair bir tecrübeleri olmamasına rağmen, şu an ki yönetimden daha iyi bir yönetim sağlayabileceklerine inanmaktadırlar.

Raporlara göre, CHP ise, Demokrat Parti’nin yönetme kabiliyetine güvenmemekle birlikte, CHP içinde Atatürk tipi babacanlık anlayışına inanan dürüst savunucuları, CHP’nin iktidardan düşüşünü göz önüne alamayan bir gurubu ve Partinin iktidarda

¹⁴⁵ PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.15,1949

kalmasından kazanç sağlayan bir diğer grup şeklinde üç grup kişiyi barındırdığı belirtilmektedir.¹⁴⁶

Raporlarda, yukarıda düşünce tarzları bahsedilen iki parti arasındaki krizin, gelecek 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılacak genel seçimlerde patlak vereceği düşünülmektedir. CHP'nin seçimi kazanması durumunda, Demokratlar seçimlerin adil olduğuna inanmayacak ve mağlubiyeti kabul etmeyerek kazananları tebrik etmeyeceğine inanılmakta, hatta şiddet içerikli gösteriler olabileceği belirtilmektedir. Bu yüzden ortaya çıkacak sorunun ciddi olabileceği öngörülmektedir, ancak Türk insanının sağduyusuna, disiplinine ve vatanseverliğine olan güven devam etmektedir. Türk insanının sağduyulu bir şekilde bu gibi sorunların da üstesinden geleceği belirtilmektedir. Bir karışıklığın olması durumunda Ayrıca, kolluk kuvvetlerinin düzeni sağlamak için, verilen emirleri yerine getireceği ifade edilmektedir. Fakat, Türkiye içinde olabilecek hafif ölçekli bir kuvvet kullanımı, Türkiye'nin dostlarını rahatsız edecek ve düşmanlarını ise mutlu edeceği vurgulanmaktadır.¹⁴⁷

Demokratlar seçimi kazanması durumunda, sadece yeni Bakanlar (birkaç istisna dışında) değil, aynı zamanda Meclis'teki Milletvekilleri de deneyimsiz ve eğitimsiz olacakları düşünülmektedir. Seçimi kazanmaları durumunda Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile eski personelden gruplar halinde işten çıkarmalar yaparak idari zorlukları daha da kötüleştirip kötüleştiremeyecekleri ya da muhalefetteyken yaşadıkları 'baskı' nedeniyle CHP'ye karşı intikam alıp almayacakları konularında endişelerin olduğu belirtilmektedir.

Sonuç olarak, seçimlerin sonucu ne olursa olsun, Türkiye'nin bazı zorlu dönemlerden geçmesi muhtemel görünmektedir. İngiliz politikasının, bu iki parti arasındaki mücadelede tarafsız kalmak ve her iki tarafa da ihtiyatlı olmalarını tavsiye etmek olacağı ifade edilmiştir. İngilizler, Türkiye'de yeni hükümet seçildiğinde, hangi taraf kazanırsa kazansın, nazik davranarak ve tavsiyelerde bulunarak yeni hükümetin deneyim eksikliğini telafi edebileceklerini ve yeni hükümetin, yönetimde aşırılıklardan kaçınmaları için yardımcı olabileceklerini belirtmektedirler.

¹⁴⁶ PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.15,1949

¹⁴⁷ 1949/15 PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.15,1949

Raporda, bu iki partinin uygulayacakları dış politika hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır, çünkü bu politika, iki ana parti arasında herhangi bir sorun olarak görülmemektedir. Hangi parti iktidarda olursa olsun, dış politikada köklü bir değişiklik yapmayacakları düşünülmektedir. Ayrıca diğer bir muhalefet partisi Milliyetçi Partiye de çok az olarak değinilmiştir. DP'den ayrılanlarla birlikte Meclis'te saygın bir milletvekili sayısına sahip olmalarına rağmen, örgütlü bir siyasi parti olarak güçlü görünmemekte ve seçimlerden iyi bir sonuçla çıkamayacakları tahmininde bulunmaktadır. Batı ve ileriye değil, doğuya ve geriye bakma eğiliminde olduğu belirtilen bu parti, yabancı düşmanlığıyla suçlanmaktadır. İngiliz büyükelçi tarafından tutunulan bu raporlarda Millet Partisi güçlenme belirtileri gösterirse, dikkatle izlenmesi ve ele alınması gerekecek olarak yorumlanırken; şimdiki durumlarıyla yalnızca göz önünde bulundurmanın yeterli olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.16,1949

4. RAPORLARA GÖRE TÜRKİYEDEKİ ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

4.1 Bürokratlar ve Siyasiler

Açıkalın, Cevat; Cenevre Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1923 Lozan Konferansında Türk heyetinde yer aldı. Dışişleri Bakanlığına girerek çeşitli ülkelerde görevler yaptı. 1942'de Moskova, 1943'te Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı oldu ve 1945'te Londra'ya Büyükelçisi olarak atandı. Zeki ve deneyimli bir diplomat olmasına rağmen, sağırlığı bir dezavantajdı. Londra'da yeterince etkili olamadığı ya da personelinin yeterince harekete geçirmediği izlenimi edinildi. Cevat Açıkalın'ın eşi, Atatürk'ün eski eşinin (Latife Hanım) kız kardeşidir. Açıkalın'ın, Londra'da mutlu olmadığını söyledi. Fakat eskiye göre Londra'ya daha çok alıştığı söylenebilir.¹⁴⁹

Ağralı, Fuat; Meslek olarak bir maliye memuruydu ve siyasette ateşli bir ittifakçıydı. 1926'dan beri milletvekiliydi. Mecliste çeşitli komisyonlarda çalıştı. Ocak 1929'da Sayıştay Başkanlığına atanması üzerine bu görevinden istifa etti. 1933'te Bayındırlık Bakanı olarak atandı. Şubat 1934'te Maliye Bakanı oldu ve 1938, 1939 ve 1943'teki kabine değişikliklerine rağmen görevini korudu. Fuat'ın kişisel özellikleri hakkında çok az şey biliniyor ve kabineye girmesine rağmen Ankara toplumu tarafından da tam olarak bilinmiyordu. Son zamanlarda büyükelçilik ile giderek daha dostane ilişkiler gösterdi. 1944 baharında Bay Hely Hutchinson, Osmanlı Borç Anlaşması müzakereleri sırasında onu yetenekli, kararlı, ciddi ve de sempatik buldu. Ağralı, Eylül 1944'te istifa etti ve o dönemde zimmetle suçlandı. 1946'da yeniden milletvekili seçildi.¹⁵⁰

Akaygen, Mehmet Enis; Yaklaşık 1887'de doğdu. Savaş sırasında Ancona'da (İtalya'da bir şehir) başkonsolos yardımcısı oldu ve 1925'te Moskova'da danışman olarak görev yaptı. Dışişleri bakanlığında çeşitli görevlerde bulundu. Haziran 1946'da emekli oldu. Akaygen hoş ve yeteneklidir. Sağlık durumunun pekiyi olmamasına rağmen, bir süre boyunca Dışişleri Bakanlığı'nın tüm yükünü üstlendi ve temas kurduğu herkes tarafından evrensel olarak sevildi. Dürüst ve açık sözlüdür. Şu anda

¹⁴⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.19

¹⁵⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.19-20

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili ve 1947 baharında Türk parlamento heyetiyle Birleşik Krallığa gitti.¹⁵¹

Akdur, Faik Zihni; 1937 ile 1939 yılları arasında Halep'te konsolos ve Beyrut'ta başkonsolos olarak görev yaptı. Temmuz 1939'da Dışişleri Bakanlığı'na döndü ve Üçüncü (Genel) Daire Genel Müdürü oldu. 1942'de maslahatgüzar rütbesine terfi etti ve Birinci Daire Başkanı olarak atandı. 1944'te Bakan olarak terfi etti. Ocak 1945'te Sofya'da görevli ve 1946'da Moskova'da büyükelçi oldu. Haziran 1949'da bakanlığa genel sekreter olarak döndü. M. Akdur, selefi Fuad Carim 'in tam tersidir. F. Carim 'in sert kurallarının bitişi ve değişimi, Bakanlık tarafından memnuniyetle karşılanmış gibi görünüyor. Nazik ve dost canlısıdır, ancak çok iletişimsel değildir¹⁵²

Aksal, İsmail Rüştü; 1911 yılında Pamukova'da doğdu. Maliye Bakanlığı'nda 1934'te müfettiş yardımcılığına, 1938'de müfettişliğe atandı. 1940 yılında eğitim için Fransa'ya gitti. 1942 yılında Londra'daki Türk Büyükelçiliği'ne Mali ve Ticari Sekreter olarak atandı. 1945 yılında Türkiye'ye döndü ve Maliye ve Ticaret bakanlıklarda üst düzey görevlerde bulundu. 1946 yılında Kocaeli Milletvekili seçildi ve Ocak 1949'da Günaltay Kabinesi'nin kurulmasıyla Maliye Bakanı oldu. Cumhuriyetçi Halk Partisi'nin ilerici kanadına mensuptur ve iyi tanınmaktadır.¹⁵³

Alataş, Dr. Hulusi; Uzun yıllar İzmir Belediye Başkanı olarak görev yaptı. 1936'dan beri Aydın Milletvekilidir. Ekim 1937'de Celal Bayar'ın Kabine'sinin kurulmasıyla Dr. Refik Saydam'ın yerine Sağlık Bakanı oldu ve sonraki Kabinelerde de görevini sürdürdü. Sağlık sorunları nedeniyle Ocak 1945'te istifa etti. İzmir'deki görev yapan İngiliz Başkonsolosları, onu biraz katı buldu ve aralarında olan tüm konularda, özellikle de İzmir'deki konsolosluk tesislerinin yeri konusunda xenofobi eğilimli buldu. Dr. Alataş daha sonra İzmir Liman müdürü oldu, Burada İngiliz tüccarlar onu yardımcı ve yararlı buldular. Çalışkan bir adamdı ve zamanla ve daha yüksek makamların elde edilmesiyle biraz yumuşamıştı. 1946'da milletvekili olarak yeniden seçildi.¹⁵⁴

¹⁵¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.20

¹⁵² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.19

¹⁵³ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.21

¹⁵⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.20

Aras, Dr. Tevfik Rüştü; 1881’de doğdu. İttihat ve Terakki Partisi’nin genel sekreteriydi.1923’te milletvekili seçildi ve Dışışleri Komisyonu Sekreteri oldu. Mart 1925’te Dışışleri Bakanı oldu ve bu görevi 1938’e Atatürk’ün vefatına kadar sürdürdü. Bu görevi sırasında başlıca başarıları arasında Haziran 1926’da Musul Antlaşması’nın imzalanması, Cenevre’deki Hazırlık Silahsızlanma Konferansı toplantılarına katılım, Ekim 1930’da Yunan-Türk yakınlaşmasının sonuçlandırılması, Haziran 1933’te Londra Ekonomi Konferansı’na katılım, 1934’te Balkan Paktı’nın imzalanması, 1936’da Milletler Cemiyeti Konseyi Başkanlığı ve Temmuz 1936’da Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin sonuçlandırılması yer almaktadır. Ocak 1939’da Türkiye’nin Londra Büyükelçisi olarak atandı. Bu görevde başarısız kabul edilerek 1942 de Ankara’ya çağrıldı.

1945’te basında ve platformda Türk-Rus işbirliğini daha da yakınlaştırma çağrısında bulundu. 1946’da Dr. Aras, CHP’den ayrıldı ve seçim adayı olarak Demokrat Parti’ye katılmaya çalıştı, ancak Rus-Türk işbirliği propagandasına desteği nedeniyle reddedildi. Ancak 1946’nın sonlarında dış politikadaki fikirlerinin yanlış noktada olduğuna karar verdi ve Başkan Truman, Yunanistan ve Türkiye’ye yardım konusunda açıklama yaptığıında, Dr. Aras da bunu desteklediğini açıkladı.

1947’nin sonunda, iş dünyasına girerek, Ellerman Denizcilik Şirketi’nin Türk temsilcisi oldu. Kızı, Dışışleri Bakanlığı Ekonomi Bölümü Başkanı Fatin Rüştü Zorlu ile evlidir. Dr. Aras, görünüşte dağınık ve stabil olmasa da hırslıdır ve zekidir ve geri planda tutulan biri olarak asla kabul edilemez.¹⁵⁵

Ataç, Hasan Fehmi; 1877 yılında Gümüşhane’de doğdu. İstanbul’da eğitim gördü ve 1902’den 1910’a kadar Osmanlı Devlet Hizmetinde çeşitli görevlerde bulundu. 1910’da Giresun, 1912’de ise Gümölcine valisi oldu. 1913-1918 yılları arasında Gümüşhane milletvekiliydi. Nisan 1919’da Mustafa Kemal’e katıldı. 1920’de Meclis Başkanvekili oldu. Nisan 1922’de Maliye Bakanı oldu. 1923’ten itibaren Gümüşhane milletvekiliydi. Ağustos 1923’ten Ocak 1924’e kadar tekrar Maliye Bakanı olarak görev yaptı, ancak Anadolu Demiryolu meselesi nedeniyle istifa etti. Kasım 1921’den Mart 1925’e kadar Tarım Bakanıydı. Aralık 1925’te Osmanlı Bankası yönetim

¹⁵⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.21

kurulunda hükümet delegelerinden biri oldu. Aynı yılın Kasım ayında Maliye Komisyonu başkanı, Kasım 1926'da Anayasa Komisyonu üyesi oldu. Nisan 1931'de Bütçe Komisyonu başkanı seçildi. Kasım 1933'te ve tekrar Kasım 1934'te Maliye Komisyonu başkanı seçildi, ancak Kasım 1935'te bu göreve tekrar seçilmedi. Hasan Fehmi güçlü bir lider olarak görülmez. 1946'da Gümüşhane milletvekili olarak yeniden seçilmiştir.¹⁵⁶

Atuner, Mehmet Esat; 1886 yılında doğmuş mesleği diplomattır. Dışişleri bakanlığında çeşitli görevlerde bulundu. Çok iyi bir Avrupalı Türk olarak, mükemmel Fransızca konuşur ve sosyal çevrede aktiftir. Verimli ve yardımseverdir, ancak son yıllarda terfi imkânlarının azalması nedeniyle içine kapanmış bir hal almıştır.¹⁵⁷

Banguoğlu, Tahsin; 1904 yılında Yunanistan, Dırma'da doğdu. Alman Türkologlarla Berlin ve Breslau Üniversiteleri'nde eğitim gören bir profesördür. Ankara'daki dil, tarih ve coğrafya fakültesinde öğretim üyesiydi ve dilbilim, eski Osmanlı dilleri üzerine çalışmalar ve Türk dilbilgisinin temel prensipleri üzerine kitaplar yazdı. Evli ve iki çocuk babası olan Banguoğlu, Almanca ve Fransızca konuşur. Haziran 1948'de Milli Eğitim Bakanı olarak atandı.¹⁵⁸

Barlas, Cemal Sait; 1905 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul ve Haydarabad Üniversiteleri'nde hukuk okudu. Almanca ve Fransızca biliyor. Hukuk alanında çalıştı ve bir süre Eti Bankası'nın hukuk danışmanı olarak görev yaptı. Evli ve iki çocuğu var. 1947'de Antep milletvekili olarak seçildi ve Haziran 1948'de Ticaret Bakanı oldu.¹⁵⁹

Barutçu, Faik Ahmet; 1894'te Trabzon'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Kurtuluş Savaşı sırasında bir gazete yayınladı. Trabzon Elektrik Şirketi ve Trabzon Borsa Başkanlığı yaptı. Evli ve dört çocuğu var. Fransızca biliyor. 1945'ten itibaren Cumhuriyet Halk Partisi'nde grup başkanvekilliği yaptı. 1939'da Trabzon milletvekili olarak seçildi. Eylül 1947'de Hasan Saka'nın Kabinesi'nde

¹⁵⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.21

¹⁵⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.22

¹⁵⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.22

¹⁵⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.23

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı oldu ve 1948'deki hükümet değişikliğinde bu görevini sürdürdü.¹⁶⁰

Bayar, Celal; 1880 civarında doğdu. Kurtuluş Savaşı'ndan önce Bursa'daki Deutsche Orient Bankası şubesinde kasiyer olarak çalıştı. Mustafa Kemal'e Milli mücadelenin erken bir aşamasında katıldı ve Milli Ordu'da üstün hizmetlerde bulundu. 1923'te İzmir Milletvekili seçildi ve aynı yıl Milli Ekonomi Bakanı olarak atandı. Mart 1924'te İsmet Paşa'nın ikinci Kabinesi'nde İmar Bakanı (mültecilerin yerleştirilmesi için) oldu, ancak temmuz ayında Gazi'nin tavsiyesiyle İş Bankası Genel Müdürü olmak için istifa etti. Ağustos 1928'de bölgenin olanaklarını incelemek ve yoksulluğunun nedenlerini araştırmak için Türk Karadeniz limanlarını kapsayan bir tura çıktı. Kasım 1928'de ve tekrar Kasım 1930'da Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komitesi üyesi seçildi. Aralık 1931'de Yüksek Ekonomi Konsey Başkan Yardımcısı seçildi ve Ocak 1932'de Dış Ticaret Bakanı ile birlikte Tahran'a giderek İran ekonomik koşullarını inceledi ve orada İş Bankası'nın bir şubesinin kurulmasını planladı. Eylül 1932'de, mali ve ekonomik krizin zirveye ulaştığı dönemde, bankasının faaliyetlerinin hükümetin ticaret ve sanayide aşırı devlet kontrolü politikası tarafından engellendiğini gören Celal, Gazi ile doğrudan görüşerek Millî Ekonomi Bakanı olarak atandı (1928'deki görevinden çok daha önemli bir görev). Mayıs 1933'de ticaret anlaşmasını müzakere etmek ve Tsaldaris Hükümeti ile samimi ilişkiler kurmak için Atina'ya gitti (Anlaşma 9 Mayıs'ta imzalandı). Haziran ayında, Türk heyetinin "ikinci başkanı" olarak Tefik Rüştü ile birlikte Londra'ya Ekonomik Konferansa katıldı. Bu vesileyle ayrıca Paris ve Berlin'i de ziyaret ederek Fransız ve Alman Hükümetleri ile "takas anlaşmaları müzakere etti. Eylül 1937'de, İsmet İnönü'ye dinlenme süresi tanımak amacıyla geçici Başbakan oldu. Ertesi ay İsmet İnönü istifa etti ve Celal Bayar Başbakan oldu. Kasım'da Cumhurbaşkanı ile doğu illerini kapsayan bir tura katıldı ve Nisan 1938'de Yunanistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştirdi. Kasım 1938'de İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı seçildiğinde ikinci kabinesini kurdu, ancak bu kabine uzun sürmedi; Celal, 1939'un ocak ayında beklenmedik bir şekilde istifa etti. Bu sırada "İmpeks" skandalı ve Denizbank davası gibi birkaç ciddi mali skandal araştırılıyordu. İstifası ve buna bağlı koşullar, resmi ve ticari çevrelerde büyük bir huzursuzluk yarattı ve sorumluluk alma isteksizliği, izleyen iki veya üç ay boyunca herhangi bir öne çıkan

¹⁶⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.23

sorunda resmi bir karar almayı neredeyse imkânsız hale getirdi. Ortaya çıkan skandalların doğrudan sorumluluğunun Celal'e yüklendiği olay olmadı.

Celal Bayar, evlidir. Dürüst ve samimi bir karaktere sahiptir. Genellikle verdiği sözleri yerine getirebilecek güvenilir bir adam olarak bilinir, bu itibar elçilikle yaşadığı deneyimleriyle de tamamen doğrulanabilir. Çalışkan ve mütevazı bir yaşam süren Celal, boş zamanlarını açık havada geçirmeyi tercih eder, Ankara'da ata biner ya da Marmara'da yelken açar ve Moda Yat Kulübü'nün başkanıdır. Deneyimli bir bankacı ve ekonomisttir, ancak dış ilişkiler konusunda çok az deneyimi vardır. Bir politikacıdan çok bir bürokrat olan Celal, ülkede ve özellikle iş dünyasında büyük bir prestije sahiptir ve birçok kişi tarafından, Atatürk'ün ölümünden sonra yavaşlayan yönetim mekanizmasından memnun olmayan genç unsurların ana umudu olarak görülmektedir. Her zaman Atatürk'e çok yakın olmuş ve Atatürk'ün, bu büyük önderin gözleri ve kulakları rolünü sadakatle yerine getirmiştir. Onun nitelikleri büyük bir liderden ziyade sadık bir astın nitelikleridir. Kabineyi yönetme yeteneğine sahip olup olmadığını ortaya koyacak kadar uzun süre görevde kalmamış, ancak başbakanlığının büyük kısmı Atatürk'ün hastalığı ve son dönemine ve devlet işlerinden zorunlu uzaklaşmasına denk gelmiştir. Meslektaşları arasında en ufak bir anlaşmazlık belirtisi olmadan sakin bir şekilde geçmiştir.

Demokrat Parti'nin lideridir ve bu partiyi Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ile birlikte 1946 yazında kurmuştur. Kendisinin de içinde bulunduğu partiden, Ağustos 1946'da İstanbul milletvekili seçildi, ancak partisi sadece yaklaşık elli sandalye kazandı ve o zamandan beri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin çıkarları doğrultusunda idarenin yaptığı baskılar nedeniyle birçok sandalye kaybettiklerini savunmaktadır. Demokrat Parti'nin farklı bir programa sahip olduğu söylenebilirse de bu fark özellikle İzmir ve İstanbul'daki iş dünyasına olan güveninde yatmaktadır. Fakat aslında iki grup arasındaki tartışma, büyük ölçüde kişisel konulara ve özellikle Demokrat Parti'nin adil bir temsil hakkı verilmediği ve taraftarlarının illerde idari baskıya maruz kaldığı iddiasına odaklanmıştır ve Cumhurbaşkanı İnönü'nün hükümet partisinin fiilen liderliğini yaptığı öne sürülmüştür. Temmuz 1947'de Bayar, Cumhurbaşkanı ile bir dizi görüşme yapmış ve Cumhurbaşkanı'nın tutumunu takdir eden açıklamalar

yaparken, Başbakan'ı sert bir şekilde eleştirmiştir. Cumhurbaşkanı ise şimdi iki parti arasında adil bir denge sağlayacağına dair güvence veren bir bildiri yayınlamıştır¹⁶¹

Baydur, Hüseyin Ragıp; 1885 civarında Rodos'ta doğdu. 1932-33 yıllarında Milli Eğitim Bakanı olan merhum Reşit Galip'in kardeşidir. 1923'te Paris'e Türk Temsilcisi olarak atandı. Nisan 1925'te Bükreş'e tayin oldu. Ocak 1929'da Moskova Büyükelçisi olarak atandı. Temmuz 1934'te Roma'ya atandı. Temmuz 1943'de yeniden Moskova Büyükelçisi olarak atandı. Ocak 1945'de Ankara'ya geri çağrıldı ve Washington Büyükelçisi olarak görevlendirildi, Haziran 1948'de ise Roma Büyükelçisi olarak atandı.

Nazik bir üsluba sahip, bekâr, iyi Fransızca konuşur ve Ankara'nın en yüksek çevrelerinde iyi tanınır. Kemalist rejimin kurulmasından bu yana muhtemelen Rusya'daki en iyi Türk Büyükelçisi olarak kabul edilmektedir. Cömert ve zevkli bir şekilde misafir ağırlamaktadır.¹⁶²

Bayur, Yusuf Hikmet; Yaklaşık 1882'de İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde eğitim gördü. Türk diplomatik hizmetine girdi. Türk dışişlerinde ve büyükelçiliklerde çeşitli görevlerde bulundu. 1928'de, Kabil'e büyükelçi olarak atandı, ancak Amanullah'ın çöküşü ve Türk etkisinin sona ermesi nedeniyle burada başarılı olamadı. 1930-31 yılları arasında Hindistan'da bir tura çıktı ve dönüşünde Kabil'deki Majestelerinin elçisine, o ülkedeki İngiliz yönetiminin gevşekliği konusunda eleştirilerde bulundu. 1932 ilkbaharında Cumhur Başkanlığı Genel Sekreteri oldu ve bu görevden, Ekim 1933'te istifa etti. Kısa bir süre sonra Eğitim Bakanı olarak atandı. Temmuz 1934'te, tarih çalışmalarına kendisini adanma amacıyla, bu görevden istifa etti.

Yusuf Hikmet kısa boylu, esmer ve dikkat çekici bir görünüme sahip değildi. Bununla birlikte, zeki ve tartışmacıydı. Hoş bir tavrı vardı ve hafif işitme kaybına rağmen genellikle Belgrad'da çalıştığı yıllarda popülerdi. 1948 yılında Ankara Üniversitesi Tarih Fakültesi'nde profesördü ve Türk Tarih Kurumu üyesiydi. Bayur, Meclis tartışmalarının kayıtları halka sunulduğu, 1945 baharından beri Hükümete yönelik

¹⁶¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.23

¹⁶² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.23

eleştirilerin önde gelen sesi olmuştu. Cesareti, zekası kadar güçlüydü ve eleştirirken kişilere saygı göstermezdi. Engelli ve güzel bir eşi vardır.1946 baharında Celal Bayar'ın Demokrat Partisi'ne katıldı. Ağustos 1946'da milletvekili seçilmedi ve demokratik basının önde gelen propagandacılarından biri haline geldi.¹⁶³

Birsel, Münir; 1897'de İzmir'de doğdu ve İzmir milletvekili olarak görev yaptı. Büyük Millet Meclisi'ne girmeden önce hukuk fakültesinden mezun oldu. İzmir'de avukatlık yaptığı dönemde Cumhuriyet Partisi'nin İzmir'deki İdare Konseyi Başkanıydı. Sessiz ve pek etkisiz biri olarak tanımlansa da Ali Hani Turhan ile birlikte Cumhuriyetçi Parti içinde bağımsız hareketin bir üyesiydi. Evli ve Fransızca ve biraz da İngilizce konuşuyor. Eylül 1947'de Milli Savunma Bakanı olarak atandı, ancak Haziran 1948'de hükümet değişikliği öncesinde muhalefet konuşmacılarının, iddia edilen ihracat skandalları nedeniyle Whittall ailesi ile olan ilişkisini alıntı yapması üzerine istifa etti. Aslında, Whittall ailesinin ticaret üyeleriyle neredeyse hiç bağlantısı yoktu, sadece ailenin bir avukat üyesiyle bir bağlantısı vardı; ancak Genelkurmay Başkanlarının, Savunma Bakanı olarak uygun olmadığı gerekçesiyle istifaya zorladığı iddia edildi.¹⁶⁴

Carim, Fuat; Yaklaşık 1892 yılında doğdu. Çerkez asıllıdır. Duldur. Çeşitli bürokratik görevlerde bulundu. Daha sonra Dışişleri Bakanlığı'na katıldı. Bir Beyaz Rus ile evliliği nedeniyle görevden alındı. O zamanki Başbakan İsmet Paşa'nın, şimdi İsmet İnönü'nün müdahalesi sayesinde Dışişleri Bakanlığı'na yeniden kabul edildi İlk başlarda pasif görevlere verildi. Eşinin ölümünden sonra Dışişleri Bakanlığı'na geri çağrıldı. Farklı ülkelerde büyükelçilik yaptıktan sonra ve Dışişleri bakanlığı müsteşar yardımcılığına atandı. 1947 yılında Dışişleri bakanlığı müsteşarı oldu.

F. Carim, benimle konuştuğu gibi başkalarıyla da aynı özgürlükle konuşursa alışılmadık bir diplomat tipidir; çok eleştirel ve çok açık sözlüdür. Kısmen bu nedenlerden dolayı ziyaret için bakandan çok daha değerlidir; ayrıca hızlı kavrar ve açık fikirlidir. Son dönemdeki tüm sekreterler gibi, tüm inisiyatifini merkezileştirme ve

¹⁶³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.24

¹⁶⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.24

en tepede tutma tutkusu nedeniyle iş yükü altında ezilmektedir. Fransızca, İtalyanca ve Arapça konuşuyor.¹⁶⁵

Devrin, Şinasi; 1905 doğumlu bir Trakya Müslümanı. Bir Türk lisesinden St. Jean Baptiste Koleji'ne ve oradan Paris'e gitti, burada sonunda Sorbonne'da hukuk doktoru oldu ve Ecole des Sciences Politiques'ten diploma aldı. Adalet Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1930'da Lahey'de Uluslararası Hukukun Kanunlaşması için düzenlenen Uluslararası Konferansa katıldı ve 1935'te Türk-Hollanda Uzlaşma Misyonunun sürekli Türk üyesi olarak seçildi. 1937'de Hatay Anayasası ve Tüzüklerini kurmak için Milletler Cemiyeti tarafından atanan komisyonun bir üyesiydi. Daha yakın zamanda San Francisco Konferansı'nda Türk delegelerinden biriydi. Birkaç yıldır Meclis'te Zonguldak'ın maden bölgesini temsil ediyor ve son dokuz yıldır Meclis'in hukuk komitesinin sözcülüğünü yapıyor. Geçen yıl Cumhuriyet Halk Partisi'nin savunmasında ateşli bir dizi konuşma yaptı. Çoğu hukuk üzerine, ancak bir tanesi Büyük Britanya'nın dış politikası hakkında olmak üzere birkaç kitap yazdı. Eylül 1946'da Adalet Bakanı oldu ve Eylül 1947'de hükümet değişikliğinde yerini korudu, ancak Haziran 1948'de kaybetti.¹⁶⁶

Dicleli, Vedat; 1912'de Diyarbakır'da doğdu. Galatasaray ve Paris Hukuk Fakültesi'nde eğitim aldı. 1942'den 1944'e kadar askerliğini yaptı ve 1946'da CHP Diyarbakır milletvekili olarak seçildi. Haziran 1919'da Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak atandı. İyi derecede Fransızca konuşur ve ticaret danışmanına, ağır veya ileri sanayiler geliştirmeye çalışmadan önce Türkiye'nin tarımını ve temel sanayilerini geliştirme gerekliliğini anlattı. Şu anda Türkiye'de başka çelik sanayilere dair saçmalıklara katlanmayacağını söyledi. Bu tutum, şu anda Türk resmi makamları arasında modadır. Çok cana yakın ve dost canlısıydı ve ilk buluşmada çoğu Türk kadar dikkatli veya şüpheli görünmedi. O hukuk alanında doktora yapmıştır. Evli ve bir çocuğu vardır.¹⁶⁷

¹⁶⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.24-25

¹⁶⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.26

¹⁶⁷ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.21

Ekin, Cavit; 1892’de doğduğu Diyarbakır için milletvekili olarak çalışmaktadır. Daha önce Fiyat Kontrolü Özel Komisyonu üyesiydi. Eylül 1947’de Ekonomi Bakanı olarak atandı ve Haziran 1948’de görevini korudu. Evli, üç çocuğu var. Fransızca konuşur.¹⁶⁸

Ergin, Sait Naci; 1908’de Niğde’de doğdu, 1927’de Konya Lisesi’nden ve 1931’de İstanbul Siyasal Bilgiler Okulu’ndan mezun oldu. 1930-1932 yılları arasında İçişleri Bakanlığı’nda ve 1932’den günümüze kadar Maliye Bakanlığı’nda görev yaptı. 1944’te Vergi Tahsilatı Dairesi Genel Müdürü ve 1946’da Hazine Dairesi Genel Müdürü oldu. Ulusal öneme sahip finansal sorunlarla ilgilenmek üzere birkaç kez yurtdışına çıkmıştır. Yeteneklidir ancak olağanüstü bir kişiliğe sahip değildir.¹⁶⁹

Erişligil, Emin; 1891’de İstanbul’da doğdu. 1912’de Siyasal Bilgiler Okulu’ndan mezun oldu. Kadıköy Lisesi Müdürü, İstanbul Üniversitesi’nde felsefe profesörü olarak görev yaptı. Cumhuriyet’in ilanından sonra, Milli Eğitim Bakanlığı’nda Mili Eğitim Müdürü oldu. Milli Eğitim Bakanlığı’nda müsteşar, Ankara Siyasal Bilgiler Okulu Müdürü, aynı okulda ekonomi tarih profesörü olarak görev yaptı. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dekanı, aynı fakültede sosyoloji profesörü olarak görev yaptı. 1940’tan beri Zonguldak milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi Yürütme Kurulu Üyesi ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreter Yardımcısı oldu. Haziran 1948’de Gümrük ve Tekel Bakanı oldu.¹⁷⁰

Erkin, Feridun Cemal; 1898 yılında doğdu. İstanbul’da eğitim aldı ve başlangıçta ticari bir kariyer için hazırlanıyordu. Ancak, 1924 civarında Türk-Yunan nüfus mübadelesi ile ilgilenmeye başladı ve o dönemde Türk heyetinin başkanı olan M. Saraçoğlu’nun dikkatini çekti. Bunun sonucunda Türk diplomatik hizmetine girdi. Dışişleri Bakanlığında çeşitli ve önemli görevlerde bulundu. Yükselişini son Başbakan Saraçoğlu’na borçlu olan Erkin, Cumhurbaşkanı’nın güvenini kazanmayı da başarmıştı. Bu sayede Saraçoğlu’nun yerine Recep Peker’in geçmesinden sonra bir süre daha görevine devam etmesini sağlamıştır. Dışişleri Bakanı Hasan Saka ile ilişkileri, özellikle de eşleri arasındaki rekabet nedeniyle, kötü yönde değişti. Temmuz 1947’de Erkin, Roma’ya büyükelçi olarak atandı hem kendi hem de resmi

¹⁶⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.26

¹⁶⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.27

¹⁷⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.27

açıklamalara göre, dinlenmeye ve değişikliğe ihtiyaç duyduğu için bu atama yapıldı ve Roma'daki kalışının muhtemelen geçici olacağı ve ardından Türkiye'ye kabine üyesi olarak döneceği belirtildi.

Haziran 1948'de, Türkiye'de genel kanı, ülkenin durumunun Amerika Birleşik Devletleri'nde yeterince anlaşılmadığı yönünde olduğundan, C. Erkin Washington'a atandı. Menemencioğlu hariç, tanıdığım en zeki ve akıllı Türk diplomatlar arasında yer alıyor. Başlıca kusuru, yeterince makul görünen durumlarda kötümser ve alarmist yorumlar yapma eğilimidir. Ayrıca, oldukça kibirli ve çok hassas biri, bu kusurlar eşi tarafından da fazlasıyla paylaşılmaktadır. Eşi, doğu tarzında güzel olup (Bağdat kökenlidir), pahalı giyinir ve profesyonel düzeyde güzel bir mezzosoprano sese sahiptir¹⁷¹

Esental, Memduh Şevket; Bir zamanlar çok Asyatik ve Batı Avrupa'yı neredeyse hiç bilmeyen biri olarak ün salmıştı. Ancak, Tahran'da Fransızca'yı akıcı bir şekilde öğrenmiş ve Majestelerinin Elçiliği'ne karşı oldukça dostça davranmıştır. Kabil'de elçiliği sırasında geniş ilgi alanları, çekici tavırları, mizah anlayışı ve sempatisinin onu Afganlar ve meslektaşları arasında popüler hale getirdiği ve uzun yıllar boyunca yakın kişisel dostluk ilişkileri içinde olduğu Afgan Başbakanı'nın gayri resmi danışmanı olarak görüldüğü bildirilmektedir. Majestelerinin Kabil'deki büyükelçisi, Memduh Şevket'in Büyük Britanya'ya dostça davrandığını ve mevcut savaşın patlak vermesinden sonra, Afgan Hükümeti üzerindeki etkisini Müttefikler lehine kullanmaya devam ettiğini bildirdi. Sessiz ve dost canlısıdır, ancak eleştirilerin giderek daha sesli hale geldiği dönemde Halk Partisi'nde disiplini sürdürmek için gerekli karakter gücüne sahip olmadığı düşünülebilir.¹⁷²

Gerede, Hüsrev; Yaklaşık olarak 1884 yılında doğmuştu. Askerdi. Milli Mücadele'nin ilk yıllarında Mustafa Kemal Paşa'nın özel sekreteriydi. Şubat 1921'de, Bekir Sami Bey'in Paris, Londra ve Roma'ya gönderilen heyetinde yer aldı. Sonraki yıllarda Milletvekili ve büyükelçi oldu. Tahran büyükelçiliği görevi esnasında popüler olmayan bir diplomat haline geldi ve kendisi de İran'a olan tiksintisini gizlemedi. 1931

¹⁷¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.27-28

¹⁷² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.28

yılında Diplomatik Birliğin duayeni olarak bir konuşma yapmasını engellemek için Nevruz kutlamalarının tarihi değiştirildi. Haziran 1934'te, sözde sağlık sorunları nedeniyle istifa etti. Ocak 1936'da Tokyo büyükelçisi olarak atandı. Ağustos 1939'da Berlin'e atanmasının ardından, Temmuz 1942'de aşırı derecede Alman yanlısı eğilimleri nedeniyle geri çağırıldı. 1946'da Rio de Janeiro'da Türk Büyükelçisi olarak atandı

Gülek, Kasım; 1901 civarında, Adana'da, varlıklı bir Adanalı ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi (babası şu anda orada partinin il başkanıdır). Columbia Üniversitesi'nde (ekonomi) eğitim gördü ve kısa bir süre Cambridge King's College'da bulundu. Çok geniş seyahatler yapmış ve olağanüstü bir dilbilimcidir (dokuz veya on dil). Seyhan Milletvekili ve 1948'den beri CHP İdare Meclisi üyesidir. Kendisi partinin ekonomi ve çalışma uzmanıdır ve aynı zamanda partinin gizli bölümünden de sorumludur, ayrıca partinin İngiliz işlerine ilişkin danışmanı ve seçkin yabancı ziyaretçiler için "karşılama görevlisi" olarak görev yapmaktadır.

Erim, arkadaşları ile otuz beşler isyanında işbirliği yapmış olup, Eylül 1947'de Bayındırlık Bakanı olarak atanmış, Haziran 1948'de Hasan Saka'nın ikinci kabinesinde bu görevini Ulaştırma Bakanlığı ile değiştirmiştir. Ticaret Bakanlığı görevini almamayı tercih etmiştir.

Kasım Gülek, Lord Kevins'ın öğrencisi olmaktan gurur duyar ve kişisel kütüphanesi neredeyse tamamen İngilizce ve Fransızca kitaplardan oluşan iyi bir kütüphanedir. Gençliği, coşkusu, İngilizceye mükemmel hâkimiyeti ve İngiliz geleneklerine olan gerçek ve sıcak hayranlığı, onu belki de Hükümetin bizim için en sempatik üyesi yapıyor. Kardeşi Guest, Keen ve Nettle fold şirketlerinin temsilcisidir.¹⁷³

Hatipoğlu, Şevket Reşit; 1898'de Menemen'de doğdu. Menemen ve Bursa'daki Ziraat Ortaokulu'nda eğitim aldı. Yükseköğrenimini Halkalı Ziraat Okulu'nda birincilikle tamamladı. İzmir Ziraat Koleji'nde öğretmenlik yaptı. Avrupa'da beş yıl boyunca öğrenim gördü ve doktor unvanını Berlin ve Leipzig'de aldı. Avrupa'dan dönüşünde Ziraat Enstitüsü (Ankara) başkanı olarak atandı. Daha sonra Ekonomi Okulu'nda

¹⁷³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.29

öğretmen ve profesör oldu. Siyasal Bilgiler Okulu'nda profesör olarak atandı (Ankara). Ocak 1941'den beri milletvekilidir. Temmuz 1942'de Ş. Saraçoğlu Kabinesi'nde Tarım Bakanı olarak atandı. Peker Kabinesi'nin oluşmasıyla görevinden ayrıldı, ancak hala milletvekili olarak görev yapıyor.¹⁷⁴

Hozar, Faik Hüseyin; 1897 doğumlu. Türk diplomasi servisi üyesidir. Orta Avrupa görevlerinde, özellikle de Berlin'de görev yaptı ve 1943'te Ankara'ya dönerek Dışişleri Bakanlığı İkinci Dairesi'nin başkanı oldu. Ekim 1944'te karmaşaya sürüklenen Anadolu Ajansı'nın ıslahı için icra vekili rütbesiyle görevlendirildi. Bu işten pek hoşlanmadı ve Dışişleri Bakanlığına bir an önce dönmeyi umuyordu. Hozar yetenekli ve arkadaş canlısıydı. Hizmeti muhtemelen Almanya'yı sevmesine neden olmuştur, ancak Ankara'da İngilizlere karşı olumlu bir tutum sergilemiştir. Evlidir ama Bayan Hozar asla toplum önünde görünmez. 1940'ta Prag'a görevli olarak atandı ve Ocak 1948'de ülkeye Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı olarak döndü.¹⁷⁵

İlkin, Nedim Veysel; 1899 civarında doğdu. Türk Dışişleri üyesidir. Uzun yıllar Cenevre'deki Türk Konsoloslugu'nda görev yaptı ve orada daimi Türk heyetiyle yakın ilişkiler kurdu. Ankara'ya döndü ve 1939'dan itibaren dönemin Dışişleri Bakanı M. Saraçoğlu'nun özel sekreteri olarak görev yaptı; Ağustos 1942'de Konsey Başkanı olduğunda aynı sıfatla sekreterliği devam etti. 1944'te Basın Bürosu Genel Müdürü oldu. Mart 1948'de Lahey'de Türk elçiliği temsilci olarak atandı.

N. İlkin, İstikrarlı, yetkin, ancak oldukça özelliksiz bir memurdur. Muhtemelen yeterince azmi yok. Ancak kendisi iyi niyetlidir ve prensipte işbirliği yapmaya yeterince isteklidir. O ve genç karısı toplumda çokça görülüyor.¹⁷⁶

İnan, Atıf; 1896 yılında Aydın'da doğdu. İzmir'de İthalat ve İhracat Derneği'nde Genel Sekreterlik gibi önemli bir görevde bulunmuş ve burada rüşvet ve yolsuzluk yoluyla büyük servet biriktirdiği söylenmektedir. Fransızca bilmektedir. Ağustos 1946'da Peker Kabinesi'nin kurulması üzerine Ticaret Bakanı olarak atandı ve Eylül

¹⁷⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.29-30

¹⁷⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30

¹⁷⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30

1947’de kabine ile birlikte düştü. 1946’da liranın devalüasyonunu önceden bilerek para kazanmakla suçlanır. Kendisi bunu reddetti ve eleştirmenleri, fırtınalı bir tartışmanın ardından Büyük Millet Meclisi’nin Meclis soruşturma açılmamasına karar verdi. Haziran 1948’de Meclis soruşturması açılmasını gerektiren buğday skandalına karışmıştır. Bu skandal 1946 ve 1947 yıllarında Türkiye’deki stokları tehlikeli bir noktaya indiren buğday ihracatı ile ilgiliydi. Adı henüz temize çıkmamıştır.¹⁷⁷

İncedayı, Cevdet Kerim; 1894 yılında Sinop’ta doğdu ve İstanbul Harp Okulu’nda eğitim gördü. 1935’ten beri Sinop Milletvekilidir. 1938’den beri Halk Partisi Meclis Üyesidir. Kasım 1940’ta Haberleşme Bakanı olarak atandı. Türk Hükümeti tarafından Birleşik Krallık ‘tan sipariş edilen muhrip ve denizaltıların Türk mürettebatını Mısır’a götürmekte olan Refah adlı Türk buharlı gemisinin ve Birleşik Krallık’ta uçuş eğitimi için sekiz Türk hava öğrencisinden oluşan bir grubun bilinmeyen bir denizaltı tarafından batırılması üzerine Kasım 1941’de bakanlıktan istifa etti. Görev süresi boyunca, bölümünün verimliliği arzu edilenin çok altında idi. Şubat 1943’te Parlamento Ulusal Savunma Komisyonu’nun başkanlığına atandı.

Ağustos 1946’da Peker Kabinesi’nin kurulmasıyla Bayındırlık Bakanı oldu. CHP’nin en sert üyelerinden biri olduğu iddia edilir. Saffet Arıkan’ın yakın arkadaşıdır ve bu elçilikle dost olmuştur. 1946 yılında British Council tarafından düzenlenen İngiliz Şehir Planlama Sergisi’ne büyük ilgi gösterdi ve açılışta çok yararlı bir konuşma yaptı. Sergiye Başbakan dâhil birçok meslektaşının katılımını sağladı.

1947’de Peker Kabinesi’nin düşmesiyle bakanlık görevinden ayrıldı, TBMM Başkan yardımcılığına seçildi. Fransızca konuşuyor ama ağız kokusu ve küfürlü konuşması konuşmayı çoğu zaman zorlaştırmaktadır.¹⁷⁸

İnönü, İsmet, General; 1880 yılında İzmir’de doğdu ve babasının küçük bir memur olduğu Malatya’da büyüdü. Askeri okulda eğitim gördü ve 1906-1912 arası Trakya ve Yemen’de görev yaptı. 1911’de Genelkurmay’a katıldı. 1915-16 Kafkas ordusunun Başkomutanı, 1917-1918 Filistin’deydi. 1918 sonbaharında Savaşın Sorumlu Müsteşar oldu. Erken dönemde Milli Mücadeleye sempati gösterdi ve Mustafa

¹⁷⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30

¹⁷⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30

Kemal'e katıldı. Mart 1920, Kuvayı Milliye'nin Kurmay Başkanı oldu. Aralık 1920'de Batı ordusunun komutasını devraldı ve Ekim 1922'de Mudanya Konferansı'nda Türk delegesi başkanı oldu. Aynı ay Dışişleri Bakanı olarak atandı ve Kasım ayında baş Türk delegesi olarak Lozan'a gitti. Temmuz 1923'te Türkiye adına Lozan Antlaşması'nı imzaladı ve Ekim ayında Dışişleri bakanlığını da elinde tutarak Başbakan oldu. Aynı zamanda Mustafa Kemal kendisine Halk Fırkası başkanlığı görevini de vermiştir. 1924'te sağlık durumunun kötü olması nedeniyle yönetimi giderek daha az sevmeye başladı ve Kasım ayında istifa etti. Mart 1925'de Şeyh Said İsyanının patlak vermesi üzerine Mustafa Kemal tarafından yeniden iktidara çağrıldı. Ekim 1937'ye kadar Başbakan olarak kaldı. Ağustos 1926'da birinci sınıf generalliğe yükseltildi ve Kasım 1927'de Malatya'ya yeniden seçildiği genel seçimden sonra kabinesini daha ılımlı bir çizgide yeniden yapılandırdı. 1930 yılında sağlığı iyi değildi ve çok fazla eleştiriye maruz kaldı, ancak ağustos ayında Liberal Parti'nin kurulmasıyla kendini güçlü bir şekilde savundu. Fethi Bey Kasım ayında bu partiyi feshetmek zorunda kaldığında zaferi bir kez daha tamamlanmış oldu. Nisan 1931'de Malatya'dan yeniden seçildi ve kısa bir süre sonra aynı çalışma arkadaşlarıyla birlikte daha önce olduğu gibi yeniden Başbakan oldu. 1932'nin ilkbaharında Moskova ve Roma'ya, Eylül 1933'te ise Sofya'ya resmi ziyaretlerde bulundu. 1934'te Cumhurbaşkanı tarafından İnönü (Yunanlılara karşı kazandığı başlıca zaferin yeri) soyadı verildi. Şubat 1933 genel seçimlerinden sonra tekrar Başbakan oldu. Nisan 1937'de Belgrad'a resmi bir ziyarette bulundu ve Mayıs ayında Majesteleri Kral George VI'nın taç giyme töreninde Cumhurbaşkanı'nı temsil etti. Eylül ayında altı hafta tatile çıkacağı açıklandı. Kendisiyle Cumhurbaşkanı arasında anlaşmazlık olduğuna dair tüm söylentileri sürekli olarak yalanlandı, ancak Ekim ayında nihayet istifa etti ve Celal Bayar Başbakan oldu. Sonraki on iki ay boyunca Ankara'dan ayrılmadı, ancak sık sık kamuoyunun önüne çıktı ve popülaritesinden hiçbir şey kaybetmemiş görünüyordu. Genellikle cumhurbaşkanlığı için en olası aday olarak görülüyordu; tek olası rakipleri Fethi Okyar ve Mareşal Fevzi Çakmak'tı Bu nedenle onun seçilmesi hiç sürpriz olmadı; aksine, bunun gerçekleştirilmesindeki hız ve düzene ve Anayasa hükümlerine gösterilen titizlikle bağlılığı hayranlık uyandırdı. Haziran 1939'da Meclis'te bir Muhalefet yaratmak gibi, kendi konumu açısından tehlikeli sonuçlar doğuran bir planına geri döndü. Ancak İsmet'in Muhalefeti mütevazı

bir ölçekteydi ve parti içinde bağımsız bir grup oluşturmak üzere seçilen Halk Partisi üyelerinden oluşuyordu.

İsmet, askerlik günlerinde son derece yetenekli bir kurmay subay, yorulmak bilmez bir işçi olarak görülüyordu ve Milliyetçilerin 1922’de Yunanlılara karşı elde ettiği nihai başarıda büyük pay sahibiydi. Lozan’da inatçı ama yetenekli bir müzakereci olduğunu gösterdi.

Naziktir ve asla sinirli görünmüyor, ancak işitme kaybı çekiyor ki bu durumun zaman zaman kendisine uygun geldiğini muhtemelen düşünüyordur. Halide Hanım’a göre (Temmuz 1926): “Kendini tamamen Gazi’ye tabi kılmaktadır. “Gazi’ye gelince, onların mükemmel bir kombinasyon oluşturduklarını söylemek doğru olur. İsmet her zaman sadece reformların uygulayıcısı olmakla kalmıyor, bazen her hâlükârda başkanından bile daha titiz oluyordu. İngilizce öğrenmeye çok hevesliydi ve 1935’in sonbaharında Amerikalı bir Rhodes bursiyerinden ve 1936’da Ankara Üniversitesi’nde bir İngiliz’den ders alarak gayretli bir İngilizce öğrencisi oldu.

Cumhurbaşkanı olarak, Atatürk’ün sahip olduğu aynı güçlü özellikleri göstermemiştir ve bu nedenle batılılaşma hızı yavaşlamıştır. 1939’da savaşın patlak vermesinden bu yana, Britanya politikasının kararlı bir destekçisi olduğunu göstermiştir. Popülaritesi bazen sorgulanmış olsa da evrensel bir saygı görmektedir ve sözü kanundur. 1944’te kendisini kamu işleriyle ve özellikle Türkiye’nin dış ilişkileriyle daha aktif bir şekilde özdeşleştirmeye başladı; bu ilişkiler şimdi muhtemelen her zamankinden daha fazla onun kontrolündedir. Aralık 1943’te Kahire’de Başkan Roosevelt ve Bay Churchill ile yaptığı görüşme ona büyük kişisel zevk verdi.

1945 yılı boyunca, tek parti hükümetinin başı olarak kendisinden sonra uygun bir halef bulunmadığı ve iki partili bir sistemin başlatılması gerektiği ve bir muhalefet partisinin sorumluluklarına uygun şekilde eğitilmesi gerektiği sonucuna vardı. Ancak bu gelişmenin, özellikle uluslararası durum göz önünde bulundurularak, aşırı acelecilikten kaçınılarak gerçekleşmesini istedi. 1946 seçim kampanyası sırasında Muhalefetin beklenmedik gücü onu tedirgin etti ve seçimlere belli bir müdahaleye izin vermiş gibi görünüyor. İki parti arasında neredeyse bir yıl süren karşılıklı

suçlamalardan sonra, Demokratları yatıştırmayı ve resmi partinin tutumunu yumuşatmayı kendine görev edindi ve sosyal toplantılara katılımıyla resmi partiyi bir süreliğine görevde tutma niyetinde olduğunu açıkça belirtti. Sosyal etkinliklere katılımı neredeyse tamamen yabancı devlet başkanlarının ve (şimdi) Amerikan askeri misyonlarının ziyaretleriyle sınırlıdır ve sağlığı nedeniyle binicilik egzersizini bırakmak zorunda kaldı, ancak her gün politikacıları ve yetkilileri kabul etmektedir. Bugüne kadar kendisiyle ne zaman görüşsem son derece dostane bir tavır sergiledi ve her zaman İngiliz-Türk İttifakı'na bağlılığını gösterdi. İstanbul'da bir Amerikan amiralini kabul ederek ve Ankara'da Birleşik Devletler askeri misyonu tarafından verilen bir kokteyl partisine katılarak Amerika Birleşik Devletleri'ne minnettarlığını göstermede oldukça ileri gitmiştir.¹⁷⁹

Kırdar, Lutfi; Son yedi yıldır İstanbul Valisi olarak görev yapmaktadır. Kerkük'ün yerlisidir. Aslen göz doktorudur, Almanya'da eğitim görmüştür; bağımsız bir karaktere sahiptir ve İstanbul'da nispeten adil seçimlerin yapılmasında ısrarcı olmuştur seçimlerde Demokratlar 23 sandalyeden 18'ini elde etti. Bay Kırdar yeterli derecede Fransızca konuşabiliyor ve bize karşı misafirperver ve dostça davranıyor. Mayıs 1947'de British Council'in daveti üzerine birkaç haftalık başarılı bir ziyaret için İngiltere'ye gitti.¹⁸⁰

Konuk, Dr. Sadi; 1894'te İstanbul'da doğdu. 1935'te ve sonraki seçimlerde Bursa Milletvekili seçildi. Mesleği jinekologdur ve Ocak 1945'te Sağlık Bakanı olarak atanmıştır. Ağustos 1946'da Peker Kabinesi'nin kurulması üzerine görevde kalmamış, ancak Samsun Milletvekili olarak yeniden seçilmiştir.¹⁸¹

Koperler, Tevfik Kamil; 1889 yılında Selanik'te doğdu ve orada eğitim aldı. Diplomatır. 1911 yılına kadar Paris'te hukuk okudu ve İstanbul Üniversitesi'nde bir süre öğretim yaptıktan sonra diplomasiye girdi. 1923'teki İkinci Lozan Konferansı'nda Türk delegasyonunun ikinci sekreteri olarak görev yaptı ve Ankara'ya döndüğünde Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı oldu. Bu görevdeyken çeşitli yabancı ülkelerle dostluk antlaşmaları müzakerelerini yürüttü ve giderek artan bir etki kazandı.

¹⁷⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30-31

¹⁸⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.32

¹⁸¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.32

Ekim 1925'te İstanbul Milletvekili seçilmesiyle görevinden istifa etti. 1928'de Meclis Dışışleri Komisyonu üyesi olarak uzman bilgisiyle etkisini hissettirdi. 1927'de Türk vatandaşlığına ilişkin yeni ve çok önemli bir yasanın hazırlanmasından sorumluydu. Kasım 1927'de Adana'da düzenlenen Uluslararası Şap Hastalığı Konferansı'nda Türkiye'yi temsil etti. Bir yıl sonra Meclis'in dört üyesinden biri olarak seçildi. Kısa bir süre sonra Cemal Hüsnü Taray'ın (No.105) yerine Karma Mübadele Komisyonu'nda Türk baş delegesi olarak görev aldı ve burada selefine göre büyük bir gelişme gösterdi. Nisan 1931'de Sofya'ya temsilci olarak atandı ve Türk basınına göre, yerel Türk gazetecilerin Kemalizm karşıtı yayınlar nedeniyle kovuşturulmasında aktif rol oynadı. Ekim 1933'te Majestelerinin Bakanına Sofya'da fiilen sürgünde olduğunu söyledi. Nisan 1931'de İspanya ve Portekiz in diplomatik temsilci olarak sonrasında ise Madrid'e atandı. 1938-1939 yılları arasında Ankara'da Bakanlıkta görev yaptı. Ağustos 1939'da Belgrad'a büyükelçi olarak atandı ve 1943'te Kahire'deki Yugoslav Hükümetine katıldı. 1945'te Belgrad'a geri döndü.

Tevfik Kamil çalışkan ve yetenekli bir insandır. Bununla birlikte, utangaç ve içine kapanıktır, ancak daha iyi tanındığında hoş bir sohbetle sahiptir ve kendisini ilgilendiren sorularla ilgili görüşlerini özgürce ifade etmeye hazırdır. Evlidir.¹⁸²

Köprülü, Kemal; İstanbul Üniversitesi'ndeki hukuk öğrenimini 1912'de tamamladı. Birinci Dünya Savaşı'nda görev aldı. 1920 yılında Amasya İstiklal Mahkemesi'ne başkâtip olarak atandı ve aynı yıl Dışışleri Bakanlığı'na geçti. 1923'de Londra'ya Birinci Sekreter olarak atandı. 1927'de Cenevre Konsolosu, 1929'da İskenderiye Başkonsolosu olmuş ve 1930'da Dışışleri Bakanlığı'na dönmüştür. İran ve Afganistan Hükümetleri arasındaki sınır anlaşmazlığının çözümü için 1934 yılında atanan tahkim kurulunda Dışışleri Bakanlığı danışmanı olarak görev yaptı. 1935 yılında Dışışleri Bakanlığı hukuk müşavirliğine atandı. Afgan ve İran Hükümetleri ile 1936 yılında yapılan ve Sadabad Paketi ile sonuçlanan müzakerelerde Türk delegesi olarak yer aldı. Sonrasında çeşitli büyükelçiliklerde görev yaptı.¹⁸³

¹⁸² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s. 32- 33

¹⁸³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s. 33

Köprülü, Mehmet Fuat; Tarihçi ve Demokrat Parti'nin liderlerinden biridir. Fuat Bey, ünlü Sadrazam Köprülü ailesinin soyundan gelmektedir. Prestije sahiptir. Türkiye’de hayatta kalan tek tarihi isim ve çok bilgili ve gerçek kişisel dürüstlüğe sahip bir adamdır.

Beyoğlu Ceza Mahkemesi Başkâtibi İsmail Fais Bey’in oğlu olarak 1890 yılında doğan Köprülü, 23 yaşında İstanbul Üniversitesi’nde tarih profesörü oldu. Bükreş ve Sofya Üniversiteleri’nden Jorga ve Filov’un çağdaşı olan Köprülü, iki dünya savaşı arasındaki on yıllarda uluslararası alanda tanınan Balkan profesörlerinin şanssız üçlüsünden hayatta kalan tek kişidir. Birçok kıta üniversitesi tarafından onurlandırılan Köprülü, 1925 ve 1929 yıllarında Rusya’yı (Bakü dâhil), aynı yıllarda Çekoslovakya’yı ve 1934 yılında Tahran’ı ziyaret etmiştir.

Üretken bir yazar olan Fuat Bey’in en seçkin çalışmaları “İslam Ansiklopedisi”ne yaptığı katkılardır ve kendisi Azerbaycan ve Çağatay Türklerinin edebiyatı konusunda önde gelen otoritedir. Fuat Bey uzun yıllar Kars milletvekilliği yapmış ve 1921’de Maarif Müsteşarlığı görevinde bulunmuştur. Siyasette kuşkusuz hayal kırıklığına uğramış bir adamdır ve Cumhuriyetçi Parti’ye muhalefeti, bazıları tarafından Maarif Vekilliği görevini elde edememesine bağlanmaktadır.

1946 baharında Köprülü, Gürcü profesörlerin iddialarına saldıran bir dizi makale yazdı. Muhalefet liderinin yardımcısı olan Köprülü, hükümetin partisine karşı haksız yöntemler olarak nitelendirdiği şeylere olan öfkesinin dış politika konusundaki tutumunu etkilemesine asla izin vermemiştir; bu alanda tamamen hükümeti desteklemektedir. Karşılaştığımız tek zorluk, zaman zaman belirli Demokrat gazeteciler tarafından etkilenmesinden kaynaklanmaktadır; bu gazeteciler zaman zaman Majestelerinin Hükümeti’nin hükümet partisi ile fazla özdeşleştiğini iddia etmektedir. Ancak, bu elçilikle olan ilişkileri iyi kalmış ve Mayıs 1947’de Türk parlamento heyetleriyle birlikte İngiltere’ye gitmiştir. Daha önce Kabil’de dış temsilci olan Kardeşi, şu anda Tahran’daki büyükelçidir. Demokrat Parti’nin başkan yardımcısı ve İstanbul milletvekilidir.¹⁸⁴

¹⁸⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s. 33

Koraltan, Refik; İçel Milletvekili Koraltan, 1899 yılında İç Anadolu'nun Divriği ilçesinde doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra bir süre avukatlık yaptı. İlk önemli görevi Bursa Valiliği oldu. Uzun yıllar Konya Milletvekili olarak görev yapmış ancak Atatürk'ün vefatından sonra emekliye ayrılmıştır. Mevcut Mecliste İçel'den yeniden seçildi. Evli ve dört çocuğu var. Fransızca ve biraz da Almanca biliyor. Ağustos 1946'da yeniden İçel Milletvekili seçildi.¹⁸⁵

Kurdoğlu, Faik; 1895 civarında doğdu. Eskiden Londra ve Brüksel'deki Türk ticari temsilcisiydi. Haziran 1933'te Londra Ekonomik Konferansı'na katılan Türk heyetinde yer aldı. 1934 yılında Türk Ofisi'nin başkanı oldu ve aynı yılın Kasım ayında Milli Ekonomi Bakanlığı Müsteşarı oldu. Ocak 1935'te Balkan Ekonomik Konferansı'na katılan Türk heyetinin bir üyesiydi ve Ağustos 1936'da İngiliz-Türk Ticaret ve Ödemeler Anlaşması'nı müzakere eden Londra'daki ekonomik misyona başkanlık etti. 1937 yazında Almanya ile yeni bir ticari anlaşma müzakere etti ve aralık ayında bir Türk heyetini Bükreş'e götürdü ve bunun sonucunda Romanya ile yeni bir ticari anlaşma imzalandı. Tarım Bakanı olarak atandığı 1938 yılından beri Manisa Milletvekilidir. Celal Bayar'ın ikinci kabinesinde (Kasım 1938) bu görevini sürdürdü, ancak Ocak 1939'da Dr. Saydam Kabinesi'nin kurulmasıyla, politikasının köylüler arasında sevilmemesi nedeniyle bu görevini kaybettiği söyleniyor. Ağustos 1946'da Peker'in kabinesinde tekrar Tarım Bakanı olarak atandı ve Eylül 1947'de Hasan Saka'nın ilk kabinesinin kurulmasıyla bu görevi kaybetti.

Faik Kurtoğlu bilgili, enerjik ve İngiltere ile Türkiye arasındaki ticari ilişkileri geliştirme konusunda son derece istekli bir kişidir. Bu, zaman zaman Ticaret ve Maliye Bakanlarının alanlarına müdahale etmesine yol açmakta ve bireysel İngiliz uzmanlarla, İngiliz-Türk ticaretinin gelişimi ve yatırımı için geniş ve aşırı iyimser planlara hevesle girişmiştir. Tutarsız olmaya yatkındır.¹⁸⁶

Menderes, Adnan; 1899 yılında Aydın'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu ve İzmir'de -çekinerek konuştuğu- İngilizceyi öğrendi. Büyük bir toprak sahibi ve pratik bir çiftçidir. Adnan Bey, Aydın'da Halk Partisi'nin

¹⁸⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.33

¹⁸⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.33

başkanı olmuş ve 1933'te buradan milletvekili seçilmiştir.¹⁸⁷ Meclis Maliye Komisyonu üyesidir. 1945'teki Toprak Reformu Yasası'nın güçlü bir eleştirmenidir. Demokrat Parti'nin kuruluşunda öncü bir rol üstlenmiştir. İyi bir konuşmacıdır ve Parlamento'daki meslektaşları arasında büyük bir saygınlığa sahiptir. Özenli giyimli, mütevazı ve düşünceli olan Adnan Bey'in İngilizlere karşı çok iyi niyetli olduğuna inanılmaktadır.

Ağustos 1946'da Kütahya'dan Demokrat Milletvekili seçilmiştir. Demokrat Parti'nin Meclis'teki önde gelen üyelerinden biridir.¹⁸⁸

Menemencioglu, Hasan; 1891'de İstanbul'da doğdu; 1912'de İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu; sırasıyla Beyoğlu (Pars) Başsavcı Yardımcılığı ve 1924'te bu görevin kaldırılması üzerine tüm İstanbul'da ve İzmir'de Başsavcı olarak görev yaptı. Aynı zamanda Ceza Mahkemesi Başkandır. Daha sonra Adalet Bakanlığı Ceza Dairesi Genel Müdürü olarak atandı ve dört yıl sonra Müşavirliğe terfi etti. 1939'dan beri milletvekili, 1941-43 arası Adalet Bakanlığı yaptı ama başarılı olamadı.¹⁸⁹

Menemencioğlu, Numan; 1890 yılında doğdu. Osmanlı Senatosu'nun eski başkanıdır. Menemenlizade Rıfat Bey'in oğludur. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra 1913'te hukuk eğitimi almak için İsviçre'ye gitti. Savaşın patlak başlamasıyla öğrenci olarak Harbiye Mektebi'ne girdi, ancak babasının etkisiyle Şubat 1915'te Viyana'da üçüncü kâtiplik görevini aldı. 1916'da Bern'e gönderildi ve savaşın bitiminden birkaç yıl sonra Lahey'e atanana kadar orada kaldı. 1926'da Atina'ya birinci sekreter olarak atandı ve ağustos ayında Budapeşte'ye maslahatgüzar olarak atandı. Bir süre Beyrut'ta başkonsolos olarak görev yaptıktan sonra, Haziran 1929'da Dışişleri Bakanlığı Birinci Daire Genel Müdürü olarak atandı. Haziran 1929'da Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı olarak atandı ve bu görevde selefi Enis Bey tarafından başlatılan yeniden yapılanma çalışmalarını tamamladı. 1931 yılının büyük bir kısmında tedavi için Almanya'da bulundu. Mayıs 1933'te Ticaret Bakanı ile birlikte ticari müzakereler ve Tsaldaris Hükümeti ile samimi ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla Atina'ya gitti. Haziran ayında

¹⁸⁷ Adnan Menderes, 1931 yılında parlamentoya girerken 1935 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Şerif Demir, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s. 30

¹⁸⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.33

¹⁸⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.33

büyükelçi rütbesine terfi etti ve yeni bir görev olan Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreterliği'ne atandı. Aralık ayında yeni bir ticaret anlaşmasını müzakere etmek için Roma'ya gitti, Mart 1935'te Berlin'de bir heyet başkanlığı yaptı. Montrö Konferansı müzakerelerinde önemli bir rol oynadı ve konferansın açılışından önce Londra'ya gönderilen keşif misyonunda görevlendirildi. Aralık 1936'da Dr. Aras ile birlikte İskenderun sorununun görüşülmesi için Cenevre'ye gitti ve Şubat ve Mart 1937'deki müteakip görüşmelerde Türk delegasyonuna başkanlık etti. Mart ayında Gaziantep Milletvekili seçildi ve yeni oluşturulan Parlamento Dışışleri Bakan Yardımcısı görevine getirildi; bu görev Kasım 1937'de kaldırıldığında Meclis'teki koltuğundan istifa ederek Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreterliği görevine döndü. Haziran ve Eylül 1937'de Dışışleri Bakan Vekili olarak görev yaptı. Kasım ayında resmi olarak Beyrut'u ziyaret etti. Mart 1938'de İskenderun Sancağı ile ilgili görüşmeler için Cenevre'ye gitti ve yeni bir ticaret anlaşmasını müzakere etmek üzere Berlin'e bir heyet başkanlığı yaptı. Ocak 1939'da tekrar Berlin'de bulunarak Türk-Alman Kredi Anlaşması'nı imzaladı. Ekim 1939'da Bakan'ın Moskova'da bulunması sırasında, İngiliz-Fransız-Türk Antlaşması'nın imzalanmasına yol açan nihai müzakereleri yürüttü. Kasım ayında ekonomik ve genel görüşmeler için Londra'ya gitti ve Ocak 1940'ta ekonomik ve mali anlaşmaların imzalanması için Londra'ya döndü. Ağustos 1942'de İstanbul Milletvekili seçildi ve birkaç gün sonra Başbakan Saraçoğlu'nun göreve gelmesinden bu yana vekâleten yürüttüğü Dışışleri Bakanlığı görevine atandı. Şubat 1943'te yeniden seçildi. Haziran 1944'te Alman gemilerinin Boğazlardan geçmesine izin verme konusundaki Kabine ile yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle istifa etti. Kasım 1944'te Paris Büyükelçisi olarak atandı

Numan, uzun yıllar boyunca dış ilişkiler konusunda tartışmasız en önde gelen otoriteydi ve Türk politikasının şekillendirilmesinde önemli bir etkiye sahipti. Son derece zeki, hızlı ve ince düşünen bir beyne sahip olup, çok çalışabilme kapasitesine sahiptir. Özellikle de diplomatik ilişkilerde fazla titiz olmadığı için, bu nitelikler onu yetenekli bir müzakereci yapar. Numan, şimdi vefat etmiş olan İsviçreli bir kadınla evliydi. Kulakları ağır işitir ve sağlığı pekiyi değildir. Bu nedenle biraz içine kapanıktır, ancak iyi bir briç oyuncusudur, mükemmel Fransızca konuşur ve dost canlısı ve sevimli bir kişiliğe sahiptir.

Muhtemelen, Türkiye'nin 1944'in başlarında savaşa girmemesinden ve bunun sonucunda ülkenin itibar kaybetmesinden en çok Numan sorumludur. Bu kaybın ülkeye pahalıya mal olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, Numan'ın itibarı çökmüş ve kendi zekâsı tarafından mağlup olduğu iddia edilmiştir. Onun safça Alman yanlısı mı, yoksa tamamen vatansever mi olduğu hala tartışmalıdır ve belki de düşüşünde nepotizm, diğer herhangi bir faktörden daha büyük bir rol oynamıştır. Ünlü “Numan kliği” şimdi dağılmıştır.

N. Menemencioğlu ile ilk kez 1946 yılında Türkiye'ye bir ziyaret için döndüğümde tanıştım. Onun zekâsından çok etkilendim, onun geçmişte kalmış biri olduğuna inanmıyorum. O, Paris Ekonomi Konferansı'na katılan ilk Türk delegesidir.¹⁹⁰

Nayman, Esma; 1902 civarında doğdu. 1939 yılına kadar bir süre Adana Milletvekili ve TBMM'nin 17 kadın üyesinden biri oldu. Bir Türk avukatla evli olup, açıkça uyumlu bir ev hayatı ile modern Türkiye'nin kadın parlamenterlerinden beklediği siyasi faaliyeti birleştiriyor. Meclis komisyonlarında aktif üye olarak yer almış ve Dışişleri Bakanına yurt dışındaki görevlerde eşlik etmiştir. Artık milletvekili olmasa da Anadolu Ajansı'nda görev yapan Bayan Nayman, sosyal hayatta aktif ve yabancı büyükelçiliklere sık sık davet edilmeyi bekliyor.¹⁹¹

Oral, Cavit; Başbakan Hasan Saka'nın Karadeniz kıyısındaki memleketinde doğdu. 1935 yılında Niğde Milletvekili seçildi. 1937'de Büyük Millet Meclisi'nin altı sekreterinden biri, Nisan 1939'da da baş sekreteri seçildi. 1943'te Seyhan Milletvekili oldu. Haziran 1948'de ikinci Hasan Saka Kabinesi'nin kurulması üzerine Tarım Bakanı olmuştur.¹⁹²

Orbay, Hüseyin Rauf; 1881 yılında doğdu. Türk donanmasında bir kaptanın oğludur. Deniz subayı olarak eğitim gördü ve ilk olarak Balkan Savaşları sırasında Hamidiye gemisinin kaptanı olarak kendini gösterdi. Türkiye için inşa edilen ve 1914'te Britanya donanması tarafından devralınan iki savaş gemisinin komutasını almak üzere İngiltere'ye gönderildi. Büyük Savaş sırasında Türk donanmasında İngiliz yanlısı bir

¹⁹⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.34

¹⁹¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.34

¹⁹² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.36

grup kurduğu şüphesiyle önce deniz komutası verilmedi. Ancak İran ve Mezopotamya’da görev yaparak sonunda Deniz Kuvvetleri Komutanı oldu. Savaşın sonunda İzzet Paşa kabinesinde Harbiye Nazırı olarak görev yaparken, 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi’ni imzalamak üzere Mondros’a gönderildi. Mütareke sonrası aylarda, özellikle İzmir ve Batı’da, Milli Hareket’in oluşturulmasında neredeyse Mustafa Kemal kadar etkili oldu. 1920’de Osmanlı Meclisi için yapılan genel seçimden sonra Rauf, İstanbul’a Milletvekili olarak geldi ve Malta’ya sürgüne gönderilen liderler arasında yer aldı. 1922’de yeni Büyük Millet Meclisi’nin Başkanvekili olarak seçildi ve ardından Başbakan oldu. İsmet Paşa’nın Lozan’daki yokluğunda Dışışleri Bakanı olarak görev yaptı. Lozan Antlaşması’nın imzalanmasından sonra, Gazi’nin anayasa konularındaki politikasına karşı bir protesto olarak istifa etti. 1939’a kadar olan kariyeri sürgünde veya muhalefette geçti. 1926’da Adnan’la birlikte Londra’yı ziyaret etti. Gazi’nin hayatına yönelik İzmir komplosuna suç ortaklığı suçlamasıyla gıyaben yargılandı ve on yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1930’da Türkiye’ye döndü (bu arada af ilan edildi).1939 yılında Kastamonu milletvekili seçildi. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı tarafından, Cumhurbaşkanı yetkisiyle, Atatürk’e karşı düzenlenen komploya herhangi bir katılımı olmadığını beyan eden bir açıklama yapıldı. Şubat 1942’de Londra’ya Türkiye’nin Büyükelçisi olarak atandı. Mart 1944’te, iddia edildiğine göre sağlık sorunları nedeniyle emekliye ayrıldı, ancak aslında Dışışleri Bakanı Numan Menemencioğlu ile tamamen anlaşmazlık içinde olduğu için ayrıldı.

Rauf, İngiliz-Türk dostluğunun destekçisidir ve bu amaçla nüfuzunu kullanabilir. Bir karışıklık durumunda, yine de önemli bir rol oynayabilir. Mükemmel İngilizce konuşur ama Fransızca bilmez. Büyük bir cazibesi vardır.¹⁹³

Ökmen, Mümtaz; 1895’te Ankara’da doğdu. 1935’ten beri Ankara Milletvekilidir. 1940-42 Ticaret Bakanı. Şubat 1943’te Meclis Anayasa Komisyonu Başkanı oldu

Eski bir yargıç olarak sağlam bir hukuk eğitimi almıştır ve çok saygı görmektedir. Yabancı dili yoktur ama kendi dilinde ustadır ve Ağustos 1944’te Almanya ile

¹⁹³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.36-37

ilişkilerin kesilmesinden ve 1945'te savaş ilan edilmesinden önceki tartışmalarda en iyi konuşmaları yapmıştır. İngiliz-Türk ittifakının destekçisidir.

Nisan 1940'ta Adalet Bakanı olarak atandı. Mümtaz Ökmen, Ağustos 1946'da Peker Kabinesi'nin kurulması üzerine Adalet Bakanlığı görevini sürdürdü; ancak Eylül 1946'da Meclis Başkan Yardımcısı ve Devlet Bakanı oldu.¹⁹⁴

Öngören, İbrahim Tali; 1883 civarında doğdu. Mesleği eski bir ordu doktoru olan ve Büyük Savaş sırasında bu kapasitede görev yapmıştır. Gazi'nin dikkatini 1916 veya 1917 yıllarında Diyarbakır'da çekti. Daha sonra Batum'da Türk Konsolosu oldu ve 1924'te Varşova'da dış temsilci oldu. 1926'da Diyarbakır milletvekili olarak seçildi. Mayıs ayında İstanbul'da Halk Partisi'nin genel denetçisi oldu ve bu sıfatla çok geniş yetkilere sahipti. Ekim 1927'de Halk Partisi İcra Heyeti Başkan Yardımcısı oldu ve Kasım ayında Meclis Dışişleri Komisyonu üyesi oldu. Aralık ayında Doğu Vilayetleri Genel Müfettişi olarak atanması üzerine milletvekilliğinden istifa etti, yetkileri genişti. Görevi altındaki geri kalmış bölgelerin modernleştirilmesinde önemli başarılar elde etti. Aralık 1932'de görevinden istifa etti ve milletvekilliğine geri döndü. Nisan 1934'te Trakya Genel Müfettişi olarak yeni bir göreve başlamak üzere milletvekilliğinden istifa etti, ancak sağlık sorunları nedeniyle Ağustos 1935'te görevinden istifa etti. Ocak 1936'da milletvekilliğine geri döndü. Meclis Anayasa ve Dışişleri Komiteleri ile parti grubunun üyesidir.

İbrahim Tali, kısa boylu, mermi başlı bir adamdır ve kalın gözlükler takar. Fransızca ve biraz İngilizce konuşur, kültürlüdür. Sohbetlerde hoşgörölü, dostane, taktiksel ve geniş görüşlüdür. Bombay'a gitmiş, Anglo-Hint yönetimini incelemiş ve Doğu Vilayetleri Genel Müfettişi iken yetkililerini sabah 7:30'da işe başlatmış ve 13:00'te işlerini bitirmişti. 1946'da yeniden milletvekili seçildi.¹⁹⁵

Peker, Recep; 1889'da İstanbul'da doğdu. Eski bir ordu subayıdır. 1922'de Halk Partisi genel sekreteri oldu ve bu sıfatla önemli bir güce sahipti. 1923'ten beri Kütahya milletvekilidir. Mayıs 1924'te İçişleri Bakanı oldu ve Halk Partisi genel sekreterliğinden istifa etti. 1924 sonbaharında İsmet Paşa'nın Kabinesi'nin önde gelen

¹⁹⁴ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.37

¹⁹⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.37

isimlerinden biri olarak görülüyordu ve başbakanlık için güçlü bir adaydı, ancak Kasım ayında Fethi Bey başbakan olduğunda görevinde kaldı. Ocak 1925'te, kabinenin kaymakamları seçimle atama önerisine itirazları nedeniyle istifa etti ve mart ayında İsmet Paşa'nın yeniden iktidara gelmesiyle Milli Savunma Bakanı olana kadar Halk Partisi genel sekreterliği görevine geri döndü. 1927'nin başlarında etkisinin azaldığı söylendi. Kasım ayında İsmet Paşa kabinesini yeniden oluşturduğunda bakanlık görevini bıraktı ve daha sonra Meclis'in Savunma Komisyonu başkanı oldu. Ekim 1928'de Bayındırlık Bakanı oldu, ancak Eylül 1930'da İsmet Paşa'nın Kabinesinin yeniden oluşturulmasında yeniden atanmadı. Mart 1931'de yeniden Halk Partisi genel sekreteri oldu. 1932'de İspanya ve Norveç dâhil olmak üzere Avrupa ülkelerine uzun bir tur yaptı. Haziran 1936'da aniden Cumhurbaşkanı'nın desteğini kaybetti ve Halk Partisi genel sekreterliği görevinden alındı, ancak Meclis'teki koltuğunu korudu. Ağustos 1942'de İçişleri Bakanı olarak atandı, ancak Mayıs 1943'te sağlık sorunları nedeniyle istifa etti.

Ağustos 1946'da Recep Peker, Saraçoğlu'nun yerine Başbakan oldu. Tartışmalarda ve diğer kamuoyu açıklamalarında Demokrat eleştirmenlerine sert bir şekilde karşılık verdi ve partide kendisi ile daha ılımlı bir çizgi izlemek isteyen Cumhurbaşkanı İnönü arasında dramatik bir mücadeleyi içeren bir efsane oluştu. Muhalefetin baskısı nedeniyle Eylül 1947'de istifa etmek zorunda kaldı; destekçileri Saka rejimine karşı yeraltında muhalefet etmeye devam etse de Peker'in kendisi sağlık sorunları nedeniyle etkisiz kaldı. Nisan 1948'de prostat bezinden başarılı bir şekilde ameliyat oldu.¹⁹⁶

Sadak, Necmettin; 1890 civarında doğdu. Afyonkarahisarlı bir hâkimin oğlu. Ailesi Yeniçeri kökenli ve muhtemelen Slav (Makedon) kanı taşımaktadır. İstanbul'da yayınlanan Akşam gazetesinin sahibi ve eski baş editörüdür. Eylül 1927'den beri Sivas milletvekilidir. Kasım ayında Meclis'in Maarif Komisyonu üyesi oldu. Mayıs 1928'de Köln'deki Uluslararası Basın Konferansı'na katılan Türk delegelerinden biriydi ve Kasım ayında Meclis'in Dışişleri Komisyonu üyesi seçildi, bu görevi halen sürdürmektedir. Kasım 1930'da Cenevre'deki ön Silahsızlanma Konferansı'na Türk delegasyonu ile gazeteci olarak katıldı. Ekim 1931'de İsmet Paşa ve Tefik Rüşti'nün Atina'ya resmi ziyaretlerine gazeteci olarak eşlik etti ve dönüşünde İstanbul'da

¹⁹⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.38

düzenlenen İkinci Balkan Konferansı'nda Türk delegelerden biri oldu. Temmuz 1932'de Cenevre'deki Milletlerarası Parlamenterler Kongresi'ne ve Ocak 1933'teki Silahsızlanma Konferansı'na Türk delegesi olarak katıldı. Gazi tarafından Harold Armstrong'un "Gri Kurt" adlı eserindeki suçlamalara yanıt vermekle görevlendirildi ve bunu Akşam gazetesinde yazar hakkında şiddetli kişisel saldırılar içeren bir dizi makale ile yaptı. Mart 1934'te Türkiye Büyük Millet Meclisi "Fransız-Türk Dostluğu" grubunun genel sekreteri, Kasım ayında ise Meclis Dışışleri Komisyonu röportörü seçildi. 1935'te yeniden seçildi. Ocak 1935 ve Eylül 1936'da Cenevre'ye giden Türk delegasyonlarına eşlik etti, şu anda Cenevre'de daimi Türk delegesidir. Mayıs 1940'ta bir grup gazeteci ile birlikte İngiltere'yi İngiliz Konseyi'nin konuğu olarak ziyaret etti. 1943 yılının başında bir grup Türk gazeteci ile birlikte Hindistan'a gitti.

1946'da Sivas milletvekili olarak yeniden seçildi. Eylül 1947'de ilk Hasan Saka Hükümeti'nde Dışışleri Bakanı olarak atandı ve ikinci Saka Hükümeti'nde bu görevini sürdürdü.

Önceki raporlarda Alman karakterinin ana unsurlarının çok büyük bir hayranı olarak tanımlansa da bana göre ait olduğu İstanbul'un batıya bakan editör grubu arasında en çok Fransızlaşmış kişidir. Kendisine atfedilen ileri liberal-radikal tutum, büyük ölçüde gençlik yıllarında Fransa'da hâkim olan Combes-Clemenceau okulunun tutumudur; Müslüman, Komünist veya Hristiyan olsun, tüm dini inanç ve gelenekleri hem garip hem de zararlı olarak gördüğü anlamında anti-muhafazakârdır. Birinci sınıf bir başyazardır ve sık sık İstanbul basınında Hükümetin sözcüsü olmuştur; yine de borçları nedeniyle kısmen mali sıkıntılar içinde gibi görünüyor ve Hükümete tam zamanında katılmıştır.

Görevde geçirdiği dokuz ayın ardından son derece yorgun görünüyor ve yorgun olduğunu da itiraf ediyor. Bu doğaldır; Türkiye'de bir Dışışleri Bakanı için özellikle tam zamanlı bir iş olmasının yanı sıra, Bakan ve Genel Sekreter tüm sorumlu işleri ve inisiyatifleri tekellerinde tutma eğiliminde olduklarından, Diplomatik temsilcilerin ve arkadaşlarının sosyal davetlerine katılmış ve genellikle gece geç saatlere kadar da

çalışmıştır. Eşi güzel, zeki, iyi derecede İngilizce ve mükemmel Fransızca konuşuyor.¹⁹⁷

Saka, Hasan; 1884 yılında Trabzon'da doğdu. Laz kökenli olduğu söylenir. İstanbul ve Paris'te eğitim gördü, 1909-1914 yılları arasında Paris'te Siyasal Bilgiler Okulu'nda okudu. Savaş sırasında Ford Malzeme Direktörlüğü Ekonomi Bölümü'nün başındaydı. 1919'dan beri Trabzon milletvekilidir. Mart 1920'de Kemalist harekete katıldı ve Mayıs 1921'de Maliye Bakanı oldu, bu görevi Nisan 1922'ye kadar sürdürdü. Bu zaman zarfında oldukça Bolşevik sempatzanı olduğu görülüyor. Mayıs'tan Temmuz 1922'ye kadar Ekonomi ve Bayındırlık Bakanı oldu. Kasım ayında Lozan Konferansı'na Türk delegasyonu üyesi olarak atandı ve mali uzman olarak görev yaptı. Eylül 1923'te yeniden Ekonomi Bakanı oldu. Mart 1924'te Ticaret Bakanı, Mart 1925'te tekrar Maliye Bakanı oldu ve Temmuz 1926'da sağlık sorunları gerekçesiyle istifa etti. Ancak, Türk mali meselelerinde önemli bir rol oynamaya devam etti. 1927 yılında Meclis Başkanvekili oldu. Ekim 1930'da Atina'da yapılan Balkan Kongresi'nin Türk delegasyonunun başkanıydı. Mayıs 1931'de Dışişleri Bakanı ile Cenevre'ye giderek Avrupa Birliği Konferansı'na katıldı ve aynı zamanda Tehlikeli İlaçların Sınırlanması Uluslararası Konferansı'na katıldı. Ekim ayında İstanbul'da düzenlenen İkinci Balkan Konferansı'nın başkanıydı ve aralık ayında Yüksek Ekonomi Konseyi başkanı seçildi. 1932 ve 1933 yıllarında sırasıyla Bükreş ve Selanik'te yapılan Üçüncü ve Dördüncü Balkan Konferanslarına Türk delegasyonunu yönetti. Mayıs 1934'te Macaristan Meclis üyelerinin 1933'teki Ankara ziyaretinin iadesi amacıyla Budapeşte'ye Türk Milletvekili heyetinin başkanı olarak gitti. Kasım 1936'da Meclis Başkanvekilleri arasına yeniden seçildi ve aynı zamanda Meclis Dış İlişkiler Komisyonu başkanı olarak seçildi. Mart 1937'de Atina'da düzenlenen Balkan Ekonomik Konferansı'na Türk delegasyonunu yönetti ve Eylül 1937'de Paris'te yapılan parlamentolar arası Konferansı'nda başkan yardımcısı seçildi. Oryantal Tütün Kongresi'nde (İstanbul, Ocak 1938) başkanlık yaptı. Mart 1938'de İstanbul'da yapılan Balkan Ekonomik Konferansı'na Türk delegasyonunu yönetti. Mayıs 1939'da Bükreş'te Balkan Paktı Ekonomik Konferansı'na Türk delegasyonunu yönetti.

¹⁹⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.38-39

Göreceli sessizliğin ardından Eylül 1941’de Dışışleri Bakanı oldu. San Francisco Konferansı’na katıldı ve Temmuz 1945’te Londra’yı ziyaret etti.

H. Saka, Ağustos 1946’da Peker Kabinesinde Dışışleri Bakanlığı görevini üstlendi ve Eylül 1947’de Peker Kabinesinin düşmesi üzerine yeni Hükümeti kurmakla görevlendirildi. Hükümete yönelik eleştirilerin tehlikeli bir şekilde arttığı Haziran 1948’de Cumhurbaşkanı kendisinden yeni bir Kabine kurmasını istemiş, o da Peker Hükümeti’nde yer alan Bakanların çoğunu görevden alarak bunu yapmıştır. Bu değişiklik sonucunda Karadeniz kıyısındaki kendi memleketinden en az beş meslektaşını göreve getirmiştir ve aslında tüm Kabine artık kendi özgür seçimidir. Bayan Saka eşime, Hasan Sakanın kendisinin ilk kez gerçekten işinin başında hissettiğini söyledi. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı İnönü, Peker Bakanları görevden alıp muhalif gruptan genç isimleri göreve getirerek eleştirilerin rüzgârını hafifletti. Çok tecrübesi olmamasına rağmen, bu işleri başaran bir Başbakan olarak H. Saka, sicilinden de anlaşılacağı üzere son derece kurnaz ve zekidir.

Dışışleri Bakanlığı’nı etkileyen ve zihinsel konsantrasyon gerektiren sorunları hiçbir zaman gerçekten anlamıyor gibi görünüyor; bu kurnazca bir tavır olsa da tüm dikkatini Başkan’ı memnun etmeye ve mümkün olduğunca az kişisel düşman edinmeye adanmış olması da muhtemel görünüyor. Onu genellikle güler yüzlü, cana yakın ve gerçek bir espri anlayışına sahip buldum. Bir çiftçinin kurnazlığı ile birlikte bir çiftçinin cimrilğine de sahip. İstanbul Amerikan Koleji’nde okuyan ergenlik çağında bir oğlu var; karısı otoriter bir sarışın, müzik ve dans düşkünü ve alışılmadık bir şekilde yabancı dil olarak Fransızca yerine İngilizce konuşuyor.¹⁹⁸

Saraçoğlu, Şükrü; 1885’te doğdu. Yaptığı bir konuşmada Eğerci bir babanın oğlu olduğunu açıkladı 1928’de İzmir Milletvekili ve aynı yıl Meclis’in Dışışleri Komisyonu Başkanı olduğundan beri sicili kesin olarak bilinmektedir. Milli Eğitim Bakanı 1924-25; 1925’te Mübadele Komisyonu’nun baş delegesi oldu ve 1926’da Türk-Yunan Sözleşmesi’ni imzaladı. Müzakereleri yürüttü. 1927-28’de Anadolu Demiryolunun satın alınması için çalıştı ve sonraki yılda Maliye Bakanı oldu ve Osmanlı Borçlarının Kapatılmasıyla ilgilendi. Sağlığının bozulması nedeniyle istifa

¹⁹⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.39

etti ancak 1931’de bayındırlık işlerinde Amerikan mali işbirliğini sağlama umuduyla Amerika Birleşik Devletleri’ne gönderildi. 1932’de Paris’te tahvil sahipleriyle yaptığı görüşmelerin ardından Nisan 1933’te Türkiye’nin daha fazla avantajına olacak yeni bir anlaşma imzaladı. 1933-38 yılları arasında Adalet Bakanıydı ve bu süre zarfında birçok kez Dışişleri Bakanı Vekili olarak görev yaptı; Kasım 1938’de Dışişleri Bakanı oldu. Türk-Sovyet ilişkilerini yakında yapılacak olan İngiliz-Fransız-Türk Paktı’na uyarlamak için başarısız bir girişimde bulunarak Eylül ve Ekim 1939’da Moskova’da üç hafta geçirdi. 1941 baharında Ankara ve Kıbrıs’ta Dışişleri Bakanı ile savaşa ilişkin Türk politikası hakkında tam ve samimi görüşmelerde bulundu. Temmuz 1942’de Başbakan oldu, dış ilişkiler portföyünü geçici olarak elinde tuttu ve yeniden birleştirdi. 1944 yılında kısa bir süre Başbakanlık görevine getirildi. Ağustos 1946’da yerine R. Peker getirildi, ancak parlamento partisinin lideri olarak büyük etki yaratmaya devam ediyor. Onunla sohbet etmek kolaydır ve bize iyi davranır. O, Rusya’ya taviz verilmesinin kararlı bir karşıtıdır Kısmen tüm futbol maçlarına düzenli olarak katılması nedeniyle, resmi siyasi çevreler dışında hatırı sayılır bir popülerliğe sahip. Eşi sadece Türkçe konuşuyor ve mümkün olduğunca az geziyor.¹⁹⁹

Sarper, Selim Rauf; 1896 yılında İstanbul’da doğdu. Heidelberg’de eğitim gördü. Türk diplomatik servisinde, Moskova’da ikinci sekreterdi. Ağustos 1931’de Dışişleri Bakanlığı’na çağrıldı. Daha sonra Odessa’daki Türk Konsolosu ve 1937-38 Berlin başkonsolosu. Ağustos 1939’da Bükreş’te danışman olarak atandı ancak ertesi ay İçişleri Bakanlığı bünyesinde Enformasyon Genel Sekreteri unvanıyla yeni oluşturulan Merkezi Enformasyon Bürosu’nun başkanı olarak görev yapmak üzere geri çağrıldı. Mayıs 1940’ta Birleşik Krallık’ı ziyaret eden bir grup Türk gazetecinin arasında yer almış ve Majestelerinin Hükümeti ile İngiliz basınının Dunkirk’ün tahliyesiyle sonuçlanan harekâta karşı sergiledikleri samimi tutumdan etkilenmiş görünmektedir. Haziran 1940’ta dairesinin kapsamı her türlü tanıtım ve propagandayı kapsayacak şekilde genişletilerek yayın programlarından film sansürüne ve turist trafiğine kadar genişletildi ve Basın Genele Müdürlüğü unvanı alınarak Başbakanlığa devredildi. Selim Bey genel müdür olarak kaldı. Ancak 1943’de dairesi tekrar Basın ve Propaganda Genel Müdürlüğü olarak yeniden düzenlendi ve Selim genel müdür olarak kaldı. Eylül 1944’te Moskova’ya büyükelçi olarak atandı. Bu görev için

¹⁹⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.39

yeterince büyük olduğunu henüz kanıtlayamadı. Mayıs-Haziran 1945'te Boğazlar ve müttefik sorunlarla ilgili olarak, Molotov tarafından etkisiz hale getirilmiş gibi görünüyordu.

M. Sarper, Başkan'ın himayesindedir. İyi İngilizce konuşur, çok şıktır ve güzel bir eşi vardır. Basın görevindeyken bu elçiliğe karşı genel olarak yardımsever olduğunu gösterdi ve kendisiyle ilişkilerimiz iyidir. Şu anda izinli ve Moskova'ya dönüşü pek mümkün görünmüyor. Dışişleri Bakanlığı müsteşarı, M. Erkin'in halefi olacağı söyleniyor. Sarper aslında 1946'da Moskova'ya dönmedi, ancak Roma'ya büyükelçi olarak atandı. Kendisi artık Roma'dan ayrılmış ve Birleşmiş Milletler Örgütü'ne Türk delegesi olarak atanmıştır.²⁰⁰

Satır, Dr. Kemal; 1911 doğumludur. İstanbul Tıp Fakültesi mezunudur. 1943'te Seyhan Milletvekili oldu. Ocak 1949'da Günaltay Kabinesi'nin kurulmasıyla Ulaştırma Bakanı olarak görev yaptı. Evli ve üç çocuk babasıdır.²⁰¹

Sazak, Emin; 1882'de doğdu. Eskişehirli olup medresede (geleneksel Müslüman Okulu) okudu. Bir zamanlar "Hayatta Başarılı Olmanın Yolları" adlı bir kitap hazırladı ama bu kitap hiç yayınlanmadı. Kendisi ilk Büyük Millet Meclisi üyesiydi ancak daha sonra kendisini geniş mülklerinin işletilmesine adanmak için kamu hayatından emekli oldu. 1941'de tekrar Meclis'e girdi ve Ekonomik Komite üyesi oldu. Türkiye'nin zengin toprak sahiplerinden biridir. 1945 Toprak Reformu Tasarısı'na karşı Muhafazakâr muhalefetin içinde yer aldı ve Adnan Menderes'in peşinden giderek muhalefete katıldı ve şu anda Demokrat Parti'nin bir üyesidir Hiçbir Avrupa kültürüne sahip olmayan Sazak, Yalman tarafından "sadece bir köylü" olarak tanımlanıyor. Sazak'ın Eskişehir ilçesinde belli bir popülaritesi var. Ağustos 1946'ta yeniden Eskişehir Milletvekili seçildi.²⁰²

Siderman, Zeki; Yaklaşık 1890 doğumlu. Kariyerine Sayıştay'da memur olarak başladı ve art arda yükselerek Kontrolör oldu. 1940'ta Etütler Komisyonu üyesi olarak

²⁰⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.39-40

²⁰¹ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.41

²⁰² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.40

Maliye Bakanlığı'na transfer edildi. 1941'de Maliye Bakanlığı'nda Hazine Müdürü ve 1948'de Müsteşar olarak atandı.

Z. Siderman ciddi, titiz ve oldukça yavaş hareket eden bir memurdur; görevlerini verimli bir şekilde yerine getirme konusunda vicdanlı bir isteği vardır. Servet Vergisi'nden doğan müzakerelerde ve özellikle Osmanlı Borcunun çözümünde büyükelçiliğe sürekli olarak dostane ve yardımsever davranmıştır. İngiliz bloke hesaplarının çözümüyle ilgili müzakerelerde beklenmedik bir şekilde engelleyici olmuştur, ancak bunun kendi fikri mi yoksa yeni Bakanı M. Sümer'in mi fikri olduğu belirsizdir.²⁰³

Sipahi, Emin Ali; Yaklaşık 1890 doğumlu. 1926'da İzmir vilayetinin Hukuk İşleri Şefi olarak atandı ve vilayetin yönetiminden büyük ölçüde sorumlu oldu; yabancı çıkarlarına karşı çok duyarsız olduğunu gösterdi. Haziran 1928'de Dışişleri Bakanlığı'nda yardımcı hukuk danışmanı olarak atandı. 1933'te İkinci Daire Genel Müdürü oldu ve bir süre Müsteşar Vekili olarak görev yaptı. Haziran 1933'te Brüksel'e maslahatgüzar olarak atandı. 1938'de Ankara'ya geri çağırıldı, 3. derece dış temsilci rütbesine terfi etti ve Bakanlıkta hukuk danışmanı olarak göreve getirildi. 1939'da Çin'e birinci dış temsilci olarak atandı, ancak 1942'de tekrar Dışişleri Bakanlığı'na geri çağırıldı ve yeniden hukuk danışmanı oldu. Bu kapasitede, kötü şöhretli servet vergisinden etkilenen yabancı çıkarlarla ilgilenmekle görevlendirildi ve bu büyükelçilikle yapılan görüşmelerde makul bir anlayış sergiledi. 1943'te Cidde'ye dış temsilci olarak atandı. 1945'te tekrar hukuk danışmanı olmak üzere Bakanlığa döndü.

Emin Ali Bey bir Makedon olup, Avrupa toplumunda olmayı seviyor. Mart 1946'da Buenos Aires'e dış temsilci olarak atandı.²⁰⁴

Sirmen, Ali Fuat; 1899 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra PTT Lisesi'ne girdi ve 1918'de İstanbul PTT İdaresi'nde memur olarak göreve başladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenimine devam etti ve 1924'te mezun oldu. Ardından Ankara Ağır Ceza Mahkemesi üyesi olarak

²⁰³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.40-41

²⁰⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.41

Eskişehir'e atandı ve Ekim 1925'te Ankara Adalet Meslek Okulu öğretmeni ve müdürü oldu. 1926'da Roma'ya gitti ve 1931'de hukuk doktoru olarak Türkiye'ye döndü. Adalet Müfettişi olarak atandı. 1932'de Ankara'da Cumhuriyet Savcısı oldu, ancak 1935'te milletvekili seçilmesi üzerine bu görevi bıraktı. Mart 1943'te Milli Ekonomi Bakanı olarak atandı. 1945 Bütçe görüşmeleri sırasında şiddetli eleştirilere maruz kaldı ve istifasını sunduğu ancak kabul edilmediği anlaşıldı. Şimdiye kadar Türk bakanları arasında en az popüler olanıdır, ancak İnönü'nün himayesindedir. Almanca bilmektedir. Artık bakan değil, ancak hâlâ milletvekilidir.²⁰⁵

Siren, Celal Sait; 1905 yılında Adana'da doğdu. 1926'da Mülkiye (Siyasal Bilgiler Okulu) eğitimini tamamladı. Aynı yıl Hazine Yardımcı Kontrolörü ve daha sonra Maliye Yardımcı Müfettişi olarak atandı. 1929'da Maliye Müfettişi olarak atandı. 1930'da bir yıllık eğitim için Fransa'ya gitti ve Maliye Müfettişi görevine geri döndü. 1936'da Maliye Tetkik Komisyonu üyesi olarak atandı. 1938'de "Fonların Hareketleri" Genel Müdür Yardımcısı oldu. 1939-40 yıllarında Numan Menemencioğlu'na (o zaman Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri) Londra'ya yapılan ekonomik misyonda eşlik etti. 1941'den beri Bolu Milletvekilidir 1943'te Ticaret Bakanı olarak atandı. Meclis'in Bütçe tartışmaları sırasında aldığı sert eleştiriler nedeniyle Mayıs 1945'te istifa etti.

Siren küçük yapılı ve anlaşılması hoş bir kişidir. Ticaret Bakanlığı'nda muhtemelen suçlu olmaktan çok suçlanan taraftaydı ve kendisinden yeniden bahsedilebilir. Fransızca ve biraz İngilizce konuşur.²⁰⁶

Sirer, Reşat Şemsettin; 1908'de Sivas'ta doğdu; Öğretmen Okulu'nun Felsefe Bölümü mezunudur. "Pedagoji" ve "Almanya'da Eğitim" başlıklı kitaplar yazmıştır. Alman kültürüne derin bir hayranlık duyduğu ve Nazi Hükümeti'ne genel bir coşku ifade ettiği bilinmektedir, ancak bu büyükelçilik ve Britanya Konseyi ile oldukça dostane ilişkilere sahiptir.

Savaş sırasında Turancı çevrelerle yakın ilişki içinde olduğu da söylenir. Dostane ve hoş bir hanımla evlidir ve çok enerjik bir kişilik olarak görülmez. Ağustos 1946'da

²⁰⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.41

²⁰⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.41

Peker Kabinesi'nin kurulmasıyla Milli Eğitim Bakanı olarak atandı. Birinci Hasan Saka Kabinesi'nde de görevini sürdürdü ancak Haziran 1948'de ikinci kabinenin kurulmasıyla görevini kaybetti. Görev süresi boyunca bu büyükelçilikle çok dostane ilişkiler içindeydi. Almanca ve Fransızca konuşur.²⁰⁷

Sökmensüer, Şükrü; 1891 yılında Üsküp'te doğdu. Askeri Akademi'de eğitim gördü ve burada idari konularda uzmanlaştı. Anadolu Ajansı editörü tarafından bir zamanlar Türk polis kuvvetlerinde görev yaptığı belirtiliyor; ancak gerçekte bir polis memuru olup olmadığı bilinmemektedir. 1936 yılında İçişleri Bakanlığı'nda Güvenlik Genel Müdürü olarak atandı ve Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla oradaki ilk Vali olarak atandı. Daha sonra Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarı oldu ve aynı zamanda Erzincan ve Gümüşhane'de Vali olarak görev yaptı, İstanbul'da da vekâleten Vali olarak görev aldı.

1946 yılında Peker hükümetinde İçişleri Bakanı oldu, ancak bu görevini 1947 yılı Eylül ayında ilk Hasan Saka Hükümeti'nin kurulmasıyla kaybetti. Muhalefet tarafından pek sevilmemektedir; muhalefet, son genel seçimlerde, meydana geldiğini iddia ettikleri seçim düzensizliklerinden sorumlu olduğunu söylüyor. 1947'nin başlarında, Ankara'da özel bir konferans için toplanan tüm valileri, bu elçilikte düzenlenen bir resepsiyona getirdi. Fransızca konuşmaktadır.²⁰⁸

Sunel, Kemal; 1884 civarında doğdu. İsviçre ve Fransa'da eğitim gördü ve akademik bir kariyer izledi, çoğunlukla çeşitli liselerde matematik öğretmen olarak çalıştı. 1938 civarında Merkez Bankası'na başkan olarak atandı. Önemli bir nominal otoritesine rağmen, tüm önemli kararların bir yönetim kurulu tarafından alınması nedeniyle büyük bir etkiye sahip olduğu düşünülmemektedir.

K. Sunel çok güçlü bir karakter değildir, ancak tamamen milliyetçi görüşe karşı bankacılık konularında liberal ve uluslararası işbirliğinin tutarlı bir savunucusu olarak belirli bir etkiye sahiptir. Görüşlerinde Ortodoks dur ve Türk bankacılık tekniğini ağırlıklı olarak Fransız etkisinden çıkarıp İngiliz ve Amerikan yöntemlerini benimsemeye hevesli olduğunu ifade eder. Bilimsel ve oldukça uyumlu bir tavrı vardır,

²⁰⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.41

²⁰⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.41-42

ancak zeki, vicdanlıdır ve bu büyükelçiliğe karşı tutarlı bir şekilde dostane davranmıştır.²⁰⁹

Sümer, Nurullah Esat; 1899 yılında doğdu. Beş yıllık sanayi planını hazırlamada önemli rol oynamış olduktan sonra Haziran 1938’de Sümer Bankası’nın ilk Genel Müdürü olarak atandı. Sümer Bankası’ndan Ocak 1940’ta istifa etti. Ocak 1941’de milletvekili seçildi. Eylül 1944’te Maliye Bakanı olarak atandı. 1945 yılında Hasan Saka’nın San Francisco Konferansı’nda olması nedeniyle Dışişleri Bakanı Vekili olarak görev yaptı.

Sümer, Celal Bayar’ın himayesinde olan ekonomi ve finans uzmanları grubundan biriydi. 1940 yılında Sümer Bankası’ndan ayrılması, Majestelerinin elçiliği tarafından biraz memnuniyetle karşılandı çünkü Brasserts şirketinin Karabük Tesisleri inşaatında yaşanan birçok zorluğun, onun iyi niyet eksikliği ve hatta projeye olan ilgisizliğinden kaynaklandığı düşünülmüştü. Atatürk’ün önerisi üzerine, kurduğu bankanın adını, soyadı olarak aldı.

N. Sümer Fransızca ve yeterli derecede İngilizce konuşmaktadır. Pürüzsüz ve biraz kaygan biridir. Sinirli ve çekingen karakteri, oldukça büyük olan hırslarıyla tam olarak örtüşmemektedir. Şu anda Ş. Saraçoğlu’nun adamıdır. Tek kızı İstanbul’daki Robert Koleji’nde eğitim görmüştür.

N. Sümer, Peker’in Ağustos 1946’da Başbakan olduğunda Maliye Bakanlığı görevinden ayrıldı ve emekliliği, hem Türk finansı ve İngiliz-Türk ilişkileri için tam anlamıyla bir nimet olmuştur. 1947’de Türk parlamento heyetiyle Birleşik Karalık’a gitti ve şu anda Uluslararası Banka’da Türkiye’nin temsilcisi olarak atanmıştır.²¹⁰

Tanrıöver, Hamdullah Suphi; 1881’de İstanbul’da doğdu. Galatasaray Lisesi’nde eğitim gördü. 1901’de Dışişleri Bakanlığı’na kâtip olarak girdi. 1908’e kadar orada kaldı ve kendini şiir yazmaya adadı. Meşrutiyet’ten sonra edebi çalışmalarına devam etti ve genç şairlerden oluşan ve daha sonra Türk Ocaklarına dönüşen bir derneğin kurucusuydu. 1910’da İstanbul Üniversitesi’nde Türk Edebiyatı Profesörü olarak

²⁰⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.42

²¹⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.42

atandı. Bir süre İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı muhalefet etti, ancak Balkan Savaşı'ndan sonra İttihatçılarla iyi ilişkiler kurdu. Daha sonra Panturanizm'in önde gelen savunucusu oldu. Savaş sırasında Almanya'ya da gitti. Mütarekenin başlarında İngiliz karşıtı ve İtalyan yanlıydı. Nisan 1920'de Ankara'da Mustafa Kemal'e katıldı. Yılın ilerleyen döneminde bir süre Kemalist İstihbarat Servisi'nin başkanı oldu. Ocak-Nisan 1921 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanı olarak görev yaptı. Nisan ayında Meclis Başkan Yardımcısı oldu ve kendisini esas olarak o zamanlar Ankara'da düzenlenen Pan-İslam Kongresi ile meşgul etti.

1921'in ikinci yarısında yeniden Maarif Vekili oldu ve Sultan'a karşı konuşma yapan ilk Ankara liderlerinden biriydi. 1928'de İstanbul milletvekili seçildi ve daha sonra zamanının ve enerjisinin çoğunu adadığı Türk Ocakları'nın başkanı oldu. 1923'te Meclis'in Dışişleri Komisyonu başkanıydı ve Mart'tan Aralık 1925'e kadar tekrar Maarif Vekili olarak görev yaptı, nihayetinde sağlık sorunları nedeniyle istifa etti. Eylül 1927'de tekrar İstanbul milletvekili seçildi ve Meclis'in Anayasa Komisyonu üyesi oldu. Ekim 1930'da Balkan Kongresi'ne Türk delegesi olarak Atina'ya gitti. 1931'in başlarında, Türk Ocakları'nın organizasyonu Halk Partisi ile birleşti, bu durum onu büyük üzüntüye boğdu ve Nisan ayında yeniden milletvekili seçilmeyince Bükreş'e temsilci olarak atandı. Bükreş'teki Türk Temsilciliği'nin elçiliğe yükseltilmesiyle büyükelçi olarak terfi etti. Ekim 1940'ta Almanya'nın Romanya'yı işgal etmesi üzerine, yurt dışındaki tüm Rumen büyükelçilikleri elçilik statüsüne indirildi ve Bükreş'teki yabancı misyonların statüsü de buna bağlı olarak düşürüldü. Türkiye'ye sık sık yaptığı ziyaretler ona "İstanbul'a Türk Büyükelçisi" lakabını kazandırdı. 1945'te Türkiye'ye döndü ve tekrar milletvekili oldu.

S. Tanrıöver, Panturanizm ekolünün idealistiydi ve Türk Ocakları'nın kapatılmasına kadar onların itici gücüydü. 1940 yılında, Müslüman dini eğitiminin davasını savunmaya karar verdi. Beklenmedik bir şekilde, her iki partinin milletvekillerinden de önemli destek aldı ve ilk olarak özel dini derslere izin, ikinci olarak ise devlet okullarının yerini almaması koşuluyla ve de her durumda yerel makamların izin vermesi şartıyla belirli dini okullara izin aldı. Çok zengin olmamakla birlikte, Tanrıöver'in babasının zamanında 19. yüzyılda Türk Reform Partisi'nin merkezi olan İstanbul'da büyük eski bir evi var. Şimdi, her iki partinin milletvekilleri arasında yaşlı

bir devlet adamı olarak dikkat çekici bir kişisel etki kazanmış durumda ve Cumhurbaşkanı İnönü ile sık sık toplantılar yapıyor. Cumhurbaşkanı'nın Demokrat liderle yaptığı son toplantılar, hükümet değişikliği hakkında bir dizi söylentiye yol açtığında, M. Tanrıöver'in tarafsız bir hükümetin başı olarak M. Peker'in olası halefi olarak görev alacağı sürekli söylentilere konu oldu.²¹¹

Taray, Cemal Hüsnü; 1887 civarında doğdu. Eski bir subay. 1925-30 yılları arasında Gümüşhane milletvekiliydi. 1927-28'de Meclis Ticaret Komisyonu raportörüydü ve Dışişleri Komisyonu üyesi oldu. 1928'de nüfus mübadelesi için baş Türk delegesi ve Kasım ayında Meclis Dışişleri Komisyonu üyesi oldu. Nisan 1929'da Maarif Vekili ve Eylül 1930'da Bern'de temsilci olarak atandı, bu sırada milletvekilliğinden istifa etti. 1932'de Silahsızlanma Konferansı'na ve sonraki dönemlerde Türk delegasyonu üyesiydi. 1936'da Bern'deki görevinden istifa etti ve Hükümetinin, mart ayında Cenevre'deki Küçük ve Balkan Antantı temsilcilerinin toplantısındaki davranışını onaylamadığına inanılıyordu. Milletvekili seçildi ve Ekim ayında ikamet, sınırlar, gümrükler ve iade konularını görüşmek üzere bir Türk heyeti başkanı olarak Tahran'a gitti; bu, altı aydan fazla süren müzakereler sonucunda on bir antlaşma ve sözleşmenin yapılması ile sonuçlandı. Ocak 1938'de Brüksel'de yurtdışı temsilcisi olarak atandı ve Meclis'teki görevinden istifa etti. Ağustos 1939'da Varşova'ya büyükelçi olarak nakledildi. Ekim 1941'de Tahran'da Türk Büyükelçisi olarak atandı, ancak bir resepsiyonda Kraliçe'ye kullandığı yanlış kelimelerden dolayı geri çağrıldı. 1943'te, resmi kullanımı için yeni bir Amerikan otomobilinin taşınması için özel imkanlar elde ettikten sonra, hemen onu büyük bir kârla sattı. Kasım 1944'te Roma'da büyükelçi olarak atandı. Hüsnü konuşması hoş birisidir, oldukça iyi Fransızca konuşur ve iyi bir briç oyuncusudur. Ancak çok tez canlıdır. Evli değildir. C. Taray, Roma büyükelçiliğinden bir skandal nedeniyle geri çağrıldı, ancak Majestelerinin Roma Büyükelçisi bunun haksız yere abartıldığını düşünüyor.²¹²

Tarhan, Ali Rana; 1883 yılında İstanbul'da doğdu ve Galatasaray Lisesinde eğitim gördü. Avrupa'da kablolu telgrafçılık üzerine çalıştı ve 1920 yılına kadar Posta ve Telgraf İdaresi'nde çalıştı, daha sonra özel ticari ve tarımsal işlerle uğraşmaya başladı.

²¹¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.42-43

²¹² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.42

Türkiye’de modern bir pamuk fabrikasının kurucularından biriydi. 1926 yılında İstanbul Belediye Meclisi üyesi oldu ve Eylül 1927’de Milletvekili seçildi, Kasım ayında Meclis İç İşleri Komisyonu üyesi oldu. Haziran 1928’de Paris’te düzenlenen Uluslararası Parlamentolar Arası Kongre’ye Türk delegelerinden biriydi. Kasım ayında Meclis Maliye Komisyonu başkanı seçildi, aynı zamanda Halk Partisi Yürütme Bürosu üyesi oldu. “1929 yazında Londra’da düzenlenen Uluslararası Posta Kongresi’nde Türkiye’yi temsil etti ve İngiltere’de bulunduğu süre zarfında, Dış Ticaret Dairesi’nin himayesinde Manchester’daki birkaç pamuk fabrikasını ziyaret etti. Nisan 1931’de Meclis Bütçe Komisyonu başkan yardımcısı seçildi ve Ekim ayında İstanbul’da düzenlenen ikinci Balkan Konferansı’nda Türk delegasyonunda yer aldı. Aralık ayında, yeni kurulan Gümrük ve Monopol Bakanlığı’na atandı ve bu görevi Celal Bayar Hükümeti’nin Ekim 1937’de kurulmasıyla sürdürdü. Mart 1939’da Dışişleri Bakanı vekili olarak görev yaptı. Nisan 1939’da Tahran’da İran Şehzade’sinin düğününe Türk delegasyonunun başkanı olarak katıldı. Mayıs ayında Gümrük Bakanlığı’ndan istifa ederek parti çalışmalarına odaklandı ve haziran ayında Halk Partisi’nin yeni kurulan Bağımsızlık Grubu’nun başkan yardımcısı oldu. Nisan 1940’ta Türk Kızılay Derneği başkanı seçildi. Şubat 1943’te tekrar Bağımsızlık Grubu başkan yardımcısı oldu.

Rana, İngiltere ziyareti sırasında aldığı çeşitli resmi ilgilerden dolayı büyük memnuniyet duyuyor. Partinin Bağımsızlık Grubu’nun etkin lideri olarak önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca, Başkan İnönü’nün yakın dostudur ve muhtemelen yüksek bakanlık görevi için hazırlanıyor olabilir. M. Tarhan 1946’da milletvekili olarak yeniden seçilmedi.²¹³

Tengirşenk, Yusuf Kemal; 1878 yılında Sinop’ta doğdu. Askeri okula girdi, ancak 1901’de hukuk fakültesine geçti ve 1905’te buradan mezun oldu. Kastamonu’da avukatlık yaptı, ancak 1909’da muhalefete katıldı. 1910’da koltuğundan istifa etti ve sonraki iki yılını Paris’te hukuk öğrenimi görerek geçirdi. 1914-18 savaşı boyunca İstanbul’da avukatlık yaptı. Ekim-Aralık 1919 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Müsteşarı olarak görev yaptı ve Anadolu’ya uzlaştırma göreviyle gönderildikten sonra Milliyetçi davaya katıldı ve İstanbul’a dönmedi. 1920’nin başlarında Ekonomi Bakanı

²¹³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.43

oldu. 1920-21 yıllarında Moskova ve Tiflis'te görev yaptı ve Bakü Kongresi'ne katıldı. Mayıs 1921'de Dışişleri Bakanı oldu ve görev süresi boyunca Moskova ile yakın temas halinde oldu. Mart 1922'de Ankara barış heyetinin başkanı olarak Paris ve Londra'ya gitti. Ekim ayında, sözde sağlık sorunları nedeniyle istifa etti. Temmuz 1923'te Sinop Milletvekili seçildi ve hemen ardından Lozan Antlaşması'nı inceleyen Dışişleri Komisyonu'nun başkanlığını yaptı. Ocak 1924'te Londra'daki Türk Büyükelçisi oldu, ancak Mayıs ayında milletvekilliğini tercih ederek istifa etti. Kasım ayında Meclis Başkanlığı için Kazım Paşa'ya rakip olarak aday oldu, ancak yenildi ve bir süre önemli bir görev almadı.

1925-27 yılları arasında Meclis Adalet Komisyonu roportörlüğü yapmış ve 1927 yılında "Lotus" olayı ile ilgili olarak Adalet Bakanı'na Lahey'de eşlik etmiştir. Eylül 1930'da yeni kabinede ve Mayıs 1931'de tekrar İsmet Paşa'nın Adalet Bakanı oldu. Mayıs 1938'de, görünüşte sağlık nedenleriyle, ancak söylentilere göre, Eskişehir'den Ankara'ya Temyiz Mahkemesi'nin kaldırılmamasından duyduğu memnuniyetsizlik nedeniyle görevinden istifa etti. 1943'te yeniden milletvekili seçilemedi.

Yusuf Kemal iyi bir konuşmacıdır ve Bolşevik sempatileri beslemektedir, ancak bunlar sadece Türk milliyetçiliği idealleriyle çatışmadığı sürece. Ağustos 1946 Demokrat Parti'den Sinop Milletvekili seçilmiştir.²¹⁴

Tınaz, Naci; Eski Savaş Müsteşarı. 1926'da tümgeneral, 1930'da ise korgeneral rütbesine terfi ettiğinde Eskişehir'de IV. Kolordu Komutanı olarak görev yaptı. 1938'den beri Bursa Milletvekilidir. Ocak 1939'da General Kazım Özalp'in istifası üzerine Milli Savunma Bakanı olarak atandı. Nisan 1940'ta Milli Savunma Bakanlığı'ndan istifa etti; bakış açısının çok "bölümsel" olduğu söyleniyordu. Ertesi ay British Council'in daveti üzerine Birleşik Krallık'ı ziyaret eden grup içinde yer aldı. General Naci Tınaz biraz sert bir görünüme sahip, ancak etkili görünüyor ve dürüstlüğü ile tanınıyor. 1946'da yeniden Milletvekili olarak seçildi.²¹⁵

Togay Hulusi Fuat; 1885'te İstanbul'da doğdu. Türk Diplomatiye Hizmetinin bir üyesiydi. Savaş sırasında Berlin ve Viyana'da, 1923'te ise Oslo'da görev yaptı,

²¹⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.44

²¹⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.44

Ankara'daki Dışışleri Bakanlığı'nda bir göreve atandı. Mayıs 1924'te, Dışışleri Bakanlığı'nın İstanbul delegesi Adnan Bey'in "kabine şefi" oldu. Ekim ayında, Milletler Cemiyeti Dernekleri Kongresi için Türk delegasyonunun bir üyesi olarak Londra'ya gitti. Mart 1925'te bilinmeyen sebeplerle istifa etti, ancak şu sebepler öne sürüldü: (1) Nusret Bey'i gölgede bırakmıştı, (2) Ankara'ya tam anlamıyla sempati duymuyordu. Mayıs ayında Tokyo'ya maslahatgüzar olarak atandı. Eylül 1928'de aynı görevle Nanking'e (Nanjing) tayin edildi, buradan Ağustos 1931'de Dışışleri Bakanlığı'na çağrıldı ve VI. Daire'nin Genel Müdürü, ardından III. Daire'nin Genel Müdürü oldu ve sürekli maslahatgüzar rütbesine sahip oldu. Temmuz 1936'da Londra'da, İngiliz-Türk Ticaret ve Takas Anlaşması'nın imzalanmasına yönelik görüşmeler için Türk delegasyonunun bir üyesiydi. Nisan 1937'de Bakanlık II. Daire Başkanı olarak atandı ve ardından bakanlıkta Siyasi Danışman oldu, bu görev uzun süre yapılmamıştı. Şubat 1938'de Arnavutluk'a yurtdışı temsilcisi olarak atandı ve Nisan 1939'daki İtalyan işgaline kadar Tiran'da kaldı, ardından Ankara'ya döndü. Ağustos 1939'da Madrid'e yurtdışı temsilcisi olarak atandı. 1944'te Chungking'e (Chongqing) tayin edildi.

Hulusi Fuat, ya da kendisinin ifadesiyle Fuat-Togay, "Deli" Fuat Paşa'nın oğludur. Hoş bir kadın ve mükemmel bir dilbilimci olan eşi, merhum Mahmut Muhtar Paşa'nın kızı ve annesi tarafından merhum Mısır Kralı'nın kuzenidir. Hulusi Fuat, anlaşması kolay, Avrupalı tarzlara alışkın, iyi bir purodan hoşlanan ve dürüst olduğu düşünülen bir kişidir. İngilizce biliyor ve mükemmel Fransızca konuşuyor. H. Togay Çin'den döndü ve şu anda Romanya'da büyükelçidir.²¹⁶

Tor, Edip Servet; 1879'da İstanbul'da doğdu. Servet Paşa'nın oğludur. 1898'de Askeri Kolej'den mezun oldu. 1909'da Harp Akademisi'ne girmeden önce Selanik ordusunda ve Trakya'da görev yaptı. 1911'de Yanya Alayı'na atandı ve 1913'te binbaşılığa terfi etti. Balkan Savaşı sırasında kurmay görevi yaptı ve 1913 Londra Barış Konferansı'nda Türk heyetinin askeri personelindeydi. Aynı yıl içinde birkaç ay veliahtın başyaveri olarak görev yaptı. Büyük Savaş sırasında Çanakkale, Kafkasya ve Filistin'de görev yaptı ve 1917'de Askeri Basın Bürosu'nun müdürüydü. Mart 1918'de barış görüşmeleri için Romanya'ya gönderilen Türk heyetinin bir üyesiydi.

²¹⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.44

Ateşkes döneminde Ateşkes Komisyonu'nun bir üyesiydi ve Savaş Esirleri bölümünün müdürüydü; Haziran 1920'de Mustafa Kemal'e katıldı. Daha sonra ağırlıklı olarak mühimmat tedariki düzenlemeleriyle ilgilendi ve 1922'de bir süre Türk-Suriye Sınır Tespit Komisyonu'nun bir üyesi oldu. Kasım ayında İstanbul Askeri Komutanı ve Eyüp Kaymakamı oldu. Kasım 1925'te milletvekili oldu. 1926'da Mekke'deki İslam Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etti ve melon şapka giyerek tarihe geçti. 1927'de Dışişleri Komisyonu üyesiydi ve şimdi Ekonomi İşleri Komisyonu'nun bir üyesidir. Nisan 1933'de Roma'daki Uluslararası Parlamenter Ekonomi Konferansı'na Türk delegesi olarak katıldı. İş Bankası ve Balya Karaydın Şirketi'nin yönetim kurulunun önde gelen bir üyesi ve 1935'te Türkiye'de masonluğun yasaklanmasına kadar Ankara Locası'nın büyük üstadıydı.

Edip kısa boylu, tıknaz ve neşelidir, yüzü doğan güneşe benzer ve zaman zaman opera ve eski Türk şarkılarına ilgi gösterebilir. Herkes tarafından sevilir, ancak şimdi çok fazla içki içiyor. Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Almanca konuşur. Eski kuşak bir isimdir. 1946'da yeniden Milletvekili seçildi.²¹⁷

Turel, Ali Rıza; 1899 yılında Selanik'te doğdu. İstanbul'da ve Selanik'te eğitim gördü ve ardından İstanbul Lisesi'nde okudu. 1916-1918 yılları arasında İstanbul PTT Lisesi'nde eğitim aldı. 1918'de İstanbul Baş Posta İdaresi memuru oldu ve iki yıl sonra İstanbul Üniversitesi'ne girdi ve 1924 yılında hukuk fakültesinden mezun oldu. 1924 yılında Adalet Bakanlığı'nda yapılan bir yarışma sınavında başarılı oldu ve Avrupa'ya eğitim için gönderildi. Paris'te dört yıl kaldı ve hukuk eğitimini tamamladıktan sonra memleketine döndü ve 1928 yılında İstanbul'da Yardımcı Cumhuriyet Savcısı olarak atandı, daha sonra İzmir'de Yardımcı Cumhuriyet Savcısı olarak görev yaptı ve 1930 yılında İzmir'de Baş Yardımcı Cumhuriyet Savcısı oldu. Bu görevde 1937 yılına kadar kaldı, ardından Konya için Milletvekili seçildi. 1939'da yeniden seçildi ve Halk Partisi Yönetim Kurulu üyesi oldu. Mart 1948'de Adalet Bakanı olarak atandı. Sağlık sorunları nedeniyle Nisan 1946'da istifa etti, ancak 1948 yılında Konya için tekrar

²¹⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.44

Milletvekili seçildi ve Paris Ekonomi Konferansı'na Türkiye'nin Paris Büyükelçisi ile birlikte delege olarak atandı.²¹⁸

Ubaydın, Cemil; 1885 civarında doğdu. Askeri bir kariyer izledi. 1906 civarında Selanik'te garnizon komutanıydı ve o dönemde Mustafa Kemal'i Abdülhamit'in gizli polisinden kurtardı. Mütareke sırasında kurmay yarbay rütbesindeyken Çatalca'da Yunanlara karşı savunma kuvvetlerinin komutanıydı. 1928'den beri Tekirdağ (Rodosto) Milletvekili olan Cemil, Mayıs 1924'te Halk Partisi Genel Sekreteri ve Ocak 1928'de İçişleri Bakanı oldu. Bir süre başarılı olup önemli bir etki göstermesine rağmen, 1927'nin başlarında Hükümet sözleşmeleriyle ilgili iddia edilen usulsüzlükler nedeniyle konumu zayıfladı ve Kasım 1927'de İsmet Paşa'nın Kabinesi yeniden yapılandırıldığında bakanlık rütbesini kaybetti. Aynı ayda Dışişleri Komisyonu üyesi oldu. 1928'den beri Meclis İçişleri Komisyonu başkanıdır. Cemil, çekingen ve zekidir, ancak yalnızca biraz Fransızca konuşur. 1946'da yeniden milletvekili seçildi.²¹⁹

Ünaydın, Ruşen Eşref; 1893'te İstanbul'da doğdu. Savaş öncesinde İstanbul'daki İngiliz Erkek Okulu'nda öğretmenlik yaptı. Millî mücadelenin başlangıcından itibaren Mustafa Kemal ile ilişkiliydi ve ilk Ankara Meclisi'nin bir üyesiydi. 1923'ten 1933'e kadar Afyonkarahisar milletvekiliydi. Bazı yıllar boyunca Gazi'nin en yakın arkadaşlarından biriydi. 1925-27 yılları arasında Meclis Dışişleri Komisyonu sekreteri, 1928-32 yılları arasında Meclis baş sekreteriydi. 1927 yazında Londra'da bir uluslararası kongrede Türk basınıni temsil ettiğinde, İngiliz eğitimi, sanayisi ve kültüründen derinden etkilendi. Haziran 1928'de Paris'teki Uluslararası Parlamenterler Kongresi'ne delege olarak katıldı ve dönüşünde alfabe reformu kampanyasında önemli bir rol aldı. Ekim 1930'da Atina'da yapılan Balkan Kongresi'nde Türk delegelerden biriydi ve bir yıl sonra İstanbul'da düzenlenen Balkan Konferansı'nın sekreteriydi. Eylül 1933'te İstanbul'da düzenlenen Birinci Türk Dil Kongresi'nin organizasyonunda önemli bir rol aldı. Ekim 1932'de Bükreş'teki Üçüncü Balkan Konferansı'na Türk delegasyonu üyesi olarak katıldı. Ekim 1933'te Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olarak atandı ve milletvekilliğinden istifa etti.

²¹⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.45

²¹⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.45

1934 Ekim ayında Atina'ya büyükelçi olarak atandı, klasiklere olan büyük ilgisi (ne kadar Latince veya Yunanca bilmeseydi de) göz önüne alındığında bu görev için özellikle uygundu. Ağustos 1939'da Budapeşte'ye transfer edildi. Temmuz 1943'te Roma'ya büyükelçi olarak atandı. Mart 1944'te Londra'ya büyükelçi olarak atandı.

Ruşen Eşref çekici bir kişiliğe sahiptir. Kültürlüdür ve oldukça iyi konuşur. Geniş çapta okumuştur ve son derece zekidir, ancak muhtemelen yapısal olarak tembeldir ve yazmayı sevmesine ve büyük bir akıcılıkla yazabilmesine rağmen, genellikle aralıklı çalışır. Batılı yazarları çevirmiştir. Bazıları tarafından samimiyetsizlikle suçlanmasına rağmen, harika bir arkadaşdır, briçi çok sever ve Ankara sosyetesinin en önde gelen hanımlarından olan nispeten güzel ve dikkat çeken hoş bir eşi vardır. Türk kamuoyu, Londra ataması için onu yetersiz gördü, bu görevdeki durumu (Temmuz 1945 itibarıyla) güvensiz görünmektedir. Eşref Unaydın şu anda Yunanistan büyükelçisidir.²²⁰

Uran, Hilmi; Erken tarih bilinmiyor. 1925'te Adana Valisi olarak atandı ve kısa bir süre sonra Adana'dan bazı tanıkları başkente göndermediği için Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından para cezasına çarptırıldı. Daha sonra Halk Partisi'nin yerel müfettişi oldu. Eylül 1927'de Adana Milletvekili seçildi, Ekim ayında Halk Partisi İcra Bürosu üyesi ve Kasım ayında Meclis İçişleri Komisyonu üyesi oldu. 1928'de bu komisyonun başkan yardımcılığına seçildi, 1929'da rapor verdi ve Kasım 1930'da tekrar başkan yardımcısı oldu. Aralık 1930'da Zekai Bey'in yerine Bayındırlık Bakanı olarak atandı ve İsmet Paşa'nın yeni Kabinesinde, Mayıs 1931'deki portföyünü korudu. Ekim 1933'te sağlık sorunları nedeniyle istifa etti. 1934'te İçişleri Komisyonu'na yeniden seçildi. Mart 1937'de Meclis Başkan Yardımcılığına atandı ve Ekim 1937'de yeniden seçildi. Ayrıca Adana bölgesindeki Arapça konuşan nüfusa Türk kültürünü yayma komitesinin başkanıdır. Kasım 1938'de Adalet Bakanı olarak atandı, ancak iki ay sonra Halk Partisi parlamento grubunun başkan yardımcısı olmak için istifa etti. Mayıs 1943'te İçişleri Bakanı olarak atandı. H. Uran, Ağustos 1946'da Peker Kabinesi'nin kurulmasıyla görevinden ayrıldı.²²¹

²²⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.46

²²¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.46

Uz, Behcet, Dr.; 1893'te Buldan'da doğdu. 1908-12 yılları arasında İzmir'de ortaokula gitti. 1912'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdi ve 1918'de mezun oldu. Çocuk hastalıkları konusunda uzmanlaştı ve Şişli Çocuk Hastanesi'nde Kadir Raşit Paşa'ya asistan olarak atandı. 1921'de İzmir'e uzman hekim olarak gitti ve burada önemli bir itibar kazandı. 1930'da İzmir Belediye Meclisi'ne seçildi ve kısa süre sonra belediye başkanı oldu. İzmir'deki ve genel olarak ülkedeki hastane koşullarını iyileştirmek için çalıştı. 1940-41 yıllarında İzmir Uluslararası Fuarı'nın başlıca organize eden ruhuydu; bu yıllarda fuarı ziyaret eden Majestelerinin Büyükelçisi tarafından enerjik ve dost canlısı bulundu. 1941'de Milletvekili seçildi. Temmuz 1942'de Ticaret Bakanı olarak atandı ancak bu görevi sadece birkaç ay sürdü. Kendisine duyulan büyük umutlar gerçekleşmedi. Haziran 1944'te İstanbul'daki Halk Partisi'nin başkanlığı gibi nispeten önemsiz bir göreve atandı ve bu görevde de yerini bir başkasına bıraktı.

Dr. Behcet Uz, Ağustos 1946'da Peker Kabinesi'nin kurulmasıyla Sağlık Bakanı oldu. İlk Hasan Saka Kabinesi sırasında bu görevde kaldı ancak Haziran 1948'de ikinci Saka Kabinesi'nde görevden alındı.²²²

Ürgüplü, Suat Hayri; Ürgüplü Hayri Efendi'nin oğlu, eski Adalet ve Vakıf Bakanı. Şam'da 1903 yılında doğdu. İlköğrenimini Nişantaşı'ndaki İngiliz okulunda tamamladı ve eğitimine 1918'de Galatasaray'da devam etti. Daha sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'nde hukuk okudu ve 1926'da mezun oldu. Aynı yıl Sanayi ve Maden Bankası'nda bir süre çalıştı ve başarılı bir sınav sonrası Türk Genel Temsilcisi olarak atanarak Karışıklık Tahkim Mahkemesi'nde görev aldı ve aynı mahkemenin Türk-Rumen bölümünde tercüman ve sekreter olarak görev yaptı. 1929'a kadar aynı pozisyonda kaldı ve İstanbul'daki çeşitli ticaret mahkemelerinde üç yıl hakem olarak görev yaptı. 1932'de İstanbul Borsası'nda avukat oldu ve Baronun yönetim komitesinin ilk üyelerinden biri oldu. 1939'dan beri Kayseri Milletvekili ve Mart 1948'de Gümrük ve Tekel Bakanı olarak atandı. 1940 baharında bir şeker skandalı sonucu istifa etti.²²³

²²² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.46

²²³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.46

Üstün, Ahmet Cevat; Diplomatik kariyer sahibi, yaklaşık 1887 yılında doğdu. Londra, Viyana ve başka yerlerde görev aldıktan sonra, 1926 yılının sonlarında Dışışleri Bakanlığı'nın Dördüncü Bölümü'nde müdür oldu. Bir yıl sonra Prag'da maslahatgüzar olarak atandı. 1929 yılında Danışman ve Dışışleri Bakanlığı'nın İkinci Departmanı'nın Genel Müdürü oldu. 1931'de Dışışleri Bakanı ile Cenevre'de Avrupa Birliği Konferanslarına katıldı ve ağustos ayında Bakanlık'ın Birinci (Britanya) Departmanı'nın Genel Müdürü oldu. Aralık 1931 ve Ocak 1932'de Dışışleri Bakanlığı için Geçici Alt Sekreter olarak görev yaptı. 1933 yılında Saracoğlu ile Paris'e kamu borcu ve Osmanlı Bankası görüşmeleri için gitti. 1934 yılında Viyana'ya temsilci olarak atandı. 1938 yılında Lahey'e transfer edildi. 1939 yılında Bağdat'a dışışleri temsilcisi olarak atandı ve 1945 yılında Kabil'e büyükelçi olarak atandı. Ahmet Cevat mesleki anlamda birinci sınıf bir insan olup, Majestelerinin Büyükelçiliğine karşı her zaman dost canlısı davranmıştır. İzmirli olan eşi, akıcı İngilizce konuşuyor.²²⁴

Uzel, Mehmet Rüştü; 1888 yılı civarında Bursa'da doğdu. Bursa ve İstanbul'da (mühendislik) eğitim aldı. Birinci Dünya Savaşı'na katıldı ve savaştan sonra Eğitim Bakanlığı himayesinde birkaç ay gezici sinemacı olarak çalıştı. Daha sonra Dijon Üniversitesi'nde mühendislik okudu; Paris ve Fransa'nın diğer bölgelerindeki eğitim kurumlarını ziyaret etti. Teknik eğitim merkezlerini incelemek için birkaç kez Rusya'ya giderek bu alanda uzman olarak kabul ediliyor; aynı bakış açısıyla Almanya'yı da iyi tanıyor.

Yaklaşık olarak 1930 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'nda Teknik Eğitim Genel Müdürü. 1942'den beri Teknik Eğitim Baş müsteşarı. Milli Eğitim Bakanı'nın genel denetimi altında ve Cumhurbaşkanı'nın yakın ilgisiyle, teknik eğitim için beş yıllık planın tek yetkilisi olup, bu amaçla 81 milyon lira ayrılmıştır (Ankara'daki Teknik okul, İstanbul'daki yeni Teknik Üniversite vb.)

Son iki yılda mükemmel İngilizce öğrenmiş olduğu İngiliz Konseyi'nin yakın dostu ve iş arkadaşı, kendisine birkaç Britanyalı danışman temin etmiştir. Fransızca ve Almancayı iyi konuşur. Dış politikası olaylara göre değişkenlik gösterir.²²⁵

²²⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.47

²²⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.47

Yücel, Hasan Ali; 1897’de İstanbul’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 1924-25 yıllarında İstanbul ve İzmir liselerinde öğretmenlik yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Genel Müfettiş ve Orta Öğretim Müdürü olarak atandı. 1935’ten beri İzmir milletvekili ve Aralık 1938’den beri Milli Eğitim Bakanı. 1944 Haziran ayında M. Numan Menemencioglu’nun düşüşüne yol açan Kabine muhalefетinin başında olduğuna inanılıyordu.

Hasan Ali, felsefe, eğitim, edebiyat, şiir, biyografi ve Fransız eğitim sistemi üzerine on altı kitap yazmıştır. Şu anda İngiliz eğitimi üzerine iki eser hazırlamaktadır. Fransızca konuşur ve yetenekli ve enerjiktir. Eğitim konularında güçlü ve idealist görüşlere sahiptir. Bunun dışında, yetenekleri akademik yönde (düşünmek istediği gibi) değil, daha çok idare ve diplomasi yönündedir. Türk Kabine Bakanları arasında benzersizdir, İngilizlerle görüşmektedir ve iş arkadaşları British Council üyeleridir. Resmi olarak da British Council faaliyetlerine büyük ilgi göstermektedir ve İngiliz eğitimi üzerine materyal toplamaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Yücel, Eğitim Bakanı olarak çok başarılı oldu ve Cumhurbaşkanı’nın desteğini aldı.

1946’da Peker Kabinesi kurulduğunda görevine devam etmedi. 1947 yılında kendisini geçmişte “Komünizm yanlısı faaliyetlerde bulunmakla” suçlayan Kenan Öner’e karşı bir iftira davasının içinde buldu. Dava aleyhine sonuçlandı ve o zamandan beri şaibe altında. Gençliğindeki “komünizm yanlısı faaliyetlerine” ilişkin gerçekler ne olursa olsun, Yücel’in Britanya’nın yetenekli ve aydın bir dostu olduğu ve hala bir geleceği olabileceği kesindir. En büyük oğlu Cambridge’dedir. Özel hayatında içicidir ve Bektaşî hikâyeleri anlatmaktan hoşlanır. Emekliliğini İngiltere tarihini Türkçe yazmakla geçiriyor.²²⁶

Zamangil, Cahit; 1900 civarında doğdu. Türkiye ve Fransa’da eğitim gördü. Kariyerine Milli İktisat Bakanlığı’nda geçici bir çalışan olarak başladı. Daha sonra Madrid’de Türk Ticaret Ataşesi olarak görev yaptı, 1940’ta Ankara’ya döndü ve Ticaret Bakanlığı’na İthalat ve İhracat Dairesi Müdürü olarak atandı. Müsteşarlığa terfi etti ve 1944’ün başında kısa bir süre için Toprak Ofisi’nin (Toprak Ürünleri Ofisi)

²²⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.48

başına geçmek üzere görevlendirildi. Mart 1945'te Londra'ya yapılan ekonomik misyonda Açıkalın'ın yardımcısı olarak görevlendirildi.

C. Zamangil Fransızca ve Almanca konuşur, ancak İngilizce bilmez. Kendine güvenen, inatçı ve kurnaz bir müzakerecidir. Arkadaş canlısı değildir.²²⁷

Zorlu, Fatin Rüştü; 1910 yılında İstanbul'da doğdu. Siyaset bilimi eğitimini Paris'te, hukuk eğitimini Cenevre'de aldı ve 1932'de Dışişleri Bakanlığı'na girdi. Kısa sürede ekonomi konularında uzmanlaşmaya başladı. 1937'de ticaret müzakereleriyle ilgilenen birim başkanı olarak atandı ve 1938'de Milletler Cemiyeti'ne kalıcı delegasyonun başına geçti. Bir süre Paris'te birinci sekreter olarak görev yaptı ve 1942'de Moskova'da danışman ve geçici elçi oldu. 1946'dan beri Dışişleri Bakanlığı Ekonomi Bölümü'nde görev yapmakta ve 1947-48'de Havana'da düzenlenen Uluslararası Ticaret Organizasyonu Konferansı'nda Türkiye'yi temsil etti.

Türkiye'nin ticari çıkarlarını korumak konusunda fanatizm derecesine varan bir özveriye sahip olmakla birlikte, kuru bir mizah anlayışına sahiptir ve üstleri ve diğer departmanlar tarafından kendisine serbestlik tanındığı ölçüde iyi bir müzakerecidir.²²⁸

4.2 Askerler

Akoğuz, General İsmail Hakkı; Erzincan'da 1888'de doğdu. 1908'de subay olarak göreve başladı. Piyade ve genelkurmay subayıydı. 1910-1912 yılları arasında Alman ordusuna bağlı olarak görev yaptı hem Balkan Savaşları'nda hem de Birinci Avrupa Savaşı'nda hizmet etti. 1919-1920 yıllarında Ermenistan'daki cepheye katıldı ve İstiklal Savaşı'nda yer aldı. 1923'ten sonraki üç yıl boyunca Kars'ta baş kurmay subayıydı. 1926 ile 1937 arasındaki kariyeriyle ilgili detaylar bilinmemektedir. Bu dönemde büyük bir zamanını doğu illerinde geçirmiş ve Türkiye'nin neredeyse her yerinde görev yapmıştır. 1937'de tuğgeneral, Askeri İstihbarat Dairesi Başkanı olarak atanmıştır. 1938'de tümgeneral rütbesine terfi etmiş, VII. Kolordu Komutanı olmuştur; 1942'de korgeneral rütbesine terfi etmiş, XII. Kolordu Komutanı olmuştur. 1944'te Askeri İdare Başkanlığı (Eğitim) Yardımcısı olmuştur; 1946'da kısa bir süre

²²⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s. 48

²²⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.49

II. Kolordu Komutanı olmuştur; 1946'da II. Ordu Komutanı olmuştur. 1947'de General olarak atandı

İsmail Hakkı Akoğuz yaklaşık 5 fit 8 inç boyunda ve oldukça geniş yapılıdır. Kurşun şeklinde bir kafası vardır ve saçları grileşmiş Alman tarzında kesilmiştir, çok kalın kısa kaşları, yeşile çalan kahverengi gözleri, büyük bir burnu, küçük ve sık sık kesilmiş bir bıyığı, inatçı bir ağzı ve çok belirgin çift çenesi vardır. Oldukça ağır ve hareketsiz bir tiptir, Low'un karikatürlerindeki Albay Blimp'in modeline benzetilebilir.

Bir dereceye kadar inanılmaz derecede sıkıcı zekâsı olmasına rağmen, kendisi için çok yüksek bir düşünceye sahip olduğunu düşünür. Çok meşgul ve çalışkan olduğunun düşünülmesinden hoşlanır, ancak zihinsel süreçleri çoktan işlevini yitirdiği için, faaliyetlerinin etkisi büyük ölçüde, komutası altındaki talihsiz birliklerin rutin denetimlerine sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda yalnızca sağlığa zararlı olabilir. Sert bir disiplinci olup, astlarına sık sık kaba davranır. Yıllar önce emekli olması gerekiyordu ama hâlâ hizmet edecek beş yılı daha olduğunu söylemekten hoşlanıyor. Ne yazık ki bu doğru olabilir çünkü mevcut Genelkurmay Başkanının kendisine çok değer verdiği anlaşılmaktadır. Siyasi desteği olmalı ama bu desteğin nereden ya da kimden geldiği bilinmiyor.

Yukarıdakilerden görülebileceği gibi, bu subay modern askeri gelişmelere karşı alerjiktir çünkü daha basit problemlerin temelini bile anlamak için gereken zihinsel seviye onun için zor olabilir. Eğitim Askeri İdare Başkanı olarak iki yıldan fazla süre görev yaptığı süre boyunca, Türk ordusunun ilerlemesinin en büyük engeli olduğu kesinlikle söylenebilir. Büyük Britanya ve Amerika'ya karşı oldukça dostane bir tutuma sahip olmasına rağmen, asla yabancı askeri tavsiyeleri dinlemez. Birinci Avrupa Savaşı öncesinde ve sırasında Almanya, Avusturya, Macaristan, Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan'ı ziyaret etti ya da oralarda görev aldı.

Biraz Almanca Biliyor ve İngilizcede birkaç kelime bilgisine sahiptir. Tuhaf şekilde, ordunun her yerinde "Tercüman Hakkı" olarak bilinir. Evlidir.²²⁹

²²⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.20

Almanca bilen İsmail Hakkı Akoğuz, Ludendorf'un hatıraları ile Alman Subayı Felix Guze'nin yazdığı "Büyük Harp'te Kafkas XII. Cephesi'ndeki Muharebeler" ve Rafael de Nögalis'in "Hilal Altında Dört Sene" adlı çalışmalarını Türkçeye kazandırmıştır. 1914 yılında "Harp Madalyası", 1915 yılında "Kılıçlı Gümüş Liyakat Madalyası" ve "Alman İkinci Demirsalip Nişanı", 1917 yılında "Kılıçlı Beşinci Mecidiye Nişanı", 1918 yılında Avusturya "İkinci Sınıf Askerî Meziyet Nişanı" ve 1923 yılında "İstiklal Madalyası" ile ödüllendirilmiştir²³⁰.

Aksalur, İzzet, General; 1804'te Tosya'da doğdu. 1912 yılında askeri okula girdi. 1914'te piyade olarak görevlendirildi. 1915'te teğmenliğe terfi etti. Çanakkale'de iki kez yaralandı; 1920'de yüzbaşılığa terfi etti. Kurtuluş Savaşı'nda görev aldı. 1922'de binbaşılığa terfi etti. 1923-1925, kurmay kolejinde öğrenci. 1929, yarbaylığa terfi ve Afganistan'a askeri göreve gitti. 1931, kurmay kolejinde eğitimci. 1933, albaylığa terfi. 1939'da Tuğgeneralliğe terfi etti. 1940, 1. Tümen Komutanlığı. 1941, Tümgeneralliğe terfi etti. 1942, Birinci Ordu Kurmay Başkanı. 1944 XVII Kolordu. 1946 terfi korgeneral, IX Kolordu. 1948, terfi General, Üçüncü Ordu. 1949 Genelkurmay Başkan Yardımcılığı.

İzzet Aksalur çok kısa boyludur - yaklaşık 1,5 m. ve çok tombuldur. Ayrılmadan düz bir şekilde arkaya taranmış gür gri saçları, kahverengi gözleri, çift çenesi ve gülümsediğinde hemen yumuşayan biraz sert bir ifadesi vardır. Bıyığı normalde Charlie Chaplin ile ilişkilendirilen türdendir. Fiziksel olarak hiç aktif görünmüyor. Çok hoş bir kişiliğe sahiptir ve çok popüler bir komutandır. Askeri itibarı yüksektir ve kesinlikle Türk üst düzey komutanlarının en iyi yardımcılarının biridir. Mevcut pozisyonu onu için çok iyi bir seçimdir. Sınırlar ve sorunları konusunda uzmandır. Modern fikirlere açıktır. İyi derecede Fransızca ve Almanca biliyor, Afganistan'da geçirdiği zaman dışında yabancı bir ülkeye yaptığı tek ziyaret Almanya'ya yaptığı kısa bir gezi oldu. Evlidir ve çocuğu yoktur. Eşi kendisinden yaklaşık yirmi yaş daha gençtir. Eşi Fransızca konuşuyor ve çok arkadaş canlısıdır.²³¹

²³⁰ Yarbay Guze, *Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'ndeki Muharebeler*, Çev. Hakkı Akoğuz, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2007, s. XI-XII

²³¹ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.21

Altıncan, Sadık. Koramiral; 1900 yılında İzmir’de doğdu. 30 Ağustos 1945’te tümamiralliğe, 30 Ağustos 1947’de Kor amiralliğe terfi etmiştir. Ağustos 1949’a kadar Heybeliada’da Deniz Eğitim Komutanı Amiral olarak görev yapmış ve burada Kraliyet donanmasında da kullanılan subay ve astsubayların eğitimine yönelik yeni sistemin başlatılması için aktif adımlar attı. Eğitimini Almanya’da almış bir denizaltı uzmanı. Altıncan ilerici ve etkin bir subaydır ve evli değildir. Güçlü yapılı, esmer, temiz traşlı. Az İngilizce ve iyi Almanca konuşur. Temmuz 1949’da Oramiral Ali Ülgen’in yerine Türk Deniz Kuvvetleri Başkomutanı olarak atanmıştır.²³²

Arıkan, Saffet; 1886’da Erzincan’da doğdu. Harp Akademisi’nde eğitim gördü ve Yemen’de İsmet Paşa’nın kadrosunda yer aldı ve Gelibolu ve Mezopotamya’da görev yaptı. 1920’de Moskova’da askeri ataşe oldu. Daha sonra 1923 yılında İzmit Milletvekili seçildi ve 1925’ten 1931’e kadar CHP’nin genel sekreterliğini yaptı. 1927 yılında Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı iken Sovyet Devrimi’nin 10. yıldönümü kutlamaları için Moskova’ya giden Türk Heyeti’ne başkanlık etti ve daha sonra Paris ve Londra’yı ziyaret etti. Büyük Millet Meclisi Milli Savunma Komisyonu sekreterliği ve 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu başkanlığı yaptı. 1935’ten 1938’e kadar Eğitim Bakanı, 1939’da tekrar Dışişleri Komisyonu Başkanı ve daha sonra Milli Savunma Bakanı olmuştur. 1941’de kabineden istifa etti ve Temmuz 1942’den Ağustos 1944’e kadar Berlin’de büyükelçilik yaptı. Dönüşünde Konya Milletvekili seçildi ve 1946’da Erzincan Milletvekili ve Cumhurbaşkanı yardımcısı oldu. Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu üyesidir. Bekârdır ve muhtemelen bir dönmedir (Yahudi ırkından ve Müslüman inancından). Son derece yetenekli ve kararlı, dost canlısı ve yardımsever olup Fransızca ve Almanca bilmektedir. Şimdi aşırı içki içiyor olsa da Cumhurbaşkanı İnönü’ye olan güvenini ve dostluğunu sürdürdüğü anlaşılıyor.²³³

Altay, Fahrettin, General; 1881’de İstanbul’da doğdu. Askeri okulda eğitim gördü, burada Enver Paşa’nın sınıf arkadaşıydı. Orduda çeşitli görevlerde bulundu. 1918’de, Galiçya’da ve Filistin cephelerinde görev yaptı. 1920 yılının yazında Milli ulusal harekete katıldı. 1923’te İzmir milletvekili seçildi fakat Ekim 1924’te askeri görevleri

²³² PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.22

²³³ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.22

tercih ettiği için milletvekilliğinden istifa etti. Mayıs 1928’de, Afgan Kralı’nın Ankara’yı ziyareti sırasında ona eşlik etti. 1 Ocak 1931’de, Menemen’deki gerici olayın sonucunda sıkıyönetim altına alınan Manisa ve Balıkesir bölgesinin askeri komutanı olarak atandı. Haziran 1934’te, Pers Şahı ile tanıştı ve ona Ankara’da eşlik etti ve Ekim ayında Pers-Afgan sınır anlaşmazlığına hakemlik etmek üzere bir misyonun başında Pers’e gitti. Eylül 1936’da Kral Edward VII’ye Gelibolu savaş alanlarında, rehberlik etti. 1939’da 1. Ordu’nun komutanı olarak atandı ve 1943 Aralık ayında yaş sınırına ulaşp, emekli olana kadar bu görevi sürdürdü. Hala Yüksek Savaş Konseyi’nin bir üyesi olarak görev yapmaktadır.

General Fahrettin yaklaşık 6 fit 5 inç uzunluğunda (1,80cm) oldukça büyük, orantılı genişlikte, yaşını hafif bir şekilde gösteren bir adamdır. O, askerlerin generali olarak gerçek bir örnektir O, sert bir disiplinli ve bu yönüyle hem korkulan hem de saygı duyulan biridir. Kesinlikle işlenmemiş bir elmadır, kesinlikle dürüsttür ve aptalları memnuniyetle karşılamayan birisidir. 1946’da yeniden milletvekili seçildi.²³⁴

Artunkal, Ali Rıza, KORGENERAL (emekli); 1908 yılında Harp Akademisi’nden mezun oldu. Millî mücadele başladığında Mustafa Kemal’in kuvvetlerine katıldı. Türk ordusunda farklı görevlerde bulundu. Ekim 1941’de kendi isteğiyle emekli oldu ve o tarihten itibaren Manisa Milletvekili olarak görev yaptı. Kasım 1941’den itibaren altı yıl boyunca Milli Savunma Bakanı olarak görev yaptı.

General Ali Rıza, hoş ve biraz da babacan bir tavra sahiptir; ancak, bakanlık tecrübesi az ve milletvekilliği dönemi olmadığı için sivil bir bakış açısı geliştirememiştir. Bu nedenle kendinden emin değildi ve karar vermekte çok zorlandı. Bakanlığı içinde huzursuz bir ortam vardı ve bu durum Genelkurmay ile iş birliğini engelledi, bu da iki kurumun ortak yürüttüğü tüm askeri projelerin uygulanmasının yavaşlamasına yol açtı.²³⁵

Bele, Refet, General; 1877’de Tırnova’da doğdu. 1898-1908 yılları arasında Makedonya’da jandarma komutanlığında çalıştı. 1908’de Hareket Ordusu’nda bir taburun komutanlığını yaptı, 1911’de kurmay okuluna gitti ve 1912’de Şam’a

²³⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.20-21

²³⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.21

gönderildi. 1916'da Gazze'nin savunucusu olarak ün kazandı ve 1918'de Filistin'de XIII. Ordu bir jandarma taburuna komutanlık etti. Ateşkes sırasında jandarma komutanı olarak atandı ve Mayıs 1919'da Sivas'ta III. Ordu Kolordunun komutanı oldu. Mustafa Kemal ile Samsun'a çıktı ve hemen sonrasında Mustafa Kemal'in başlıca yardımcılarında biri haline geldi. Eylül ayında Konya'da Milli güçlere komuta etti ve Mart 1920'de Aydın cephesine komutan olarak atandı. Eylül ayında İçişleri Bakanı olarak atandı ve bu görevi Nisan 1921'e kadar sürdürdü. Çeşitli komutalardan sonra Temmuz 1921'den Ocak 1922'ye kadar Milli Savunma Bakanı oldu. Mudanya Konferansı'ndan sonra Trakya Valisi olarak atandı, ancak İstanbul'da kalarak hızla Sultan Hükümeti'ni devirdi ve Milliyetçi otoriteyi kurdu. Temmuz 1923'de İstanbul milletvekili seçildi ve kısa bir süre sonra artık var olan hiçbir nedeni olmadığı için atanmasından istifa etti. Sonbaharda Cumhuriyet ilanına karşı, muhalefet eğilimleri göstermeye başladı. Halife ve Rauf Bey ile yakın ilişkide bulundu. Mayıs 1924'te milletvekilliğinden istifa etti ve o zamandan sonra İstanbul'da sessizce yaşadı, ancak Rauf ve diğer muhalefet liderleriyle yakın ilişkilerini sürdürdü. Ekim ayında milletvekilliğinden istifasını geri çekti, kamuoyu önünde muhalefet güçleriyle birlikte hareket etti, Halk Partisi'nden istifa etti ve yeni Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının liderlerinden biri oldu. Temmuz 1926'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Cumhurbaşkanı'na yönelik suikast girişimine katılımdan dolayı yargılandı, ancak ordudaki prestiji nedeniyle beraat ettiği söylendi. Ekim ayında siyasi yaşamı bıraktığını duyurdu ve Kasım ayında nihayet milletvekilliğinden istifa etti. 1931'de Ankara'yı ziyaret etti ve siyasi yaşama geri döneceği dedikodusu yayıldı. Daha sonra parlamento seçimlerinde İstanbul için bağımsız aday olarak öne çıkarıldı, ancak adaylığı Halk Partisi tarafından veto edildi ve sonuçsuz kaldı. Bununla birlikte, Şubat 1935'te İstanbul için bağımsız milletvekili olarak seçildi ve hala milletvekilidir. Mayıs 1940'ta bir grup gazeteciyle birlikte Britanya Konseyi'nin misafiri olarak Birleşik Krallık'ı ziyaret etti.

General Refet, Milliyetçi liderler arasında en yetenekli olanlardan biriydi ve önemli bir siyasi kabiliyete sahipti. 1922'de İstanbul'da kendisini son derece kurnaz ve zeki

bir taktikçi olarak gösterdi. Nezih giyinir ve Fransızca konuşur. Şimdi geride kalmış bir isimdir. 1947’de İstanbul milletvekili seçildi.²³⁶

Berköz, Mahmut, General; 1914’te göreve başladı. Piyade ve genelkurmay subayıdır. Birinci Dünya Savaşı’nda ve Kurtuluş Savaşı’nda görev yaptı. Bu subayın 1923 ile 1930 arasındaki kariyeri hakkında hiçbir şey bilinmiyor, sadece bu tarihlerde IX. Kolordu Kurmay Başkanıydı. 1939, tuğgeneralliğe terfi etti. 1941, tümgeneralliğe terfi etti. 1942, İkinci Ordu Kurmay Başkanı. 1944, VI. Kolordu, korgeneralliğe terfi etti, Milli Savunma Bakanlığı’nda Devlet Müsteşar Yardımcısı. 1948, Üçüncü Ordu, generalliğe terfi etti.

Mahmut Berköz 1,80 boylarındadır. Güçlü bir fiziğe sahiptir ve Türk generallerinin çoğu gibi hatırı sayılır miktarda kilo almıştır. Büyük yuvarlak bir yüzü, siyah kıvrıkcık saçları, gür kaşları, koyu kahverengi gözleri, birkaç altın dişi, büyük bir burnu, büyük kulakları ve kalın bir gıdısı vardır. Temiz traşlıdır. Toplum içinde yaptığı nadir gezilerinde, cana yakın ve hoş, ancak İngiliz subaylarıyla olan geçmişteki ilişkilerinde, resmi işlerinde doğru olmasına rağmen gizli ve hatta engelleyici olduğu bilinmektedir ve talimatlarının ruhuna değil, harfine göre hareket eden biridir. Sert bir mizah anlayışı var. Katı, sert bir disiplini vardır ve astları arasında pek popüler değildir bu subayın terfii hızlı olmuştur. Çok çalışkandır, Modern askeri eğilimlere karşı muhtemelen hiç ilgi duymuyor ve bu konuda hiç bilgisi yok. Kalbi yabancı düşmanlığı ile dolu. Yabancı dil bilmiyor. Yurt dışına hiç seyahat etmedi. Evlidir. Dışarıda herhangi bir ilgi ya da hobisi yoktur.²³⁷

Cebesoy, Ali Fuat, General; 1882 yılında İstanbul’da doğdu. Anne tarafından büyükbabası, Berlin Kongresi’nde Türk delegesi olan Mareşal Mehmet Ali’dir. Hem Alman hem de Polonya kanı taşıyordu. 1905’te askeri okuldan mezun oldu. 1908-1911 yılları arasında Roma’da askeri ataşe olarak görev yaptı. Son savaş sırasında Filistin ve Kafkasya cephelerinde savaştı (Aralık 1914’te Türklerin Süveyş Kanalı’na ilerlemesini yönetti). Kemalist harekete katılan ilk Türk generallerden biri oldu ve 1920’nin sonlarına doğru sahada bağımsız bir çizgi izleme eğilimi nedeniyle, Mustafa

²³⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.24

²³⁷ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.25

Kemal'in en güvendiği liderlerden biriydi. Kemalist Moskova Büyükelçisi olarak atandı ve Mart 1921'deki Türk-Rus Antlaşması'nın imzalanmasında başlıca rol oynadı. Nisan 1922'de Moskova'daki büyükelçilikte meydana gelen bir olay nedeniyle geri çağrıldı ve askeri komutanlığına devam etti. 1923'de Ankara Milletvekili ve Meclis Başkan Yardımcısı seçildi. Daha sonra Konya'da genel müfettiş oldu, ancak Ekim 1924'te istifa etti. Bu süre zarfında, tamamen Rauf- Adnan-Refet Muhalefet grubu ile ilişkilendirildi. Kasım ayında Halk Partisi'nden istifa ederek yeni Terakkiperver Parti'nin genel sekreteri oldu. 1925'te İzmir'de Mustafa Kemal'e karşı suikast girişimi komplosunda yer almakla suçlanarak tutuklandı ve yargılandı, ancak beraat etti. 1926 Kasım'ında ve 1927'nin başlarında Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmesi, Ali Fuat'ın Kemalist kampa geri döneceği söylentisine yol açtı, ancak bu doğrulanmadı ve Eylül 1927'de milletvekilliği sona erdi. Haziran 1938'e kadar emekli bir yaşam sürdü ve o tarihte Konya Milletvekili seçildi ve hala bu görevi sürdürüyor. Altı yıl boyunca parlamenter hayatta pek fazla yer almadıktan sonra, Nisan 1939'da Bayındırlık Bakanı olarak atandı. Ali Fuat, 1941 ve 1942 yıllarında Suriye ile iletişimin iyileştirilmesine yönelik çeşitli İngiliz projelerine büyük ilgi gösterdi ve diğer bakanlıklarla karşılaştırıldığında çalışmalar küçük idari müdahalelerden oldukça uzaktı. Şubat 1943'te Ulaştırma Bakanı oldu. Yeteneği ve enerjisi meyvesini verdi ve özellikle denizcilik alanında, İngiliz danışmanlarının yardımıyla, sonuçlar oldukça muhteşem oldu.

1946'da hükümet değişikliği ile bakanlıktan ayrıldı. Ertesi yıl boyunca Cumhurbaşkanının güvenini korumaya devam etti, ancak Halk Partisi'nin liberalleşenlerine olumsuz bakmadığını belirtti ve muhalefetle iyi bir ilişki sağladı.

Ocak 1948'de General Karabekir'in ölümü üzerine, General Cebesoy neredeyse oybirliğiyle Büyük Millet Meclisi Başkanı seçildi. Hem o hem de arkadaşları, Anayasa gereğince, Cumhurbaşkanı aniden ölürse Ali Fuat'ın otomatik olarak onun yerine geçeceğinin çok farkındadır.

Yaşlı bir bekâr bon viveurdur. Görünümünün arkasında, General Cebesoy keskin ve kurnaz bir zekâyâ sahiptir. Kartlarını iyi oynamış, Halk Partisi'ni yabancılaştırmadan muhalefeti uzlaştırmıştır ve Kurtuluş Savaşı gazileri olarak prestijdeki tek rakipleri

Mareşal Çakmak, General Bele ve Rauf Orbay'dır General Cebesoy'un, aşırı sol ile bile belirsiz ilişkileri vardır (Komünist şair Nazım Hikmet ve yetenekli solcu gazeteci Mehmet Ali Aybar ve onun yeğeni)

Hoşsohbet ve kibar olan General Cebesoy'un zevkleri esasen muhafazakâr ve Avrupai'dir. Eskiden Almanlarla dostane ilişkiler içindeydi ve görünüşe göre İngilizleri Amerikalılara tercih ediyor. Alışkanlıklarında mütevazı olan General Cebesoy, zaman zaman partiler vermektedir.²³⁸

Coşkan, Tahsin; 1890'da Çemişgezek'te doğdu. Gazi model çiftliğini kurdu Fransa, Büyük Britanya, Almanya, Belçika, Hollanda ve Avusturya'yı geniş bir şekilde gezdi.²³⁹

Çakır, Hüsnü; 1892'de Hopa'da doğdu. İstanbul Siyasal Bilgiler Okulu'nda eğitim aldı. Aralık 1938'de Halk Partisi konseyine seçildi ve aynı ay Milli Ekonomi Bakanı olarak atandı, bu görevini Ocak 1939'da Dr. Saydam kabinesinde de sürdürdü. Temmuz 1941'de Milli Ekonomi Bakanlığı görevinden, sağlık sorunları gerekçesiyle istifa etti, ancak aslında, Cumhurbaşkanı ile fabrikaların denetimi konusunda anlaşmazlık yaşadığı ve bu konuda şikâyetler olduğu için istifa etti. Haziran 1948'de Milli Savunma Bakanı olarak atandı.²⁴⁰

Çakmak, Fevzi, Mareşal; 1874 yılında İstanbul'da doğdu. 1898'de askeri okuldan mezun oldu. I. Dünya Savaşı Savaş'ı sırasında Gelibolu'da, Kafkasya'da ve Filistin'de savaştı ve 1918-1919 yıllarında Genelkurmay Başkanıydı. Kasım 1919'da İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu'ya bir misyonla gönderildi ve Mustafa Kemal ile ilişkiler kurdu. Şubat ve Mart 1920'de İstanbul Hükümeti'nde Savaş Bakanlığı görevini üstlendi. Mustafa Kemal ile sürekli temas halindeydi ve istifasıyla birlikte Anadolu'ya gitti ve hemen Milli Savunma Bakanı olarak atandı. Kemalist ordusunun oluşturulmasında ve taşımacılığın, mühimmat üretiminin örgütlenmesinde büyük rol oynadı. 1921'de bir süre arka planda kaldı, ancak daha sonra konumunu yeniden sağladı ve Genelkurmay Başkanı oldu. 1923'te İstanbul milletvekili seçildi. Askeri

²³⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.25

²³⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.25

²⁴⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.25

görevleri tercih ettiği için Ekim 1924'te milletvekilliğinden istifa etti. 1927 sonbaharında diyabetten mustarıptı ve Avrupa'ya tedavi için gitti ve sağlığını tekrar kazandı. Ocak 1944'te yaşı sınırına ulaşığında emekli oldu.

Büyük Savaş sırasında Enver Paşı'nın güvenini kazanmış ve daha sonra Mustafa Kemal'in de güvenini elde etmiştir. Hem Pan-Türkçü hem de Pan-İslamcı olarak tanınmış, Birçok dilde doyumsuz bir okuyucudur. Bu hobiye sahip Cumhurbaşkanı ile beraber, Türkiye'deki nadir bulunan birkaç kişiden biridir. Hoş bir tavrı vardır ve makul derecede Fransızca konuşmaktadır.

1948'de İstanbul'dan bağımsız aday olarak çıktı ve kendisini Cumhurbaşkanı İnönü'nün halefi olarak aday gösteren Demokrat Parti'nin desteğini kabul etti. Kendisini, küçük bir aşırı sol grubun, insani haklar için bir harekete katılmaya ikna etmesine izin verdi ve bu hareketi gerçekten de bir hayırseverlik ve siyaset dışı kurum olarak kabul ettiği görünmektedir.

1947-48 döneminde "resmi" Demokratlar, Marşı'ı giderek daha çok aşırı kanatla ve özellikle de İslami canlanmanın savunucusu olan Kenan Öner ile ilişkilendirdiği için bırakmaya başladılar. Kenan Öner, 1947'nin sonunda Demokrat Parti İstanbul il başkanlığından istifa etti.

Mareşal'de belirgin bir dini eğilimi var ki bu onu bazı yönlerden Ludendorff ile karşılaştırılabilir kılıyor. Yıllar boyunca Cumhuriyet Halk Partisi'nin propaganda makinesi onu Gazi ve İsmet Paşı ile bir üçüncü lider olarak yükseltti ve eğer şimdi adını yetenekli siyasi taktikçiler grubu tarafından sövmeye izin verirse, muhtemelen geri kalmış illerde Neo-İslami propagandanın kesinlikle olumlu karşılanacağı tehlikeli bir etki haline gelebilir. Mareşal'in gelecek beklentilerini kötülemek moda olabilir, ancak gerçek şu ki, Türkiye'de halk nezdinde Cumhurbaşkanı'na rahatsızlık ve kıskançlık yaratan tek kişi o gibi görünüyor.²⁴¹

Çakmak, Şefik. General; 1896'da Van'da doğdu. Orduda çeşitli görevlerde bulundu. Hava Kuvvetleri Komutanı oldu. Türkiye'ye gelen çeşitli İngiliz heyetleriyle yapılan

²⁴¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.25-26

hava görüşmelerinin çoğuna katıldı. 1942’de Orta Doğu’yu ziyaret etti. Hava Kuvvetleri Komutanı iken en büyük ilgisi, büyük bir Türk hava kuvveti oluşturmak olup, Türklerin bu uçaklarla başa çıkıp çıkamayacaklarını ya da bakımını yapıp yapamayacaklarını göz ardı ederek sürekli olarak en son uçak türlerini talep etti. General Çakmak, orta boylu, tıknaz ve ağırkanlıdır. Normalde bir generalin emeklilik yaşı 60 olmasına rağmen 50 yaşında erken emekli edildi. Türk hava kuvvetleri Başkomutanı General Doğan ile ilişkilerinin dostane olmaktan uzak olduğu ve aslında aynı etkinlikte hiçbir zaman birlikte görülmedikleri bilinmektedir. Ancak emekli edilmesi muhtemelen çalışmasına siyaset karıştırdığı iddiasıyla hızlandırıldı. Neşeli ve hoş bir tavra sahiptir. Fransızca bilgisi vardır ve İngilizce öğrenmektedir. Mareşal Çakmak’ın (No. 26) kızıyla evli ve küçük bir oğlu var. Mareşal ile birlikte yaşıyor ve onun etkisi altındadır.

Doğan, Zeki, General; 1891 yılında İstanbul’da doğdu. Daha sonra Türk hava kuvvetlerine transfer oldu. Milli Savunma Bakanlığı’nda Hava Müsteşarı olarak atandı. 1945’te hava kuvvetleri için Yüksek Askeri Şura’da bir mühür sağlandı ve Türk Hava Kuvvetleri Komutanı olarak General Zeki Doğan hava üyesidir. General Doğan, operasyonlar ve eğitim için doğrudan Türk Genelkurmay Başkanı ile idari ve mali konular için ise Milli Savunma Bakanı ile iletişindedir.

General Doğan çoğu zaman İngiliz yanlısı olmuştur. Hava Müsteşarı iken bize çok yardımcı oldu ve havaalanı inşaat ekiplerimize her türlü desteği verdi. Türk Hava Kuvvetleri Komutanı olarak, hava kuvvetlerinin modernizasyonunu İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri (R.A.F.) çizgileri doğrultusunda başlattı. Amerikan yardımının gelişi bu konuda yeni bir durum ortaya çıkardı ve General Doğan şimdi Amerikalılar ile yakın işbirliği içinde çalışsa da İngilizlere olan dostluğu da azalmış görünmüyordu.

General Doğan, dinamik kişiliğe sahip kısa boylu bir adamdı. O, çok çalışan ve katı disiplin uygulayan birisidir. Türk hava kuvvetlerinde bir efsane haline gelmiştir. Türk hava kuvvetlerinin hemen hemen tüm birimlerinde General Doğan’ın fotoğrafları vardır. Hem genç hem de yaşlı subaylar tarafından saygı ve sevgiyle “Bizim Zeki Paşa” olarak anılmaktadır. Bu açıdan General Doğan ile kıyaslanabilecek başka bir

figür Türk hava kuvvetlerinde yoktur. General Doğan, Cumhurbaşkanı'nın yakın bir arkadaşısıdır.

General Doğan, iki yıl boyunca İtalyan hava kuvvetlerine bağlı olarak görev yaptı ve İtalyanca konuşuyor. Evli, bir kızı ve birkaç aylık bir oğlu var. Yakın zamanda böbrek rahatsızlığı yaşadı ve bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri'nde bir ameliyat geçirdi, şu anda orada bir ameliyat daha olmak üzere bulunuyor.

Engin, Fahri, Amiral; 1889'da İstanbul'da doğdu. Deniz Harp Okulu'nda ve Kurmay Okulu'nda eğitim aldı. 1911-13 yılları arasında eğitim için İngiltere'ye gönderildi ve Kraliyet Donanması'nda bir süre eğitim aldı. Bu sayede deniz kuvvetlerinde büyük bir saygınlık kazandı. İtalyan ve Balkan savaşlarında Asar-i Tevfik zırhlısı ve Hamidiye kruvazöründe dümenci deniz subayı olarak görev yaptı ve sonuncu gemi Karadeniz'de torpillendiğinde gemide bulunuyordu. İngiltere'de inşa edilen Sultan Osman zırhlısının dümenci deniz subayı olarak atandı ve buraya önceden gitti, 1914'te döndü; Turgut Reis zırhlısı Çanakkale'de batırılana kadar gemide dümenci deniz subayı olarak görev yaptı. 1917'de Almanya'ya gönderildi. Dönüşünde çeşitli kurmay görevlerini yürüttü. Nisan 1928'de Yavuz'da bayrağı olan geçici komutan olarak atandı. Aralık 1931'de Deniz Harp Okulu Başkanı ve Eylül 1935'te aktif Filo'nun Komutanı olarak atandı. Montreux Konferansı'nda (1936) uzman olarak yer aldı. Ağustos 1937'de Marmara'daki deniz üssünün başında görev aldı. Ağustos 1938'de emekli oldu ve o zamandan beri bir milletvekilidir.

Kasım 1941'de Ulaştırma Bakanı olarak atandı ve bu görevi Şubat 1943'e kadar sürdürdü. Şu anda Dış İlişkiler Komisyonu üyesidir. İngiliz yanlısı gibi görünüyor. İngiliz çevrelerinde "İtfaiye Arabası" olarak bilinir.²⁴²

Göksenin, Muzaffer, General; 1899 yılında doğdu. Askerdir. Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne hayran bir kişidir ve önceki görevli General Yahya Razi Bilalan'a kıyasla oldukça ilerici ve etkilidir, General Göksen'in Türkiye'de kendi uçağıyla uçar.²⁴³

²⁴² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.29

²⁴³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.29

Koçak, Şükrü; 1895'te Elazığ'da doğdu ve Harp Okulu'nda eğitim gördü. Birkaç yıl boyunca Erzurum Milletvekili ve Hava Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmıştır ama bu yıl istifa etti. Ağustos 1946'da Peker Kabinesi'nin kurulması üzerine Haberleşme Bakanı olarak atandı. Birinci Hasan Saka Kabinesi döneminde de bu bakanlıkta kaldı ancak Haziran 1948'deki ikinci Hasan Kabinesi'nde görevden alındı. Fransızca ve Rusça bilmektedir ve Rusya'ya karşı fanatik bir nefreti olduğu söylenmektedir.²⁴⁴

Muğlalı, Mustafa, General; Halen Yüksek Askeri Şura üyesi olmasına rağmen askeri işlerde yer almadığı görülmektedir. Bkz. 1947 Kişilikler Raporu, No. 70²⁴⁵

Noyan, General İsmail Hakkı Kurtcebe; 1892 yılı civarında doğan bu subay, piyade ve genelkurmay subayıdır. Kariyerinin erken dönemleri hakkında pek bilgi bulunmamakla birlikte, Balkan Savaşları'na katıldığı, Birinci Dünya Savaşı sırasında Irak'ta görev yaptığı ve Kurtuluş Savaşı sırasında bir alayı komuta ettiği bilinmektedir. 1924-1926 yılları arasında askeri ataşe olarak görev yapmıştır. Bir defasında İngiltere'ye askeri tatbikatlara katılmak üzere gittiği bilinmektedir. 1920 ile 1937 yılları arasında kurmay okulunda taktikler öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1937 yılında tuğgeneral rütbesine terfi etmiştir. Tümgeneral rütbesine terfi tarihi bilinmemektedir. 1941 yılında korgeneral rütbesine terfi etmiştir (hızlandırılmış terfi). 1942-1944 yılları arasında V. Kolordu Komutanı olarak görev yapmıştır. Mart 1948'de General Salih Omurtag ile birlikte Kuzey Afrika savaş alanlarını ziyaret etmiş ve orada tanıştığı İngiliz subayları üzerinde iyi bir izlenim bırakmıştır. 1944 yılında Kurmay Başkan (Operasyonlar); 1945 yılında Üçüncü Ordu Komutanı olarak görev yapmıştır. 1946 yılında general rütbesine terfi etmiştir.

Kurtcebe Noyan, oldukça şişman ve yaklaşık 1,70 cm boyunda bir adamdır. Alman tarzında kırpılmış ince gri saçları vardır. Mermi şeklinde bir kafası, yuvarlak bir yüzü, çok açık ve taze bir cildi ve dikkat çekici derecede güzel dişleri bulunmaktadır. Görünüm olarak Grock'un büyük boyutlu bir baskısıyla karşılaştırılabilir; eğer aksesuarları olsa, Noel Babaya çok benzerdi. Hızlı bir zekâyâ, enerjiye ve zekâyâ sahip

²⁴⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s. 32

²⁴⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.34

olduğundan, yüksek ve tamamen hak edilmiş bir itibara sahiptir. Son derece neşeli bir tavra sahiptir ve güçlü bir mizah duygusu vardır. Kolayca gülümser ve güler yüzlüdür. Sorumluluklarının hafif bir şekilde omuzlarına yüklendiği görünse de muhtemelen savaşta kararlı bir lider olacaktır. Tüm rütbelerle çok popülerdir ve astlarının refahına ilgi gösterir. Şu anki Genelkurmay Başkanı'nın büyük bir dostudur. Çok çalışkan biridir. İyi Almanca ve orta düzeyde Fransızca konuşur. İngilizce öğrenmektedir. Askeri ataşe olarak yaptığı görev ve savaş alanlarını ziyareti dışında pek seyahat etmemiştir.

Büyük bir İngiliz hayranıdır ve Türkiye'deki İngiliz subaylarını karşılamak ve onlara yardımcı olmak için elinden geleni yapar. İki kez evlenmiştir ve ilk eşinden okul çağında bir oğlu vardır. İkinci eşi çok utangaç ve çekingendir.²⁴⁶

Okan, Şükrü, Amiral; Daha önceki geçmişi bilinmiyor, ancak 1930'da oramiralliğe terfi etmiş ve aynı yıl ya da 1937'nin başlarında Türk Donanmasının Başkomutanı olmuştur. 1945'te Oramiral Ülgen tarafından görevden alınana kadar Başkomutan olarak kalmıştır.

Okan çok hoş bir kişiliğe sahip ve şu anda (1946) 65 yaşın üzerinde olmasına rağmen yaşına göre oldukça genç görünmektedir. İngilizleri destekler ve donanmadaki etkisi hala çok büyüktür ve tüm büyük etkinliklerinde onur konuğu olarak yer alır. Okan, donanmadan emekli olduktan sonra 1945 yılında İzmit Milletvekili olmuştur. 1946'da yeniden milletvekili seçildi.²⁴⁷

Tınaztepe, Asım; 1892 civarında Sırbistan'ın güneyindeki Üsküp kasabasında doğdu. Yaklaşık 1912'de göreve başladı. Topçu ve genelkurmay subayıdır. İki Balkan Savaşı'nda, Birinci Büyük Savaş'ta ve Kurtuluş Savaşı'nda yer aldı. Kurtuluş savaşında, bir tümenin kurmay başkanıydı ve kişisel cesareti onu neredeyse efsanevi bir figür haline getirdi. Bu subayın 1923-1939 yılları arasındaki hizmetine ilişkin ayrıntılı bir kayıt bulunmamaktadır. 1939, Albay, İstanbul Kolordusu Kurmay Başkanı. 1940, topçu alayı, Gebze. 1941, 4. Tümen, Tuğgeneralliğe terfi etti. 1942, Tümgeneralliğe terfi. 1943, Birinci Ordu Kurmay Başkanı. 1944, XX Kolordu,

²⁴⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.35

²⁴⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.35

Korgeneralliğe terfi. 1945, İstanbul Kolordusu ve aynı zamanda İstanbul Kuşatma Bölge Komutanı. 1948, generalliğe terfi. Yüksek Askeri Şura Üyesi. 1949, Birinci Ordu Komutanı.

Asım Tınastepe yaklaşık 1.80 boyunda, ağır ama güçlü bir fiziğe sahiptir. Kırışmış saçları briyantınli, sinekkaydı traşlı, iri yüzlü, büyük kulakları, kahverengi gözleri, kalkık bir burnu ve çift çenesi vardır. Yüz hatları kabadır ve görünüşü eski zamanların kaba boyunlu, sert “kabadayı” başçavuşlarını andırır. Çok güçlü bir kişiliğe sahip ve şüphesiz çok acımasız olabilir. Çok zeki değil ve muhtemelen aşırı inatçıdır. Yine de yüksek bir itibara sahiptir. Alaycı bir mizah anlayışı vardır. Sosyal zarafetlerden çok azına sahip olmasına rağmen, genellikle İstanbul’un kozmopolit toplumunda görülür, burada cana yakın bir tavır benimser ve sevdiği insanlara karşı çok çekici olabilir.

Çok çalışkan olduğu biliniyor Muhtemelen modern askeri fikirlere pek ilgi göstermiyor. Biraz Fransızca biliyor. Yurt dışına hiç seyahat etmemiştir. Evli ve iki güzel kızı var, muhtemelen şu anki sosyal faaliyetlerinin tamamını onlarla geçiriyor. Muhtemelen mesleği dışında hiçbir ilgi alanı yoktur.²⁴⁸

Omurtag, General Salih; 1889 İstanbul doğumlu, ilkokul, ortaokul ve lisede eğitim gördü; 1904 İstanbul Harp Okulu’na girdi; 1907 piyade asteğmeni olarak göreve başladı; 1908 Kurmay okuluna girdi, teğmenliğe terfi etti; 1910 Kurmay okulundan üstün başarı ile mezun oldu, yüzbaşıliğa terfi etti, Genelkurmay Harekât Dairesi’ne atandı; 1911 Yemen’e gönderildi, burada İsmet İnönü ile birlikte İzzet Paşa’nın kurmay ekibinde görev yaptı; 1913 İkinci Balkan Savaşı sonunda Genelkurmay’a döndü; 1914-18 Çanakkale Boğazı’nda ve Kafkasya’da Rus cephesinde görev yaptı, Dördüncü Ordu Kurmay Başkanı, Avrupa savaş alanlarını gezen Türk subayları grubuna dâhil edildi, Beşinci Ordu Harekât Şubesi Başkanı, Bakü bölgesindeki Doğu Ordular Grubu Harekât Şubesi Başkanı), Üçüncü Ordu Kurmay Başkanı; 1916 Binbaşıliğa terfi etti. 1919’da İstanbul’da ateşkes müzakereleri sırasında Harbiye Nazır’ının başyaveri; 1920’de Genelkurmay Başkanlığı Harekât Şube Müdürü; 1921’de yarbaylığa terfi etti, 61. Tümen Komutanı; 1922’de albaylığa terfi etti, Atatürk’ün karargâhında Harekât Şube Müdürü ve bir süre Genelkurmay

²⁴⁸ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.45

Başkanlığı'nda Kurmay Başkan Yardımcısı oldu. 1924'te Üçüncü Ordu Kurmay Başkanı; 1926'da tümgeneralliğe terfi etti; 1927'de VIII. Kolordu Komutanı; 1928-29'da Ağrı Dağı bölgesinde bir Kürt isyanını bastırdı; 1930'da IX. Kolordu Komutanı, korgeneralliğe terfi etti; 1934'te III. Kolordu Komutanı; 1940'ta orgeneralliğe terfi etti, Genelkurmay İkinci Başkanı ve Yüksek Askeri Şura üyesi oldu; 1943'te Kuzey Afrika muharebe alanlarına Türk Askeri Heyeti'nin başkanı olarak atandı; 1946 Haziran'da Birinci Ordu Komutanı; 1946 Temmuz'da Genelkurmay Başkanı oldu.

Salih Omurtag yaklaşık 180cm boyundadır. Gri saçları şimdi üst kısımlarda çok incelmış durumda. Burnu belirgin, ten rengi soluk ve yüzü özellikle ağız kenarlarında derin çizgilidir. Çenesinde belirgin bir gamze ve altında gevşek et bulunur. Eski fotoğraflarında çok iri ve dik duruşlu olarak görünse de şimdi biraz kamburlaşmış ve eski kilosunun çoğunu kaybetmiştir. Görünüşe göre, nispeten kısa bir süre içinde yaşlanmış ve yıpranmış gibi görünüyor. Şu anda fiziksel olarak aktif ve enerjik bir izlenim vermiyor. Salih Omurtag, biraz çapkın, eğlenceye düşkün olmasına rağmen, son derece çekici bir kişiliğe sahiptir. Selefî Orbay büyük saygı görürken, o seviliyor. Askerlerin refahına son derece ilgi duyar ve mevcut görevine başladığından bu yana onların yaşam koşullarında bazı iyileştirmeler yapmıştır.

Başından beri parlak bir kariyeri olmuştur ve hem komutan hem de kurmay subay olarak itibarı en üst seviyededir. Bununla birlikte, aklının hala eskisi gibi aynı kalitede olup olmadığı şüphelidir. Genelkurmay Başkanı olarak selefî kadar güçlü ve zihinsel olarak uyanık görünmüyor. Buna rağmen, aşağıdaki nedenlerden dolayı, bu pozisyon boşaldığında cumhurbaşkanlığı için ciddi bir aday olarak görülmelidir: (a) Atatürk'ün yakın arkadaşıydı ve Atatürk, onun en yüksek görevlere layık olduğunu söylemişti; (b) muhtemelen Cumhurbaşkanı İnönü'ye herkesten daha yakındır; (c) geleneği sürdürmek için seçimin bir askere düşeceği neredeyse kesindir. Genelkurmay Başkanı'nın cumhurbaşkanı olma şansının farkında olması ve şu anda yürüttüğü ordu birliklerine yönelik genişletilmiş ziyaret programı, askerler arasındaki popülaritesini daha da artırmayı amaçlamaktadır.

Salih Omurtag'ın çok keskin bir mizah anlayışı vardır ve hem Türkler hem de yabancılarla iyi bir ilişkiye sahiptir. Son zamanlarda toplulukta nadiren görünmüştür. Eskiden çok çalışkan olmasına rağmen, şimdi öyle bir izlenim vermiyor.

Orduda sorumluluğu merkezden uzaklaştırılması ile ilgilendiği söyleniyor, ancak merkeziyetçilik Türk karakterinde o kadar yerleşmiştir ki, gerçek bir iyileştirme sağlamada başarılı olması olası değildir. Ayrıca, ordunun şu anda içine düştüğü bürokrasi ve kırtasiyecilikten kurtulmasını sağlaması da pek mümkün görünmüyor.

Salih Omurtag, modern askeri fikirlere karşı olumlu bir tutum sergilemektedir. Ancak, Genelkurmay Başkanı olarak görev süresinin, ordunun durumunda köklü iyileştirmeler açısından verimli olup olmayacağı şüphelidir.

Salih Omurtag, İngiliz hayranıdır ve eylemleriyle duygularını göstermiştir. 1947'de Amerikan ve İngiliz hükümetlerinin davetlisi olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Londra'yı ziyaret etti. Rusya'ya derin bir güvensizliği vardır ve şu anda SSCB'nin iç zorluklarıyla ilgili hayal kurmaktadır. Yukarıda bahsedilen iki tur dışında çok seyahat etmemiştir. Bekar ama yalnız bir insan değildir.²⁴⁹

Orbay, Kazım, General; Yaklaşık olarak 1883 yılında doğdu. Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda savaştı, ayrıca Büyük Savaş'ta Avusturya'da (Przemysl'de Ruslara karşı bir tugayı komuta etti), Gelibolu ve Erzurum'da bulundu. Mütareke sırasında IX. (Kafkasya) Ordusu'nun Genelkurmay Başkanıydı. Kurtuluş Savaşı'nda General Tricoupis'i esir alan bir bölümün başındaydı. 1925 yılında Türk Genelkurmay Başkanlığı Yardımcısı oldu. 1926 yılında tümen generali olarak terfi etti ve Kasım 1928'de Afganistan'a gönderilen Türk Askeri Misyonunun başında bulundu, ancak Amanullah'ın çöküşü nedeniyle sonuçsuz kaldı. Haziran 1929'da IV. Ordu Kolordusu komutanlığına atandı. Daha sonra Jandarma Genel Komutanlığı İdaresi Başkanı oldu. Eylül 1935'te 3. Ordu Bölgesi İdare Başkanı olarak atandı. Mayıs 1937'de İsmet İnönü ile birlikte Türk heyetinin üç üyesinden biri olarak Kral George VI'nin taç giyme törenine katıldı ve 1939 ilkbaharında ve 1940'ta da silah alımı için sırasıyla Türk Askeri Misyonları lideri olarak Londra'ya geldi. Nisan 1948'de katarakt ameliyatı

²⁴⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.35-36

geçirmek üzere 3. Ordu komutanlığından alındı, başarılı bir operasyon geçirdi. Ocak 1944'te Genelkurmay Başkanı olarak atandı ve Mareşal Çakmak'ın yerine komutan olarak atandı. Aynı ay içinde Britanya subaylarıyla yapılan askeri görüşmeleri yönetti, ancak sonuçsuz kaldı.

1946 yılında oğlunun cinayet suçundan mahkûmiyeti nedeniyle görevinden istifa etti. O zamandan beri toplumda pek görülmedi.

Kazım Orbay, konuşma tarzı hassas olan fakat hoşgörülü, makul ve çoğu Türk askerinden daha çok karşı tarafın bakış açısını anlamaya yetenekli olan biridir. Enver Paşa'nın kız kardeşiyle evlidir. General Kazım, Rusya karşıtıdır ve gençlik yıllarında kuşkusuz Alman yanlısıydı, ancak 1939-45 savaşı sırasında İngiliz-Türk işbirliğinin samimi bir destekçisi oldu, bu işbirliğini gelecekte Türk dış politikasının köşe taşı olarak görmektedir.²⁵⁰

Orgün, İhsan, General; Eskişehir'deki Hava Tümeni'ni resmi olarak komuta etti. Şimdi Hava Kuvvetleri Karargâhında Tedarik Direktörü olarak görev yapmaktadır. Uyanık ve tarafsız bir zihni vardır ve anında karar verebilen ve buna bağlı kalabilen birkaç kıdemli kurmay hava kuvvetleri subayından biridir. Sıkı bir disiplincidir. Belki de İngilizlere Amerikalılardan daha fazla dostane yaklaşıyor. “Karanlık bir at” olmasına rağmen, Türk Hava Kuvvetlerinde en yüksek görevlere (nihayetinde) aday olabileceği için bahsedilmeye değer biri olarak kabul edilir.²⁵¹

Özalp, Kazım, General; 1884 yılı civarında Veles (Köprülü)'de doğdu. Askeri bir kariyer izledi ve erken dönemlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sıkı bir taraftarı oldu. Doğu vilayetlerinde çeşitli komutalarda bulundu ve 1914-18 savaşı sırasında Ali Fuat Paşa'nın idari genel müdürüydü. Temmuz 1919'da Balıkesir'deki birliklerin komutanlığını üstlendi ve burada Milliyetçi hareket için çalıştı. Ocak 1920'de Balıkesir bölgesi valisi olarak atandı. Haziran ayında kuzey cephesinde komuta görevi verildi ve Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra paşa rütbesine terfi etti; takip eden Ocak 1922 ayında Milli Savunma Bakanı oldu. Bu görevi Kasım 1924'e kadar sürdürdü, ardından Meclis Başkanı oldu. Ağustos 1926'da birinci sınıf tümen generali

²⁵⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.38

²⁵¹ PRO, FO, 424/289/18252, R 11929, s.39

olarak terfi etti. Eylül 1927'deki genel seçimlerde tekrar Karasi (Balıkesir) için seçilmesinin ardından, Kasım ayında Meclis Başkanı olarak yeniden seçildi. 1932 sonbaharında İstanbul'da Türk Dil Kurultayı'nın başkanlığını yaptı. Mart 1933'te Beşinci Büyük Millet Meclisi Başkanı seçilmedi, ancak Ekim 1937'de Celal Bayar Hükümeti'nin kurulmasıyla Milli Savunma Bakanı oldu ve bu görevi sürdürdü. Ocak 1939'a kadar bu görevi sürdürdü, o tarihte istifa etti. Resmi olarak verilen neden, Kanada'dan bir şirketten sahte uçak alımıyla ilgili bir skandalın soruşturulmasını kolaylaştırmak istemesiydi; bu işlemler sırasında imzasının önemli bir belgede sahte olduğu iddia edildi. "Ekrem Konig" olarak bilinen dava, Ekrem Hamdi Bakan'ın (Konig olarak bilinen) iadesinin sağlanmasının ardından Temmuz 1943'te Ankara'da yargılanmaya başladı. Haziran 1943'te Halk Partisi Parlamenter Grubu'nun başkan yardımcılığına atanarak Meclis'teki koltuğunu korudu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komitesi üyesidir.

General Kazım Özalp oldukça iyi eğitilmiş ve biraz Fransızca konuşur. Dayanıklı ancak makul olarak kabul edilir, ancak güçlü bir karakter olarak göze çarpmaz. Sağlık sorunları vardır. Muhtemelen Alman karşıtıdır ve belki hala Bolşevik karşıtıdır ve Milliyetçi mücadele sırasında Yunan karşıtı olduğunu açıkça belirtmiştir. Poker oynamayı sever. Savaş sırasında çok dostane davranmış ve çeşitli yönlerde yardım etmiştir. Etkisi sürekli olarak Büyük Britanya ile daha iyi ve yakın ilişkiler yönünde olmuştur. Bizim için değerli yaşlı bir devlet adamıdır. 1946'da yeniden milletvekili seçildi.²⁵²

Özdeniz, Necati, koramiral; 30 Ağustos 1916'da Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı olarak terfi etti. Yaşı 50 civarında. İyi Almanca ve az da olsa Fransızca ve İngilizce konuşuyor. İngilizcesi her geçen gün gelişiyor. İri yarı, güler yüzlü, açık sözlü, iri yapılı, görüldüğünden çok daha zeki bir adam. İngiliz ve Amerikalılarla son derece dostane ilişkiler içindedir. Bir zamanlar sempati duyduğu SSCB'de iyi tanınıyor, ancak Balkanların işgalinden bu yana SSCB karşıtıdır. İyi Fransızca konuşan büyüleyici bir karısı var.²⁵³

²⁵² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.37-38

²⁵³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.38

Sevüktekin, Kazım General; Yaklaşık 1880 doğumlu ve Askeri Okul ‘da eğitim gördü. 1925-27 yılları arasında Ankara’da (8. Tümen) birliklerin komutanıydı. Ocak 1928’de Diyarbakır Milletvekili oldu ve askeri görevinden istifa etti. O zamandan beri Diyarbakır Milletvekili olarak kaldı ve Kasım 1928’den beri Büyük Millet Meclisi Milli Savunma Komisyonu üyesi oldu. 1939-43 dönemi için Milli Savunma Komisyonu Başkanı oldu. “Ben” (yüzündeki benek) lakaplı General Kazım, kaba olarak tanımlanırdı; ancak son yıllarda, her durumda, iyi niyetli bir insan olarak görüldü ve Majesteleri Büyükelçiliği’nin üyelerine karşı özellikle dostane davrandı. Ağustos 1946’da Mardin Milletvekili olarak yeniden seçildi.²⁵⁴

Sökmen, İhsan, General; İstanbul’da yaklaşık 1875 yılında doğdu. 1896 yılında kurmay yüzbaşı olarak askeri okuldan mezun oldu. Orduya çeşitli görevlerde ve rütbelerde hizmet etti. 1914 yılında Erzurum’daki 34. Kolordu’ya tümgeneral rütbesiyle gönderildi. Ocak 1915’te Sarıkamış Muharebesi’nden sonra esir düştü ve Sibirya’ya tutsak olarak gönderildi, aralık ayında kaçarak yaya olarak Çin’e ve oradan Amerika üzerinden İstanbul’a döndü. Dönüşünde Enver Paşa tarafından emekli listesine alındı ve Boğaziçi’ndeki Yeniköy Belediye Başkanlığı görevine başladı. Mütareke sonrasında geri getirildi ve 1919’da İstanbul Askeri Mahkemesi üyesi, 1920’de Savaş Esirleri Denetçisi, 1921’de Savaş Bakanlığı Müdürü oldu. Bu görevleri onu Ankara Hükümeti ile yakın ilişkilere soktu, aralık ayında ise İstanbul’daki örgütlerinin başkanı oldu. Kasım 1922’den itibaren resmi olarak işsiz olsa da Türkiye ve Müttefikler arasında savaş durumunda İstanbul’un savunmasından sorumlu tutuldu. Temmuz 1924’te İzmir Valisi oldu, 1926’da İstanbul Milletvekili, 1927’den bu yana da Büyük Millet Meclisi Milli Savunma Komisyonu üyesidir (1932-1935 arası başkanlık yapmıştır). Nisan 1931’de ilk olarak Giresun Milletvekili oldu ve Kasım 1933’te Halk Partisi’nin icra bürosu üyesi seçildi; 1935 yılında Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komitesi başkanı olarak da seçildi. Mayıs 1937’de Paris’te Parlamenter Ekonomik Konferansı’na Türk delegasyonunun bir üyesi olarak katıldı. 1939’da Halk Partisi parlamento grubu yönetim konseyi üyesi seçildi ve Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komitesi başkanlığına yeniden seçildi.

²⁵⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.40

İhsan Paşa, zayıf ve kısa boylu bir adamdır. Bir fırsatçıdır. Evli olup, Amerika’da eğitim görmüş İngilizce konuşan bir kızı vardır. Sibirya’dan kaçışına dair bir anlatı yayınlamıştır. Ağustos 1946’da yeniden milletvekili seçildi.²⁵⁵

Toydemir, Cemal Cahit, General; 1888 civarında doğdu. Çerkez kökenlidir. 1924 yılına kadar olan kariyeri hakkında bir şey bilinmemektedir, bu yıl tuğgeneral rütbesine terfi etti ve bir tümen komutanlığına atandı. 1927’de tümgeneralliğe terfi etti. 1932’de Milli Savunma Bakanlığı’nda Ordu Müsteşarı olarak atandı. 1933’te korgeneralliğe terfi etti ve VII. Kolordu komutanlığına atandı, bu görevi 1938’de Jandarma Genel Komutanı olarak atanmak üzere bıraktı. 1940’ta Trakya’da yeni kurulan XX. Kolordu komutanlığına atandı. 1942’de orgeneralliğe terfi etti ve Askeri Mahkeme başkanı olarak geçici bir görev aldı, ardından Aralık 1943’te Birinci Ordu komutanlığına atandı. Haziran-Temmuz 1943’te Alman Doğu Cephesi’ni ziyaret eden askeri misyonun başkanlığını yaptı.

1946’da görevinden istifa ederek İstanbul Milletvekili olarak başarıyla görev yaptı. Ağustos 1946’dan Eylül 1947’ye kadar Recep Peker’in kabinesinde Milli Savunma Bakanı olarak görev yaptı. General Cemal Cahit uzun boylu, bir Türk’e göre açık tenli ve güçlü bir fiziğe sahiptir. Hoş, neşeli bir mizacı var ve Birinci Ordu’daki selefi gibi, onu bir “asker generali” olarak gösteren belli bir “sert” tavırları var. Hiç şüphesiz enerjiktir ve zeki olduğu bildirilmektedir. Hem Fransızca hem de Alman dilinde kendini anlatabilir.²⁵⁶

Tuğsavul, Muzaffer, (Korgeneral); 1894 civarında, mütevazı bir kökeni olan biri olarak doğdu. 1914’te subay olarak göreve başladı. Topçu ve Genel Kurmay subayıydı. 1915 yılında Süveyş Kanalı’na karşı operasyonlarda bir batarya komutanı olarak başarıyla görev yaptı; Kut kuşatmasında bulundu. Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk’ün karargâhında görev aldı. 1923 ile 1940 yılları arasında bu subayın kariyeri hakkında bilgi bulunmamaktadır. 1940 yılında tuğgeneral oldu. 69. Tümen Komutanı olarak görev yaptı; 1941’de tümgeneral oldu; 1943’te İkinci Ordu Kurmay Başkanı

²⁵⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.41

²⁵⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.45

oldu; Nisan 1944'te V. Kolordu Komutanı olarak atandı; Ağustos 1944'te korgeneral olarak terfi etti; 1946'da Genelkurmay Başkanı Yardımcısı oldu.

Muzaffer Tuğsavul, 1.80 boylarında, sert, tombul, küçük bir adamdır. Parlak kırmızı bir yüzü, koyu kahverengi gözleri ve sık kesilmiş siyah saçları vardır. Diğer özelliklerine göre çok büyük olan burnu, sanki yüzüne sonradan eklenmiş gibi görünüyor, bıyık bırakmıyor, ancak haftada sadece iki kez jilet kullanmayı gerekli gördüğü ve asla yerine getirmesi gereken önemli bir sosyal görevi olduğunda jilet kullanmadığı için genellikle sinekkaydı tıraş olduğu söylenemez. Görünüşü, Genelkurmay'a kılık değiştirerek girmiş bir kısa boylu insanı andırıyor. Sosyal etkinliklerde ki buralara hiç yakışmadığı aşikârdır, genellikle duvara yaslanmış, yüksek bir melek gibi gülümserken ve duman bulutları üflerken görülür. Kaba ve görgüsüz bir tiptir ama güler yüzlü ve iyi kalplidir. Neşeli bir kişiliğe sahiptir ve belli ki çizdiği garip figürün farkında değildir. Fiziksel olarak ortalama bir Türk'ten daha aktiftir.

Geçmiş seferlerdeki fiziksel cesaretine dayandırılması gereken yüksek bir askeri itibara sahiptir. Tahkimat konusunda uzman olduğu ve Bolayır Hatlarının planlarıyla ilgilendiği (tamamen gerekçesiz olarak) söyleniyor. Çok çalışkan ancak başka bir orduda astların işi olabilecek ayrıntılarla boğuşuyor. Modern askeri fikirlere ilgi duyuyor, ancak eğitimine ve geçmişine tamamen yabancı olan bir şeyi özümsemek için gerekli zihin esnekliğine sahip değildir. Modern savaşa ilişkin açıklamaları çocukçadır; özellikle hava gücünün gelişmesinin yol açtığı değişiklikleri kabul etmeyi reddediyor.

Güçlü bir siyasi desteğe sahip olmalı, yoksa şu anki yüce konumuna ulaşamazdı. Oldukça İngiliz düşmanıdır ve duygularını pratik bir şekilde gösterir. Genel bir kural olarak yabancılardan kaçınır. Birkaç kelime Fransızca ve Almanca konuşuyor. Türkiye dışındaki dünya hakkında hiçbir bilgisi yok Evli. Karısı, her zaman siyah giyinen ve toplum içine çıkmaya zorlandığında çok mutsuz görünen bir insandır.²⁵⁷

²⁵⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.45

Uçaner, Fevzi, General; 1901 doğumlu. 1911-18 savaşında Kafkas cephesinde ve Kurtuluş Savaşı sırasında tüm cephelerde hizmet etti. Bir süre 2. Hava Tümeni komutanıydı ve şimdi General Çakmak'ın (No. 36) halefi olarak Hava Kuvvetleri Komutanı. Türk hava kuvvetleri üniformalarının RAF (İngiliz kraliyet hava kuvvetleri) modeline değiştirilmesinde öncülük etti. RAF'a karşı iyi niyetli olmasına rağmen, özellikle Amerikan Yardım'ının gelişinden sonra Amerikalılara daha büyük bir hayranlık duymakta ve dostluk beslemektedir. Evli ve çocuğu yok. Biraz İngilizce konuşur ve dost canlısı bir mizaca sahiptir.²⁵⁸

Ülgen, Mehmet Ali, Amiral; Yaklaşık 1885'te İstanbul'da doğdu; 1918'de komutan, 1924'te kaptan, 1936'da tuğamiral oldu. Şu anda koramiral ve Türk donanmasının başkomutanıdır. Deniz subayı olarak kariyeri boyunca Deniz Okulu'nda komutanlık yapmış ve Ankara'da Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı olmuştur. 1940-41 yıllarında Denizcilik Müsteşarı olarak da görev yapmıştır.

Ülgen zeki ve kültürlü bir subaydır, İngilizce ve biraz Fransızca ve Almanca konuşur. Dürüst bir adam ve en iyi Türk deniz subaylarından biri olarak tanınır. Kesinlikle İngiliz yanlısıdır ve her zaman İngiliz ve Türk donanmaları arasındaki iyi ilişkileri sürdürmek için elinden geleni yapacaktır. Yaşı ve sağlığının bozulması nedeniyle yakında emekli olması muhtemeldir. Temmuz 1947'de Akdeniz Filosunun ziyareti sırasında çok iyi performans sergilemiştir.²⁵⁹

Yamut, Nuri, General; Yaklaşık 1889'da doğdu. Yaklaşık 1909'da görevlendirildi. Bir piyade ve genelkurmay subayıdır. Her iki Balkan savaşına da katıldı. Büyük Savaş sırasında Kafkasya'da Rus cephesinde savaştı. Kurtuluş Savaşı'na katıldı. 1924'te II. Kolordu Genelkurmay Başkanı; 1930'da Genelkurmay 13. Daire Başkanı oldu. 1931'de tuğgeneralliğe terfi etti. Yedek Subay Okulu Komutanı oldu; 1933'te tümgeneralliğe terfi etti (hızlandırılmış terfi), 9. Tümen Komutanı oldu; 1938'de 57. Tümen Komutanı; 1939'da korgeneralliğe terfi etti, II. Kolordu Komutanı oldu; 1943'te 7. Kolordu Komutanı; 1945'te generalliğe terfi etti, İkinci Ordu Komutanı oldu; 1946'da Birinci Ordu Komutanı oldu.

²⁵⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.45

²⁵⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.46

Nuri Yamut yaklaşık 5 fit 7 inç boyunda. Kısa boynu ve şişmandır. Kalın, geriye doğru taranmış gri saçları, çukur bir alnı, çok soluk bir teni, belirgin burun deliklerine sahip kanca burunlu ve çift çenelidir. Temiz tıraşlıdır ve kahverengi gözlere sahiptir. Yüzü, Alice Harikalar Diyarında “Marangoz’un Tenniel” karikatürüne çarpıcı bir şekilde benzemektedir. Son derece sert görünüyor, sert, yaşlı paşa tipi ve Türklerin genelkurmay anlayışına uygundur. Güçlü ve kararlı bir kişiliğe sahiptir. Muhtemelen çok inatçıdır. Yüksek bir askeri itibara sahip ve birkaç yıl önce düzenlenen kıdemli komutanlar kursunda birinci olduğu bildirilmiştir. Türk ordusu genelinde çok popülerdir. Sosyal hayata katılmaz ve “parti görgü kurallarına “pek sahip değildir. İsterse dostça olabilir ve belirgin şekilde gelişmiş bir mizah anlayışına sahiptir. Çok çalışkandır ve mükemmel bir hafızaya sahip olduğu söylenir. Modern askeri fikirlerle gerçekten uyumlu olması pek olası değildir

Muhtemelen içten içe yabancı düşmanı olmasına rağmen, Ege Adaları’ndan tahliye sırasında İngilizlere son derece yardımcı oldu ve bu nedenle Anglophile (İngiliz yanlısı) olarak görülmelidir. Ruslardan nefret eder. İyi Rusça konuştuğu söylenir ve biraz Fransızca konuşur, ancak yabancı bir dilde konuşmak istemiyor gibi görünmektedir. İki savaş arasında Almanya’da iki ay geçirdi. Afganistan’daki Türk heyetinin bir üyesiydi ve oraya giderken Rusya’da kısa bir süre kaldı. Evli ve evli bir kızı var. Muhtemelen dışarıda başka ilgileri yoktur.²⁶⁰

4.3 Gazeteciler ve Yazarlar

Ali, Sabahattin; Yaklaşık 1908’de doğdu. Gazeteci, romancı ve şairdir. Erken beyazlamış saçları olan kısa, kırmızı yüzlü bir adamdır. Yazar olarak yeteneklidir ve köylü hayatıyla ilgili bir romanı Almanca ve Rusça ‘ya çevrilmiştir. Karakteri istikrarsızdır ve lüks yaşamı sever. Görüşlerinde açıkça Marksist olan ve zaman zaman Marko Paşa, Mazlum Paşa gibi geçici hiciv dergileri çıkararak hükümeti rahatsız eden bir adam olduğu bilinmesine rağmen, Şükrü Saraçoğlu ve Hasan Ali Yücel ile belirsiz ilişkilere sahip olduğu bilinmektedir. Marksist propagandist rolünü polis casusu ve

²⁶⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.48

kışkırtıcı ajan rolüyle birleştirmiş olması mümkündür. Sık sık kınanmasına rağmen, genellikle uzun süre hapsedilmez olması, bunu doğrular niteliktedir.²⁶¹

Atay, Falih Rıfkı; 1894 yılında İstanbul'da doğdu. 1916-18 yılları arasında Suriye'de Cemal Paşa'nın sekreteri olarak görev yaptı, ardından gazeteciliğe yöneldi ve bir süre Aksam gazetesine makaleler yazdı. 1920'de Mustafa Kemal'e katıldı ve Milliyetçi basın için yazılar yazdı. 1923-1935 yılları arasında Bolu milletvekiliydi 1927 yazında Uluslararası Parlamenterler Kongresi'nde baş Türk delegesi olarak Rio da Janeiro'ya gitti ve Anglo-Sakson eğitim sisteminin Latin eğitime kıyasla avantajlarından derin bir şekilde etkilendi. 1928 Mayıs ayında Köln'deki Uluslararası Basın Kongresi'ne Türk delegelerinden biri olarak katıldı. Dönüşünde Türk Alfabeti Reform Komisyonu başkanı oldu ve Gazi'den sonra, yeni yazının genel kabulünü sağlamak için muhtemelen en çok katkıda bulunan kişi oldu. Yarı resmi Ulus gazetesinin editörü olarak sık sık başyazılar yazan "yeni Türkçe'nin önde gelen savunucularından biridir. Şubat 1935'ten itibaren Ankara milletvekili ve Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu üyesiydi. Haziran 1939'da İngiliz Konseyi'nin davetiyle altı gazeteci arasında Birleşik Krallık'ı ziyaret etti ve Mayıs 1940'ta Konsey'in daha geniş bir konuk grubuyla Londra'ya tekrar gitti. Ulus'un başyazarı olarak Türk hükümetinin sözcüsü oldu ve savaşın başlamasından bu yana yazıları, Müttefiklerin bakış açısını takdirle ele aldı

1943'ün başında bir grup Türk gazeteciyle Hindistan'a gitti. Delegasyon başkanı olarak nazik, yorulmak bilmez ve titizdi. Hintli gazetecilerle yaptığı görüşmelerde, birçok kişinin düşebileceği tuzaklardan kaçınma konusunda büyük beceri gösterdi. Türk Basın Federasyonu başkanı olarak Nisan 1945'te Türk delegasyonu ile San Francisco'ya ve temmuz ayında Türk Dışişleri Bakanı ile Londra'ya gitti.

1947'nin başlarında, kocası İngiltere'de Anadolu Ajansı temsilcisi olan kızını ziyaret etmek için tekrar İngiltere'ye gitti. Eylül 1947'de Peker Hükümeti'nin düşmesinin ardından, Atay, Hükümet gazetesi Ulus'un başyazarlığı görevinden istifa etti Onun istifası, Ulus yönetimini rahatsız edici bir meslektaştan kurtardı, ancak gazete Atay'ın

²⁶¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.20

edebi gücünün kaybını hissetti ve yazmayı bıraktığından beri tirajı sürekli olarak azaldı. Atay, otel ve diğer spekülasyonlar yoluyla önemli bir servet biriktirmiştir.

Atay, eski kafalı biri olarak görülmemeli ve Cumhuriyet Halk Partisi içinde Sağ'a bir dönüş olursa etkisini yeniden kazanabilir. Tüm Türk gazeteciler arasında, muhtemelen en tutarlı ve istikrarlı destekçimiz olmuştur.²⁶²

Baban, Cihat; 1911 yılında İstanbul'da doğdu. Hukuk eğitimi aldı. Tasvir gazetesinin ortak editörü ve sahibidir. Şahrizor'dan Baban aşireti ailesinin bir mensubu olarak, Cihat Bey Kürt kökeninden gurur duyar. 1946'da İstanbul için Bağımsız (Muhalefet) Milletvekili olarak seçildi. Basında ve Meclis'te hükümete karşı aktif bir şekilde çalıştı. Boynu kalın, koyu tenli, dinamik bir adamdır. Cihat, çekici genç bir eşle evlidir ve mütevazı bir yaşam sürer. İngiliz yanlısı ve Sovyet karşıtıdır ve muhtemelen içten bir şekilde yabancı düşmanıdır. Duygusal görüşlerini kontrol edebilir ve şiddetli ifade yöntemlerini bırakabilir, Cihat Bey'in Türk siyasetinde ve gazeteciliğinde geleceği olabilir. Orta düzeyde Fransızca ve Almanca konuşur.²⁶³

Baykurt, Cami; Yaklaşık 1878 doğumludur. Eski Roma Büyükelçisidir ve Mareşal Fevzi Çakmak'ın okul arkadaşı ve yakın dostudur. Diplomatlık kariyerinde hayal kırıklığına uğrayan Cami Baykurt, hayatının ilerleyen dönemlerinde Marksist propagandaya yöneldi. Oğlu tarafından işletilen La Turquie adlı gazeteye sık sık katkıda bulunuyor ve İngiliz ve Sovyet basın bürolarından mali yardımlar talep ediyordu. Cami Bey'in son derece zeki ve esprili bir konuşmacı olduğu söylenmektedir. Şüphesiz, Mareşal üzerinde zararlı bir etki yapmıştır ve Mareşal'i "İnsan Hakları Birliğine" üye olmaya ikna eden kişi de o olmuştur.²⁶⁴

Ebuzziya, Ziyad; 1895 civarında doğdu. Galatasaray Lisesi ve İstanbul Hukuk Fakültesi'nde eğitim aldı. Gazete sahibi olan Ebuzziya, savaşın büyük bir bölümünde Almanya yanlısı bir tutum sergileyen "Tasvir" gazetesinin sahibidir. Politikası 1944'te değişti ve şimdi Büyük Britanya'ya sempati duyuyor. Ebuzziya, gazetesi aracılığıyla

²⁶² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.22

²⁶³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.22

²⁶⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.23-24

özellikle taşrada bir miktar etki sahibi. 1946'da Konya'dan bağımsız muhalefet adayı olarak başarısız oldu.

Tüberküloz hastası olan Ebüzziya, 1947-48 yıllarında İsviçre'de çok zaman geçirdi. Müsrif ve alkoliktir ve "Tasvir" gazetesinin etkin kontrolü zaten meslektaşısı Cihat Baban'a geçmiştir. Ebüzziya zeki biridir ve iyi derecede Fransızca ve Almanca konuşur.²⁶⁵

Erim, Nihat; Kocaeli (İzmit) milletvekili; 1912'de Kandıra'da doğdu; yerel olarak hukuk okudu ve Sorbonne'da eğitim aldı. Fransızcası oldukça iyi olması yanında, İngilizce 'ye de biraz hâkimdir ve bu konuda kendini geliştirmeye çalışmaktadır. Büyük Millet Meclisi Yıllık Kitabı onu profesör doktor olarak adlandırır, muhtemelen Uluslararası Hukuk alanında ders verdiği varsayılan unvanıdır. Bir süre Dışişleri Bakanlığı'na yasal danışmanlık yaptı ve bu kapasitede Türk delegasyonunu San Francisco Konferansı'na eşlik etti. Son iki yıldır yarı-resmi Ulus gazetesine başyazı ve diğer makalelerle katkıda bulunuyor. Dış ilişkilerle genellikle ilgilenir. İç işlerine dair yazıları genellikle muhalefet basınından oldukça eleştiri alıyor.

1947'de İngiltere'ye giden Türk parlamento heyetinin bir üyesi olarak, dönüşünde Kasım Gülek ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'nin otuz beş genç isyanı olarak bilinen ayaklanmayı organize etti. Cumhurbaşkanı'nın gelecekteki genç adamlarından biri olduğuna inanılıyor ve Haziran 1948'de yeni Kabine'nin oluşturulmasıyla Bayındırlık bakanı oldu. Çekici genç bir eşi olan hoş bir kişiliktir ve mütevazı bir yaşam sürmektedir.²⁶⁶

Esmer, Ahmet, Şükrü; Yaklaşık 1888 doğumlu ve Kıbrıs Türkü kökenlidir. Mesleği gazeteciliktir. Mütareke döneminde Vakıf gazetesinde çalışmış ve Müttefiklere karşı birçok saldırı yazısı yazmıştır. Lozan Konferansı'nda gazetesini temsil etmiş ve 1926'da Son Saat'in baş editörü olmuştur. Atatürk tarafından Türk basınının yeniden örgütlenmesiyle görevlendirilmiş ve 1931'de Milliyet'in editörü olarak gazetecilik dünyasında önemli bir kişi haline gelmiştir. Başyazıları, Kıbrıs'taki karışıklıklar hariç, giderek daha az anti-İngiliz olmuştur. 1933'te Londra Ekonomi Kongresi'ne Türk

²⁶⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.27

²⁶⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.27

heyetiyle birlikte katılmıştır. 1939'dan beri İstanbul Milletvekili olup, Meclis Dışışleri Komitesi sekreteri olmuştur. Haziran ayında, Halk Partisi'nin yeni kurulan Bağımsız grubunun bir üyesi olarak atanmıştır. Mayıs 1940'ta British Council tarafından davet edilen bir grup gazeteciyle birlikte Birleşik Krallık'ı ziyaret etmiştir. Eylül 1940'tan beri Ankara Radyo-Gazetesi'nin (günün olaylarını özetleyen akşam yarım saatlik yayın) editörler kurulunun bir üyesidir. 1942 sonbaharında Türk gazeteciler grubuyla Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret etmiştir. Nisan 1944'te Philadelphia'daki Uluslararası Çalışma Bürosu Konferansı'nda Türkiye'yi temsil eden iki kişiden biri olmuştur. 1946'da San Francisco Konferansı'na katılmıştır.

Columbia Üniversitesi'nde eğitim gören Ahmet Şükrü Esmer akıcı bir İngilizce konuşmaktadır ve kendisi gibi iyi İngilizce bilen Fin kökenli hoş bir hanımla evlidir. Şu anda yarı resmi Ulus gazetesinin dış haberler editörüdür. Makaleleri duygusallıktan uzak, net bir şekilde gerekçelendirilmiş olup, genellikle İngiliz bakış açısının lehine yaklaşmaktadır. Ayrıca diğer Türk başyazarlarının yazılarından daha geniş bir konu yelpazesini kapsamaktadır. Kesinlikle Batılı bir bakış açısına sahiptir ve güçlü Amerikan sempatileri taşımaktadır. Türk siyaseti ve toplumu üzerinde çok iyi bir etkiye sahiptir. O ve eşi, yabancılarla sıkça görüşmekte ve onlar tarafından sevilmektedir. 1947'de New York'ta kurulan Türk Bilgi Ofisi'nin başına atanmıştır.²⁶⁷

Etili, Ziya Gevher; Doğum tarihi ve yeri bilinmiyor. 1890 civarında doğmuş. İlk yılları hakkında çok az şey bilinmektedir. Hüseyin Cahit Yalçın'ın sahibi olduğu eski Tanin'in kadrosuna 18 yaşında katıldı. Yedek subay olarak Birinci Dünya Savaşı'nda görev yaptı. Daha sonra ticarete atıldı. Kemalist Hareket'e katıldı ve 1920'ye kadar Milliyetçi gazete Hakimiyet-i Milliye'nin (şimdiki Ulus) editörü oldu.

Yaklaşık 1930'lardan 1946 genel seçimlerine kadar Çanakkale Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1946'da British Council tarafından davet edilen bir grup gazeteci ve milletvekili ile Birleşik Krallık'ı ziyaret etmiştir. Recep Peker'in yakın dostlarından biridir; Peker, Başbakan olduğunda onu Anadolu Ajansı'nın İstanbul şubesinin

²⁶⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.28

direktörü olarak atamıştır, bu atama Ağustos 1946'da yapılmıştır. Mayıs 1948'de Anadolu Ajansı'nın genel müdürü olarak atanmıştır.

Mayıs 1942'de Anadolu Ajansı'nın Türk olmayan tüm çalışanlarının işten çıkarılmasında bir milletvekili olarak etkili oldu. İstanbul'daki Anadolu Ajansı müdürlüğü görevi boyunca Reuters'ten gelenlerde hafif bir artış görüldü. Bu artış, terfi ettikten sonra daha da belirginleşti. Öte yandan, Ankara'ya gelişi ajansın Majestelerinin Büyükelçiliği Basın Servisi ile Yakın ve Uzak Doğu Haber Ajansı'ndan aldığı haberlerde ciddi kesintilere yol açmıştır. Bunun nedeni tekniktir. Ajansın bülteninde yorumdan ziyade sert haberleri tercih eder ve bu hizmetler her ikisi de daha çok yorum sağlamak üzere düzenlenmiştir.

Etili hoş sohbetli ve oldukça çekingen bir adamdır. Fransızcası oldukça iyidir. Bir dul olarak, iki çocuğa sahiptir.²⁶⁸

Hikmet, Nazım; Bağımsız ("Troçkist") eğilimlere sahip olduğuna inanılan, önde gelen bir Türk Marksist. Yaşı 46 civarındadır. Gelenekçi ekolün temsilcisi olan Yahya Kemal'den sonra en seçkin modern Türk şairidir. Anne tarafından Orgeneral Ali Fuat Cebesoy'un yeğenidir ve hem Alman hem de Polonya kanı taşımaktadır. Türkiye'de büyük beğeni toplayan ve komünist olmayan birçok kişi arasında da gizlice dolaşan çok sayıda şiir ve bir veya iki roman yazmıştır. Nazım Hikmet'in 29 yıl hapis cezasına çarptırıldığı 1937 yılında Başbakan olan Celal Bayar, Nazım Hikmet'in şiirlerini her zaman yatağının yanında bulundurduğunu belirtmiştir.

Nazım Hikmet, 1937'de subaylar arasında Komünist propagandayı yaymak suçlamasıyla askeri mahkeme tarafından mahkûm edildi ve aynı zamanda birçok genç subay da cezalandırıldı. Cezasının ilk kısmını Selim Yavuz zırhlısının ambarında çekmek üzere gönderildi. Orada verem hastalığına yakalandı ve güçlü dostların etkisiyle Bursa'daki bir konut(ikamet) kuvvetine nakledildi. General Cebesoy'un Nazım Hikmet'e kesinlikle ailevi bir sevgisi var ve onun serbest bırakılması için birçok

²⁶⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.28-29

girişimde bulundu. Son durumda, o zamanlar Genelkurmay Başkanı olan Mareşal Çakmak tarafından veto edildi.²⁶⁹

Hüsnü, Şefik; Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Prof. Dr. Şefik, Dönme bir ailenin çocuğu olarak Selanik'te doğdu. Şu anda 60 yaşındadır. Fanatik bir Ortodoks Marksisttir ve iki savaş arasında bir süre Rusya'da kaldığına inanılmaktadır. Sabiha Sertel ile birlikte muhtemelen tek yüksek eğitimli Türk Marksisti olma özelliğini paylaşmaktadır. Parti'sini 1946'nın ilk aylarında kurdu ve İstanbul'da fabrikalarda hücrelerin kurulmasında ve 1946 sonbaharında çıkan Marksist renkli günlük gazetelerin ve haftalık gazetelerin ortaya çıkmasında çok aktif oldu. Diğer komünistlerle birlikte Aralık 1946'da tutuklandı. Şu anda ev hapsinde yaşadığına inanılıyor.²⁷⁰

Irmak, Sadi, Dr.; 1904 yılında doğdu ve Konya Lisesi'nde eğitim gördü. Eğitimini Berlin Üniversitesi'nde tamamladı ve burada tıp ve doğa bilimleri okudu. Batı Almanya'daki çeşitli hastanelerde çalıştıktan sonra Türkiye'ye döndü ve burada biyoloji dersleri verdi. 1938'de Ankara Üniversitesi'nde fizyoloji doçenti oldu. Tıbbi notlar ve bilimsel eserler içeren bazı ciltler yayınlamış olup, “Sosyal Biyoloji”, “Bir Milletın Yapısının Hayati Problemleri”, “Suç İşleme Nedenleri”, “Kendimize Doğru”, “Başarı için eğitimsel sonuçlar” eserlerinin yazarıdır. Ulus ve Ülke için düzenli olarak yazan yazarlardan biridir. Nietzsche'nin “Böyle Buyurdu Zerdüş” eserini Türkçeye çevirmiştir ve önsözünde üstün insan öğretisini güçlü bir şekilde destekledi. Tıbbi çalışmalarının yanı sıra Dr. Irmak birçok parti görevini de yerine getirmiştir.

Haziran 1945'te Çalışma Bakanı olarak atandı. Peker Hükümeti ile birlikte 3 Eylül 1947'de düştü ve şimdi İstanbul'da Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişi olarak görev yapmaktadır.²⁷¹

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri; Yaklaşık olarak 1880 yılında doğan, mesleği gazetecilik olan ve birçok romanın yazarı olan bir kişidir. 1927-34 yılları arasında milletvekili olarak görev yapmıştır. 1927 yılında Meclis Dış İlişkiler Komisyonu üyesi

²⁶⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30

²⁷⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.30

²⁷¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.31

olarak seçildi ve o zamana kadar hafif olan Ankara'daki etkisi, artmaya başladı. 1928 Haziran'ında Paris'te düzenlenen Uluslararası Parlamenter Kongre'ye Türk delegelerinden biri olarak katıldı ve Ekim 1930'da Atina'da düzenlenen (ilk) Balkan Konferansı'na katılan Türk delegelerinden biriydi. 1931 yılında İstanbul'da düzenlenen (ikinci) Balkan Konferansı'na Türk delegelerinden biri olarak katılmıştır. 1934 yazında Moskova'da düzenlenen Gazeteciler Kongresi'ne iki Türk delegesinden biri olmuş ve Arnavutluk'a elçi olarak atanmıştır. Sonrasında Mart 1936'dan, 1942'e kadar çeşitli ülkelerde büyükelçilik yaptı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ufak tefek, silik görünümlü ve narin yapılıdır. Karısı hoş birisidir ve İngilizce konuşabiliyor.²⁷²

Mustecapioğlu, Esat Adil; Daha önce bir yargıç ve hapishane müdürü olan Esat Adil, İmrallı'daki model hapishanenin organizasyonundan sorumluydu. Birkaç yıl önce kamu hizmetinden istifa etti ve sosyal reforma adadı kendini. 1946 yılının başlarında Türk Sosyalist Partisi'ni kurdu ve mütevazı bir gazete yayınlamaya başladı. Ellili yaşlarının sonlarına doğru olan Esat Adil, ciddi ve ciddiyetle işine sarılan biri olarak iyi bir izlenim bırakıyor. Şefik Hüsnü ile arasının iyi olmadığına inanılıyor ve kesinlikle dogmatik bir Stalinist değil. Aralık 1946'ın sonunda tutuklanmadan önce, İngiltere'deki sosyal yasama büyük ilgi gösteren Britanya Bilgi Bürosu ile temas halindeydi. Tutuklanması sırasında basın danışmanı, Esat Adil'in Şefik Hüsnü ile aynı kategoriye konmasının üzücü olduğunu düşündüğünü yüksek polis yetkililerine özel olarak ima etti. Bununla birlikte kendisine, Esat Adil'in Sovyet Konsolosluğu aracılığıyla yayın ve para aldığına dair kesin deliller bulunduğu konusunda bilgi verildi.²⁷³

Nadi, Nadir; Yaklaşık 35 yaşında olan Nadir Nadi, 1946'da vefat eden Cumhuriyet'in sahibi Yunus Nadi'nin oğludur ve bu gazetenin geçici editörüdür. Ülkenin en güçlü gazetesi olan Cumhuriyet'in tirajı 40.000'dir. Nadir Nadi, Almanya ve Avusturya'da eğitim görmüş ve Alman kültürüne derin bir hayranlığı olan biridir. Daha önce Nazi hareketinin sıcak bir destekçisiydi, ancak şu anda İngiliz-Türk ittifakını desteklemekte ve Ankara'daki resmi çevrelerde iyi bir üne sahiptir. Peker rejimi sırasında Demokratlara aralıklı olarak destek veren gazete, Nadi'nin yakın arkadaşı Sadak'ın

²⁷² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.32

²⁷³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.34

Dışışleri Bakanı olarak atanmasından bu yana Saka hükümetine nitelikli bir destek vermektedir.

Sosyal zevkleri olan amatör bir müzisyen olan Nadir Bey, gazetenin yönetimini küçük kardeşi Doğan'a bırakır. Doğan içki içer ve olumsuz bir üne sahip olmakla birlikte, işinin ehli iyi bir gazetecidir.²⁷⁴

Nisbay, İzzettin Tuğrul; Doğum yeri ve tarihi bilinmiyor. Yaklaşık 1891 yılında doğmuş. Mülkiye (Siyasal Bilgiler Okulu)'den mezun oldu ve Dışışleri Bakanlığı'na katıldı. Makedonya, Odessa ve İran gibi çeşitli konsolosluk görevlerinde bulundu.

1941 yılında Basın Bürosu'na Genel Müdür Yardımcısı olarak atanmıştır. Savaş sırasında İngiliz Kraliyet Basın Ofisi'ne yardımcı olmuştur. 1946 yılında Roma'ya basın ataşesi olarak başvurmuş ve bu görevi almıştır. 1947 yılının sonunda görevin kaldırılması üzerine geri çağırılmış ve eski görevi olan Genel Müdür Yardımcılığı görevine geri dönmüştür. Nisan 1948'de Basın Bürosu'nun Genel Müdürü Vekili olarak atanmıştır.

Meslektaşları arasında T. Nisbay, “zor bir adam” olarak ün yapmıştır, onunla geçinmek kolay değildir. Muhtemelen kronik bir ruhsal rahatsızlık nedeniyle oldukça hassas bir yapıya sahiptir. Fransızca ve biraz Rusça, Farsça ve Arapça konuşabilmektedir; konuşmalarında hoş, derinlikten yoksun bir üsluba sahiptir.²⁷⁵

Sertel, Sabiha; Zekeriya Sertel'in eşi 1897 yılında Selanik'te Dönme kökenli olarak doğdu. Selanik'teki Amerikan Koleji'nde okuduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve Columbia Üniversitesi'nde eşiyle birlikte okudu. Eşiyle birlikte birçok gazete ve dergide çalıştı. Encyclopedia (ansiklopedi) (Çocuk Ansiklopedisi) içindeki materyallerin bir kısmı kendisi tarafından yazılmıştır. Seçkin bir Türk stilistidir ve Bebel'den ve diğer kıta sosyalistlerinden veya sosyologlarından Türkçeye çeviriler yapmıştır. Kişisel zarafetten yoksun olan Sabiha Hanım, aynı zamanda

²⁷⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.34

²⁷⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.35

savurgan ve lüks düşkünüdür. Tutkulu, hırslı olan Sabiha Hanım'ın kocası ve yakınları üzerinde kuşkusuz kötü bir etkisi vardır.

Geçtiğimiz yıl Serteller damatları ve kızları (O'Briens) ile birlikte Roma'da yaşıyorlardı.²⁷⁶

Sertel, Zekeriya; 1890 yılında Selanik yakınlarında (Istramca) köyünde doğan Sertel'in Pomak (Bulgar Müslümanı) kökenli olduğu söylenmektedir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Paris'te Sorbonne'da ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Columbia Üniversitesi'nde eğitim gördü - masraflarının Amerikalı misyoner dostları tarafından karşılandığı söylenir. Sertel, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra mütareke döneminde Göç Genel Müdürlüğü'nde Şube Müdürü olarak görev yapmıştır. ABD'den döndükten sonra Türk Basın Bürosu Genel Müdürlüğü'ne atanan Sertel, kısa bir süre sonra bu görevinden emekli oldu ve zamanını gazeteciliğe ayırdı.

Zekeriya Bey, 1930 yılında Son Posta gazetesinin kurucularındandır. Yalman'ın bir dönem ortağı olduğu Tan gazetesinin kısmi sahibi ve editörüdür.

Aralık 1945'te Milliyetçi öğrencilerin gösterisi sırasında Tan'ın büroları dağıtıldı. Sertel ve eşi daha sonra Meclis'e karşı işledikleri suçlardan dolayı hapis cezasına çarptırıldı, ancak cezalar Yargıtay tarafından yeniden düzenlendi (Mayıs 1946).

Sertel'in kendisi ılımlı görüşlere sahip bir adamdır ve ikinci dünya savaşı sırasında İngiliz davasını desteklemiştir. Bununla birlikte, ateşli bir Marksist olan eşinin etkisi altındadır ve 1945 yılında çift Türkiye'de Sovyet görüşlerinin savunucuları olarak tanınmıştır. Sertel, 1945 yılı boyunca Tan'ın "diplomatik danışmanı" olarak ayda 500 sterlin ödediği Tevfik Rüştü Aras ile yakın ilişki içindedir. Sertel şu ana kadar kendisini desteğini utanç verici bulabilir. Kadıköy'de lüks içinde yaşayan Sertellerin iki kızı var: Biri Associated Press'in Roma muhabiri Amerikalı gazeteci O'Brien ile

²⁷⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.40

evli, diğeri ise London School of Economics'te öğrencidir. Rus parasını kabul ettiğine dair genel kanıyı haklı çıkaracak çok sayıda ikinci derece kanıt bulunmaktadır.²⁷⁷

Sunal, Muvaffak; Yaklaşık olarak 1890'ların hemen sonrasında doğdu. Dönme biridir. Nisan 1946'dan beri Anadolu Ajansı Genel Müdürüdür. Ajansın İstanbul şubesinin yaklaşık olarak 1935'ten beri müdürüdür. Önceki hayatı hakkında çok az şey biliniyor. Kariyerine tütün alıcısı olarak başladığına inanılıyor. Şu anki mevkiini, Şükrü Saraçoğlu'nun eşinin çok evli ve güçlü bir iradeye sahip akrabasıyla evliliğine borçludur. Çok kılıbık olduğu bilinmektedir. Karısının toplum içinde ona sık sık yaptığı göndermeler vardır. M. Sunal önemsiz ve hatta kaba bir görünüşe sahiptir, çok kurnazdır. Nisan 1948'de Anadolu Ajansı müdürlüğünden alındı ve ajansın Batı Avrupa'daki muhabiri olarak Paris'e gönderildi.²⁷⁸

Yalçın, Hüseyin Cahit; İstanbul'da 1876 yılında doğdu. Öğretmenlik mesleğine başladı, ancak 1908 yılında gazeteciliğe geçti ve 1912 yılına kadar İttihat ve Terakki Partisi'nin resmi yayın organı olan Tanin gazetesinin editörü ve ortağı oldu. 1908 yılından itibaren Meclis'te İstanbul Milletvekili olarak görev yaptı ve savaş sırasında başkan yardımcılarında biri oldu. Savaştan önce kamu borcu konusunda Türk tahvil sahiplerini temsil etmekteydi. Savaş sırasında büyük bir siyasi rol oynamadı, ancak ateşkes sırasında tutuklandı ve Malta'ya sürgüne gönderildi. Nisan 1921'de serbest bırakıldı ve sonraki yılı Avrupa'da geçirdi. İstanbul'a döndüğünde Tanin gazetesinin yayınına yeniden başlattı ve bir süre Kemalist rejimi destekledi. Bununla birlikte, hayatta kalan İttihat ve Terakki liderleriyle yakın ilişki içinde kaldı ve yazılarında giderek daha bağımsız bir çizgi izlemeye başladı. 1928'e gelindiğinde Tanin, muhalefetin başlıca yayın organı haline gelmişti ve aralık ayında Cahit Bey, Ağa Han mektubunun yayınlanması nedeniyle yargılandı ve beraat etti. Nisan 1925'te tekrar yayınları nedeniyle tutuklandı, Tanin gazetesi kapatıldı ve Cahit Bey, Bağımsızlık Mahkemesi tarafından ömür boyu hapisaneye mahkûm edildi (Çorum'da). Ağustos 1926'da İzmir komplosuna katılımı iddiasıyla yeniden mahkemeye çıkarıldı, ancak beraat etti ve kısa bir süre sonra serbest bırakıldı.

²⁷⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.40

²⁷⁸ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.42

1930 yılında Sanayi ve Maden Bankası'nın yönetim kurulu başkanı oldu. Eylül 1932'de, Türk Dil Kurultayı'nda Gazi'nin favori dil teorilerini sorgulayarak ve yabancı kökenli kelimelerin toptan yok edilmesine karşı çıkarak dikkat çekti. Atatürk'ün ölümünden hemen sonra siyasi hayata geri döndü, ancak altı ay kadar önce gazetecilik faaliyetlerine devam etmesine izin verilmişti. Aralık 1938'den beri milletvekilidir. Mayıs 1939'da İngiliz Konseyi'nin (British Council) davetiyle altı Türk gazeteci grubuyla Birleşik Krallık'ı ziyaret etti ve daha büyük bir grupla Mayıs 1940'ta tekrar İngiltere'ye gitti, yine İngiliz Konseyi'nin misafiriydi. 1939, 1940 ve 1941 boyunca Yeni Sabah gazetesine düzenli olarak katkıda bulundu ve Müttefiklerin tarafını tutan coşkulu bir destekçi oldu; hakaret etme gücü, Eksen Güçleri'ne karşı kullanıldı. 1942 sonbaharında Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret eden Türk basın heyetinin başında bulundu. 1943'te Tanin gazetesini yeniden başlattı ve Müttefiklerin yanını güçlü bir şekilde desteklemeye devam etti. Nisan 1945'te San Francisco'ya Türk delegasyonu ile gitti ve dönüşünde kendisini sadece hayal kırıklığına uğramış değil, büyük bir Rus tehlikesine karşı uyanık hissettiğini itiraf etti. Sonraki Rusya aleyhindeki tenkitleri ölçsüzdü ve Sovyet radyosu ve basını tarafından tam öfkeyle karşılaştı.

Yazıları o kadar şiddetliydi ki, 1946'nın başlarında Başbakan onu uyarmak zorunda kaldı. Yalçın başka türlü yazamayacağını söyleyince Ş. Saraçoğlu ona tatile çıkmasını önerdi. Yalçın bunu kabul etti ve gerçekten de birkaç hafta yurtdışında kaldı, ancak şimdi geri döndü ve 1947'nin sonunda Tanin'deki hisselerini satana kadar (yeni makinalar gelene kadar yayını durdurdu) makaleleri her zamanki gibi sert bir şekilde Rus karşıtı oldu. İstanbul'da sakin bir yaşam sürüyor ama Meclis kulislerinde belli bir rol oynamaya devam ediyor.

Yalçın, keskin hicivleriyle dikkat çeken biridir ve düşmanları tarafından korkulur. Birkaç şiir yazmış ve bir dizi bilimsel kitap üretmiştir. Eski gücü, muhtemelen Celal Bey ile olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Cesur bir kişiliğe sahiptir ve yaşlanmasına rağmen her zaman sevimlidir.

Mayıs 1947'de Birleşik Krallık'a giden Türk parlamento heyetine eşlik etti ve onların sözcüsü olarak görev yaptı; İngilizce bilmemesi nedeniyle yararlılığı sınırlı kaldı.

İngiliz basınının ziyareti ve görüşlerini yeterince duyurmadığını düşündüğü için memnuniyetsizdi ve özel sohbetlerinde filonun Sivastopol'e yaptığı ziyareti E. Yalman kadar sert bir şekilde eleştirdi, ancak görüşlerini aynı şekilde kamuoyuna yansıtmadı.²⁷⁹

Yalman, Ahmet Emin; Dönmedir (Müslümanlaşmış Yahudiler). 1889'da Selanik'te doğdu. Selanik'teki askeri okulda Alman Okulu'nda ve İstanbul'da Hukuk Fakültesi'nde okudu. 1910'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Columbia Üniversitesi'ne gitti ve burada 1914'te Tanin'in savaş muhabiri olarak çalışmak üzere Almanya'ya gidene kadar ekonomi okudu. Türkiye'ye döndüğünde Sabah'ta, daha sonra da Vakit kadrosunda çalışmaya başladı; aynı zamanda İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji ve istatistik dersleri verdi. 1923'te, 1925'e kadar ara verilen Vatan'ı açtı. 1936 yılında Zekeriya Sertel ile birlikte Tan'ı piyasaya sürdü. Ancak 1938 yılında M. Sertel ile görüş ayrılığı nedeniyle Tan'dan ayrılarak Dünya Fuarı'nda Türk heyetinin üyesi olarak New York'a gitti. 1939'un sonunda Vatan gazetesini yeniden başlattı. 1940'ta Türk gazetecilerinden oluşan bir grupla Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. 1943 ve 1944'te tekrar Birleşik Krallık'ı ziyaret etti. Nisan 1945'te Türk delegasyonuna eşlik etti ve San Francisco'ya gitti.

Yalman her zaman Hükümetin açık sözlü bir eleştirmeni olmuştur. Bu durum sadece gazetelerinin sık sık kapatılmasına değil, aynı zamanda daha yüksek tirajlara ulaşmasına da yol açmıştır. Türk dış politikasına karşı tutumu kararsız olmakla birlikte, oldukça tutarlı bir şekilde Amerikan yanlısıdır. İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca bilmektedir. Dönme kökenli olması nedeniyle vatandaşları arasında pek popüler değildir. Celal Bayar'ın Demokrat Partisi'nin (ancak zaman zaman politikasını eleştirmekten de çekinmediği) başlıca yayıncısı haline gelmiş ve gazetesi Vatan da bu sayede önem kazanmıştır.

Ben geldikten hemen sonra, o zamanki danışmanın huzurunda yaptığı açıklamalar nedeniyle başımız derde girdi. Bay Helm, Majesteleri Hükümeti'nin Demokrat Parti'ye karşı rejimi desteklediğini söyledi. Benimle yaptığı bir görüşme sırasında, bu inancının Bay Helm'in daha önce yaptığı açıklamalardan kaynaklandığını iddia etti,

²⁷⁹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.47

ancak Bay Helm’i bunu yalanlaması için çağırabildim Anlaşılan bu hesaplaşma iyi bir etki yarattı, çünkü daha sonra önde gelen bir makalede bana çok dostane bir atıfta bulundu

Gazetesinde zaman zaman İngiliz politikasını sert bir dille eleştiren ve daha sonra da niyetinin dostane olduğunu açıklayan bu kişi, kısa bir süre önce İngiliz filosunun İstanbul ziyareti ardından, Sivastopol’ü da ziyaret edecek olmasının İngiliz politikasının güvenilmez olduğunu ve Rusya korkusu tarafından yönlendirildiğini kanıtladığını savunan uzun bir makale yayınladı. Bu makalenin hemen ardından, geçen yıl da yaptığı gibi, İngiltere’deki Liberal Konferansa katılmak üzere ülkeden ayrıldı.²⁸⁰

Adnan, Halide Edip, Afet, Bayan, Apaydın, Zekai, Çalışlar, İzzet Gürbüz, Asım (General), Kaya, Şükrü, Renda, Abdülhalik, Tek, Ahmet Ferit 1948 yılı raporlarında emekli olarak geçmektedirler. 1949 yılı raporlarında ise emekli olarak kayıtlara düşen isimler şunlardır: “Ağralı, Fuat, Alataş, Dr. Hulusi, Altay, Fahrettin.

Ölüm İlanı

Arikan, Saffet, Kasım 1947.

Eldeniz, General Naci, Şubat 1948.

Karabekir, General Kazım, Ocak 1948.

Kesmir, Halit Nasmi, Mart 1948.

1949 Yılı

Ali, Sabahattin – cinayet(öldürüldü).

Berkan, Abdurrahman Munip.—motor kazasında hayatını kaybetti.

²⁸⁰ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.47-48

Öner, Kenan.—öldü.

4.4 Farklı Meslek Mensupları

Agaoğlu, Süreyya; Yaklaşık olarak 1905'te Azerbaycan'da doğdu, 1920'de Türkiye'ye geldikten sonra hukuk okudu ve yaklaşık 1921'de Türk vatandaşlığı aldı. Türkiye'deki öncü kadın avukatlardandır. Londra'da bir ofisi vardı. 1947'nin sonlarında İngiltere'de gördüğü ilgi ve aldığı yardımdan çok memnun kaldı. Kuvvetli bir Rus ve Alman karşıtı olarak, İstanbul'da Liberal bir derneğin sekreteriydi ve İngiltere'deki Liberal Parlamento Grubuna genel olarak sempati duyuyor gibi görünüyordu.²⁸¹

Berkan, Abdurrahman Munip; Yaklaşık 1890 doğumlu. Dönme kökenlidir. Tanınmış bir avukat ve eski bir medeni hukuk profesörüdür. Son derece pasif biri olarak tanımlanır ve İstanbul çevrelerinde bir fırsatçı olarak kabul edilir. Ocak 1948'de Demokrat Partisi'nin İstanbul il başkanı oldu.²⁸²

Olcar, Dr. Kadri; Bir devlet memurunun oğlu olarak 1901'de İzmir'de doğdu. İzmir'de eğitim gördü ve 1924'te buradaki Amerikan Uluslararası Koleji'nden mezun oldu. Doktorasını 1930 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden aldı ve ardından bakteriyoloji alanında uzmanlaştı. Rockefeller bursuyla 1936-1938 yılları arasında Johns Hopkins Üniversitesi Hijyen Fakültesi'nde eğitim gördü. Amerika Birleşik Devletleri'nde halk sağlığı alanında diploma aldı. Dönüşünde Avrupa'daki sağlık kuruluşlarını ziyaret etti. Sağlık Bakanlığı'na geçtiği 1944 yılına kadar Ankara Hijyen Okulu'nda ders verdi. 1947 yılında Sağlık Eğitimi ve yaşam istatistikleri Genel Müdürü oldu. 1948'de Harrogate'de düzenlenen Uluslararası Halk Sağlığı Kongresi'ne katılmış ve Sağlık Bakanı Bay A. Bevan ile görüşmüştür. Kendisi 1947 yılında bir proje olarak açıklanan Türkiye'nin on yıllık sağlık planıyla ilgilenmekte ve planın büyük bir bölümünden sorumludur. İyi İngilizce konuşur, İngiliz hayranıdır, samimi ve sempatik bir karakterdir.²⁸³

²⁸¹ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.19

²⁸² PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.24

²⁸³ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.35

Onar, Sıddık Sami; İstanbul Üniversitesi Rektörüdür. Bir askeri doktorun oğlu olarak 1897 yılında İstanbul'da doğdu. Sıddık Sami, Vefa Lisesi'nde okudu ve daha sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Daha sonra Paris'e giderek Paris Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi gördü. Dönüşünde 1926 yılına kadar İstanbul mahkemelerinde yargıç yardımcısı olarak görev yaptı. Bu görevinden istifa ederek Ankara'daki Siyasal Bilgiler Okulu'nda uluslararası hukuk dersleri vermeye başladı. Bir yıl sonra İstanbul'a dönerek Galatasaray Lisesi'nde ticaret ve bankacılık öğretmeni oldu. 1933 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'ne idare hukuku müdürü olarak atandı. 1934'te Hukuk Fakültesi'nin rektörü oldu, ancak 1937'de avukat olarak avukatlık yapmak üzere istifa etti. 1942 yılında tekrar Hukuk Fakültesi'ne rektör olarak atandı. Aynı zamanda Ticaret Lisesi'nde öğretmenlik yapıyordu. Haziran 1946'da İstanbul Üniversitesi'ne rektör seçildi.

Onar, hukuk üzerine birçok kitap yazmıştır. Evlidir ancak çocuğu yoktur. Kendisi Cumhuriyet Halk Partisi üyesidir. Haziran 1946'da üniversitelere özerklik tanıyan yasanın ardından İstanbul Üniversitesi'nin rektörü seçildi.²⁸⁴

Öner, Kenan; 1888 yılı civarında İstanbul'da doğdu, İstanbul Üniversitesi'nde hukuk okudu ve İstanbul Barosu'nun seçkin bir üyesi oldu. Demokrat Parti'nin oluşturulmasında önemli bir rol aldı ve 1946'dan 1948 Nisan ayına kadar İstanbul şubesinin başkanıydı. Nisan 1948'de istifa ederek Demokrat Parti'nin muhalifleri olan Mareşal Çakmak ve diğer üyelerle birlikte ikinci bir muhalefet partisi kurma niyetini açıkladı

“Yaşlı, yüksek sesli ve öfkeli, kavgacı ve açık sözlü olan Kenan Bey, resmi Demokratlar tarafından ‘Bolşevik’ olarak suçlanan bir fraksiyon liderinden çok, geleneksel bir Albay Blimp'e benzemektedir. İslami bir diriliği savunan ve aynı zamanda duygusal bir radikal olan Kenan Bey'in İstanbul'daki gençler arasında önemli bir takipçi kitlesi vardır. İyi bir siyasi organizatör ve stratejist olan Kenan Bey, siyasi manevralarında vicdansız ve sorumsuz olma işaretleri göstermektedir. Kısmen

²⁸⁴ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.36

yabancı düşmanı olan Kenan Bey, aynı zamanda İngiliz Bilgi Bürosu ile ilişkilerinde neşeli ve dostça olmuştur.²⁸⁵

Taşkent, Kazım; 1896 yılında doğdu. Türk Mühendislik Okulu ve Hannover Mühendislik Okulu'nda eğitim aldı. Türkiye'nin en girişimci iş adamlarından biridir ve birçok iş kolunda faaliyet göstermektedir. Daha önce Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin genel müdürlüğünü yapmıştır (bu şirket, Türkiye'deki tüm şeker fabrikalarını yönetmek amacıyla 1935 yılında kurulmuştur) ve aynı zamanda birkaç ildeki şeker fabrikalarının da müdürlüğünü üstlenmiştir. Zonguldak'taki İş Bankası Kömür İdaresi'nin müdürüdür ve ilk cam ve kâğıt fabrikalarının kurulmasına katkıda bulunmuştur. Şeker fabrikalarından 1944 yazında ayrılarak, toplum yapısıyla uygun fiyatlı konutların sağlanmasına odaklanmak üzere dikkatini bu yöne yönlendirdi. Bu amaçla iki önemli anonim şirket kurmuştur. Büyük bir hayal gücüne ve enerjiye sahiptir ve sanayi ve finans alanındaki itibarı iyidir.²⁸⁶

Tecer, Ahmet Kutsi; 1902 civarında doğdu. Eskiden parti dergisi Ülkü'nün editörüydü. 1943'ten beri milletvekili, Halk Partisi İdare Meclisi üyesi ve parti genel sekreterine bağlı olarak tüm Halkevlerinin faaliyetleri üzerinde giderek daha sıkı bir kontrol sağlayan Halkevleri Bürosu'nun başkanı. Yabancı sempatisi bir muamma teşkil etmektedir. Bir yandan British Council'ın çok kapsamlı Halkevi faaliyetlerinin doğrudan aracısıdır. Öte yandan, bazı Müttefik ve göçmen çevreler onun ve Parti Konseyi'nin diğer bazı üyelerinin Alman yanlısı duyguların vücut bulmuş hali olduğuna inanmaktadır. Gerçek muhtemelen, asıl yalanın yukarıdan dayatılan İngiliz Konseyi yanlısı bir politikayı titizlikle uygulayan fanatik bir aşırı milliyetçi olduğudur.

Tecer uzun boylu, şişman, miyop ve kısa görüşlü, kızıl saçlı, son derece kibar ve resmi bir duruşa sahip. Seçkin bir şair ve kompozisyon yazarı: saf ama aşırı "reformcu" olmayan üslubuyla ünlüdür.²⁸⁷

²⁸⁵ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.37

²⁸⁶ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.43

²⁸⁷ PRO, FO, 424/288/17961, R8668, s.43

5. SONUÇ

Türk-İngiliz ilişkilerini anlatan ve Türkiye'nin siyasi ve ekonomik yapısını ışık tutan pek çok kaynak vardır. şüphesiz bu kaynaklar içerisinde en kıymetli bilgileri arşivlerde bulmak mümkündür. Çünkü arşivlerin gelişmesinin özellikle dijitalleşme ve teknolojinin kullanılmasıyla birlikte pek çok ülke arşivlerine erişim imkânları da çok kolaylaştı. Bugün ABD, Fransa, İngiltere gibi ülkelerin arşivlerine sanaldan erişim imkânının olması akademik dünya için çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu durum bilimsel çalışmalarda daha fazla arşiv materyallerinin kullanılmasını zorunlu hale getirmektedir.

İngiltere büyük bir ülkedir. İngiltere'yi böyle büyük yapan sadece siyasi ve ekonomik başarıları değildir. Özellikle XIX. yüzyılda dünyayı sömüren büyük bir emperyalist güç olarak İngiltere, dünyanın her tarafını gözetleyerek kayıtlar tutmuştur. Bu kayıtların İngiltere'nin ali menfaatleri düşünülerek tutulduğuna şüphe yoktur. Fakat bu kayıtlar üzerinden döneme ilişkin pek çok değerli bilgilere ulaşmanın da bilimsel çalışmalarda çok önemli bir kazanç olduğu göz ardı edilemez bir gerçektir.

Türkiye'de İngiltere arşiv belgelerine dayalı pek çok akademik çalışma yapıldı. Biz de bu çalışmada İngiliz Büyükelçiliğinin Türkiye hakkında tuttuğı 1948 ve 1949 yılı raporlarını inceledik. Bu raporlarda Türkiye'nin iktisadi, siyasi, sosyal, askeri, kültürel, dış politikası hakkında pek çok değerli bilgiler bulduk. Çünkü İngilizler, büyükelçiliklerinin bulunduğu ülkeleri, gönderdikleri alanında uzman kişiler yardımı ile incelemekte, sonra büyükelçilik temsilcileri bu bilgileri raporlaştırıp, İngiliz Dışışleri Bakanlığına göndermektir. İngiltere'nin dış politikasının şekillenmesine bu raporlar büyük katkı sağlamaktadır.

Bu raporlara göre 1948-1949 yıllarında, Soğuk Savaş'ın etkisi altında, Türkiye'nin dış politikası önemli bir dönüşüm sürecindeydi. Bu dönemde, İngiliz Büyükelçiliğinin hazırladığı yıllık raporlar, Türkiye'nin dış ilişkilerini ve stratejik yönelimlerini detaylı bir şekilde yansıtmaktadır. Sovyetler Birliğı'nin Türkiye üzerindeki baskıları ve taleplerine karşılık Türkiye, Batılı müttefikleriyle yakın ilişkiler kurarak güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Özellikle ABD'nin Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye'ye

sunduğu askeri yardımlar, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonunda kritik bir rol oynamıştır. İngilizler, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yapısal ve doktrine değişimlerini yakından takip etmiştir. Türkiye'nin Orta Doğu'daki stratejik konumu, bölgesel işbirliklerini de beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak, 1948-1949 yıllarında Türkiye'nin dış politikası, Sovyetlere karşı Batı ittifakına yakınlaşma, bölgesel işbirlikleri ve stratejik askeri işbirlikleri gibi dinamiklerle şekillenmiştir. İngiliz Büyükelçiliği'nin raporları, bu dönemin dış politika anlayışını ve uluslararası ilişkilerdeki yönelimleri ve bu konularla ilgili İngiltere'nin dış politikasını yansıtmaktadır.

Raporların incelendiği 1948 ve 1949 yıllarında bir nokta da göze çarpmaktadır. 1948 yılında görev yapan Sir David Kelly'in tayini başka bir ülkeye çıkması üzerine, Noel Charles yeni büyükelçi olarak atanmıştır. İki farklı büyükelçi tarafında gönderilen raporlar incelendiğinde, raporların yazılış şeklinde yâda metodunda değişiklik gözlenmemiştir. Noel Charles, David Kelly'nin politikalarını kaldığı yerden devam ettirmiştir. Raporların son kısımlarında bulunan, Türkiye'deki önemli şahsiyetler bölümü de her iki yılki "raporda da birkaç ekleme ya da çıkarma dışında, büyük oranda benzerlikler göstermektedir. Sonuç olarak, büyükelçiliklerde görev yapan kişiler değişse de politikada bir değişikliğin olmadığı söylenebilir.

Raporlarda Türkiye'nin içişleri, Türkiye'deki siyasi durum, hükümet ve muhalefet ilişkileri detaylı olarak incelendiği göze çarpmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin mali durumu, iç ve dış ticaret dengesi, hatta işgücü hakkında da detaylı raporlama yapılmış, raporlama yapılırken uzman görüşlerine de başvurulmuştur. Raporlarda bu konuda uzman kişilerin görüşleri de aktarılmaktadır.

İngiliz Raporlarında neye göre nasıl belirlendiği anlaşılmayan pek çok şahsiyet hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu eserde Türkiye'de yaşayan bu şahsiyetler detaylı olarak incelenmiştir. Raporlarda ismi geçen kişilerin, doğum tarihleri, doğum yerleri, fiziksel özellikleri, eğitim hayatları, kariyer ve özel hayatları detaylı olarak anlatılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmada, İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği'nin Türkiye hakkında 1948 ve 1949 yılında tuttuğu raporların orijinalleri incelenerek değerlendirilmek suretiyle, belirtilen yıllarda olan olaylar, İngiliz bakış açısıyla aktarılmıştır. Bu çalışmayla İngiltere'nin Türkiye'ye bakış açını görmeye ve nasıl baktığının anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

Arşivler ve Resmi Yayınlar

PRO, FO, 424/288/17961, R10705/2789/44, s.51, 194

PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.10, 1949

PRO, FO, 424/289/18252, R 1033/1011/44, s. 3, 1949

PRO, FO, 424/289/18252, R 6674/1015/44, s.11,1949

PRO, FO, 424/289/18252, R5515/1891/44, s.11, 1949

PRO, FO, 424/288/17961, No.12/No.484 Secret, s. 58, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, No.12/No.487 Secret, s. 59, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, R 4395/3668/19. s. 5, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, R 840/840/44, s. 3,1948

PRO, FO, 424/288/17961, R6894/3668/19(2), s.11-12,1948

PRO, FO, 424/288/17961, R840/840/44, s.1, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, R 11233/114/G, s.51-52, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, R 12888/1156/44, s.57, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, R 5524/241/44, s. 7, 1948

PRO, FO, 424/288/17961, R 840/840/44, s. 4, 1948

PRO, FO, 424/289/18252, E 592/1017 31G, s. B (16862 40670), 1949

PRO, FO, 424/289/18252, R1033/1011/44/ s.3,1949

PRO, FO, 424/289/18252, R9205/1015/44, s.14,1949

TBMM, TD, D. VIII, C IV, B. 44 (14.02.1947), s.1-2

Türkiye Cumhuriyeti *Resmî Gazete*, S. 6536, (19 Şubat 1947), s.11901

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA,
30.10.0.0/222.496.15

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 534, 37353-
150057-13

Tetkik Eserler

Akbıyık, Yaşar ve Diğerleri. *T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*. Ankara: 2004.

Armaoğlu, Fahir. *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*. Ankara: TTK Yayınları, 1991.

Armaoğlu, Fahir. *20 Yı Siyasi Tarihi 1914-1980*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.

Biber, Tuğba Eray. “II. Dünya Savaşı Sonrası Abd Politikalarının Türkiye-Yunanistan İlişkilerine Etkileri (1946-1954)”. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* C.VII/2, (2020): 313-342.

Çelik, Mustafa Edip. “İngiliz Büyükelçilik Yıllık Raporlarında Türk Dış Politikası (1933-1937)”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* C.III, S. 2, (Ağustos 2017): 25-43.

Demir, Şerif, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf Yayınları, 2010.

Demir, Şerif, *Düello Menderes ve İnönü*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

Gönlübol Mehmet - Sar Cem. “Atatürk ve Dış Politikası (1919-1938)”. *Olaylarla Türk Dış Politikası*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997.

Kaan, Oğuz. “Demokrat Partinin İkinci Kongresinde Kabul Edilen ‘Milli Teminat Andı’nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S.37, (Nisan 2021): 507-539.

Özcan, Mehmet Şah. “Soğuk Savaş Döneminin Başında Türk-İngiliz İlişkilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Adım: Parlamento Heyetlerinin Karşılıklı Ziyaretleri (1947)”. *Belgi Dergisi* S.26, (Yaz 2023): 149-175.

Öztürkçü Alpaslan. “Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi”. *Cedrus* C. VII, (2019): 741-755.

Sanders, Oral. *Siyasi Tarih:1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Uzgel, İlhan – Kürkçüoğlu, Ömer, “1923-1939 Batı Avrupa’yla İlişkiler İngiltere’yle İlişkiler”. *Türk Dış Politikası*. C.I, Edt. Baskın Oran, Ankara: İletişim Yayınları, 2001.

Uzgel, İlhan – Kürkçüoğlu, Ömer. “İngiltere’yle İlişkiler”. *Türk Dış Politikası*. C.I, Edt. Baskın Oran. Ankara: İletişim Yayınları, 2001.

Yarbay Guze, *Birinci Dünya Savaşı’nda Kafkas Cephesi’ndeki Muharebeler*. Çev. Hakkı Akoğuz, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2007.

Yeşilbursa, Behçet Kemal. “Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış Politikası (1945-1991)”. *Ata Dergisi* S. 8 (1999): 67-93.

Sürelî Yayınlar

“Büyük Misafiri Bizzat İnönü Karşıladi”. *Ulus*, 9 Ocak 1947, s.1

“İngiliz Büyükelçisi itimatnamesini sundu”. *Ulus*, 21 Mayıs 1949, s.1

“Afyon Belediye Seçimleri”. *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1947, s.1;

“Amerika’dan beş bin traktör getirilecek”. *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1948, s.1

“Arap orduları dün gece Filistin’e girdiler”. *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1948, s.1-3

“Atina Görüşmeleri her tarafta büyük dikkatle takip ediliyor”. *Akşam*, 4 Nisan 1948, s.1;

“Atina’da dostluk maçı bize dostu düşmanı tanıttı”. *Son Posta*, 21 Mayıs 1949, s.1-3.

“Aziz Misafirimiz Ürdün Kralı Abdullah Ankara’da”. *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1947, s.1.

“Bevin’le Sadak Akdeniz paktı işini görüşecekler”. *Son Posta*, 21 Nisan 1948, s.3;

“Bugünkü Toplantıda Neler Olacak”. *Cumhuriyet*, 07.01.1947; Mete 1947, s.17.

“Büyük Misafirimizin Dünkü Ziyaretleri”. *Cumhuriyet*, 10 Ocak 1947, s.1.

“Cumhurbaşkanı dün gece Ankara’ya gitti”. *Akşam*, 20 Eylül 1948, s.1.

“Cumhurbaşkanımız İç ve dış işlerimizi veciz bir şekilde ifade ettiler”. *Ulus*, 2 Kasım 1947, s.2.

“Dışişleri Bakanımız Atina’da karşılandı”. *Ulus*, 3 Nisan 1948, s.1.

“DP., Kurultayı bugün toplanıyor”. *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1947, s.1.

“Dün Geceki Ziyafette Söylenen Nutuklar”. *Akşam*, 9 Ocak 1947, s.1.

“Dün Mecliste mühim kanunlar kabul edildi”. *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1946, s. 3.

“Filistin’de Arap Taarruzu başladı”. *Akşam*, 15 Mayıs 1948, s.1.

“Filistin’de vaziyet gergin”. *Akşam*, 18 Eylül 1948, s.1-2.

“Filistin’in ikiye ayrılması kararlaştırıldı”. *Akşam*, 30 Kasım 1947, s.1.

“Filistin’in taksimine karar verildi”. *Cumhuriyet*, 30 Kasım 1947, s.1-3.

“İngiliz Parlamento heyeti geldi”. *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1947, s.1.

“İngiliz Slavların Basın Konferansı”. *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1947, s.3.

“Kont Bernadot’u Yahudiler öldürdü”. *Son Posta*, 18 Eylül 1948, s.1.

“Kral Abdullah Bu Sabah İskenderun’a Geliyor”. *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1947, s.1.

“Kral Abdullah Geliyor”. *Akşam*, 7 Ocak 1947, s.2;

“Kuzey Atlantik Paketi müzakereleri başladı”. *Cumhuriyet*, 11 Aralık 1948, s.1;

“Londra’da Orta Doğunun güvenliği hakkında mühim görüşmeler oluyor”. *Akşam*, 21 Nisan 1948, s.1.

“M. Truman 400 Milyon Dolar İstedti”. *Ulus*, 13 Mart 1947, s.1.

“Raman’da yeni petroler”. *Akşam*, 18 Eylül 1948, s.1,

“Salih Omurtak dün Londra’ya geldi”. *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1947, s.3.

“Sovyet-Yugoslav Siyasi münasebetleri kesiliyor”. *Akşam*, 27 Ekim 1947, s.1.

“Şeker ucuzluğu”. *Cumhuriyet*, 2 Ocak 1947, s. 1.

“Tekel Bursa’ dan 2,5 milyon kilo tütün alıyor”. *Son Posta*, 18 Temmuz 1948, s.4.

“Truman’ın teklifi büyük çoğunlukla kabul edilecek”. *Akşam*, 13 Mart 1947, s.1.

“Türk Ürdün Antlaşması”. *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1947, s.1-3.

“Türkiye Amerika için Çin’den çok daha büyük ehemmiyet kesbetti.”. *Akşam*, 12 Aralık 1948, s.1.

“Türkiye Ürdün Dostluk Paktı”. *Cumhuriyet*, 21 Ocak 1947, s.1-3.

“Türk-Ürdün Antlaşması Metni”. *Ulus*, 16 Şubat 1947, s.1.

“Ürdün Kralı Abdullah Dün Sabah İskenderun’a Geldi”. *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1947, s.1.

“Ürdün Kralı Bugün Ankara’da”. *Akşam*, 8 Ocak 1947, s.1.

“Ürdün Kralının Amman’dan Demeci”. *Akşam*, 21 Ocak 1947, s.1.

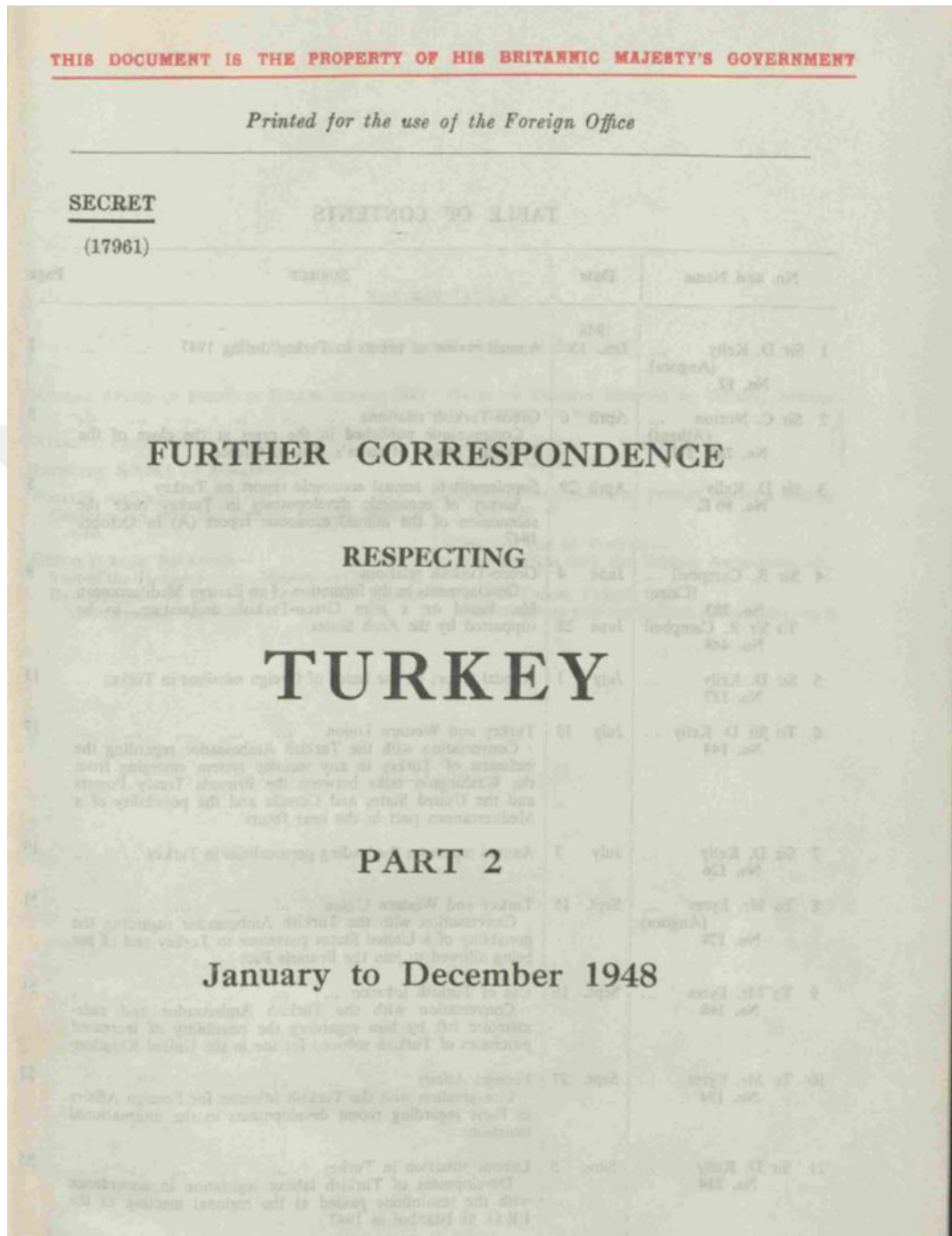
“Yurtta Din Öğretiminin serbest olması kararlaştırıldı”. *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1947, s.1-s.4;

Yollarımızın yapımı için yeni tasarılar”. *Ulus*, 26 Mayıs 1948, s.1.

EKLER

EK A 1948 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu Başlangıç Sayfası

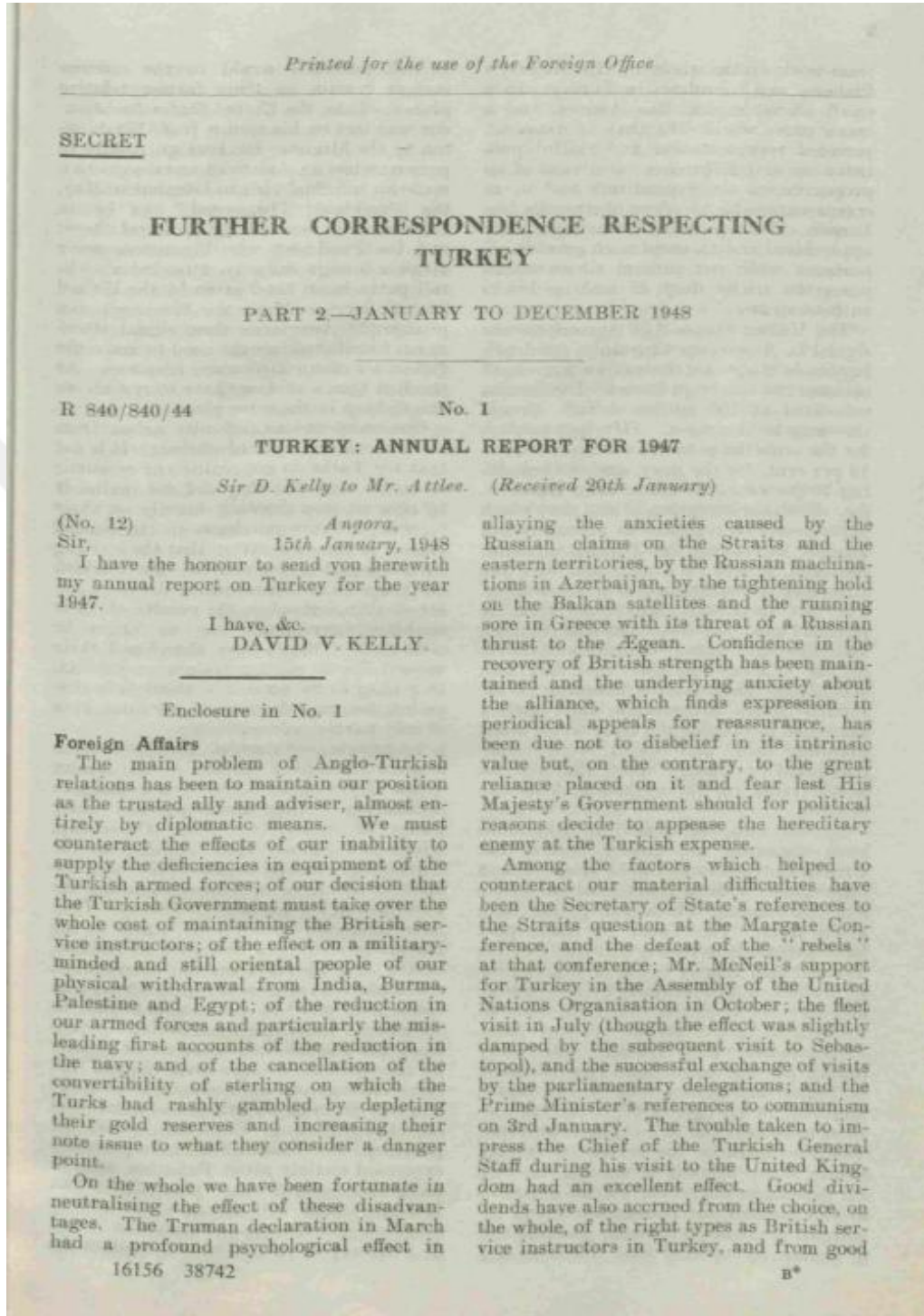

EK B 1948 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu İçindekiler Sayfası

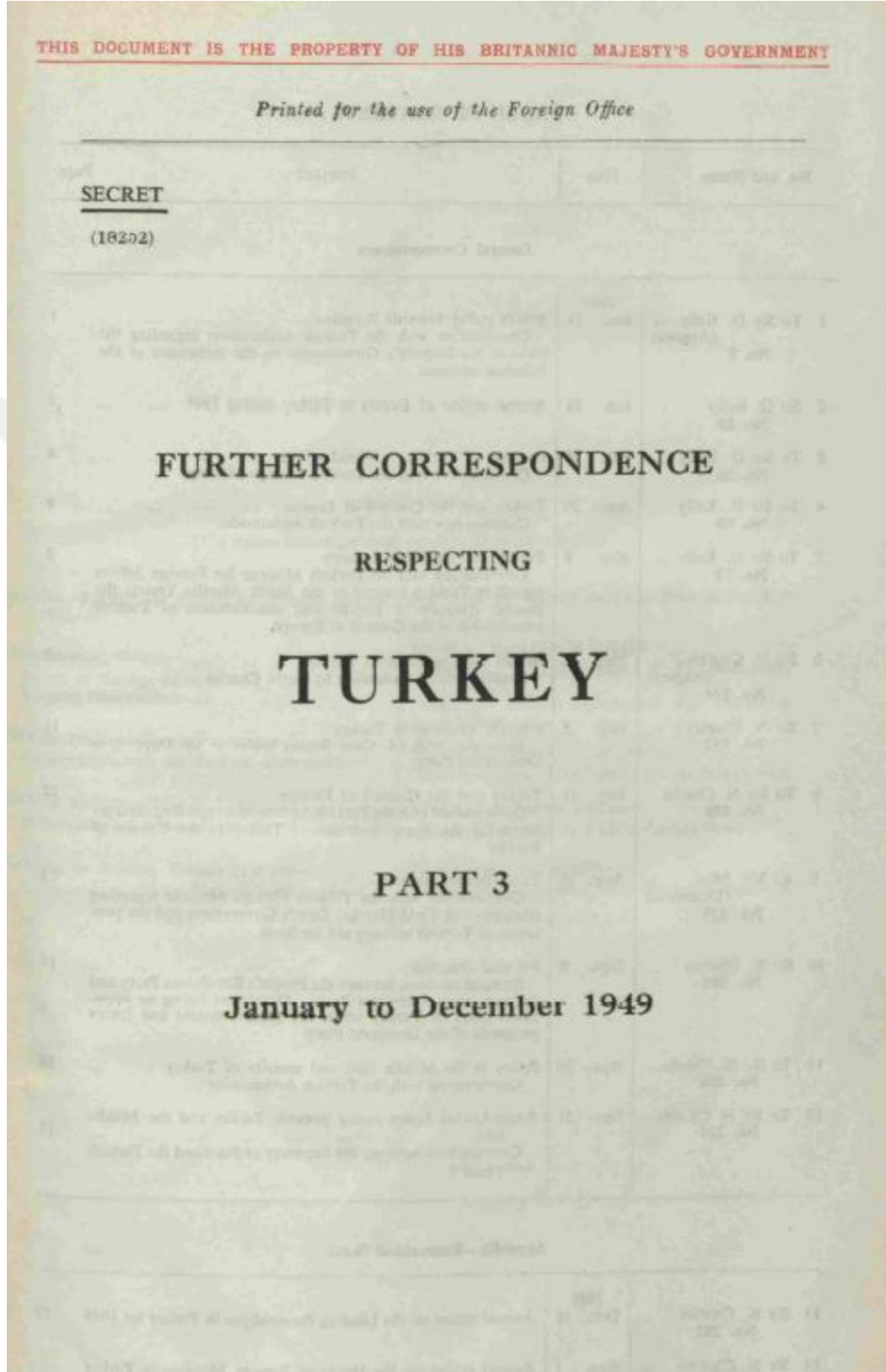
TABLE OF CONTENTS			
No. and Name	Date	SUBJECT	Page
1 Sir D. Kelly (Angora) No. 12	1948 Jan. 15	Annual review of events in Turkey during 1947 ...	1
2 Sir C. Norton (Athens) No. 281, Tel.	April 6	Greco-Turkish relations ... Communiqué published in the press at the close of the Turkish Foreign Minister's visit to Greece	5
3 Sir D. Kelly No. 80 E.	April 29	Supplement to annual economic report on Turkey ... Survey of economic developments in Turkey since the submission of the annual economic report (A) in October 1947	5
4 Sir R. Campbell (Cairo) No. 283 To Sir R. Campbell No. 448	June 4 June 28	Greco-Turkish relations ... Developments in the formation of an Eastern Mediterranean bloc based on a joint Greco-Turkish declaration, to be supported by the Arab States	9
5 Sir D. Kelly No. 127	July 1	Annual report on the heads of foreign missions in Turkey ...	13
6 To Sir D. Kelly No. 144	July 13	Turkey and Western Union ... Conversation with the Turkish Ambassador regarding the inclusion of Turkey in any security system emerging from the Washington talks between the Brussels Treaty Powers and the United States and Canada and the possibility of a Mediterranean pact in the near future	17
7 Sir D. Kelly No. 126	July 7	Annual report on the leading personalities in Turkey ...	19
8 To Mr. Eyres (Angora) No. 179	Sept. 15	Turkey and Western Union ... Conversation with the Turkish Ambassador regarding the possibility of a United States guarantee to Turkey and of her being allowed to join the Brussels Pact	51
9 To Mr. Eyres No. 180	Sept. 16	Use of Turkish tobacco ... Conversation with the Turkish Ambassador and aide-memoire left by him regarding the possibility of increased purchases of Turkish tobacco for use in the United Kingdom	51
10 To Mr. Eyres No. 194	Sept. 27	Foreign Affairs ... Conversation with the Turkish Minister for Foreign Affairs in Paris regarding recent developments in the international situation	52
11 Sir D. Kelly No. 214	Nov. 5	Labour situation in Turkey ... Development of Turkish labour legislation in accordance with the resolutions passed at the regional meeting of the I.R.O. at Istanbul in 1947	55
12 Sir D. Kelly (1) No. 484, Tel. (2) No. 487, Tel.	Nov. 24 Nov. 26	Turkey and the Atlantic Pact ... Turkish memorandum expressing desire to be included in the Atlantic Pact and explanation offered by the Minister for Foreign Affairs. Similar approach to the United States. Possible factors behind Turkish uneasiness and desirability of supporting Turkish morale	58

SUBJECT INDEX	
[The figures denote the serial numbers of documents]	
ANNUAL REVIEW OF EVENTS IN TURKEY DURING 1947—1.	HEADS OF FOREIGN MISSIONS IN TURKEY, ANNUAL REPORT ON THE—5.
ATLANTIC PACT, TURKEY AND THE—12.	LABOUR SITUATION IN TURKEY—Labour legislation—11.
ECONOMIC REPORT ON TURKEY—3.	LEADING PERSONALITIES IN TURKEY, ANNUAL REPORT ON THE—7.
FOREIGN AFFAIRS—Conversation with the Turkish Foreign Minister—10.	TOBACCO, USE OF TURKISH—Conversation with the Turkish Ambassador—9.
GRECO-TURKISH RELATIONS—Visit of the Turkish Foreign Minister to Greece—2. Developments in the formation of an Eastern Mediterranean bloc—4.	WESTERN UNION, TURKEY AND—Conversations with the Turkish Ambassador—6, 8.

EK C 1948 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu İlk Makalesi

EK D 1949 Yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu Başlangıç Sayfası

EK E 1949 yılı İngiliz Büyükelçilik Raporu Türkiye'deki Önemli Şahsiyetler Giriş Bölümü

APPENDIX

19

BIOGRAPHICAL NOTES

No. 19

R 11929/1012/44

LEADING PERSONALITIES IN TURKEY

Sir N. Charles to Mr. Bevin. (Received 28th December)

(No. 283. Confidential) *Ankara,*
Sir, 16th December, 1949.

With reference to Sir David Kelly's despatch No. 126 of 7th July, 1948, I have the honour to transmit to you herewith my report for 1949 on the leading personalities in Turkey. The delay in submitting it is due to the late receipt of the printed copies of my predecessor's report for 1948, without which it was impossible to compile this one.

I have, &c.

NOEL CHARLES.

Enclosure

Leading Personalities in Turkey

INDEX

1. Açıkalın, Cevat.
2. Adalan, Servet.
3. Ağaoğlu, Süreyya, Mirl.
4. Agra, Fuat.
5. Akaygen, Mehmet Enis.
6. Akdur, Faik Zilmi.
7. Akoguz, General İsmail Hakkı.
8. Aksal, İsmail Bülent.
9. Aksal, İzzet, General.
10. Alatas, Dr. Hulusi.
11. Altay, Fahrettin, General.
12. Altınsoy, Sadık, Vice-Admiral.
13. Aras, Dr. Tevfik Rüşti.
14. Arıkan, Saffet.
15. Artunkal, Ali, Riza, Lieutenant-General (retired).
16. Atay, Fahri Rifki.
17. Atuner, Mehmet Esat.
18. Baban, Cihat.
19. Balta, Tahsin Bekir.
20. Banguoğlu, Tahsin.
21. Barlas, Cemal Sait.
22. Barutçu, Faik Ahmet.
23. Bayar, Celal.
24. Baydur, Hüseyin Ragıp.
25. Baykurt, Cami.
26. Bayur, Yusuf Hikmet.
27. Beis, Refet, General.
28. Berköz, Mahmut, General.
29. Beyazit, Dr. Kemal.
30. Bircel, Münir.
31. Burge, Fazıl Serafettin.
32. Carim, Fuat.
33. Cebesoy, Ali Fuat, General.
34. Coşkun, Tahsin.
35. Çakır, Hüsnü.
36. Çakmak, Fevzi, Field-Marshal.
37. Çakmak, Şefik, General.
38. Day, Serri.
39. Devrin, Sinasi.
40. Dicleli, Vedat.
41. Deymer, Seâk Hüsnü.
42. Doğan, Zeki, General.
43. Ebuzziya, Ziyad.
44. Ekin, Cavit.
45. Engin, Fahri, Admiral.
46. Ergin, Sait Naci.
47. Erim, Nihat.
48. Erising, Emin.
49. Erkin, Feridun Cemal.
50. Esenal, Memduh Sevkî.
51. Esmer, Ahmet, Sakir.
52. Etili, Ziya Gevher.
53. Gerede, Hüseyin.
54. Göker, Muzafer.
55. Göksel, Muzafer, General.
56. Göz, Münir Hüseyin.
57. Gülek, Kâzım.
58. Gümüşay, Semsettin.
59. Gündüzalp, Mahmut Nedim.
60. Gürman, Abdurrahman Nafiz, General.
61. Hatipoğlu, Şevket Rüşit.
62. Hikmet, Nazım.
63. Hızar, Fahri Hüseyin.
64. İlkin, Nedim Veyisel.
65. İnan, Atif.
66. İnecidayi, Cevdet Kerim.
67. İnönü, İsmet, General.
68. İrmak, Sadi, Dr.
69. Karadeniz, Raif.
70. Karasmanioğlu, Yakub Kadri.
71. Kırdar, Lütfi.
72. Kocak, Sükrü.
73. Köken, Rahmi.
74. Koperler, Tevfik Karol.
75. Köprülü, Kemal.
76. Köprülü, Mehmet Fuat.
77. Korallan, Refik.
78. Kurtoglu, Faik.
79. Menderes, Adnan.
80. Menemencioglu, Hasan.
81. Menemencioglu, Numan.
82. Muğlalı, Mustafa, General.
83. Mustafaoglu, Esat Adil.
84. Nadi, Nadir.
85. Naiman, Esma, Mme.
86. Nispet, İzzettin Tugrul.
87. Noyan, General İsmail Hakkı Kurtçebe.
88. Okan, Sükrü, Admiral.
89. Ökmen, Mümtaz.
90. Olcar, Dr. Kadri.
91. Omurtay, General Salih.
92. Onar, Sıddik Sami.
93. Oral, Cavit.
94. Orbay, Hüseyin Rauf.
95. Orbay, Kâzım, General.
96. Örgün, İhsan, General.
97. Öngören, İbrahim Tali.
98. Özalp, Kâzım, General.

39723

Cumhuriyet

25. yıl Sayı : 8719

KURUCUSU: YUSUF KAZIM
YAYINCI: YUSUF KAZIM
MÜDÜR: YUSUF KAZIM
BAŞKANI: YUSUF KAZIM
YÖNETİM KURULU: YUSUF KAZIM

Pazar 21 Kasım 1948

Almanya'da bazı çeteler faaliyete geçtiler

Bunlar Rus kesimindeki Alman polislerini geceleri kaçırtıyorlar

Bramuglia'nın, Berlindeki para meselesine dair sorduğu suallere, Ruslar uzun bir cevap verdiler

Fena kullanan "hürriyet" ler

Almanya'da bazı çeteler faaliyete geçtiler. Bunlar Rus kesimindeki Alman polislerini geceleri kaçırtıyorlar. Bramuglia'nın, Berlindeki para meselesine dair sorduğu suallere, Ruslar uzun bir cevap verdiler.

Berlin'de bazı çeteler faaliyete geçtiler. Bunlar Rus kesimindeki Alman polislerini geceleri kaçırtıyorlar.

İngiltere ile mali ve ticari görüşmeler

Müşahideler
Pazarıdaki görüşmeler
İngiltere ile mali ve ticari görüşmeler.

Belgrad'da Stalin'e karşı yükselen sesler

"Stalin hatadan çıkmazsa değildir, hatta e, iyi bir Marksist değildir."

Birlik grubunda Rusya'da yükselen sesler

Birlik grubunda Rusya'da yükselen sesler.

Türkiye iktisad kongresi yarın sabah toplanıyor

Kongreye 1200 delege iştirak edecek, mali ve iktisadi meselelerimiz konuşulup kararlar alınacak

Kongreden önce ileri sürülen büyük endişe: Hükümet, kongre kararlarını tanıyacak ve kabul edecek mi?

Kongreden önce ileri sürülen büyük endişe: Hükümet, kongre kararlarını tanıyacak ve kabul edecek mi?

Yeni Ticaret kanunu tasarı

Prof. Hakkı, dış ticaret kanunu tasarı

Amerikadan beş bin traktör getirilecek

Memleketimizin zirai vasıtaları sahasındaki ihtiyaçlarımızı karşılayacak Amerikan hıyveti bugün geliyor

Amerikan hıyveti bugün geliyor. Memleketimizin zirai vasıtaları sahasındaki ihtiyaçlarımızı karşılayacak Amerikan hıyveti bugün geliyor.

Dolmuş yapan motörçüler hükümeti dava ediyorlar

Motör sahipleri Ulaştırma Bakanlığı'ndan seferden men kararı üzerine Damataya da müracaat ettiler

Motör sahipleri Ulaştırma Bakanlığı'ndan seferden men kararı üzerine Damataya da müracaat ettiler.

Gazetemiz bugün 5 sahife

Gazetemiz bugün 5 sahife. Gazetemiz bugün 5 sahife.

Ankarada güzel bir sergi açıldı

Ankarada güzel bir sergi açıldı. Ankarada güzel bir sergi açıldı.

Kırsal ticarette başarılar

Kırsal ticarette başarılar. Kırsal ticarette başarılar.

Kırsal ticarette başarılar

Kırsal ticarette başarılar. Kırsal ticarette başarılar.

Amerikan Avrupa Hava Kuvvetleri Komutanı gelmiştir

Amerikan Avrupa Hava Kuvvetleri Komutanı gelmiştir.

Spor

F.Bahçe Beykozta 1-0 mağlup oldu

F.Bahçe Beykozta 1-0 mağlup oldu. F.Bahçe Beykozta 1-0 mağlup oldu.

F.Bahçe Beykozta 1-0 mağlup oldu.